

REVISTA ROMÂNĂ DE STUDII DE INTELLIGENCE

**Nr. 9
Iunie
2013**

Revistă cu prestigiu științific recunoscut
de *Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare* (CNADTCU),
indexată în bazele de date internaționale CEEOL și EBSCO

**București
- 2013 -**

Colegiul Editorial:

George Cristian MAIOR

- director al Serviciului Român de Informații, conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” și Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Christopher DONNELLY

- senior fellow la Defence Academy din Regatul Unit și director al Institute for Statecraft and Governance, Oxford

Ioan Mircea PAȘCU

- deputat Parlamentul European, prof. univ. dr. Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Vasile DÂNCU

- prof. univ. dr. Universitatea din București, Universitatea Babeș-Bolyai și Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Gheorghe TOMA

- prof. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Cristiana MATEI

- lecturer Center for Civil-Military Relations din Monterey, SUA

Marius SEBE

- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Cristian BARNA

- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Irena DUMITRU

- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Ella CIUPERCĂ

- conf. univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Valentin Fernand FILIP

- lector univ. dr. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

Alina PĂUN

- expert

Colectivul de redacție:

Redactor-șef: *dr. Cristian NIȚĂ*

Redactori: *dr. Sorin APARĂSCHIVEI*

drd. Cristina IVAN

drd. Mihai SOFONEA

drd. Oana SANDU

drd. Mihaela STOICA

Tehnoredactor: *Alexandra-Mihaela VIZITIU*

Coperta: *Lucian COROI*

CUPRINS

Marcin GOLASZEWSKI	Breakthrough in the validation and diagnostic value of test carried out in polygraph examination	5
Tiberiu TĂNASE	Să înțelegem intelligence-ul în secolul XXI	21
Cristina IVAN, Vasilica TRANDAFIR	Intelligence competitiv sau calea spre inovație în intelligence	37
Tudor RAȚ	Tinerii analiști în serviciile de informații – un profil generațional aparte	47
Ligia LEAUA	Impactul degradării mediului în generarea unor conflicte violente regionale	55
Petrișor BĂDICĂ	Provocări privind Comunitatea Națională de Informații modernă. Repere privind definirea strategiei de sharing	69
Dan – Mircea SUCIU	Strategii de securitate cibernetică în era Internetului	99
Raluca GALAON	Evaluarea riscului – un imperativ în protecția infrastructurilor critice	111
Liliana COJOCARU	Riscuri și oportunități în analiza new media	121
Mihaela STOICA	Riscuri organizaționale asociate instrumentelor new media	133
Mădălina GRIGOROVICI	Efectele insolvenței în planul securității umane și al siguranței naționale în România (partea a II-a)	143
Sorin APARASCHIVEI	Mihail Moruzov – Spionul și Omul	177
Ioan Codruț LUCINESCU	Cristian Racovski în dosarele Siguranței Generale a Statului	213
Cristian NIȚĂ	Ars Analytica (recenzie)	231

CONTENT

Marcin GOLASZEWSKI	Breakthrough in the validation and diagnostic value of test carried out in polygraph examination	5
Tiberiu TĂNASE	Understanding intelligence in the 21 st century	21
Cristina IVAN, Vasilica TRANDAFIR	Competitive intelligence – a window to innovation in intelligence	37
Tudor RAȚ	The young analysis in intelligence services – A distinct generation profile	47
Ligia LEAUA	The impact of environmental degradation on the outbreak of regional violent conflicts	55
Petrișor BĂDICĂ	Challenges for the modern Intelligence Community. Theoretical consideration on the sharing strategy	69
Dan – Mircea SUCIU	Cybersecurity strategies in the Age of Internet	99
Raluca GALAON	Risk assessment – a must in the field of protection of critical infrastructures	111
Liliana COJOCARU	Risks and opportunities in new media analysis	121
Mihaela STOICA	Organizational risks associated to new media instruments	133
Mădălina GRIGOROVICI	Insolvency effects on human and national security in Romania (part II)	143
Sorin APARASCHIVEI	Mihail Moruzov – the spy and the man	177
Ioan Codruț LUCINESCU	Cristian Racovski in the files of the State General Security	213
Cristian NIȚĂ	Ars Analytica (review)	231

Breakthrough in the validation and diagnostic value of test carried out in polygraph examination

Marcin GOLASZEWSKI
Polish Internal Security Agency (ABW)

Standardization of polygraph testing

In the last few years polygraphs both to Poland and abroad have been paying more and more attention to standardization and standards. Standard is a common and average model of something¹. A norm, on the other hand, according to the provisions of the Act of 13.09.2002 on standardization² is *a document adopted by common consent and approved of by an authorized organizational unit, setting rules, guidelines and providing specifications to be commonly and repeatedly used for a variety of activities in order to impose optimum order on a specific area*. The aims of standardization include: ensuring the quality and reliability of products, processes and services, as well as facilitating communication by defining terms, labels and symbols for common use. Whereas conditions of standardization include: unclassified nature and general availability of standards, respect for public interest, freedom of participation in the process of the development and use of standards, making it possible for all person interested to be involved in the process of developing standards, consensus as a bases for the determination f the content of standards, unification and coherence of the provisions of standards, use of effective scientific and technical achievements.

The following standards are applied to polygraph testing:

- Who may undergo polygraph testing, under what circumstances, who may the examiner be;

¹ Słownik Języka POLSKIEGO PWN, <http://sjp.pwn.pl/slownik/2576133/standard> [access: 21 Sept 2012].

² Act of 12.09,2002 on standardization (Dz.U. z 2002 r. "Nr 169. poz 1396).

- Types and methods of polygraph testing (including the preparation, pre-test interview, testing techniques, and data analysis);
- Reporting and drafting expert opinions;
- Quality control;
- Professional ethics.

Rules, guidelines and specification for the standards for polygraph testing listed above are developed based on:

- legal norms

In Poland they include merely premises for conducting polygraph testing and the obligatory consent of the examinee. Decisions taken by heads of Polish services cannot be considered standards due to the lack of their uniformity. By comparison, in the USA there is a quality control system for polygraph testing, as well as licensing requirements in many states);

- organizational norms (regulations adopted by professional organizations, e.g. American Polygraph Association (AOA), Association of Polish Polygraphers (SPP) and standardization bodies, e.g. American Society for Testing and Materials International (ASTM International³).

- Practice and long-standing conventions (e.g. there is a habit not to test pregnant women, although no regulations are to be found).

Why do we need standards?

Most practical areas of polygraph testing in Poland are not governed by any regulations. This poses a risk of violations and incompetence, and eventually loss of trust to examiners and the testing method. There was a similar problem in the 80s and 90s of the twentieth century, as there were no standards or regulations in place regarding the practice of polygraph testing. Together with cost cuts and severe competition on the polygraph testing market, it leads to a pathological situation, where a possibly large number of tests are performed at the expense of their reliability. The American society started, to defend itself against polygraph testing. The U.S. Congress introduced some restrictions on polygraph testing. Two legal acts deserve particular attention. The first was adopted in 1990 under the title Americans

³ The international nature of ASTM was enhanced by adding the Word International to its name in 2001. A similar idea was discussed during the 45 annual APA symposium in Myrtle Beach in 2010. However, the conservative approach received more enthusiasm, i.e. the belief that the old name is recognizable, which had been achieved within many years.

with Disabilities Act (ADA). This law forbids asking any questions about medical records, which also concerned alcohol consumption and taking medicines. In 1998 the Congress adopted Employee Polygraph Protection Act (EPPA) that restricted polygraph testing of employees. It excluded Government agencies and public order bodies, as well as employees of the pharmaceutical and nuclear industries.

The American experience shows that Poland should learn from the mistakes of others. Currently, the idea of deregulating gains more and more support among various professionals and specialists. However, in the area of polygraph testing there has been the opposite trend-an increasing need of introducing new regulations and standards.

Polish efforts to introduce uniform high quality standards of psycho-physiological examination based on solid scientific research

In Poland common standards for polygraph testing have been developed by specialists mainly through exchange of information at scientific seminars. One of the first such meeting was a national scientific symposium Polygraph Testing for Legal Purposes organized in 1976 in Toruń. In the following years there have not been any significant developments in this area, until the beginning of the 21 century. Every year the police and the military police take turns in organizing a series of polygraph seminars. In June 2010 an International Seminar of Polygraphers was held in Emów. It gave an impulse to some serious work on the standardization of polygraph testing in Poland.

The Association of Polish Polygraphers (SPP) that was established in 1994 provides another platform for work on uniform standards. After a few years of standstill the operation of the Association was reactivated in 2012. The Management Board of the Association provided the Minister of Interior, Jacek Cichoński, a Memorandum on the Possibilities of a More Comprehensive Use of Polygraph Testing in the Polish Special Services and Police Forces. It pointed out varied levels of the qualification of experts employed in state institutions, and, consequently, the need of regular professional training, including consultations with experienced trainers from the countries leading in polygraph testing (USA, Israel). It also expressed regret that many investigators among officers and employees of the judiciary are not fully aware how to use polygraph in investigations, so they fail to exhaust all its possibilities. They too should undergo the necessary training.

Moreover, the document indicates all areas, other than the common application, where polygraph testing might be of use. Polygraph testing might be more useful in psychophysiological testing for operational verification of sources of information and employment purposes (not only with, regard to candidates for service⁴ but also for promotion to sensitive posts, granting access to most important state secrets, as well as regular control of officers). As for new areas of application, it is suggested that psychophysiological testing⁵ might prove useful in handling crown witnesses, as well as persons who apply for security clearance, asylum or a refugee status. Some of these proposals would require drafting proper guidelines, regulations, or even reform of legal acts.

The memorandum also pointed out polygraph testing services offered on the private market. There has been some reasonable concern about unqualified persons being used as experts. In response to these concerns the SPP declared its readiness to present any interested bodies with a list of recommended persons, whose qualifications raise no doubt.

Generally, however, Polish polygraphers have bright future in front of them. The development of polygraph testing in Poland has been appreciated by the APA, an international organization that enjoys established reputation. According to its management, Poland might even assume a leading role in Europe. APA is ready to organize a serious scientific seminar like the one that regarded Asia and Pacific and was held in Singapore in the beginning of 2012. In the next few years n APA accredited office is expected to be established in Poland for the whole Europe.

Standards with international outreach. New higher APA standards of 2012

Standards for common polygraph testing can be found in obligatory regulations and recommended guidelines of American Polygraph Association, as well as the ASTM International standards. The first of those organizations was established in 1966. It gathers three thousand polygraphers. The latter is a standardizing organization set up in 1898.

⁴ It is astonishing that the candidates for service in the Government Protection Bureau do not undergo such examinations.

⁵ More and more often you can hear about a possibility of using polygraph testing for control and therapy of persons convicted of sex crimes. Such advanced programmes are carried out to the United States and Great Britain.

Although both of their names contain the word *American* they are in fact international and gather members from around the world.

On 1 January 2012 new APA standards of practice drafted were introduced. They laid down the following roles:

- obligatory use of movement detector;
- general requirement of using only those techniques that were stipulated in the validation (and are, therefore, confirmed scientifically);
- criteria for use of specific techniques for particular type of testing: in order to gather evidence, for the purposes of confrontation, detection (investigation) or selection;
- Requirement of calibrating the polygraph at least once every 6 months (Le. testing its performance).

It should be noted that *validus* means in Latin: strong, tough, and effective⁶.

Validation of the measuring method-according to PN-EN ISO.IEC 1725:2005⁷ - through examination and presenting objective evidence confirms that certain requirement have been met with regard to the intended use. In other words, the aim is to confirm that the test measures the parameters it was designed to measure. The analysis process carried out using a specific method has to be credible, provide reliable results and run efficiently, ensure coherence, i.e. the expected equivalency between tester (in the case of polygraph testing, the most important question is how accurate the polygraph is, when a random tester tests an average randomly selected subject from a random place around the world). The accuracy (correctness and precision) of the measuring methods and results is defined by the Polish Norm PN-ISO 5725-2; 2002⁸.

As Pamela Shaw (APA President 2011-2012) pointed out rightly, *the requirement to use validated testing methods is not a new idea, of course. Other fields such as medicine and psychology eventually came to the same conclusion, albeit many years after the fields were established. It has turned out to be a great thing for them. Try to imagine, if you can, what fields of medicine and psychology would be like if there were no*

⁶ W. KOPALIŃSKI, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 2001, De Agostini, p. 532.

⁷ *Ogólne wymagania dotyczące kompetencji laboratoriów badawczych i wzorcujących*, Polski Komitet Normalizacyjny (Polish Committee for Standardization), Warszawa 2005.

⁸ *Dokładność (poprawność i precyzja) metod pomiarowych i wyników pomiarów*, Polski Komitet Normalizacyjny (Polish Committee for Standardization), Warszawa 2002.

*requirement to validate their methods. Validation serves a number of important functions, not the least of which is protecting the public from misuse, incompetence and quackery*⁹.

We should remember that the method consists not only in asking a sequence of test questions. It is also a set of rules to be implemented with regard to the pre-test interview, formulating and discussing the test questions, presentation of stimuli (questions) during the test, as well as the method of analysis of the test results. According to the APA guidelines, for a research method to be considered scientifically reliable, it needs to have to following features:

- the form of the test, needs to comply with research rules for the selection o aims, formulating questions and giving stimuli during the test;
- the form of the test needs to be based on scientifically reliable analysis method for test results;
- the studies on the new techniques should be published in Polygraph, or other Independent scientific magazines, government or university publications, at least twice.

The described guidelines also determined the criteria for the use of the method for particular type of testing: They are the following:

- **evidentiary techniques** (for judicial bodies); $\geq 90\%$ of accuracy (correct decisions) and $\leq 20\%$ of inconclusive results;
- **paired testing techniques** (two experts test two or more subjects that assert opposed information in a way that one of them surely lies $\geq 86\%$ accuracy and \leq inconclusive results;
- **investigative techniques** (for investigative purposes) $\geq 80\%$ accuracy (correct decisions) and $\leq 20\%$ of inconclusive results;
- **screening techniques** (verification): studies confirm a significantly higher level of accuracy than, a statistical chance together with the method of successive overcoming barriers that requires additional confirmed and more accurate tests, if the screening test does not end positively (i.e. there is some doubts as to the credibility of the subject),

APA members are subject to the new standards of practice developed by APA since 1 January 2012 (unless the national law stipulates otherwise). Another acknowledged organization, AAPP (American Association of Police Polygraphists) is planning on introducing such standards soon. Also other, state and national, polygraphist association are expected to do so. Polish Internal Security Agency has also been applying these standards.

⁹ APA, „Polygraph”, 2011.40(4), p. 194.

The above-mentioned standards that have recently been put in place, were developed in 2007 as a response to a 2003 report by an American scientific and research organization National Research Council¹⁰, which shapes public opinion. The conclusions of the report contained both negative and positive comments. However, the first prevailed:

- scientific basis for polygraph testing differ greatly from what is expected of the test, which has a huge impact on decisions regarding state security;
- a lot of literature on polygraph testing is purely theoretical;
- the possibilities of verification of the reliability of test results are highly limited, even taking into consideration the advancement of measuring and evaluation techniques;
- there are reasons for doubt as to the effectiveness of the use of disturbing measures during the examination.

The NCR report also contained only moderately positive perspectives for the future. According to the report although scientifically large limitations on the matching rate has been proven, it is possible to achieve such accuracy rate that they are useful in practice. A meta-analysis carried out by NCR the accuracy rate for specific purpose of tests is between 0.81 and 0.91 for 26 average values out of 52 sets of data examined¹¹. That means that, despite general critics, the high effectiveness of such studies has been confirmed. The results were obtained in 2003. Currently, the knowledge about polygraph testing is much wider.

APA meta-analysis of polygraph testing techniques

The crucial question is which of the available techniques meet the new higher standards (validation criteria) developed by APA in 2012. The answer has been provided by a meta-analysis, i.e. an independent scientific study consisting in secondary discovery of knowledge through a gradual review of a specific branch of knowledge.

A meta-analysis carried out by APA Ad-Hoc Committee on Validated Techniques encompassed: 37 studies (52 experiments and surveys), 289 scorers, 12665 scored results of 4283 confirmed exams (6597 scored results of 2300 confirmed deceptive exams and 6068 scored results of 1983 confirmed truthful exams). Studies that provided no statistical data of interest to the meta-analysis, as well as those whose testing method did not comply

¹⁰ National Research Council, *The polygraph and lie detection*, Washington 2003, The National Academies Press.

¹¹ See p. 148.

with the identifiable specified techniques and analysis methods for test data, were excluded. The meta-analysis produced the following results:

- **an average accuracy rate of all recognized polygraph testing techniques** of 87.1 %, with an average inconclusive rate (INC rate) of 12.7%;
- **an average accuracy rate of recognized single-issue techniques** of 92.1%, with an INC rate of 8.8%;
- **an average accuracy rate of recognized screening techniques** of 85%, with an INC rate of 12.5%
- **a list of techniques to be used for various types of polygraph testing** (in force since 01.01.2012.)

Table 1 List of techniques for polygraph testing according to APA standard 2012

Evidentiary techniques (for the purposes of judiciary bodies) Test data analysis method	Multiple subject testing methods (mainly paired testing methods) TDA method ¹²	Investigative techniques (the remaining tests)TDA method
US federal You-Phase/ESS ¹³ ■ accuracy: 90.4% ■ inconclusive (INC): 19.2% ■ sensitivity ¹⁴ :84.6% ■ specificity ¹⁵ 75.5	USAF MGQT ¹⁶ /ESS ■ accuracy: 87.5% ■ INC:17% ■ sensitivity:72,9% ■ specificity:70%	USAF MGQT/7-pos. scale ■ accuracy: 81.7% ■ INC: 19,7% ■ sensitivity: 78.3% ■ specificity: 53.8%
ZCT (Federal, Utah)/ESS ■ accuracy:92.1% ■ INC:9.8% ■ sensitivity:81,7% ■ specificity: 84.6%	Federal You-Phase/7-pos. scale ■ accuracy: 883% • INC:16,8% ■ sensitivity: 84,5% ■ specificity:75,5%	CIT (GKT)/Lykken system ■ accuracy:823% ■ INC:0>1% ■ sensitivity:81.5% ■ specificity: 83.2%
Utah ZCT (combined versions)/Utah ■ accuracy: 93% ■ INC: 10,7% ■ sensitivity: 85.3% ■ specificity: 80,9%	Federal ZCT/7 pos. ■ accuracy: 86% ■ INC: 17.1% ■ sensitivity: 5.8% ■ specificity: 58.1%	DLST(TEs)/7poS. ■ accuracy:84,4% ■ INC:8.8% ■ sensitivity:74.8% ■ specificity: 79,2%

¹² Paired testing - Am method of utilizing polygraph testing in situations in which two or more subjects assert contradictory accounts of a particular incident in such a way that at least pnc of the subjects must certainly be lying.

¹³ Empirical Scoring System-an evidence-based normative system for manual test data analysis of PDD examination data.

¹⁴ Sensitivity - the proportion of true positives a test can produce, this term describes how well a test identifies a person engaging in deception, ability to identify issues raising doubts that pose a threat to the subject (significant doubts), reduction of false negative scores (reactions of the subject that are incorrectly considered by the examiner as typical of truthful persons).

¹⁵ Specificity - the proportion of true negatives, the test verifies the honesty, identifies a problem, and reduces false positive scores (reactions of the subject that are incorrectly considered by the examiner as typical of untruthful persons).

¹⁶ Average data for AFMGQT both versions (1 and 2). LEPET and Utah MGQT are similar to this technique. Therefore, they have been deemed acceptable, as long as the same test data analysis methods are applied as with AFMGQT.

Utah ZCT DLC/Utah ■ accuracy:90.2% ■ INC: 7,3% ■ sensitivity:81,5% ■ specificity: 85.7%	Federal ZCT/7 pos. evidentiary ¹⁷ ■ accuracy: 88% ■ INC: 8.5% ■ sensitivity: 80.4% ■ specificity: 80.9%	DLST (TES)/ESS ■ accuracy: 85.8% - INC: 9% ■ sensitivity: 80.9% ■ specificity: 75.1%
Utah ZCT PLC/Utah ■ accuracy:93.1% ■ INC: 7.7% ■ sensitivity:86.7% ■ specificity: 833%	Backster You-Phase/ Backster ■ accuracy: 86.2% ■ INC: 19.6% ■ sensitivity: 83.6% ■ specificity: 55.6%	
Utah ZCT RCMP (v.1)/Utah ■ accuracy: 93.9% »INC: 18.5% ■ sensitivity: 833% ■ specificity: 70%		
IZCT/HSS* ■ accuracy: 99.4% ■ INC: 33% ■ sensitivity: 97.7% ■ specificity: 94.6%		
MQTZCT/Matte* ■ accuracy: 99.4% ■ INC: 2.9% ■ sensitivity: 96.7% ■ specificity: 963%		

Source: *Own analysts based on the Committee report on Validated Technique APA "Polygraph" 2011, 40(4).*

How to read the table? In the first column were placed such techniques that meet criteria ≥ 90 accuracy and $\leq 20\%$ inconclusive. In the second column-techniques with 86% accuracy and producing no more that 20% inconclusives. Techniques from the first column can be applied also in examinations specified in the second column, while in investigative examinations one can use techniques mentioned in all columns. Looking from the left to the right side of the table, criteria of the admissibility (the accuracy) are being lowered.

At two techniques-Integrated Zone Comparison Technique (IZCT) and Matte Quadri-Track Zone Comparison Technique (MQTZCT) - were marked as references with provisions. These techniques were listed in the table; however, it was indicated that statistical data are inconsistent with the distribution of results from all other techniques and are called outliers. Therefore, one ought to look at these data with large caution. All the more that IZCT and the MQTZCT were not verified by independent researchers. Furthermore, APA paid attention to some shortcomings in the validation process of these techniques.

¹⁷ In the evidentiary 7-pos, scale the decision threshold for the NDI decision is slightly lower than in the case of a traditional one and it is +4. For the DI decisions it remains unchanged (-6).

Also, the list does not contain those techniques that could not be confirmed by any studies that would confirm their reliability and effectiveness or if the determined accuracy rate or INC rate exceeded the APA requirement for evidentiary, paired or greening examinations* Those techniques include: US Army MGQT, Reid's test, POT-B, Marcy's technique or R/I¹⁸.

All those techniques not contained in the list should be marked as experimental Techniques, like R/I, POT-B or SAT may be used additionally, if they are not the core that an opinion on the subject's reliability is based on. The set of possible techniques is open. Any new techniques that meet the criteria of validity and minimum levels of accuracy, as well as the maximum INC rates may be added.

It is possible that some polygraphists have been utilizing some techniques, believing in its effectiveness. Therefore, it raises some concern that such a technique might not have been scientifically proven effective and has not been included in the list. In such a case they should adjust to the APA standards, since APA is the largest organisation gathering polygraphists from various geographic areas all around the world and has a great impact on the methodology and development of polygraph testing. In the last few years the organization has been putting particular effort in the promotion of scientific verification of the opinions produced based in polygraph testing. Consequently, such opinions would be perceived as scientifically proven by potential users of polygraph testing, its subjects and the judicial scientific circles.

Use of polygraph evidence (legal regulations in Poland and the USA)

In 1920 there was precedence in the United States, when a defense counsel of James Frye, who had been accused of homicide, lodged a motion to put his client to a polygraph test. Then the court formulated an idea of *general acceptance*, which means that it is possible to admit scientific evidence, when it is the high value of the evidence is generally recognized by experts in this particular area. Most experts decided that the development polytrophic testing is still in progress and their reliability is insufficient.

¹⁸ The use of the latter two techniques is temporarily acceptable until 2012. This is additional time for validation. However, the efforts of the supporters of these techniques seem unlikely to succeed.

In 1989 the United States Court of Appeal, Eleventh Circuit in the case *United States vs. Piccinonna*, ruled that per se that the exclusion of polygraph evidence is no longer guaranteed¹⁹.

In 1993 the US Supreme Court in the case *Daubert vs. Merrell Dow Pharmaceuticals Inc.* ruled that the Fry standard was too restrictive. The court determined the condition of admissibility of scientific evidence that was later referred to as Daubert standard:

- possibility of testing the technique;
- determination of a possible rate of error for the technique;
- available peer review and publication of studies on the technique;
- the level of acceptance of the technique within the relevant scientific community;
- setting standards for the correct, and acceptable use of the technique.

Although in Poland the Daubert standard is not officially applied the conditions were mentioned as a reference point that should be considered by all Polish polygraphists. As for admitting polygraph evidence is court the most applicable provisions in the Polish law are contained in Articles 192a, 193 and 199a of the Polish Code of Criminal Procedure²⁰. Article 193 lays down general rules with respect to experts saying that *if the determination of material facts having essential bearing upon the resolution of the case some special knowledge, the court shall consult an expert or experts*. However, Article 192a stipulates that *in order to reduce the circle of suspects or determine the probative value of identified traces fingerprints, the cheek mucosa, hair, saliva, sample letters, or fragrance can be collected, a photograph of the person can be taken or to their voice can be recorded. (...) With a consent of the examined person, an expert may also apply technical measures in order to control unconscious reactions of the person's body*. This provision is addressed to a body that carries our preliminary proceedings in a given case. Article 199a complements the provisions of Article 192a par. 2 and has the following wording; *The use of technical*

¹⁹ M. HANDLER, Ch. R. HONTS, D. J. KRAPOHL, R. NELSON, S. GRIFFIN, Integration of pre-employment polygraph screening into the police selection process. *Polygraph* 2009, 38(4), p. 242.

²⁰ Act of 6 June 1997 – Code of Criminal Procedure (Dz.U. z 1997 r.iNr 89, poz. S55 z późn. zm).

measures by the expert in their examination in order to control the unconscious reactions of the person's body is possible only after receiving the consent of the person. What does this mean? An indirect conclusion may be that based on this article polygraph testing may be carried out also in the *in personam* stage of the preliminary proceeding with regard to the subject, or even in the court proceedings, with respect to the defendant²¹. Polygraph may also be used on a witness (Article 192 par. 1). Article 199a repeals the evidence prohibition specified in Article 199 (i.e. the inadmissibility of the defendant's statement as evidence for this being guilty of committing the act he was accused of committing that could be submitted by the expert).

However, as Tadeusz Tomaszewski (Ph.D.) rightly concluded “The largest problem does not concern the provisions of the codes (although of course their interpretation is incorrect), but the evaluation of evidence. It is known that the Polish criminal court procedure is based on the principle of the freedom of evaluation of evidence. Therefore, it has always been common practice that the provisions allowed the admission of polygraph evidence. It was only at the discretion of the court to evaluate whether the method was sufficiently reliable to be applied. The court decides, whether to use the expert opinion based on polygraph testing in its ruling. Unfortunately, lawyers lack proper training and expertise on polygraph testing. Therefore, many solicitors do not understand, how to use the polygraph properly”²².

Significant progress in the production of test results. Solution to some problems concerning practice

Until recently, the only technique that made it possible to specify the probability of error for the measured results was CIT²³. This is, in fact, a slightly expanded technique that includes a series of tests regarding the set:

²¹ T. GRZEGORCZYK, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Kraków 2005, Zakamycze, p. 513.

²² T. TOMASZEWSKI, *O biegłych dla biegłych - wykład dla ekspertów, w: Normy prawne i standard branżowe w zakresie badań poligraficznych w wybranych krajach*, material from the International Symposium of Polygraphers, Central Training Centre ABW, Emów 21-24.06,2010, p. 90.

²³ Concealed Information Test.

GKT²⁴ or POT-A²⁵ that uses Lykken evaluation system²⁶. Its disadvantage undoubtedly is the use of scenario that is only in a few percent verifiable in polygraph testing. Since 2009 experts also have the Empirical Scoring System (ESS) at their disposal, which might be used in most recognized polygraph techniques. Its nature is almost revolutionary. ESS is a tool that significantly improves the diagnostic value (in terms of evidence) of an expert opinion based on polygraph testing. It makes it possible to determine the actual statistical value (probability of error) of test results. The system is simple and easy to use. It takes into account standard data (representative data that may be used as reference points and compared with another data), both for evidentiary and screening tests. Therefore, its application is extensive. It also provides the sensitivity, specificity rates, as well as the rate of false positive results, false negative results, and inconclusive with respect to subjects who lie and tell the truth.

In many cases polygraphists draw a conclusion from test results that there is “a high probability of the subjects misleading statement or the opposite. For example, in the decision made by the Commander -in-Chief of the Polish Border Guard²⁷ presented a version of an expert opinion that might be drafted based on a polygraph test: *as a result of the analysis of polygraph materials, the explanations made by the subject and their behavior during the examination, there is a high probability that the subject is hiding relevant facts regarding questions (no of the question), which may mean they are not an adequate candidate for a Border Guard officer.* However, such conclusion has a serious fault. It raises a question about what “a high probability” means. What was the adopted error tolerance and what is the probability of error (p value) for the results of particular tests carried

²⁴ Guilty Knowledge Test, in Poland known as a test of knowledge about the crime-conventional reconnaissance test.

²⁵ Peak of Tension A, with available answers, (the test includes the key).

²⁶ In the Lykken system only electrodermal activity is taken into consideration. If the strongest physiological reaction accompanies the key question, the score is 2. If the second largest EDA/GSR reaction accompanies the key question, the score is 1. All other variants are scored 0. The final score may vary from 0 to a double CIT number. The decision threshold is the number equal to the number of the CIT series that have been carried out. A special table specifies the probability of identifying the key test element by the subject for each test score, e.g. a total number of 7 for 5 series of questions means 3% probability that the subject does not know the details of the event.

²⁷ Regulation nr 4 of the Commander-in-Chief of the Border Guard of 11 January 2012 (Journal of Laws of the Border Guard, poz. 3, 1 February 2012).

out in the examination? Of course, taking into consideration that the average diagnostic value of all polygraph tests is about 90%, that together with the experience of the examiner that has direct contact with the subject, the great majority of expert opinions about the honesty of the subject will be accurate. At least you may assume that it is highly probable. However, an analysis of a hypothetical scenario in a courtroom might be useful²⁸.

Scene 1

Judicial body to an expert: You have issued an NDI opinion that means that no deception was indicated. Are you completely certain that reactions to questions regarding the case recorded during the polygraph test you performed are typical of a truthful person?

Expert: Yes.

Judicial body: Yes? I will repeat. Are you absolutely sure that the recorded on the polygraph diagrams regarding the relevant questions might show only in persons who are 100% truthful. Expert: You know well that almost no forensic analysis method gives a 100% certainty. However, in this particular case there is an extremely high probability that the subject²⁹ showed reactions that are typically associated with a truthful person. In other words, there is only a slight likelihood that the reactions recorded would be shown by a deceitful person."

Judicial body: You confirmed that the method does not give-10% certainty. At the same time you are claiming that there is a slight probability that the opinion you issued is incorrect. In such a case, please present the statistical significant or probability of error with regard to the results of your test.

Expert: I'm sorry. Could you repeat the question? I don't believe I understand....

Judicial body: What is the value or the probability of error of your test in numbers?

Expert: Unfortunately, I cannot answer that. I do not have such data.

Judicial body: Then I have no further questions, Your Honor."

In this scenario, the court is unlikely to use the expert opinion while drafting its ruling.

²⁸ Compare R. NELSON, M. HANDLER, P. SHAW, M. GOUGLER, B. BLALOCK, Ch. RUSSELL, B. CUSHMAN, M. OELRICH, *Using the Empirical Scoring System, Polygraph*, 2011, 40 (2).

²⁹ Defendant or witness.

That situation might have taken a different turn. The above-mentioned evaluation system, ESS, might be useful in solving the problem. Let's assume that a federal ZCT³⁰ was used in the scenario (single issue). The test is evaluated based on the ESS system and the total result is +12. According to the ESS rules for comparing zones, when the total result is $\geq +2$, an NDI opinion is issued (no deception indicated). Next, you consult the appropriate probability consulted, and find the +12 values in the column showing the truthfulness of the subject.

Table 2. Table showing the probability of error for various results of a test data analysis according to the ESS system in examinations including all ZCT tests with three relevant questions.

DECISION THRESHOLDS- TRUTHFULLNESS		DECISION THRESHOLDS- DECEPTION	
Based on the distribution of total scores indicating deception			
decision threshold	p value	decision threshold	p value
-1	0.159	1	0.159
0	0.130	0	0.127
1	0.106	-1	0.099
2	0.085	-2	0.077
3	0.067	-3	0.058
4	0.052	-4	0.043
5	0.040	-5	0.032
6	0.030	-6	0.023
7	0.023	-7	0.016
8	0.017	-8	0.011
9	0.012	-9	0.008
10	0.008	-10	0.005
11	0.006	-11	0.003
12	0.004	-12	0.002
13	0.003	-13	0.001
14	0.002	-14	<0.001
15	0.001		
16	<0.001		

Source: R. Nelson, *ML Handler, Empirical Scoring System: NPC Quick Reference, Lafayette, Instrument 20120.*

³⁰ Comparison test of the areas of the U.S. Federal Government.

According to statistical data contained in the Table, in the case of an NDI opinion based on a total score of +12 means that the statistical significance for this test result is 0.004. Therefore, there is probability of deception during the test is merely 0.4%. In other words, the probability of truthfulness is as much as 99.6%, If the expert had had such data at hand in the courtroom, the scene would finish differently.

Scene 2

Judicial body: What is the statistical significance or probability of error with respect to the score of the test performed manually?

Expert: On the basis of standard data and the Empirical scoring system supported, by scientific evidence of the numerical test data analysis for the psychophysiological detection of deception, the statistical significance of probability of error (p value) for this test would be 0.004. In other words, the chance of such a score being achieved by a deceitful person is 4 to 1000, i.e. 1 in 250 people (0.4%)”

Judicial body: I have no further questions, Your Honour.

This example shows how accurate the opinions of a contemporary expert in polygraph testing can be. An expert has an array of recognized techniques and systems of polygraph scores evaluation at hand, which give them a possibility of effective verification of numerous problems with various complexity levels. It needs to be noted that while using scientific proofs gives, polygraphists can confirm the validity of and reliability their scores in the eyes of the receivers. Let us hope it becomes a Polish standard.

Să înțelegem intelligence-ul în secolul XXI

dr. Tiberiu TĂNASE

cercetător asociat Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”,
tiberiu_tanase@yahoo.com

Abstract

Understanding of Intelligence's, starts from the definition and understanding of the concept of “intelligence”, one of the most complex concepts considering the fact that it can be used from at least three perspectives, namely: process, organization and the product. If, in the light of the intelligence process, intelligence can represent the assembly of collecting operations, filtering, data and information analysis and dissemination of intelligence products with an actionable intelligence value to meet the needs of a specific customer, product (intelligence) is considered a result of a processing activity (production) of information for security, obtained by specialized analytical structures.

Keywords: process, organization, product, processing activities, specialized analytical structures, intelligence field cooperation.

Introducere

Primii câțiva ani ai secolului XXI au fost martorii unei transformări a rolului intelligence-ului în politica internațională. Problemele legate de intelligence și securitate sunt acum mult mai prezente în discursul politic contemporan, ca și în conștiința publică mai largită. Așteptările publice față de intelligence n-au fost niciodată mai mari, iar aceste cerințe includ o mult mai mare dezvăluire a informațiilor până atunci secrete. Acest lucru poate fi atribuit, în mare măsură, șocului provocat de atacurile teroriste din septembrie 2001.

Aceste evenimente au adus în atenție vulnerabilitatea societății și importanța unor informații de calitate despre amenințările teroriste. Însă dezvăluirile despre rolul intelligence-ului în construcția de după cel de-al doilea război mondial din Golf au jucat un rol la fel de important în transformarea profilului „lumii secrete” în societatea contemporană.

Așa cum a arătat Christopher Andrew în contribuțiile sale¹, „în doar un singur an, amenințarea creată de Osama ben Laden și Saddam Hussein a reușit să schimbe politica guvernului britanic asupra uzului public al intelligence”-ului.²

Relațiile dintre liderii politici și consilierii lor pe probleme de intelligence au ajuns să fie o preocupare publică într-o măsură fără precedent, atât în Anglia cât și în SUA, dar intelligence-ul nu și-a găsit încă locul în teoria relațiilor internaționale. Nevoia unei înțelegeri mai bune atât a naturii procesului de intelligence, cât și a importanței sale în cadrul politicilor de securitate națională și internațională nu a fost niciodată mai evidentă.

Ce este intelligence-ul și cum îl studiem?

Percepțiile obișnuite, precum și înțelegerea generală a naturii (esenței) intelligence-ului și a rolului său în cadrul relațiilor internaționale lasă multe lucruri nerezolvate. Un punct de plecare este întrebarea: ce este intelligence-ul? Felul de a fi al intelligence-ului a definit condițiile necesare abordării cercetării și elaborării de lucrări pe acest subiect.

O scurtă trecere în revistă a variatelor aspecte ale studiului intelligence-ului scoate la lumină dificultățile inerente în orice căutare a unei definiții cuprinzătoare.

Începând cu anul 1949 intelligence-ul a apărut ca subiect al unor studii academice serioase, cel mai cunoscut autor unor astfel de studii fiind Sherman Kent.

Kent, profesor de istorie europeană la Yale, a lucrat în domeniul cercetării și analizei la Oficiul pentru Servicii Strategice, în timpul celui de-al doilea război mondial. În perioada în care se afla la Colegiul Național de Război, la sfârșitul anilor '40, a scris o lucrare importantă, „*Informațiile strategice pentru puterea mondială americană*”. A fost vicepreședinte și apoi președinte al DCI (Directoratul de Informații al CIA).

Cea mai importantă contribuție a lui Sherman Kent la îmbunătățirea analizei a constituit-o definirea rolului analistului ca entitate rațională „care

¹ Christopher ANDREW, *The British View of security and Intelligence* in A. Stuart FARSON, David STAFFORD and Wesley K. WARK (eds.), *Security and Intelligence in a Changing World*, Londra and Portland, OR Frank Cass 1991.

² Autorul face și o incursiune în istoria războiului rece, textul prezentând și evoluții relevante din SUA, UK și URSS, vezi pe larg Christopher ANDREW, 'Intelligence, International Relations and «Under-theorisation»', pp. 170-184 in *Intelligence and National Security*, vol. 19, nr. 2, 2004.

aplică instrumentele gândirii și metode științifice” într-o lume a informațiilor, dominată atunci și în prezent de cei care culeg informația și de agenți operativi. În ediția a doua a „*Informațiilor strategice*” (1965), Kent a relevat importanța computerelor, ca și a surselor tehnice și umane de culegere a informațiilor, în proclamarea locului central al analistului. Kent a dezvoltat conceptul piramidei analitice, constând într-o bază largă de informații factuale și laturi alcătuite din supoziții solide care conduc spre scenariul cel mai probabil, la vârf. În teorie și în practică, Kent a pledat împotriva subiectivității birocratice și ideologice, pe care le-a considerat piedici în calea analizei competente, și împotriva termenilor estimativi, imprecizi, pe care i-a numit obstacole în calea transmiterii unor mesaje către cititori. Deși era familiarizat cu ceea ce numim modele cognitive, lucrările sale îndeamnă analiștii să acționeze fără a lua prea mult în considerare ideile referitoare la modul în care vor fi depășite barierele minții.

Într-un articol din anul 1946, Sherman Kent, referindu-se la tendințele reformei în domeniul *intelligence arăta* :

În condițiile date, este surprinzător faptul că nu există mai multe puncte de vedere convergente și nu se diminuează confuzia cu privire la sensul termenilor de bază. S-ar părea că dificultatea principală este legată de însuși cuvântul intelligence, care a ajuns să semnifice atât activitatea persoanelor angrenate în acest domeniu, cât și produsul activității lor. Înțelegerea și expunerea clară a acestei chestiuni este extrem de importantă: prin intelligence se înțelege atât procesul în sine, cât și produsul final al respectivului proces³.

După 1984, doi eminenti istorici englezi au menționat descrierea intelligence-ului făcută de Sir Alexander Codogan ca „*dimensiunea lipsă a relațiilor internaționale*”⁴.

Dezvoltarea studiilor de intelligence ca subdomeniu al relațiilor internaționale nu a încetat din acel moment să tot ia avânt. Inițial teren al politologilor, rolul intelligence-ului în politica internă și internațională a atras de atunci atenția și unui număr tot mai mare de istorici. Ca obiect de studiu, acesta este bine dezvoltat în centre de învățământ și cercetare atât în Europa cât și în SUA. Ca rezultat, studiul securității internaționale a fost

³ Vezi, Sherman KENT „*Intelligence-ul strategic pentru politica externă americană*” Din capitolul 1, serviciile de intelligence sunt prezentate cele trei planuri, informații, activitate și structura Sherman Kent, *Strategic Intelligence for American World Policy* (Princeton, NJ: Princeton University Press 1949).

⁴ Christopher ANDREW and David DILKS (eds), *The Missing Dimension: Governments and Intelligence Communities in the Twentieth Century* (Urbana, IL: University of Illinois Press 1984).

influențat din ce în ce mai mult de înțelegerea mai clară a rolului intelligence-ului în politică – deși Christopher Andrew susține că *intelligence-ului îi este încă refuzat adevăratul său loc în studiile despre Războiul Rece*⁵. Și, așa cum Andrew argumentează convingător în studiile și articolele sale, subiectul specific și potențialul crucial al SIGINT⁶ rămâne aproape în întregime neglijat în istoriografia Războiului Rece.⁷

Mark Lowenthal fost ofițer, din cadrul Consiliului Național al Informațiilor, este cel care ne amintește că *intelligence* are o sferă a noțiunii ceva mai complexă, cuprinzând mai mult decât informațiile și procesarea acestora în beneficiul factorilor decizionali și al comandanților; acest fapt este valabil chiar și în cazul în care respectivele informații sunt, într-o anumită măsură, confidențiale ori secrete. Manualul său, atât de util în domeniul *intelligence*, cuprinde și următoarea definiție:

*Intelligence reprezintă procesul prin care tipuri specifice de informații importante pentru securitatea națională sunt solicitate, culese, analizate și furnizate factorilor de decizie; produsele respectivului proces; protejarea acestor procese și a acestor informații prin activități contrainformative; și realizarea de operațiuni, la solicitarea autorităților abilitate.*⁸

Lowenthal este pe cale să ajungă la o idee importantă. Prin *intelligence* se înțeleg mai multe aspecte: *informațiile, procesul și activitatea;*

Mark M. Lowenthal reamintește că accepțiunea intelligence-ului este mult mai largă decât cea a informațiilor și a procesului de obținere și prelucrare pentru comandanți și factorii de decizie, chiar și atunci când informația este secretă sau ilegală.

Deci, definiția lui Lowenthal privind intelligence-ul se referă la: *„procesul prin care anumite tipuri de informații importante pentru securitatea națională sunt solicitate, obținute, analizate și furnizate factorilor de decizie; produsul acestui proces; apărarea acestor procese și informații prin activități de contrainformații; derularea operațiunilor conform procedurilor solicitate de autoritățile legale.*

⁵ Christopher ANDREW, 'Intelligence in the Cold War: Lessons and Learning', in Harold SHUKMAN (ed.), *Agents for Change: Intelligence Services in the 21st Century* (London: St Ermin's Press 2000), pp. 1-2.

⁶ Sursele tehnice secrete de informații, vezi pe larg Stan PETRESCU, *Despre Intelligence spionaj- contra spionaj*, Editura Militară, București, 2007, p. 65.

⁷ Christopher ANDREW, 'Intelligence, International Relations', pp. 29-41. Vezi și MATTHEW Aid and Cees WIEBES (eds), *Secrets of Signals Intelligence during the Cold War and Beyond*, Special Issue of *Intelligence and National Security*, 16/1 (2001).

⁸ Mark M. LOWENTHAL, *Intelligence: from Secrets to Policy* (Washington, DC: Congressional Quarterly Press, 2002 [second edition]).

Dar și definiția lui Lowenthal este supradimensionată – ea conține prea mult balast. *Intelligence* se poate subsuma totalității informațiilor care sunt „importante pentru securitatea națională”. Dar în categoria informațiilor „importante pentru securitatea națională” se pot încadra și multe alte aspecte. Într-adevăr, aproape orice aspect ce are relevanță militară se poate încadra în definiția lui Lowenthal, așa cum multe aspecte cu relevanță diplomatică se încadrează, la rândul lor, în aceeași definiție. El delimitează în mod corect categoriile, dar aria de cuprindere a acestor categorii este prea extinsă. În plus, definiția lui Lowenthal este parțial tautologică, în segmentul în care se afirmă că *intelligence* este ceea ce se protejează prin *counterintelligence*-contrainformații)⁹.

Revenind la caracterizarea clasică a intelligence-ului făcută de Sherman Kent, aceasta acoperă „cele trei lucruri separate și distincte la care specialiștii domeniului se referă de regulă atunci când utilizează cuvântul și anume: *cunoaștere, tipul de organizație care produce acea cunoaștere și activitățile întreprinse de acea organizație. Dar, în cele mai recente analize, intelligence-ul este înțeles și ca procesul de culegere, analiză și utilizare a informațiilor*¹⁰, *precum și ca produs rezultat din culegerea, selectarea, evaluarea, analiza, integrarea și interpretarea informațiilor*”¹¹.

Dar, dincolo de asemenea definiții de bază, există încă concepții divergente privitor la ceea ce este intelligence-ul și la ce folosește el. Așa cum a observat Der Derian, acest lucru se întâmplă pentru că „*intelligence-ul este cel mai puțin înțeles și cel mai puțin teoretizat domeniu al relațiilor internaționale*”¹² David Koln, unul dintre cei mai eminenți cercetători ai domeniului, se plânge într-un mod asemănător, afirmând că „*nici una dintre definițiile pe care le-am văzut nu funcționează*”¹³.

Mulți observatori tind să înțeleagă intelligence-ul în primul rând ca instrument al politicii externe și de apărare. Alții se concentrează pe rolul său

⁹ *Ibidem*, p. 8.

¹⁰ Alan DUPONT prezintă fazele procesului de Intelligence, perspectivele și tendințele Intelligence-lui în articolul său, *Intelligence for the Twenty-First Century*, în *Intelligence and National Security*, vol. 18, nr. 4, 2003, pp. 15-39.

¹¹ Tiberiu TĂNASE, *Intelligence-ul modern*, în *Revista Intelligence*, nr. 16, iulie-septembrie, 2009, p. 26.

¹² KENT, *Strategic Intelligence, The Debate Continues* (Basingstoke: Palgrave 2003), p. 308.

¹³ James Der DERIAN, *Antidiplomacy: Spies, Terror, Speed and War* (Oxford: Blackwell 1992); see also Michael FRY and Miles HOCHSTEIN, 'Epistemic Communities: Intelligence Studies and International Relations' in Wesley K. WARK (ed), *Espionage: Past, Present, Future?* (London: Frank Cass 1994), pp. 14-24 «also published as a Special Issue of *Intelligence and National Security*, 8/3 (1993)».

în securitatea internă. Cu toate acestea, alții se concentrează pe rolul pe care serviciile de informații l-au jucat ca mecanism al opresiunii statale. O interesantă divergență de opinii este legată de caracterul de bază al intelligence-ului. Michael Herman (un fost profesionist al intelligence-lui) îl privește ca pe o formă de putere a statului în propriul său drept, iar această conceptualizare este în centrul analizei în influentul său studiu „*Puterea intelligence-ului în timpul păcii și al războiului*”¹⁴. John Ferris (un istoric) utilizează o viziune diferită, considerând că „*intelligence-ul nu este o formă de putere, ci un mijloc de dirijare a utilizării acesteia, fie ca amplificator al forței brute, fie prin ajutorul dat în înțelegerea mediului înconjurător și a opțiunilor care există, iar ulterior în modalitatea de aplicare a forței sau a influenței și împotriva cui*”¹⁵.

O excelentă ilustrare a dificultăților inerente în definirea intelligence-ului este controversata chestiune a intervenției secrete în cadrul altor societăți (care de regulă este denumită „*acțiune sub acoperire*”. Cercetătorii au ignorat deseori acțiunea sub acoperire în analizele lor de intelligence. Așa cum a argumentat Elisabeth Anderson "problematika specifică a acțiunii sub acoperire ca element de intelligence nu a fost suficient de serios abordată în cadrul studiilor". Tot ea observă în continuare că, „în timp ce mediile academice au dezvoltat diverse concepte teoretice pentru a explica alte instrumente ale relațiilor internaționale, spre exemplu armele, comerțul și diplomația –, separarea acțiunii sub acoperire de instrumentele tradiționale de politică externă înseamnă că aceste concepte identice nu au fost aplicate acțiunii sub acoperire”¹⁶.

Există unele divergențe substanțiale între abordările studiilor de intelligence. Prima abordare, sprijinită mai ales printre istorici, doar de asemenea specifică și abordări teoretice care caută să explice relațiile dintre structura organizațională și politică, concepe studiul intelligence-ului în primul rând ca pe un mijloc de obținere de noi informații pentru a explica deciziile specifice luate de politicieni atât pe timp de pace cât și pe timp de război.

A doua abordare se străduiește să stabilească modele generale care pot explica succesul și eșecul din cadrul procesului de intelligence. Caracteristică abordărilor științelor politice, aceasta se concentrează

¹⁴ Michael HERMAN, *Intelligence Power and War* Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

¹⁵ John FERRIS, *Intelligence and Strategy: Selected Essays*, Sales Rank, July 2005.

¹⁶ Elisabeth ANDERSON, *The security dilemma and covert action: The Truman years*, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, vol 11, Issue 4, 1998.

aproape exclusiv pe nivelurile de analiză și decizie. Partizanii acestei abordări atribuie o importanță crucială obstacolelor structurale și cognitive în cadrul utilizării efective a intelligence-ului în procesul politic. Scopul este identificarea și analiza înclinațiilor personale, politice și instituționale care caracterizează organizațiile de intelligence și care afectează performanța acestora în cadrul procesului de luare a deciziilor. Accentul este pus pe rolul preconcepțiilor și al presupunerilor fundamentale în condiționarea modului în care este analizat și utilizat intelligence-ul. Rezultatul a fost o serie de pătrunderi în natura percepției și a percepției greșite, dificultatea în prevenirea surprizei și politizarea procesului de intelligence¹⁷. Aceste prime două abordări conceptuale se concentrează în primul rând pe intelligence ca instrument de politică externă și de apărare.

Cea de-a treia abordare se concentrează pe funcția politică a intelligence-ului ca mijloc de control statal. În particular, deceniul trecut a cunoscut apariția unui gen de literatură științifică, istorică și politică pe acest subiect.

Creșterea rapidă a intelligence-ului ca un centru al curiozității academice va continua cu siguranță. Progresele recente în dezvăluirile arhivelor, accelerate de sfârșitul Războiului Rece și de atitudinile schimbătoare față de secretul oficial și față de activitatea serviciilor de informații și securitate au facilitat în continuare cercetarea, înțelegerea și dezvoltarea¹⁸.

Documentele recent puse la dispoziție, alături de numeroase alte surse, oferă ocazia de a reconsidera vechile considerații despre motivele politicianilor și caracterul internațional al politicii externe și de securitate. Evenimentele de la 11 septembrie și războiul din Irak au concentrat atenția pe toate aspectele subiectului. În lumina acestor evoluții, timpul pare să fi avut dreptate păstrând ceea ce a fost realizat în domeniul relativ nou al cercetărilor reflectând asupra abordărilor metodologice variate utilizate de cercetători, ca și asupra presupunerilor epistemologice care sprijină cercetarea și scriu despre intelligence.

¹⁷ Pentru discuții se poate vedea HERMAN, *Intelligence Power and* Abram SHULSKY, *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*, ediția a 3-a este tradusă și în limba română, vezi *Războiul tăcut, Introducere în universul informațiilor secrete*, Editura Polirom, 2008.

¹⁸ Privitor la reglementarea clasificării și declasificării documentelor în SUA io importanța deosebită a avut Executive Order 12958 'Classified National Security Information' din aprilie 1995. De văzut și Raportul of the 'Commission on Protecting and Reducing Government Secrecy' established in Washington in 1995: *Secrecy: Report of the Commission on Protecting and Reducing Government Secrecy* (Washington, DC: Government Printing Office 1997); and Daniel Moynihan, *Secrecy* (New Haven, CT: Yale).

Indiferent de formula adoptată și indiferent de calitatea intelligence-ului oferit, cel mai important rămâne discernământul liderilor politici și abilitatea de a jongla cu valoarea și limitele intelligence-ului¹⁹.

Dar cum definim „activitate de intelligence”?

Ar trebui să distingem între informația secretă și cea din surse deschise? Schimbă Internetul modul în care noi evaluăm informația din surse deschise? Ce anume diferențiază procesul de intelligence de activitățile de culegere a informațiilor al altor agenții guvernamentale? Michael Herman a oferit o soluție la această problemă prin intelligence-ului guvernamental cu organizațiile specializate care au acel nume, precum și ceea ce fac și produc acestea”.²⁰ Această distincție poate deveni la un moment dat problematică, și anume în cazul în care se ajunge la analiza impactului intelligence-ului asupra deciziilor luate.

Evaluările schițate de agențiile de informații sunt de regulă bazate pe o combinație de surse de informare secrete și deschise, iar un procent substanțial al informațiilor din sursele deschise este destul de adeseori realizat din materiale obișnuite și procesate de alte departamente guvernamentale, mass media obișnuită și chiar din activități ce au fost sub contracte unor agenții nonguvernamentale. De vreme ce toate aceste domenii nu pot fi definite în mod rezonabil ca activitate de intelligence, acest lucru sugerează că esența intelligence-ului stă în nivelul analizei sau evaluării.²¹ Problema e că evaluările sunt doar un element al procesului de luare a deciziilor, iar clarificarea pe care o aduc acestea pot doar completa informațiile puse la dispoziție de alte agenții guvernamentale sau alte surse de informații la nivel de decizie. De aceea, este dificil să faci considerații demne de încredere despre ceea ce este exact intelligence-ul și cum influențează acesta luarea deciziilor. Ar trebui ca cercetătorii să accepte acest nivel de imprecizie ca inevitabil? Sau, dimpotrivă, ar trebui să ne străduim în continuare să ajungem la o definiție a intelligenceului care să rezolve această incertitudine?

Aceste prime două abordări conceptuale se centrează în primul rând pe intelligence ca instrument de politică externă și de apărare.

¹⁹ John FERRIS, 'Intelligence' in R. Boyce and I. Maiolo (eds), *The Origins of World War Two: The Debate Continues* (Basingstoke: Palgrave 2003), p. 308.

²⁰ Vezi, Christopher ANDREW, *For the President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush* (London: HarperCollins 1995).

²¹ Michael HERMAN, 'Diplomacy and Intelligence', *Diplomacy & Statecraft*, 9/2 (1998), pp. 12.

Cele mai bune lucrări despre intelligence cuprind cele trei abordări prezentate mai sus în diferite moduri. Însă există aproape întotdeauna diferențe de accent, chiar și în lucrările făcute care au fost esențiale în impulsivitatea cercetărilor. În centrul acestor divergențe se află dezacordul privind măsura în care asumările politice și cultura politică modelează procesul de intelligence la toate nivelurile. Puțini vor nega faptul că procesul de identificare a amenințărilor este legat inevitabil de alegerile și asumările politice.

Același lucru este valabil pentru culegerea, evaluarea și diseminarea informațiilor asupra acestor amenințări. Totuși, modul în care înțelegem procesele politice și cultura politică este esențial. Cercetătorii nu acordă toți o aceeași importanță culturii politice și ideologiei. Spre exemplu, Christopher Andrew argumentează că „*pentru avansarea cadrului conceptual al studiilor de intelligence este esențial să se facă o distincție mai clară decât este făcută de obicei în prezent între rolurile comunităților de intelligence în regiunile autori tare și democratice*”.²² Este interesant de observat, spre exemplu, că primele două abordări privind studiul intelligence-ului tind să acorde mai puțină atenție importanței asumării lor ideologice în activitatea de culegere, analiză și utilizare a informațiilor decât a face cea de-a treia.

Influența și importanța studiilor de intelligence în istoria și teoria relațiilor internaționale

Intelligence-ul a atras un interes limitat din partea cercetătorilor filozofiei politice și a teoriei relațiilor internaționale. Sun Tzu este citat de cele mai multe ori pentru importanța pe care o acordă intelligence-ului militar, însă teoreticienii ulteriori ai războiului au fost mai puțin interesați și mai puțin impresionați. Von Clausewitz susținea că cunoașterea „inamicului și a țării sale” era „fundamentul tuturor ideilor și acțiunilor noastre”²³.

²² Vezi de exemplu, Michael I. HANDEL, *The Diplomacy of Surprise* (Cambridge, MA: Center for International Affairs, Harvard University 1980), idem, 'Intelligence and Military Operations' in idem (ed.), *Intelligence and Military Operations* (London: Frank Cass 1990), pp. 1-95; Richard BETTS, 'Analysis, War and Decision: Why Intelligence Failures are Inevitable', *World Politics*, 3111 (1978), pp. 961-88; and Robert JERVIS, 'Intelligence and Foreign Policy', *International Security*, 2/3 (1986/87), pp. 141-61.

²³ Vezi, Carl von CLAUSEWITZ, *On War* (ed. by Anatol Rapoport, New York: Pelican 1968), p. 162. Pentru analizele lui Clausewitz privind intelligence-ul, vezi, pe larg John FERRIS and Michael HANDEL, „Intelligence, Uncertainty and the Art of Command in Military Operations”, *Intelligence and National Security, Oll* (1995), pp. 1-58.

În 1994, Michael Fry și Miles Hochstein au observat că, în timp ce studiile de intelligence s-au dezvoltat într-o comunitate intelectuală identificabilă, a existat un „eșec vizibil în integrarea studiilor de intelligence, chiar și într-un mod mai rudimentar, în cadrul curentului cercetării relațiilor internaționale”²⁴.

Totuși, în SUA politologii au jucat un rol cel puțin la fel de proeminent ca istoricii în studiul intelligence-ului în cadrul relațiilor internaționale. Contribuțiile acestora au pus la dispoziția cercetătorilor intelligence-ului o serie de reflecții teoretice asupra naturii intelligence-ului și a rolului său în luarea deciziilor.

Însă interesul față de intelligence în cadrul comunității științelor politice a fost limitat în special acelor cercetători care lucrează cu teorii de luare a deciziilor. Intelligence-ul este, dimpotrivă, aproape absent în lucrările majorității teoreticienilor relațiilor internaționale, și nu figurează în dezbaterile teoretice cheie de relații internaționale printre abordările realiste, instituționalist-liberale, constructiviste și post-moderniste.

Andrew Rathmell argumentează că serviciile de informații trebuie să realizeze schimbări radicale atât în ceea ce privește abordarea conceptuală, cât și structura organizației pentru a se adapta condițiilor sociale, culturale și tehnologice ale secolului 21²⁵. Rezultatul este ceea ce Rathmell numește „fragmentarea” amenințării. De asemenea, el susține că se impun abordări conceptuale noi pentru a înțelege natura amenințărilor la adresa securității și schimbările radicale care apar de-a lungul procesului de culegere și analiză a informațiilor. Întrebările evidente care apar se referă la modul în care aceste abordări noi s-ar putea concretiza în termeni practici. O altă necesitate se referă la conștientizarea rolului politic al analistului în realizarea evaluării amenințărilor, destinată factorilor de decizie din domeniul politicii de securitate²⁶.

În Marea Britanie, studiul academic al intelligence-ului s-a dezvoltat foarte mult în cadrul istoriei universale, astfel reflectând predispozițiile metodologice către cercetarea bazată pe arhive, caracteristică acestei

²⁴ Fry and HOCHSTEIN, „Epistemic Communities”, p. 14.

²⁵ Andrew RATHMELL, „Towards Postmodern Intelligence”, *Intelligence and National Security*, 17/3 (2002), pp. 87-104. Vezi de asemenea, James Der DERIAN care a tratat aspecte ale perspectivei Intelligence-lui post-modern în lucrarea sa *Antidiplomacy*.

²⁶ Vezi Didier BIGO, Security, Exception, Ban and Surveillance în *Theorizing Surveillance the Panopticon and Beyond*, editat de David Lyon, 240 Kingston, Wllan, 2006. Menționăm și articolele lui Didier BIGO și alții în revista *Cultures and Conflicts*.

subdiscipline. Justificarea metodologică comună dintre istoricii englezi și americani nu a împiedicat schimburile și dezbaterile fructuoase pe acest subiect²⁷.

Imaginea proprie a serviciilor britanice de informații constă în transformarea informației în înțelepciune și „a adevărului în putere”. Pentru serviciile britanice de informații este esențială înțelegerea dimensiunilor conceptuale și organizaționale ale informației. Această imagine, atât de importantă pentru identitatea funcționarului public, a reprezentat esența atât a structurii, cât și a culturii serviciilor britanice de informații.

Ea a reprezentat protecția fundamentală împotriva politizării serviciilor, care este cel mai adesea bănuită a fi caracteristica definitorie a regimurilor autocratice și totalitare. Imaginea unei comunități de informații independente și apolitice a fost serios pusă la îndoială de către afacerea „dosarul Irak”.

De asemenea, trebuie menționat că, cea mai mare parte a studiilor se referă la relația dintre putere și cunoaștere, sau mai decât la relația dintre anumite tipuri de putere și anumite tipuri de cunoaștere.

Un reprezentant de seamă al acestei viziuni a fost Michael Herman, care a scris studiile și articolele sale în baza experienței de 25 de ani la *Cartierul General al Comunicațiilor* (GCHO) și în Cabinetul Guvernului. El a fost apreciat pentru descrierile pe care le-a făcut procesului de obținere a informațiilor, fiind asemănat cu un „istoric și filozof al informațiilor”²⁸. Cu toate că militează pentru lărgirea obiectivelor, principalul scop al lui Herman este de a promova o percepție mai largă a informației. Este adevărat că, implicându-se în dezbaterile unor dificultăți legate de procesul de obținere a informațiilor, Herman încearcă să legitimeze acest proces.

Afirmațiile lui Percy Cradock referitoare la viziunea asupra intelligence-lui și a intereselor britanice și lipsa oricărei presiuni politice care le-ar putea afecta activitățile guvernamentale reflectă o imagine comunității de informații ce reprezintă gardianul interesului național împotriva politicianilor trecători și nevaloroși.²⁹

²⁷ Vezi reflecții lui John Lewis GADDIS, „Intelligence, Espionage, and Cold War Origins”, *Diplomatic History*, 13 (Spring 1989), pp. 191-212, și D. Cameron WATT, Intelligence and the Historian: A Comment on John Gaddis's „Intelligence, Espionage, and Cold War Origins”, *ibid*, 14 (Spring 1990), pp. 199-204.

²⁸ HENNESSY, *Secret State*, p. xiii. See also Lawrence FREEDMAN, „Powerful Intelligence”, *Intelligence and National Security*, 12/2 (1997), pp. 198-202.

²⁹ Sir Percy CRADOCK, *Know Your Enemy: How the Joint Intelligence Committee Saw the World* (London : John Murray , 2002 ch. 17.

Ideea de a transforma adevărul în putere a grevat mult timp relația dintre guvern și mediul academic. Dar, de ceva vreme, cultura unei mai largi deschideri a început să se dezvolte și să intensifice colaborarea comunității britanice de informații și a mediului academic. O dovadă a acestei colaborări a constat în angajamentul istoricilor de a scrie istoriile MI5 și MI6³⁰.

Responsabilitatea profesională și publică a academicienilor care studiază domeniul informațiilor este aceea de a spori înțelegerea naturii și rolului serviciilor de informații, inclusiv importanța, dar și limitele acestora. Aceasta include limitele capacității noastre de a înțelege activitățile desfășurate în secret de guvern. Cu toate acestea, niciodată nu au existat condiții mai bune pentru studierea domeniului informațiilor din Marea Britanie și șanse mai mari de studiu prin intermediul diverselor abordări metodologice și teoretice.

Cooperarea dintre serviciile de informații naționale și cele internaționale

Un aspect relativ neglijat de studiile serviciilor de informații se referă la cooperarea dintre diferitele servicii de informații, atât la nivel național, cât și internațional. La nivel național, cooperarea eficientă dintre serviciile secrete este importantă pentru exploatarea efectivă a informațiilor³¹. Importanța unui sistem rațional de coordonare inter-servicii a fost subliniată încă o dată de evenimentele de la 11 septembrie 2001. Cooperarea insuficientă dintre serviciile americane de securitate și informații este citată constant ca o cauză centrală a a eșecului lor de a împiedica atacurile de la World Trade Center și Pentagon.

Problema cooperării serviciilor de informații la nivel internațional s-a bucurat de mai multă atenție, în special din partea istoricilor. Originea, evoluția și funcționarea comunității de informații anglo-americane începând din 1940 au reprezentat subiectul unui studiu mai larg din perspective diferite.

³⁰ Vezi, Gordon THOMAS, *Secret War, One Hundred Years of British Intelligence inside MI5 and MI6*, New York, St. Martins Press, 2009, pp. 430.

³¹ Vezi de asemenea, Jeffrey RICHELSON and Desmond BALL, *The Ties that Bind: Intelligence Cooperation between the UK-USA Countries* (Boston, MA: Allen & Unwin 1985); Christopher ANDREW, "The Making of the Anglo-American SIGINT Alliance", in Hayden Peake and Samuel Halpern (eds), *In the Name of Intelligence: Essays in Honor of Walter Pforzheimer* (Washington, DC: NIBC Press 1994); ALDRICH, *Hidden Hand*; *idem*, "British Intelligence and the Anglo-American Special Relationship during the Cold War", *Review of International Studies*, 24/3 (1998), pp. 331-51; David STAFFORD and Rhodri JEFFREYS-JONES (eds), "American-British-Canadian Intelligence Relations 1939-2000", Special Issue of *Intelligence and National Security*, 15/2 (2000); Stephen TWIGGE and Len SCOTT, *Planning Armageddon: Britain, the United States and the Command of Western Nuclear Forces* (Amsterdam: Routledge 2000).

Astfel, Michael Herman și Richard Aldrich³² au furnizat idei utile despre natura cooperării serviciilor de informații la nivel internațional³³. Ei vor sprijini numeroșii cercetători care studiază în prezent rolul posibil al informațiilor în cadrul unor organizații internaționale precum NATO, UE sau ONU³⁴. Parametrii în schimbare ai cooperării serviciilor de informații după 11 septembrie 2001, precum și creșterea conștientizării publice a acestei cooperări vor determina o creștere a intensificării a studiului acestui domeniu.

Cooperarea în domeniul intelligence-lui impune o etapă nouă în conlucrarea dintre serviciile de informații: *deplasarea centrului de greutate dinspre schimbul de informații cu caracter de generalitate spre cooperarea pe cazuri și acțiuni punctuale, ca modalitate de valorificare optimă a potențialului oferit de partenerii implicați*. Cooperarea instituțiilor în cadrul comunității informative oferă câteva avantaje majore: asigură completarea și verificarea informațiilor; previne dezinformarea; evită suprapunerile și rivalitățile disfuncționale.

Limitele cooperării în domeniul intelligence-lui sunt legate, pe de o parte, de rațiunea obiectivă a compartimentării și secretizării activității serviciile de intelligence/informații și securitate și, pe de altă parte, de faptul că lumea intelligence-lui (a *serviciilor/agențiilor*) este caracterizată mai degrabă de competiție decât de coeziune. De aceea, abordarea problematicii cooperării în domeniul intelligence-lui trebuie să urmeze relația simplu-complex, în baza căreia se impune o coordonare a activităților serviciile de intelligence/informații în plan intern, regional și internațional³⁵.

Coordonarea eforturilor informative, schimbul de informații și alte nevoi de cooperare se realizează prin protocoale, programe, proiecte ori operațiuni informative³⁶.

³² Christopher ANDREW, Richard J. ALDRICH and Wesley K MARK, *Secret Intelligence: A Reader*, Routledge, 31.01.2009.

³³ HERMAN, *Intelligence Power*, pp. 200-219, ALDRICH, "British Intelligence and the Anglo American Special Relationship".

³⁴ A se vedea monografia lui Cees WIEBES, *Intelligence and the War in Bosnia, 1992-1995* Munster: Lit Verlag 2003.

³⁵ TĂNASE Tiberiu, *Puncte de vedere privind cooperarea între servicii de informații din spațiul euroatlantic și al UE*, în *Stabilitate și securitate regională*, sesiune de comunicări științifice cu participare internațională, București, 9-10 aprilie 2009, Editura UNAP, București, 2009, p. 285.

³⁶ Trebuie menționat semnificația cooperării, adică organizarea, coordonarea, susținerea și realizarea în comun, de către structuri ale comunității de informații a unor acțiuni specifice, care vizează obținerea, verificarea și valorificarea informațiilor și produselor informaționale cu relevanță pentru securitatea națională, vezi TĂNASE Tiberiu, LUCINESCU Codruț, *Structuri și proiecții de intelligence ale UE în noul context strategic – intensificarea cooperării în domeniul intelligence-lui*, sesiunea de Comunicării ANI 2008.

Indiscutabil, elementul coagulant al cooperării internaționale în domeniul informațiilor îl reprezintă amplificarea fără precedent a terorismului internațional, în ceea ce privește gravitatea actelor comise (din punct de vedere al numărului de victime și a pagubelor produse), cât și a formelor de manifestare. Continuarea cu succes a războiului împotriva terorismului depinde în mare parte de capacitatea serviciilor naționale de informații de a colabora între ele pentru a dezrădăcina celulele teroriste internaționale. Prin urmare, relația dintre politică și serviciile de informații este mai importantă ca niciodată. Totodată, se impune necesitatea unor studii sistematice a domeniului intelligence-lui.

Concluzii

Înțelegerea intelligence-lui pornește de la definirea termenului³⁷ și înțelegerea conceptului „intelligence”, unul din conceptele complexe având în vedere faptul că poate fi utilizat din cel puțin trei perspective și anume: proces, organizație și produs³⁸.

Dacă, din perspectiva procesului intelligence-ul – poate reprezenta „ansamblul operațiilor de culegere, filtrare, analiză a datelor și informațiilor și de diseminare a produselor de intelligence cu valoare acționabilă pentru a satisface necesitățile unui consumator specific, produsul (intelligence) este considerat un rezultat al activității de procesare (producere) a informațiilor pentru securitate, obținute de către structuri analitice specializate³⁹.

Desigur, există și perspectiva organizației (intelligence) – agenției/serviciului, despre care, Michael Herman arată că serviciile de informații vor fi în permanență influențate de evenimentele de la 11 septembrie⁴⁰. Faptul că serviciile de informații ocupă un loc mai proeminent în sfera publică decât înainte este indiscutabil. În prezent, au loc dezbateri despre practica serviciilor de informații, greu de imaginat acum câțiva ani și diferite de cele referitoare la fabricarea dovezilor despre arsenalele nucleare ale Irakului. În sfera dezbaterilor au intrat teme importante precum importanța informațiilor din surse umane contra „bunurilor tehnice”, importanța colaborării serviciilor

³⁷ Vezi pe larg, Michael WARNER, *Understanding our Craft, Wanted: A definition of Intelligence* pe www.cia.gov/library/centr-for-the-study-of-intelligence/Kent-CSI/docs/v46i302p.htm

³⁸ TĂNASE Tiberiu, *Intelligence-ul modern – de la termen și concept la activitatea de informații pentru siguranța națională*, în *Revista Intelligence*, nr. 16, iulie-septembrie 2009, p. 26.

³⁹ Doctrina națională a informațiilor pentru securitate, adoptată în ședința CSAT din 23 iunie 2004, p. 35.

⁴⁰ HERMAN, *Intelligence Services*, p. 228.

internaționale de informații, precum și obstacolele cunoscute pentru eficiența analizei și avertizării. Wesley Wark afirma că „a învăța să trăiești cu un război deschis-închis împotriva terorismului” va însemna să înveți să trăiești cu serviciile de informații. Toate aceste evoluții vor determina atât provocări cât și oportunități pentru studiul domeniului intelligence, demonstrând că rolul serviciilor de informații în politica internațională a evoluat, iar cercetătorii ar trebui să se adapteze la această evoluție.

„Să înțelegem intelligence-ul în secolul XXI” trebuie să reunească puncte de vedere ale universitarilor, jurnaliștilor și foștilor profesioniști în privința naturii intelligenceului și a rolului său variat în politica internă și internațională. De asemenea, trebuie să se dezvolte studiul intelligence-ului ca arie de studii academice, și să se evalueze contribuția sa din ce în ce mai importantă la studiul relațiilor internaționale.

Bibliografie

1. Andrew Christopher and Dilks David (eds), *The Missing Dimension: Governments and Intelligence Communities in the Twentieth Century* (Urbana, IL: University of Illinois Press 1984).
2. Andrew Christopher, *Intelligence and International Relation 1900-1945*, Softcover, University of Exeter Press, ISBN: 0859892433.
3. Andrew Christopher, *The British View of security and Intelligence* in A. Stuart Farson, David Stafford and Wesley K. Wark (eds.), *Security and Intelligence in a Changing World*, Londra and Portland, OR Frank Cass 1991.
4. Andrew Christopher, 'Intelligence in the Cold War: Lessons and Learning', in Harold Shukman (ed.), *Agents for Change: Intelligence Services in the 21st Century* (London: St Ermin's Press 2000).
5. Andrew Christopher, Aldrich J. Richard, Wesley K Mark, *Secret Intelligence: A Reader*, Routledge, 2009.
6. Aid Matthew and Wiebes Cees (eds), *Secrets of Signals Intelligence during the Cold War and Beyond*, Special Issue of *Intelligence and National Security*, 16/1 (2001).
7. Anderson Elizabeth, *The security dilemma and covert action: The Truman years*, *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, vol 11, Issue 4, 1998.
8. Bigo Didier, *Security, Exception, Ban and Surveillance în Theorizing Surveillance the Panopticon and Beyond*, editat de David Lyon, 240 Kingston, Wllan, 2006.
9. Cradock Sir Percy, *Know Your Enemy: How the Joint Intelligence Committee Saw the World* (London: John Murray, 2002).

10. Dupont Alan, *Intelligence for the Twenty-First Century*, în *Intelligence and National Security*, vol. 18, nr. 4 2003.
11. Derian Der James, *Antidiplomacy: Spies, Terror, Speed and War* (Oxford: Blackwell 1992).
12. Ferris John, *Intelligence and Strategy: Selected Essays*, Sales Rank, July 2005.
13. Fry Michael and Hochstein Miles, 'Epistemic Communities: Intelligence Studies and International Relations' in Wesley K. Wark (ed), *Espionage: Past, Present, Future?* (London: Frank Cass 1994).
14. Gaddis John Lewis, "Intelligence, Espionage, and Cold War Origins", *Diplomatic History*, 13 (Spring 1989).
15. Gordon Thomas, *Secret War; One Hundred Years of British Intelligence inside MI5 and MI6*, New York, St. Martins Press, 2009.
16. Herman, Michael, *Intelligence Power in Peace and War*, Cambridge University Press, 1996.
17. Lowenthal Mark, *Intelligence From Secrets to Policy*, (new edition), nr. 4, October 2008, Congressional Quarterly. Inc.
18. Petrescu Stan, *Despre Intelligence spionaj-contra spionaj*, Editura Militară, București, 2007.
19. Rathmell Andrew, "Towards Postmodern Intelligence", *Intelligence and National Security*, 17/3 (2002).
20. Shulsky Abram N., Schmitt Gary J., *Războiul tăcut, Introducere în universul informațiilor secrete*, Editura Polirom, Iași, 2008.
21. Tănase Tiberiu, *Puncte de vedere privind cooperarea între servicii de informații din spațiul euroatlantic și al UE*, în *Stabilitate și securitate regională*, sesiune de comunicări științifice cu participare internațională, București, 9-10 aprilie 2009, Editura UNAP, București, 2009, p. 285.
22. Tănase Tiberiu, *Intelligence-ul modern – de la termen și concept la activitatea de informații pentru siguranța națională*, în *Revista Intelligence*, nr. 16, iulie-septembrie 2009.
23. Tănase Tiberiu, Lucinescu Codruț, *Structuri și proiecții de intelligence ale UE în noul context strategic – intensificarea cooperării în domeniul intelligence-lui*, sesiunea de Comunicării ANI 2008.
24. Warner Michael, *Understanding our Craft, Wanted: A definition of Intelligence* pe www.cia.gov/library/centr-for-the-study-of-intelligence/Kent_CSI/docs/v46i302p.htm
25. Watt D. Cameron, *Intelligence and the Historian: A Comment on John Gaddis's "Intelligence, Espionage, and Cold War Origins"*, ibid, 14 (Spring 1990).
26. *Intelligence Services in the Information Age*, Rotledge, annotated edition, nov.1/2001.

Intelligence competitiv sau calea spre inovație în intelligence

Cristina IVAN, Vasilica TRANDAFIR

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
civan@dcti.ro

Abstract

On the brim of the 21st century, a significant mutation occurred in the intelligence paradigm, which migrated from an approach based on the national security doctrine to the human security doctrine. In this context, corporations were among the first to approach innovations with the aim to broaden the toolbox used to gather intelligence aimed at obtaining and ensuring a competitive advantage against other players on the market.

Today, almost half a century away from the dawns of this new discipline, given its distinct development in a competitive market system, its proved efficiency in an open type organization, characterized by flexibility and organic development, as well as its resilience in the information age, we hereby suggest an applied mapping of methods and techniques used in the practice of competitive intelligence, in order to recruit and exploit intelligence (re)sources. This initiative is aimed at extending, via interdisciplinary study, the range of solutions and best practices used in the education and training of practitioners.

Keywords: competitive intelligence, innovation, open systems, organic development, education and training of intelligence practitioners.

1. În loc de introducere

Începutul de secol XXI a produs mutații semnificative în paradigma de intelligence, care a migrat de la o abordare bazată pe doctrina securității naționale către doctrina securității umane, axată pe intervenția personalizată și individualizată în funcție de sistemul social și cultural dominant al grupului țintă și pe practicile legitimate de acesta.

În acest context, corporațiile private au fost primele care au abordat inovațiile în dorința de a lărgi instrumentarul utilizat în activitățile de intelligence dedicate obținerii și menținerii unui avantaj competitiv față de jucători similari din piață.

Este un lucru bine știut că, la începuturile acestui domeniu de activitate corporatistă, companiile comerciale au încercat să adapteze și înglobeze metode și instrumente specifice domeniului de intelligence așa cum este el practicat de serviciile de informații. Diferența de cod de procedură, de etică profesională și restricții legale a forțat însă repede experții în formare să pornească în căutarea propriului set de instrumente și practici operaționale. Și cum mulți din cei care au intrat în acest domeniu proveneau din profesii diverse precum comunicare și relații publice, marketing, IT, jurnalism de investigații etc., în curând a devenit evident că atributele capitalizate pentru crearea unui instrumentar propriu domeniului erau diferite de cele specifice unui ofițer de informații. În plus, necesitatea obținerii și menținerii unui avantaj competitiv în fața concurenței, a făcut din noii experți ai domeniului o categorie profesională aparte, al cărui succes se bazează dominant pe determinare, ingenuitate, deducție, reziliență adaptivă și empatie, abilități de comunicare extinse și pe exploatarea unor surse de informații neconvenționale, locat în spațiul virtual.

Astăzi, la aproape jumătate de secol de la începuturile acestui domeniu, dată fiind dezvoltarea sa distinctă într-un sistem de piață concurențială, eficiența demonstrată într-un tip de organizație deschisă, organică și flexibilă, dar și adaptarea accentuată la practicile erei informaționale, evaluăm ca necesară și oportună derularea unui demers de cartografiere a metodelor și tehnicilor utilizate în practica de intelligence competitiv pentru recrutarea și exploatarea (re)surselor informative.

Inițiativa se integrează unui demers mai larg ce are în vedere identificarea, prin studiu interdisciplinar, a unor soluții inovative și bune practici în predarea metodelor și tehnicilor de recrutare și exploatare a (re)surselor informative și integrarea acestora într-un suport de curs interactiv aplicat la curricula educațională a Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”.

Obiectivul de etapă la care răspunde prezenta lucrare este, în context, acela de cartografiere a soluțiilor utilizate de experții în intelligence din mediul academic, societatea civilă și corporațiile multinaționale, cu accent pe soluțiile furnizate de cercetările aplicate în domeniul “intelligence competitiv”.

2. Intelligence competitiv – adaptarea sau reinventarea domeniului de intelligence?

Domeniul de *intelligence competitiv* (IC) este definit în literatura de specialitate ca “*proces formalizat, dar, în același timp, în continuă evoluție, prin care echipa managerială evaluează evoluția industriei în care*

activează, precum și capabilitățile și comportamentul actualilor și potențialilor competitori, în vederea susținerii sau dezvoltării unui avantaj competitiv”¹. În context, cei doi autori menționați apreciază că principalele obiective ale echipe de IC sunt „să furnizeze managementului companiei informații corecte și oportune despre competitori precum și să propună un plan de exploatare a acelor informații în avantajul companiei proprii”². Aceste obiective nu sunt, evident, străine de obiectivele unei agenții de intelligence. Există însă două aspecte fundamentale ce particularizează această categorie de experți cu implicații directe în modul de configurare a practicilor și instrumentarului specific:

1. Profesioniștii IC interacționează cu experți, specialiști, lucrători din domenii profesionale apropiate, în scopul obținerii unor avantaje de ordin economic, ceea ce, pe de o parte generează o competitivitate ridicată, și, pe de alta, limitează drastic setul de instrumente utilizabil și impune necesitatea conspirativității. În acest sens, am putea spune că activitatea de IC s-ar putea compara, respectând proporțiile, cu cea de spionaj/contraspionaj – un joc al minții, simulării de interese false și disimulării obiectivelor reale.

2. Companiile care dezvoltă departamente de IC respectă regulile unei piețe volatile, în care structurile organizaționale replică tot mai mult modelul organic deschis, cu sub-unități autonome implicate într-o cooperare orizontală, în care deciziile sunt luate mai degrabă prin generare de soluții de jos în sus decât prin instrucțiuni prescriptive de la vârful ierarhiei spre bază. Astfel, practicienii domeniului trebuie să demonstreze un grad ridicat de adaptabilitate, gândire proiectivă și capacitate de identificare timpurie a mutațiilor produse în piața pe care au sarcina de a monitoriza și documenta.

Aceste provocări și limitări generate de mediul în care își derulează activitatea le conferă practicienilor în IC o serie de competențe specifice, precum:

- Diversificarea continuă a resurselor informaționale.
- Utilizarea unui inventar extins de resurse tehnice, baze de date, scanarea mediului virtual.
- Adaptare permanentă la un mediu economic cu manifestări volatile.

¹ MCCANDLESS, Bryce, “What key learning should corporate competitive intelligence specialists acquire from their military intelligence counterparts”, în FLEISHER, Craig și BLENKHORN, David (coord.) *Controversies in Competitive Intelligence. The Enduring Issues*”, Praeger Publishers, West Port, USA, 2003.

² *Idem*.

- Gestionarea unui set de surse informative directe ce include angajați ai competiției, ai furnizorilor acestora, distribuitorilor, funcționarilor guvernamentali ce supervizează activitatea și, în egală măsură, a angajaților din propria firmă care, inevitabil, ajung să dețină, prin interacțiune, un bagaj de informații despre competiție.

3. Lecții învățate cu potențial de aplicabilitate pentru consolidarea competențelor ofițerilor de informații în domeniul recrutării și gestionării surselor

Lecția nr. 1: utilizarea indicatorului Myers Briggs în stabilirea profilului ofițerului recrutor

Una din lecțiile învățate în activitatea de IC, cu potențial direct de aplicabilitate în pregătirea ofițerilor recrutori și a celor care gestionează pe termen lung surse secrete umane este cea legată de **profilul dezirabil**. De ce ar fi aceasta o lecție cu potențial de aplicabilitate pentru serviciile de informații? În special pentru că domeniul de IC, prin însăși natura lui, se racordează rapid la schimbările din piața muncii, la profilul surselor în mediile civile și la oportunitățile deschise de noile tehnologii de comunicare în exploatarea mediilor virtuale de recrutare/scanare/obținere de informații (precum platformele de socializare, forum-urile virtuale, bazele de date electronice etc.). Prin urmare, delimitările realizate de cercetători cu privire la capacitățile și abilitățile necesare unui profesionist în IC reprezintă un bun punct de plecare pentru adaptarea profilului ofițerului recrutor la mutațiile produse în mediul competitiv. Demersul are relevanță în special pentru activitatea de informații pe profil economic, de apărare a drepturilor constituționale, combaterea amenințărilor transfrontaliere, contraspionaj etc.

Autori precum Robin Lahey³ sau T. J. Waters⁴ citează realizarea profilului de personalitate conform indicatorului Myers Briggs (The Myers Briggs Type Indicator – MBTI) ca instrument auxiliar pentru validarea rezultatelor unui proces de recrutare a personalului și, mai ales, pentru identificarea competențelor necesare a fi exploatate în gestionarea activă, optimă și eficientă a resurselor umane în domeniul IC. Potrivit lui Lahey,

³ LAHEY, Robin, “What Types of People Perform Competitive Best, A Type Indicator Approach”, edited by FLEISHER, Craig și BLENKHORN, David (coord.), *op. cit.*

⁴ WATERS T. J., *Hyperformance. Using competitive intelligence for high performance and execution*, HB Printing, US, 2010.

„aplicarea MBTI are rolul nu numai de a identifica acei indivizi care au cele mai multe șanse să performeze în rolurile asignate, dar și pe aceea de a identifica limitările unui candidat preferat, pe baza preferințelor pe care le manifestă”.⁵ Indicatorul include 16 tipuri diferite de personalitate și patru categorii generale de temperamente și are capacitatea de a oferi predicții și corelații cu privirea la opțiunile de carieră. Fără a intra în detaliile analizei realizate de autorii menționați, ne vom rezuma a evidenția dintre categoriile de „temperament X tip de personalitate” identificate de aceștia ca fiind dezirabile în selecția și pregătirea colectorilor de informații, pe acelea pe care le apreciem ca adecvate pentru profilul de recrutor/colector de informații din surse secrete umane în cadrul unui serviciu de informații.

Profil dezirabil: extrovert, analitic/intuitiv, rațional, organizat/perceptiv, în care trăsăturile tari sunt – **extrovert și rațional**, iar cele cu relativ egal valorizabile - **analitic vs. intuitiv, organizat vs. perceptiv**.

Legendă:

<ul style="list-style-type: none">• În funcție de modul de centrare a atenției – tipul extrovert preferă să își îndrepte atenția către oameni și lucruri exterioare, preferă comunicarea prin conversație și are nevoie să experimenteze lumea pentru a o înțelege.
<ul style="list-style-type: none">• În funcție de modul de adoptare a deciziilor – tipul rațional preferă obiectivitatea și adoptă decizii prin analiza situației, cântărirea consecințelor logice și a posibilelor variante acționale.
<ul style="list-style-type: none">• În funcție de modul de achiziționare a cunoașterii:<ul style="list-style-type: none">- tipul analitic preferă să își concentreze atenția asupra realității și să accepte lucrurile ca date, excelând în gestionarea datelor, procedurilor și detaliilor.- tipul intuitiv privește dincolo de informația obținută pentru a stabili înțelesurile, relațiile și posibilitățile. Gândește la nivel macro și pune lucrurile în perspectivă.
<ul style="list-style-type: none">• În funcție de modul de abordare a lumii exterioare:<ul style="list-style-type: none">- tipul organizat resimte nevoia de control, și acționează pentru structurarea și organizarea activității. Acești indivizi optează pentru finalizarea unui proiect înainte de a demara o nouă inițiativă.- tipul perceptiv apreciază flexibilitatea și spontaneitatea, este adaptabil și deschis la experiențe noi.

Lecția nr. 2: realizarea unui profil virtual al sursei

Utilizarea informațiilor disponibile în mediul virtual pentru realizarea unui profil al sursei anterior stabilirii unui prim contact direct devine o practică din ce în ce mai răspândită. Platformele de socializare

⁵ LAHEY Robin, idem, p. 243-244.

și forum-urile sunt indicate ca surse valoroase de informare cu privire la profilul țintei. Culegerea de informații se face cu precauție, pentru a nu atrage atenția asupra solicitantului informației. Tot cu precauție se realizează și evaluarea informațiilor, principalul dezavantaj fiind acela al dificultății evaluării credibilității celor care interacționează în mediu virtual și al scopului pentru care furnizează informații⁶.

Este important de precizat că o evaluare de personalitate la distanță, anterior inițierii unui prim contact, devine, din ce în ce mai mult, un obiectiv realizabil, dat fiind volumul de informații disponibile în mediul virtual. Potrivit unor autori precum T. J. Waters, „*profilul de personalitate realizat la distanță este util pentru că extrapolează elemente cunoscute de personalitate pentru a oferi o prognoză cu privire la comportamente predictibile*”⁷. Pentru a fi relevant, acesta trebuie să cuprindă câmpuri de investigație precum: educație, training, factori sociali, experiențe cheie pozitive și negative, mentori, credințe și convingeri.

Alți autori⁸ menționează posibilitatea utilizării:

- **tehnichilor sociometrice pentru identificarea șabloanelor de comunicare** și, evaluarea frecvenței și intensității interacțiunilor între indivizi sau grupuri în mediu virtual ca surse valoroase de informare în realizarea profilului menționat;

- **analizei antropologice (etnografice) pentru stabilirea setului de motive, valori, credințe și principii de structurare a percepției despre realitate**, informații de altfel extrem de relevante pentru elaborare unui discurs convingător și a interacțiunii cu subiectul țintă.

Lecția nr. 3: ghid de realizare a interviului⁹

Deși nu semnificativ diferite, metodele enunțate de experții în CI cu privire la derularea unui interviu merită a fi evaluate ca sursă complementară de bune practici:

- **Inițierea dialogului prin menționarea unei terțe persoane de încredere** ca sursă a datelor de contact.

⁶ WEST, Chris, *Competitive Intelligence*, Palgrave, USEA, 2001, pp. 83-84.

⁷ WATERS, T. J., *op. cit.*, p. 119.

⁸ DAVENPORT Elisabeth & CRONIN Blase, *Competitive Intelligence and Social Advantage*, Library Trends, 1994, p. 194.

⁹ Adaptare după WEST, Chris, *op. cit.*, pp. 104-106.

- **Invocarea calității interlocutorului de expert** în problematica dată (în scopul atragerii bunăvoinței).

- Prezentarea contextului de dialog ca unul din care ambele părți au de câștigat, de ex. prin **raportare la o amenințare comună**, pentru rezolvarea unei probleme cu care ambele părți se confruntă, sau pentru a extinde nivelul de cunoaștere asupra unei terțe părți.

- **Cultivarea percepției de dialog și nu de solicitare de informații** (flux informațional cu circulație în ambele sensuri).

- Evitarea încărcării sursei cu prea multe solicitări prin împărțirea subiectelor de discuție între **obligatorii, opționale și suplimentare** (în cazul în care totul merge bine). Urmărirea acestor obiective în funcție de linia dialogului, susceptibilitatea și disponibilitatea interlocutorului.

- **Inițierea discuției prin abordarea subiectelor cel mai puțin sensibile**, într-un cânt este bine știut că etapa de început a unui dialog este cea în care interlocutorul poate avea o atitudine reținută, suspicioasă, crispată etc.

- **Primele subiecte abordate vor fi acelea despre care știm că interlocutorul are expertiză.** Un răspuns negativ repetat este de natură să conducă la o finalizare prematură a dialogului.

- **Evitarea utilizării de întrebări directe.** Este preferabilă folosirea aspectelor deja abordate pentru a conduce discuția către subiecte conexe, solicitarea de clarificări, oferirea de confirmări/infirmări etc.

- **Informațiile numerice vor fi solicitare în evaluări aproximative**, care, în sine, sunt mult mai probabil producătoare de răspunsuri decât solicitările exacte.

- **Afișarea unei atitudini naive, sau, din contră, a uneia de expert în domeniu.** Naivitatea este percepută ca inofensivă și este probabil să producă explicații exhaustive. Pe de altă parte, poate genera ideea de solicitare superficială. Afișarea unei expertize extinse, pe de altă parte, poate indica o evaluare pozitivă (merită să discut cu X), însă poate crea și suspiciuni. Echilibrul între cele două abordări nu poate fi stabilit decât de la caz la caz. Un exemplu citat ca situație în care abordarea naivă este eficientă este aceea a interviewerului femeie într-un mediu tehnic, în care marea majoritate a experților sunt bărbați.

Lecția nr. 4: exploatarea surselor potențial ostile

Una dintre cele mai mari provocări în mediul de intelligence competitiv este aceea de abordare a angajaților competiției, cei mai în măsură să ofere informații actualizate și reale. După toate standardele,

aceștia sunt însă și cei care, în mod previzibil, vor avea o atitudine ostilă față de un posibil dialog. West¹⁰ recomandă realizarea unui cadru conversațional cu inducerea următoarelor convingeri:

- că subiectul conversației, respectiv cele relatate nu sunt relevante și/sau confidentiale;
- că dialogul le permite să învețe sau să afle ceva important de la interlocutor;
- că ei (subiecții țintă) sunt cei care controlează discuția și că vor furniza doar acele informații pe care se sunt pregătiți să le ofere.

Ar mai fi de notat aici oportunitatea stabilirii unor segmente țintă ale abordării de tip informal, cei mai pretabili fiind nou-încadrații și reprezentanții managementului de top, primii prin lipsa de experiență care îi va face mai puțin conștienți de riscuri, ultimii datorită siguranței induse de poziția în organizație.

Lecția nr. 5: auditul intern - sursă de intelligence

Același Chris West, expert reprezentativ în domeniul studiilor de intelligence competitiv, remarcă faptul că, de multe ori, “compania nu a obținut o informație ca urmare a unei decizii conștiente, multe date fiind obținute colateral altor procese, precum vânzările.”¹¹ Extrapolând, putem afirma existența unui proces similar în agențiile de informații, unde segmentarea pe profile de activitate face ca, de multe ori, informații conexe să fie introduse în bazele de date centralizate de către diferite departamente. Dincolo de informațiile propriu-zise, o serie de elemente legate de know-how, abordare și context se pot pierde prin lipsa de interacțiune între ofițerii diferitelor departamente. Prin urmare, una din lecțiile învățate din domeniul intelligence-ului competitiv este aceea a necesității, pe anumite segmente și în funcție de relevanță, de a pune un accent mai mare pe operațiunile gestionate interdepartamental și pe comunicarea pe nivel orizontal.

Lecția nr. 6: exploatarea platformelor multilaterale de cooperare

Literatura de specialitate menționează importanța exploatarea contactelor informale stabilite „inter-peer”, în cadrul unor demersuri comune și/sau întâlniri, dezbateri, conferințe cu participare extinsă. Relatările informale cu privire la structură, organizare, nou veniți,

¹⁰ WEST, idem, p. 94.

¹¹ *Ibidem*, p. 56.

motivele succesului sau eșecului operațional, dificultăți întâlnite în practică, modalități de a le depăși sunt identificate, pe lângă cifra de afaceri și inovații, printre subiectele unei culegeri de informații într-un context de interacțiune bi-și/sau multilaterală. Aici însă ar fi de notat că, în cazul unui serviciu de informații, interacțiunea este cu atât mai sensibilă cu cât se petrece exclusiv între ofițeri de informații, Prin urmare, o lecție cu potențial de aplicabilitate ar fi aceea a implicării specialiștilor din contraspionaj în permanenta adaptare la evoluțiile profesionale pentru perfecționarea grilei de pregătire a participanților la astfel de contexte de interacțiune profesională.

Același Michael West, notează oportunitatea oferită de astfel de întâlniri „în afara granițelor asiguratoare ale biroului și într-o stare de spirit” ce încurajează deschiderea. Autorul punctează, pe de altă parte, necesitatea de a motiva personalul pentru culegerea informațiilor în astfel de contexte și de a implementa un sistem centralizat de colectare și furnizare de feedback.¹²

Bibliografie

1. Cogan Charles, “Hunters not Gatherers: Intelligence in the twenty-first century”, în Scott L. V. și P. D. Jackson (coord.), *Understanding Intelligence in the Twenty-First Century*, Routledge, London, 2004, pp. 147-162.
2. Davenport Elisabeth și CRONIN Blase, *Competitive Intelligence and Social Advantage*, Library Trends, 1994.
3. Dedijer Stevan, „Competitive Intelligence in Sweden”, *Letter from Europe*, 1998, pp. 66-68.
4. Dilworth Gregory, “Are There Linkages between Theories of Intelligence and the Practice of Competitive Intelligence?”, în Fleisher Craig și Blenkhorn David (coord.), *Controversies in Competitive Intelligence. The Enduring Issues*, Praeger Publishers, West Port, USA, 2003, pp. 256-266.
5. Fleisher Craig S., “Are Competitive Intelligence Practitioners Professionals?”, în Fleisher, Craig și Blenkhorn David (coord.), *Controversies in Competitive Intelligence. The Enduring Issues*, Praeger Publishers, West Port, USA, 2003, pp. 29-44.

¹² *Ibidem*, p. 90.

6. Lahey Robin, "What Types of People Perform Competitive Intelligence Best? A Type-Indicator Approach", în Fleisher Craig și Blenkhorn David (coord.), *Controversies in Competitive Intelligence. The Enduring Issues*, Praeger Publishers, West Port, USA, 2003, pp. 243-256.

7. McCandless Bryce, "What Key Learning Should Corporate Competitive Intelligence Specialists Acquire from Their Military Intelligence Counterparts?", în Fleisher Craig și Blenkhorn David (coord.), *Controversies in Competitive Intelligence. The Enduring Issues*, Praeger Publishers, West Port, USA, 2003, pp. 45-79.

8. O'Guin Michael C. Ogilvie Timothy, "The Science, Not Art, of Business Intelligence", *Competitive Intelligence Review*, Vol. 12 no. 4, 2001, pp. 15-24.

9. Tombs Gregory, "What Are the "BestPractices" in Using Internal Organizational Sources for Competitive Intelligence?", în Fleisher Craig și Blenkhorn David (coord.), *Controversies in Competitive Intelligence. The Enduring Issues*, Praeger Publishers, West Port, USA, 2003, pp. 98-110.

10. Waters T. J, *Hyperformance. Using competitive intelligence for high performance and execution*, HB Printing, US, 2010.

11. West Chris, *Competitive Intelligence*, Palgrave, London, 2001.

Tinerii analiști în serviciile de informații – un profil generațional aparte

drd. Tudor RAȚ

Serviciul Român de Informații

ratudor@dcti.ro

Abstract

Intelligence analysis is a demanding “business”: good analysts are formed over long years of schooling, in-house training and arduous work. On one hand, this pressure is mounting: a strong academic background is a quintessential requirement for any aspiring “knowledge worker”, more so in analysis than any other field of work pertaining to intelligence.

On the other hand, “staying in school” for longer has subtle but powerful effects on the psychological and social profile of the individual, prolonging a sort of limbo in one’s life: In his mid twenties, an individual is not quite an adult but not a teenager either. He is what Jeffrey Arnett called an “emerging adult”. Implications of this social transformation are discussed, with emphasis on required HR policies.

Keywords: intelligence analysis, emerging adulthood, military bureaucracies.

Este un clișeu cvasiunanim acceptat faptul că, în lumea de astăzi, cu multiplele ei reconfigurări, permutări, revoluții și cutremure (sociale, politice, economice, culturale ș.a.m.d.) de mici sau mari dimensiuni, serviciile de informații se confruntă cu provocări nemaîntâlnite. Mediul de securitate a devenit mai greu de definit și administrat, mai volatil și mai vulnerabil în fața evoluțiilor proceselor socio-economice din diferite părți ale lumii, regiuni interconectate profund astăzi grație fenomenului globalizării. Iar aceasta este doar vârful aisbergului.

O altă schimbare, mai greu de surprins, dar cu implicații la fel de profunde, este cea din interiorul organizațiilor de intelligence și vizează cea mai prețioasă resursă a unei astfel de instituții: resursa umană.

În munca analitică, la fel ca în celelalte domenii de activitate ale Serviciului Român de Informații, așteptările sunt mari de la cei vizați pentru încadrare: un analist bun este un individ cu anumiți parametri psihoemoționali (coeficient de inteligență de nivel înalt, stabilitate, echilibru, credința în anumite valori, capacitate de lucru în condiții de stres etc.) și cu o solidă

pregătire universitară. Dacă cei dintâi factori sunt înnăscuți sau dobândiți de-a lungul vieții mai degrabă pasiv (de exemplu, prin expunerea la anumite modele comportamentale), investiția în parcursul academic reclamă resurse considerabile din partea individului (timp, finanțe, consum intelectual etc.). Pentru a debuta ca ofițer de informații al SRI, inclusiv în cadrul unui departament de analiză, studiile universitare de licență nu sunt suficiente¹: timpul necesar dobândirii competențelor de bază necesare exercitării atribuțiilor profesionale a crescut pe măsură ce procesul obținerii cunoașterii analitice a devenit tot mai mult apanajul celor foarte bine pregătiți nu doar practic, ci și teoretic.

„Ghidul Analistului de Intelligence. Compendiu pentru analiștii debutanți”² indică cele trei domenii-cheie ale performanței în munca de analiză: procesul, personalul și produsul, adică *cei 3 P*³. Cel de-al doilea P, personalul, este numit, pe bună dreptate, o „componentă critică”⁴ a analizei de intelligence, fără de care procesul și produsul rămân niște noțiuni abstracte.

Acest model profesional, ce pivotează în jurul pregătirii profesionale cu o puternică dimensiune academică, are implicații directe, deși discrete, asupra modelului psihosocial al analiștilor debutanți.

La aproximativ 25 ani, adică vârsta terminării celor două etape ale ciclului de învățământ terțiar (licență și masterat), ofițerul analist proaspăt încadrat are toate șansele să nu fi atins „bornele kilometrice” ale vieții de adult.

Sociologia tradițională vede procesul de maturizare ca un fel de *cursus honorum* al vieții: este adult acel individ care și-a terminat studiile, a părăsit căminul părintesc, este independent financiar, este căsătorit și are un copil (cele cinci evenimente definitorii ale vieții de adult). Dacă, în prezent, la mijlocul celei de-a treia decade de viață ofițerul debutant abia atinge prima „bornă kilometrică” a maturității⁵, cel mai probabil, părinții săi, la vârsta sa, experimentaseră deja parentalitatea.

¹ Conform ofertei de învățământ a Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, document disponibil (19.10.2011) la adresa: <http://animv.ro/ro/doc/licenta.pdf>

² NIȚU, Ionel (coord.), *Ghidul Analistului de Intelligence. Compendiu pentru analiștii debutanți*, Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București, 2011, disponibil la adresa <http://www.animv.ro/ro/doc/GhidulAnalistuluideIntelligence.pdf>

³ O versiune sumarizată poate fi consultată și în NIȚU, Ionel, 2011, *Provocări privind implementarea unei reforme unitare și comprehensive în analiza de intelligence* în revista *Intelligence*, nr. 20, august-octombrie 2011; material disponibil (19.12.2011) la adresa: <http://www.sri.ro/upload/intelligence20.pdf>

⁴ *Ibidem*, pp. 90.

⁵ Bineînțeles, cele 5 etape nu reprezintă o lege socială implacabilă, existând dintotdeauna indivizi care, volitiv sau nu, au trăit aceste evenimente în altă ordine sau pur și simplu au „sărit” etape. Aceste momente trebuie privite ca așteptări ale societății de la indivizi, norme sociale destul de puternice încât să contureze imaginea a *ceva ce se face într-un anumit mod*.

Psihologul Jeffrey Arnett, profesor la Universitatea Clark, consideră că, în prezent, există tot mai mulți tineri din țările dezvoltate care nu trec prin cele cinci momente marcante ale vieții de adult în manieră cronologică și deplină, între 20 și 30 de ani⁶.

Conform autorului, după terminarea liceului și până spre vârsta de 30 de ani, un număr tot mai mare de indivizi se îndreaptă spre maturitate, în sensul clasic al termenului, într-un ritm mai lent. Devin din anumite puncte de vedere adulți, au o parte din responsabilitățile persoanelor mature (de exemplu, muncesc într-o formă sau alta), dar împărtășesc un număr de trăsături comune cu adolescenții (încă locuiesc cu părinții, nu sunt independenți financiar etc.). Jeffrey Arnett consideră această perioadă de „maturitate emergentă” drept una de formare, de explorare a orizontului mare de posibilități specific societăților avansate. Pentru autor, această „procrastinare” nu are conotații negative, fiind o consecință naturală a creșterii speranței de viață și a complexității tot mai mari a deprinderilor necesare pe piața muncii, care face necesară parcurgerea unui ciclu tot mai lung de învățământ și formularea, mai lentă, a celor mai importante opțiuni (alegerea domeniului ocupațional, de exemplu) ce vor avea ramificații până la sfârșitul vieții. În esență, maturitatea emergentă este nu atât o etapă de tranziție de la adolescență la maturitate, cât un „stadiu de viață distinct, teoretic și empiric, caracterizat prin independență față de prescripțiile rolurilor sociale clasice și așteptările normative ale societății”.

În Statele Unite, o treime din tinerii între 20 și 30 de ani schimbă reședința o dată pe an, iar 40% din aceștia se mută cel puțin o dată înapoi în căminul părintesc. În medie, tinerii adulți au 7 slujbe înainte să împlinescă 30 de ani, iar două treimi trăiesc pentru o perioadă în concubinaj cu partenerul. Mediana vârstei la prima căsătorie a crescut cu 5 ani în decursul unei generații: la începutul anilor '70, aceasta era 21 de ani la femei și 23 de ani la bărbați. În 2009, a crescut la 26 de ani la femei și 28 de ani la bărbați. În 1960, 77% dintre femei și 65% dintre bărbați experimentaseră toate cele 5 „evenimente definitorii” ale vieții de adult până la vârsta de 30 de ani. Comparativ, în 2000, mai puțin de 50% dintre femei și aproximativ 30% dintre bărbați făcuseră acest lucru⁷.

Și în mediul urban din România, putem vedea germele unei astfel de schimbări sociale: creșterea perioadei de timp petrecute în cadrul școlii „a împins” celelalte 4 evenimente specifice maturității spre vârsta de 30 de

⁶ ARNETT, Jeffrey, “Emerging Adulthood – A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties”, *American Psychologist*, Vol. 55, Nr. 5, 2000, pp. 469-480, disponibil (19.12.2011) la adresa <http://tinyurl.com/29awgvq>

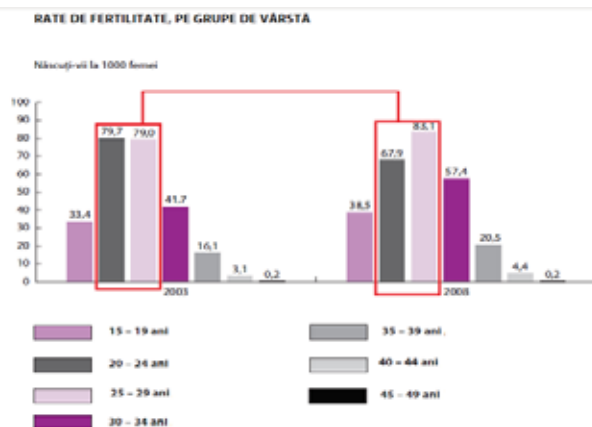
⁷ *Ibid.*

ani: de exemplu, vârsta medie la prima **căsătorie** a crescut, în mediul urban, în perioada 1990-2007, de la 22,6 ani pentru femei și 25,1 ani pentru bărbați la 26,4 ani pentru femei și 29,2 ani pentru bărbați.

Tabel 1 (Sursa: date Anuarul Statistic al României, ediția 2010)

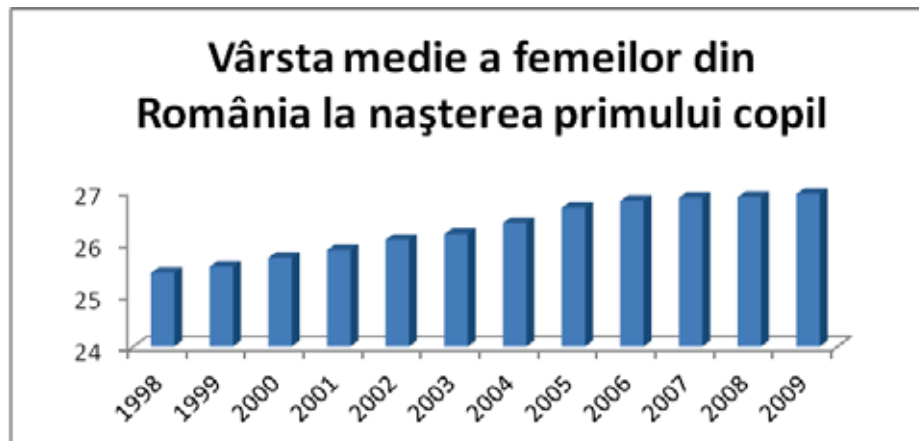
Și **parentalitatea**⁸ a suferit modificări substanțiale în ultimii ani, rata de fertilitate a grupeii de vârstă 25-29 de ani crescând între 2003 și 2008, de la o valoare de 79 la una de 83,1 născuți vii la 1000 de femei. În același timp, în ceea ce privește grupa de vârstă 20-24 de ani, aceasta a scăzut: de la 79,7 la 67,9 născuți vii la 1000 de femei. O creștere semnificativă, de 15,7 născuți vii la 1000 de femei, a fost înregistrată la categoria 30-34 ani. Cu 4,4 născuți vii la 1000 de femei a crescut și rata de fertilitate în segmentul 35-39 de ani.

Tabel 2 (Sursa: Anuarul statistic al României, ediția 2011)

⁸ Datele folosite pentru demonstrație sunt colectate la nivel național, atât în mediul rural, cât și în cel urban. Intuitiv, o analiză a ratei de fertilitate pe grupe de vârstă și a vârstei medii la prima naștere în mediul urban ar arăta o creștere mai accentuată a acestor indicatori.

Un alt indicator fiabil este vârsta medie a femeilor la nașterea primului copil. Conform datelor Eurostat, aceasta a crescut de la 25,42 ani în 1998 la 26,94 ani în 2009.

Tabel 3 (Sursa: date Eurostat)

În opinia lui Jeffrey Arnett, aceste modificări socio-demografice nu sunt doar niște creșteri ale unor valori abstracte, ci indicatori ai schimbării procesului psihocomportamental de maturizare: tinerii adulți încă își explorează identitatea și ce vor de la viață, sunt centrați pe propria persoană și se simt prinși între două lumi (între statutul de adolescent și cel de om matur). Mai presus de toate, afirmă psihologul într-un interviu acordat *The New York Times*⁹, tinerii adulți au sentiment puternic, dar vag definit, al posibilităților nelimitate, ceea ce poate reprezenta o sursă de motivare, dar și deangoasă atunci când nu reușesc să identifice obiective și scopuri de viață.

Semnificația pentru serviciile de intelligence

În România, birocrățiile¹⁰ de stat sunt slab pregătite din punctul de vedere al politicilor de management al resurselor umane pentru o astfel de schimbare de tipar psihocomportamental al generației.

⁹ MARANTZ HENIG, Robert - "What Is It About 20-Somethings?", *The New York Times*, 18.08.2010, disponibil (19.12.2011) la adresa <http://www.nytimes.com/2010/08/22/magazine/22Adulthood-t.html?pagewanted=all>

¹⁰ Termenul este folosit fără conotațiile negative asociate în general cu acest concept, ci ca „mod de organizare destinat administrării pe scară largă a unor resurse prin intermediul unui corp de persoane specializate, de regulă plasate într-o structură ierarhică și dispunând de atribuții, responsabilități și proceduri strict definite” (ANASTASIU în ZAMFIR, Cătălin și VLĂSCĂNEANU, Lazăr (coord.), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1998, p. 71).

Oricum, organizațiile preponderent birocratice, chiar și formele ne-degenerate (care au fost asemuite de către sociologul Max Weber cu niște „cuști de oțel”: rigide, tehnice și dezumanizante), se confruntă cu fenomene ce pot aliena și demotiva angajații, în special pe cei noi: rezistența la schimbare și conservatorismul¹¹ supraspecializarea (angajații acționează în litera regulamentului, nu în spiritul său, incapabili să vadă efectele concrete ale acțiunilor întreprinse), apariția gândirii de grup (sisteme închise, birocrațiile pot duce la formarea unor păreri necritice a angajaților despre propria organizație) și formularea unor reguli contradictorii pe măsură ce organizația devine mai mare, activitatea mai complex și regulamentul mai stufos.

Serviciile de informații, prin prisma caracteristicilor de birocrație militară, sunt cu atât mai vulnerabile în fața unor astfel de modificări de substanță. Specificul activității impune restricții considerabile ale drepturilor și libertăților cetățenești ale angajaților săi¹², intelligence-ul românesc riscând astfel să își piardă atractivitatea pentru vârful unei generații ce are așteptări de la viață profund diferite față de cele ale generației precedente.

Și totuși, există organizații ce au reușit să transforme o posibilă vulnerabilitate într-un atu competitiv: Generalul (r.) Stanley McChrystal, fostul comandant al U.S. Joint Special Operations Task Force și, ulterior, al coaliției internaționale din Afganistan (ISAF) admite că cea mai mare provocare managerială cu care s-a confruntat cât timp a exercitat comanda trupelor militare din teatrul de război a fost găsirea acelor numitori comuni interculturali, dar mai ales, intergeneraționali care să permită crearea unui „sentiment al scopului împărtășit” într-o structură militară ce îmbina militari de modă veche (de generația sa) și militari din noua generație¹³.

¹¹ KENDALL, Diana, *Sociology in our times. The essentials*, Editura Cengage Learning, Wadsworth, disponibil (19.12.2011) la adresa <http://tinyurl.com/3tobm45>.; KASSAWNEH, Anis, “Change Resistance in Bureaucratic Organizations”, *Journal of King Sand University. Administrative Sciences*, Vol. 18, Nr. 1, 2006), disponibil (19.12.2011) la adresa <http://digital.library.ksu.edu.sa/paper2590.html>

¹² „Viitorul angajat al Serviciului Român de Informații urmează să-și dea acordul scris privind interzicerea pe perioada activității a unor drepturi și libertăți, în conformitate cu prevederile legislației în vigoare și va completa un angajament de loialitate față de instituție.” conform <http://www.sri.ro/categorii/54/conditii-de-incadrare.html>

¹³ MCCHRYSTAL, Stanley, “Listen, learn... Then lead”, TED Talks, aprilie 2011, disponibil (19.12.2011) la adresa http://www.ted.com/talks/stanley_mcchrystal.html

Cei din urmă aveau experiență de viață, vocabular, set de aptitudini (în special în domeniul tehnologic) complet diferite de cele ale eșalonului superior. Pentru a fi un manager eficient în contextul militar de astăzi, generalul afirmă că este necesară conștientizarea „inversării expertizei”: ofițerii de rang inferior și subofițerii forțelor armate au experiență mult mai mare în folosirea mijloacelor moderne de comunicare, a platformelor colaborative de intelligence și a tehnologiilor avansate încât un lider trebuie să învețe să asculte rangurile inferioare, să învețe de la aceștia și abia apoi să conducă, toate acestea într-o manieră transparentă.

Cea mai importantă lecție a ultimilor ani, afirmă McChrystal, este importanța relațiilor: rangurile, ordinele și lanțul de comandă nu sunt argumente suficient de puternice pentru a convinge un membru al trupelor speciale să te asculte: aceștia sunt antrenați pentru a fi autonomi pe câmpul de luptă pentru perioade lungi de timp și să ia decizii bune în mod independent, sub stres considerabil, într-o fracțiune de secundă. În alt plan, nu este o exagerare să afirmi că de la analiștii de intelligence se așteaptă aproximativ aceleași lucruri.

Modelul managerial în privința resurselor umane, adoptat de Stanley McChrystal, poate fi descompus în patru mari dimensiuni: liberalizare structurală, descentralizare a procesului de luare a deciziilor, încurajare a gândirii și a soluțiilor creative, personalizare a relațiilor, destandardizare a procedurilor și reglementărilor.

Stanley McChrystal: De obicei, ca să motivez soldații, îi întreb pe fiecare: tu unde erai la 11 septembrie? Un ranger tinerel (...)
mi-a răspuns: Eram în clasa a 6-a...

Concluzii

Pe măsură ce profilul psihosocial al tinerilor se schimbă tot mai mult de la generație la generație, angajatorii din zona guvernamentală trebuie să își flexibilizeze profilul și cultura organizațională pentru a rămâne competitivi pe piața muncii. Deși Serviciul Român de Informații își conservă cu succes, de la an la an, imaginea de „top employer” (dovadă fiind constanța numărului mare de candidați ce vizează locurile oferite de către Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”), principalul serviciu de intelligence al României nu este imun la marile trenduri ce acutiza competiția pentru atragerea resursei umane de calitate: declinul demografic prognozat, fenomenul globalizării, apariția unor noi modele comportamentale. Cu alte cuvinte, pe termen mediu și lung, se vor schimba considerabil datele ecuației cerere-ofertă: forța de muncă înalt specializată va fi restrânsă din punct de vedere numeric, dar tot mai

selectivă și pretențioasă. SRI va intra în competiție pentru atragerea resursei umane cu actori regionali și globali, ce vor oferi un set diferit de beneficii potențialilor angajați.

Pentru a-și conserva avantajul competitiv, generațiile viitoare de top-management ale Serviciului vor trebui să găsească un echilibru dinamic foarte fin între asigurarea desfășurării activității specifice în anumiți parametri (obținerea, prelucrarea și protejarea informațiilor secrete) – ce presupun o cultură instituțională aparte - și nevoia de flexibilizare a modelelor organizaționale existente (discuțiile privind demilitarizarea Serviciului se înscriu în această categorie).

Bibliografie

1. Arnett Jeffrey, “Emerging Adulthood – A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties”, *American Psychologist*, Vol. 55, Nr. 5, 2000, pp. 469-480, disponibil (19.12.2011) la adresa <http://tinyurl.com/29awgvq>
2. Giddens Anthony, *Sociologie*, Editura Bic ALL, București, 2000.
3. Kendall Diana, *Sociology in our times. The essentials*, Editura Cengage Learning, Wadsworth, 2010, disponibil (19.12.2011) la adresa <http://tinyurl.com/3tobm45>.
4. Khassawneh Anis, “Change Resistance in Bureaucratic Organizations”, *Journal of King Saud University. Administrative Sciences*, Vol. 18, Nr. 1, 2006, disponibil (19.12.2011) la adresa: <http://digital.library.ksu.edu.sa/paper2590.html>.
5. Nițu Ionel (coord.), *Ghidul Analistului de Intelligence. Compendiu pentru analiștii debutanți*, Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București, 2011, disponibil (19.12.2011) la adresa: <http://www.animv.ro/ro/doc/GhiduAnalistuluiDeIntelligence.pdf>.
6. Zamfir Cătălin și VLĂSCEANU Lazăr (coord.), *Dicționar de sociologie*, Editura Babel, București, 1998.

Alte resurse

1. Marantz Henig Robert, “What Is It About 20-Somethings?”, *The New York Times*, 18.08.2010, disponibil (19.12.2011) la adresa <http://www.nytimes.com/2010/08/22/magazine/22Adulthood-t.html?pagewanted=all>.
2. McChrystal Stanley, 2011, “Listen, learn... Then lead”, TED talks, aprilie 2011, disponibil (19.12.2011) la adresa http://www.ted.com/talks/stanley_mcchrystal.html.

Impactul degradării mediului în generarea unor conflicte violente regionale

drd. Ana Ligia LEAUA
Academia Națională de Informații
analigialeaua@yahoo.com

*Motto: „Fericit e acela care poate cunoaște cauzele lucrurilor”
(Virgilius)*

Abstract

Is there a relationship between environmental degradation and conflicts? We shall take-up this question through the selected case studies of violent conflicts throughout the world, but first it is necessary to know the key environmental factors and natural resources under increasing pressure.

Identifying and analyzing such cases lead to the next question: do states have the ability to adapt to rapid changes and the environmental degradation that goes on with the development?

Additionally, there is a need to understand the impact of environmental degradation and scarcity resources at local level in order to amplify awareness and to prevent possible major implications to the national and regional security.

Keywords: environmental degradation, violent conflict, environmental conflict, environmental factors, resource scarcity, security.

Introducere

La nivel internațional s-a ajuns la un consens asupra faptului că degradarea mediului înconjurător, accesul inechitabil la resursele vitale, de care oamenii depind pentru a-și satisface nevoile fundamentale, și competiția în vederea exploatării și preluării controlului asupra bunurilor valoroase, pot reprezenta, fiecare în parte, potențiali factori favorizanți ai conflictelor, care reduc capacitatea statelor de a gestiona situațiile de criză.

Ritmul altor forme de degradare a mediului înconjurător, provocate de activitatea umană, și de epuizarea resurselor (despădurirea, deșertificarea,

eroziunea solului, salinizarea, depunerea de aluviuni, schimbarea climei), deși, adesea, progresiv, a crescut rapid în ultimele decenii pe fondul unui melanj între creșterea cererii de materii prime, perfecționarea mijloacelor tehnologice de exploatare și eficiența scăzută a mecanismelor de control, ca urmare a adoptării unui ritm lent al activităților de conservare și refacere a zonelor afectate. În același timp, capacitatea și, poate, dispoziția oamenilor și a statelor, în general, de a se adapta la stresul datorat degradării mediului înconjurător sunt supuse unor provocări crescânde, în special în zonele în care resursele și mediul înconjurător furnizează principalele mijloace de existență, așa cum este cazul majorității statelor în curs de dezvoltare.

În unele cazuri, degradarea mediului poate fi suficient de mare pentru a obliga populația să migreze, transformându-i în refugiați „de mediu”. Într-adevăr, diminuarea resurselor de apă, eroziunea solului, deșertificarea, precum și alte calamități de mediu contribuie la migrația considerabilă de populații. Afluxul de refugiați „de mediu” într-un alt stat poate constitui o povară economică și socială considerabilă pentru statul-gazdă, în special în cazul în care economia acestuia este în declin sau stagnare, aspect care poate genera sau exacerba tensiuni și conflicte.

Conflictele pot fi generate de accesul la resurse naturale epuizabile, precum apa, terenurile agricole, pășunile, pădurile, resursele marine, în special în ariile naturale protejate, cel mai probabil ca rezultat al limitării rezervelor (epuizarea sau degradarea resurselor naturale), creșterii nesustenabile a cererii (datorată presiunilor populației sau creșterii consumului pe cap de locuitor, adesea asociată modelelor economice bazate pe export), inegalităților distributive sau al unei combinații între acești factori. Statele în curs de dezvoltare, în special cele ale căror economii sunt axate, în principal, pe agricultură și alte sectoare care depind direct de existența în abundență a resurselor naturale, sunt afectate direct de problemele mediului înconjurător. În aceste cazuri, nevoile și interesele grupurilor rivale, strâns legate de terenuri, – agricultorii, păstorii nomazi, fermierii și exploatarele de resurse în special cele minerale – sunt adesea incompatibile.

Creșterea populației, coroborată cu degradarea terenurilor și alte forme ale degradării mediului, precum și factorii economici, pot conduce la migrații în masă, care pot genera ele însele tensiuni între grupuri. Sărăcia și marginalizarea economică și socială interacționează cu aceste probleme și contribuie adesea la degradarea continuă a mediului. Marginalizarea și concurența pentru resurse pot fi, de asemenea, accentuate de practicile ilegale de comerț și de diverse aranjamente financiare. Grupurile marginalizate care

nu au acces la resurse ar putea recurge la conflicte în cazul în care nevoile lor nu sunt abordate în mod adecvat de către stat, disensiunile fiind intensificate în cazul existenței unor diferențieri pe criterii etnice sau religioase. Dezvoltarea unor astfel de situații indică, de cele mai multe ori, eșecul politicilor guvernamentale de a face față problemelor legate de gestionarea resurselor epuizabile și degradarea accentuată a mediului.

Având în vedere că se estimează o creștere continuă a populației în acest nou secol și implicit a presiunii asupra resurselor epuizabile la nivel global, am putea prognoza o creștere a conflictelor ale căror origini se regăsesc în lipsa promovării dezvoltării durabile la nivel local sau regional?

Repere conceptuale

Discuțiile generale privind contribuția degradării mediului la generarea conflictelor, și a insecurității, în general, sunt caracterizate de către Marc A. Levy¹ drept primul val al cercetării asupra impactului degradării mediului înconjurător în declanșarea unor conflicte. Cercetarea empirică ce a încercat să demonstreze existența unei legături intrinseci între mediul înconjurător și conflict a fost denumită de Levy al doilea val de studii privind mediul și conflictele, care nu este nici pe departe completă, definitivă sau lipsită de critici. Totuși, în urma acestei cercetări a rezultat un set de afirmații cauzale ce oferă un punct de plecare pentru dezbateră potențialului rol al mediului și stresului demografic în generarea unor conflicte. Aceste afirmații permit, de asemenea, alte discuții privind formularea strategiilor anticipative care includ legăturile dintre mediul înconjurător și conflict, furnizând o bază pentru continuarea investigațiilor asupra legăturilor complexe și totuși puțin înțelese dintre acestea.

Conflictul, și în special conflictul violent, este un fenomen empiric și observabil. Conflictul este o manifestare considerată, în mod curent, o amenințare la adresa securității. Se pare că o serie de amenințări asupra mediului pot contribui la crearea unui climat de insecuritate, putând genera, de asemenea, conflicte. Constrângerile privind resursele reprezintă un factor crucial care este, adeseori, discutat în literatura de specialitate².

Industrializarea rapidă și creșterea populației în multe regiuni au contribuit la o cerere masivă atât pentru resursele naturale organice, cât și pentru cele alternative și, așa cum Richard Ullman³ și alți cercetători au

¹ LEVY A. Marc, "Is the environment a national security issue?", *International Security*, The MIT Press, Vol. 20, no. 2, 1995, pp.35-62.

² CHOUCRI Nazli, "Resource Constraints as Causes of Conflict", *Ecodecision*, September 1991, pp. 52-55.

³ ULLMAN H. Richard, "Redefining Security", *International Security*, Vol. 8, Nr. 1, 1983.

observat, competiția pentru resurse a reprezentat, de-a lungul timpului, o cauză majoră a conflictelor. Intuitiv, această simplă afirmație pare rezonabilă; totuși, există unele voci care consideră că aceasta supralicitează importanța resurselor și a mediului ca factori determinanți ai conflictului⁴.

Alți autori au încercat să clarifice posibilele legături dintre mediu și conflict sau securitate. Peter Wallensteen⁵, de exemplu, propune o clasificare pe șapte niveluri a legăturii dintre distrugerea mediului înconjurător și conflict și/sau securitate.

Thomas Homer-Dixon⁶ a încercat, la începutul anilor 90, să dea dezbaterii despre mediu o tentă riguroasă, plecând de la ideea potrivit căreia penuria resurselor ar putea genera conflicte deschise, ceea ce ar presupune, de exemplu, că absența apei sau chiar a terenurilor agricole ar putea provoca conflicte interne sau conflicte cu alte state în cazul manifestării pe scară largă a fenomenului migrației. „Lipsa resurselor de mediu produce efecte extreme în interiorul sistemelor politico-ecologice. Mai mult, această lipsă a resurselor de mediu nu este suficientă pentru a provoca violențe, cercetarea demonstrând că interacționează mereu cu alți factori politici, economici și sociali, iar rolul cauzal al acestei lipse nu poate fi separat niciodată de factorii contextuali, care sunt, deseori, unici în societatea respectivă”. Dixon a dat și o listă de patru efecte sociale principale cauzate de degradarea mediului: scăderea producției agricole; declinul economic general; migrația populației; perturbarea relațiilor instituționale și sociale.

Mergând mai departe, Homer-Dixon clasifică conflictele violente în cinci tipuri :

- dispute ce decurg în mod direct din degradarea mediului la nivel local, de exemplu, nivelul emisiilor, construirea barajelor, exploatarea forestieră;
- confruntări cu caracter etnic ce decurg din migrația populației și adânci clivaje sociale datorate penuriei resurselor;
- conflicte civile cauzate de penuria resurselor ce afectează productivitatea economică și, ca o consecință, mijloacele de trai ale oamenilor, comportamentul grupurilor de elită, precum și abilitatea statelor de a îndeplini aceste cereri dinamice;

⁴ LIPSCHUTZ D. Ronnie, “Environmental conflict and environmental determinism”, *Conflict and the Environment*, NATO ASI Series, Vol. 33, 1996.

⁵ WALLENSTEEN Peter, “Global Patterns of Conflict and The Role of Third Parties”, *Notre Dame Law Review*, Vol. 5, Nr. 67, 1992, pp. 1409-1431.

⁶ HOMER-DIXON Thomas, *Environmental Scarcity and Global Security*, New York: Foreign Policy Association, 1993.

- războaie între state, datorită penuriei unor resurse epuizabile, de exemplu, apa;
- conflictele dintre Sud și Nord (de exemplu, conflictele între statele dezvoltate și în curs de dezvoltare) datorită altor cauze decât cele legate de problemele de mediu la nivel global ca: încălzirea globală, deprecierea stratului de ozon, amenințări la adresa biodiversității și scăderea resurselor marine.

Tipul de penurie (fie că este vorba despre diminuarea resurselor, creșterea populației sau inegalitatea accesului la resurse) și răspunsul statului reprezintă factori esențiali ai analizei, de aceea anumiți autori au ajuns la concluzia că lipsa de resurse conduce la conflicte⁷.

Potrivit studiilor realizate de către Gunther Baechler⁸ (și Kurt Spillmann⁹, conflictele legate de mediul înconjurător au șanse foarte mari de a fi declanșate în regiuni caracterizate de puternice „tensiuni ecologice”, care sunt în curs de tranziție de la o economie de autosubzistență la o economie de piață, în care structurile sociale adaptate la mediul local sunt marginalizate sau au tentative de a adera la proiecte de dezvoltare (pe care Baechler le numește „rea dezvoltare”) concepute de elitele urbane într-un context postcolonial și de modernizare.

În opinia lui Simon Dalby¹⁰, Terra dispune de limite ale capacităților sale de mediu, de aceea anticipează o înmulțire a conflictelor de mediu, care conduc la apariția crizelor legate de refugiați și regimuri autoritare, iar, în timp ce numeroase state se vor confrunta, conflictele pentru resurse se vor înmulți.

Conform lui Stephan Libiszewski¹¹, „un conflict de mediu este un conflict cauzat de penuria resurselor de mediu, și înseamnă: orice tulburare cauzată de om a ratei normale de regenerare a ecosistemului. Degradarea mediului și penuria resurselor pot decurge din excesul utilizării resurselor regenerabile sau din suprasolicitarea capacității de stocare a ecosistemului, care înseamnă poluarea. Ambele pot atinge stadiul de distrugere a spațiului

⁷ KAPLAN, D. Robert, “How scarcity, crime, overpopulation, tribalism, and disease are rapidly destroying the social fabric of our planet”, *The Atlantic Monthly*, Feb. 1994, PAYNE, Cymie, *Local Regulation of Natural Resources: Efficiency, Effectiveness, and Fairness of Wetlands Permitting in Massachusetts*, 28 *Envtl. L.* 519, 1998.

⁸ BAECHLER, Gunther, *Why Environmental Transformation Causes Violence: A Synthesis*, Environmental Change and Security Report, 1998, p. 4.

⁹ BAECHLER, Gunther, SPILLMANN, R. KURT, și SULIMAN, Mohamed, *Transformation of Resource Conflicts: Approach and Instruments*, Dec. 2002.

¹⁰ DALBY, Simon, *Security and Environmental Change*, Cambridge: Polity, 2009.

¹¹ LIBISZEWSKI, Stephan, *What Is an Environmental Conflict?*, Ocasional Paper No. 1, Center for Security Studies and Conflict Research, Swiss Federal Institute of Technology, Zurich, 1992.

de viață”. Doar o interferență destabilizatoare a resurselor regenerabile poate afecta echilibrul ecosistemului și poate conduce la conflicte. Principala cauză a conflictelor de mediu este reprezentată de penuria resurselor regenerabile. Există trei surse care generează această situație: schimbările de mediu provocate de activitățile umane; creșterea populației; distribuția inegală a resurselor la nivelul claselor sociale. Putem conchide, conform lui Libiszewski, că aceste conflicte determinate de problemele de mediu nu constituie o nouă categorie distinctă de conflict. Conflictele de mediu se manifestă adesea sub forma conflictelor „tradiționale”, precum conflictele politice, sociale, etnice, religioase, ideologice, teritoriale, conflictele asupra resurselor de interes național sau alte tipuri de conflicte, însă toate acestea sunt determinate de degradarea mediului înconjurător.

Conflicte regionale cauzate de degradarea mediului și penuria resurselor în Africa, America Latină și Asia

Istoria indică o serie de cazuri în care resursele limitate și degradarea mediului au jucat un rol important în generarea de conflicte și au condus chiar la prăbușiri ale societăților și civilizațiilor, unele încă de la începutul istoriei scrise. Degradarea mediului poate submina viabilitatea societăților pe termen lung.

Potrivit unui studiu elaborat în anul 2009 de către Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP)¹², resursele naturale au alimentat, începând cu anul 1990, cel puțin 18 conflicte violente, constituindu-se într-o miză geopolitică de prim rang, multiplicitatea situațiilor și actorilor implicați conferind conflictului respectiv unicitate și complexitate.

Tensiunile legate de utilizarea resurselor naturale pot fi specifice regiunilor rurale, unde agricultorii și crescătorii de animale își dispută accesul la apă și/sau pământ. În cazul în care conflictele locale degenerează în violențe de o intensitate ridicată, acestea se extind și în regiunile/stările vecine, căpătând caracter transfrontalier, cu repercusiuni ireparabile atât asupra mediului înconjurător, cât și asupra vieții comunităților, divizate de aceste antagonisme.

Cazul continentului african este elocvent, fluviul Senegal reprezentând un fenomen particular¹³. Astfel, de-a lungul malurilor acestui

¹² *** *From Conflict to Peacebuilding, The Role of Natural Resources and the Environment*, United Nations Environment Programme Nairobi, Kenya, 2009.

¹³ WHITE, J., *Rural Transition: Agricultural Development and Tenure Rights. A case study in the Senegal River Valley*, Johns Hopkins University, Washington, 2000.

fluviu, țăranii se află în deplină rivalitate din cauza devierii cursului fluviului, ce servește irigării orezăriilor. După aproximativ 30 de ani de utilizare fără un control prealabil al apelor fluviului, au apărut tensiuni armate locale legate de împărțirea și menținerea infrastructurii fluviului și de aprovizionarea cu apă, ce antrenează o scădere a randamentului agricol, amenințând stabilitatea socială a regiunii și degenerând într-o criză alimentară fără precedent.

De peste zece ani, regiunea Kivu, din Republica Democratică Congo¹⁴, bogată în resurse naturale (casiterită, coltan, aur) și disputată, deopotrivă, de Rwanda și Burundi, este teatrul unor conflicte de o violență rară între cei ce exploatează bogățiile solului. Tensiunile geopolitice existente sunt dublate de conflictul apărut pe fondul lipsei de terenuri, deținute de către marii proprietari. Astfel, tinerii fără pământ sunt tentați să se afilieze la grupusculele/milițiile locale, alimentând violența și delicvența, devenită endemică în această zonă.

Exploatarea resurselor și dominația politico-economică sunt în interdependență, începând cu minele de argint ale grecilor care le-au asigurat preeminența în Mediterana, în timpul primelor secole, până la minele de cărbune din secolul XIX, care au declanșat Revoluția industrială din Europa de Nord.

În prezent, pe fondul penuriei resurselor, prețul materiei prime a crescut, iar contractele semnate între state în curs de dezvoltare, depozitare de resurse, și multinaționale occidentale, sunt, în cele mai multe cazuri, în detrimentul populațiilor locale, situație propice apariției de focare contestatate. Este cazul Nigerului, unde exploatarea uraniului de către compania franceză „AREVA” este contestată de către triburile locale, ce denunță o degradare a mediului din cauza exploatării de materii radioactive, în repetate rânduri, acestea revendicându-și drepturile asupra uraniului și provocând revolte sângeroase. Un alt exemplu rezidă în cazul Nigeriei, unde descoperirea și exploatarea străină a petrolului din Delta Nigerului au antrenat apariția de miliții civile care minează puțurile de petrol, răpesc civili și întrețin starea de insecuritate cronică în regiune.

De asemenea, zona Sahel reprezintă un semnal de alarmă, dată fiind vulnerabilitatea sa la schimbările climatice și numărul de state fragile din punct de vedere politic (Somalia), state ce traversează crize permanente (Sudan) sau ce se confruntă cu afluxuri de refugiați (Ciad). Migrația

¹⁴ HECKER, Jeanna Hyde, *Promoting environmental security and poverty alleviation in Virunga-Bwindi, Great Lakes Africa*, The Hague, Institute for Environmental Security, 2005.

populațiilor din motive de mediu, sezonieră sau permanentă, cumulată cu deșertificarea galopantă, vor amplifica conflictele între agricultori și crescătorii de animale¹⁵.

Provincia Darfur¹⁶, din estul Sudanului, se constituie, de asemenea, într-un teatru al masacrelor și al mizelor geostrategice, reprezentate de resursele enorme de petrol și gaze naturale descoperite în această regiune, ce au provocat interesul companiilor occidentale. Deși, aparent, revolta armată, izbucnită în anul 2003, este motivată de revendicarea puterii și de înlocuirea populațiilor sedentare de sorginte nonarabă cu populația nomadă săracă, a cărei identitate culturală și lingvistică arabă a căpătat o dimensiune exclusiv politică, în realitate este vorba despre un conflict generat de controlul resurselor naturale între cele două facțiuni etnico-religioase. Prin urmare, acest conflict este rezultatul unui dezechilibru crescând între populație și resursele disponibile, ce atrage după sine o accentuare a degradării economiei agropastorale, vitală acestui areal geografic. Asemeni întregului Sahel, Darfurul se constituie în victimă a dezechilibrului apărut între populație și resurse precum apa (de pe Jebel Marra), terenurile fertile și petrol. Migrația spre Libia sau Ciad are consecințe devastatoare pentru statele respective, devenind factor destabilizator, contrabanda cu arme alimentând tensiunile regionale.

Ciadul¹⁷ traversează o criză ecologică severă apărută pe fondul schimbărilor climatice al căror punct critic este reprezentat de către seceta prelungită (1968, 1973, 1984), cauzată de către gestionarea defectuoasă, și care a condus la accelerarea deșertificării și reducerii zonelor agropastorale. Presiunile antropice și practicile culturale inadaptate au antrenat o extensie a zonelor de pășunat către Sud, în detrimentul teritoriilor agricole, creând conflicte majore între agricultori și crescătorii de vite. La acest fenomen se adaugă modurile inadecvate de exploatare a resurselor naturale proprii Ciadului, respectiv incendierea vegetației, despădurirea necontrolată, intensificarea pescuitului și a braconajului. De asemenea, contextul sociopolitic din Ciadul de Est determină ocurența violenței, întrucât, începând cu anul 2003, războiul din Darfur a provocat și provoacă un aflux

¹⁵ TIRADO HERRERO, S., "Desertification and Environmental Security, The Case of Conflicts Between Farmers and Herders in the Arid Environments of the Sahel, Desertification in the Mediterranean region", *NATO Security Through Science Series*, Vol. 3, 2006.

¹⁶ TANNER, Victor, *Rule of Lawlessness. Roots and Repercussions of the Darfur Crisis*, Sudan Advocacy Coalition, Jan. 2005.

¹⁷ TUBIANA J., "Effets d'écho. L'instabilité tchadienne et le conflit du Darfour", Document d'information sur le Soudan, nr. 9, HSBA, Small Arms Survey, Genève, 2008.

necontrolat de refugiați a căror prezență mărește presiunea asupra resurselor naturale, în literatura de specialitate regăsindu-se sub titulatura de „ecorefugiați” sau „refugiați de mediu”. Pe de o parte, accesul la apă, lemn sau la terenurile din regiunea Waddai au condus la declanșarea de conflicte între refugiați și triburile locale, iar, pe de altă parte, pătrunderea rebelilor din Darfur în Ciadul Oriental a atras reactivarea rebeliunilor ciadiene, susținute de către Sudan.

Prin urmare, tensiunile declanșate în jurul resurselor și transfrontalitatea actorilor (rebeli, miliții locale, infractori de drept comun) se conjugă în explozia dură a violențelor intercomunitare din sudul Waddai, declanșate în anul 2006.

De asemenea, o miză strategică o reprezintă terenurile arabile, un caz aparte fiind Madagascarul, unde compania Daewoo a achiziționat un milion de hectare de teren agricol, dar care, sub presiunea vendetelor triburilor locale a fost forțată să abandoneze proiectul. Astfel, problema accesului la pământ pentru populațiile care trăiesc exclusiv din agricultură, repartitia inegală a terenurilor fertile, coroborate cu presiunea demografică, pot conduce la apariția a numeroase forme de injustiție, ce degenerază în conflicte intertribale sau chiar interstatale.

Africa de Nord, caracterizată printr-o creștere demografică fără precedent și printr-o economie eminentă agricolă, reprezintă un alt areal geografic sensibil din punct de vedere al mediului. Repartitia dispartată a resurselor conduce la apariția de disensiuni interstatale, în acest sens, fluviul Nil, care traversează zece state, provocând o serie de tensiuni pe fondul exploatarii inegale a resurselor sale hidrice, unde aproximativ 94% din apele sale sunt exploatate de către Egipt și Sudan. În momentul în care Etiopia și-a exprimat intenția de a utiliza apele fluviului în vederea dezvoltării potențialului său hidroelectric, Egiptul a adoptat o poziție intransigentă, de luptă, opunându-se proiectului, care ar fi condus inevitabil la pierderea controlului asupra debitului Nilului. Recurgând la amenințări militare, Egiptul lasă să se înțeleagă că nu va ezita să recurgă la forță armată pentru a-și garanta controlul asupra Nilului¹⁸.

La nivelul Orientului Mijlociu atrag atenția, în mod deosebit, disputele pentru resurse, exemplul conflictului israeliano-palestinian¹⁹ fiind elocvent. Deși, aparent, în centrul revendicărilor se plasează repartitia

¹⁸ CASCAO, Ana Elisa, “Ethiopia- Challenges to Egyptian Hegemony in the Nile Basin”, *Water Policy Supplement*, Nr. 10, 2008.

¹⁹ AMERY, Hussein A., “Water Security as a Factor in Arab-Israeli Wars and Emerging Peace”, *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 20, Nr. 1, 1996.

terenurilor și implementarea de colonii, în realitate, acestea ascund alte mize, inclusiv accesul la apă. Contrastul este frapant între așezările israeliene, care practică agricultura extensivă și grădinile luxuriante, și teritoriile palestiniene, care nu au acces la apă curentă, întrucât lipsa apei și poluarea pânzelor freactice fac apa imposibil de consumat, cu consecințe în planul sănătății publice, prin apariția de boli infecțioase. La o primă analiză a situației, responsabilitatea revine rețelei palestiniene de apă învechite, dar și strategiei militare israeliene, care consideră resursele hidrice drept o miză strategică. Statul evreu a decretat, de altfel, că râul Iordan, care traversează Cisiordania, ar trebui protejat de o centură de securitate, de trei km, fiind interzis accesul palestinienilor. Exercițând presiuni asupra populației palestiniene în ceea ce privește carența hidrică, Israelul împiedică dezvoltarea economică a Autorității Palestiniene și irită populația arabă deja slăbită de cei peste 60 de ani de conflict.

Rarefierea resurselor naturale favorizează apariția de conflicte, care accelerează degradarea mediului. Exemplul Mării Moarte ilustrează corelația reciprocă existentă între mediu și conflict. Alimentată de râul Iordan, Marea Moartă este victimă a poluării cu nitrați și a secării mlaștinilor pe care le formează, însă această neglijență de mediu este direct legată de rivalitățile regionale dintre Israel, Autoritatea Palestiniană și Iordania, ce împiedică orice cooperare în buna gestionare a apei.

În cazul Americii Latine poate fi amintit „Războiul fotbalului” (Soccer War sau 100 hour War), care, deși la o primă analiză, nu a avut drept cauze directe degradarea mediului înconjurător, poate fi circumscris acestui tip de conflicte ca urmare a cauzelor indirecte. „Războiul fotbalului” (iulie 1969) a fost purtat între El Salvador și Honduras, din cauza unei dispute teritoriale privind granița comună, fiind precedat de un aflux mare de refugiați salvadorieni în Honduras, în iunie 1969. Salvador a invadat vecinul său din Nord pentru a preveni expulzarea emigranților ilegali și pentru a forța autoritățile de la Tegucigalpa să accepte noi refugiați.

Analiza cauzelor acestui conflict armat regional din perspectiva degradării mediului este oportună pe fondul cumulului de factori conexați problematicii de mediu care l-a generat. La acea dată, El Salvador era un stat suprapopulat, cu un spor demografic ridicat care a determinat o creștere continuă a necesarului de resurse naturale²⁰. Degradarea mediului din cauza creșterii populației în El Salvador (având drept consecințe distrugerea habitatelor naturale indigene și accelerarea eroziunii solului), coroborată cu

²⁰ DURHAM, W., *Scarcity and Survival: the Ecological Origins of Conflict between El Salvador and Honduras*, The University of Michigan, Ann Arbor, 1977.

monopolul asupra terenurilor fertile a unui număr mic de familii (două treimi din populație nu dețineau în proprietate terenuri la sfârșitul anilor '60), a condus la creșterea numărului emigranților salvadorieni în Honduras, o țară mult mai puțin populată și cu o suprafață mult mai mare.

În El Salvador, un stat dependent economic de sectorul agricol, diminuarea suprafețelor cu destinație agricolă a devenit o problemă gravă din cauza implicațiilor asupra economiei naționale, precum și a capacității de a se asigura necesarul de hrană pentru populație, situație accentuată și de creșterea ponderii culturilor destinate exportului (cafea și bumbac) în detrimentul celor pentru consumul intern.

Autoritățile din Honduras au realizat parțial o reformă agrară dar care nu a reușit să soluționeze problemele agricultorilor din acest stat, mare parte a terenurilor fiind încă deținute de elitele economice. Astfel, singura soluție a reprezentat-o recuperarea terenurilor ocupate de cei aproximativ 300 000 de emigranți salvadorieni. Iminența unor valuri de expulzări în El Salvador a emigranților proveniți din această țară, stabiliți ilegal în Honduras, a condus la invazia statului vecin de către trupele salvadoriene. În consecință, cauza reală a acestui război a reprezentat-o insuficiența unor resurse naturale, raportat la populație, în cazul de față terenurile cu destinație agricolă și doar parțial o dispută privind amplasarea graniței comune, care a reprezentat doar o mică parte a unei probleme mult mai ample.

În concluzie, degradarea factorilor de mediu, precum și interacțiunea între penuria resurselor naturale, creșterea cererii pentru aceste resurse și/sau distribuția lor inegală potențiază instabilitatea socială, iar, pe fondul productivității slab economice, pot conduce la intensificarea fenomenului migrației și a conflictelor etnice, revoltelor, loviturilor de stat, ajungându-se chiar la conflicte interstatale, cu efecte indirecte semnificative asupra comunității internaționale.

Concluzii

Analizând cadrul conceptual și studiile de caz privind impactul degradării mediului în generarea unor conflicte violente regionale, se poate concluziona că problematicile conexe mediului înconjurător în ansamblu și în special accesului la resursele naturale, pot fi implicate în toate fazele unui conflict: contribuie la generarea și menținerea acestuia la o anumită intensitate din cauza dificultății soluționării cauzelor de mediu, precum și la reactivarea conflictului dacă soluțiile identificate sunt conjuncturale sau

impuse părților beligerante.

Mediul înconjurător poate fi și „victimă” directă a unui conflict având drept cauză degradarea sa, prin accentuarea fenomenului de degradare inițială dar și prin apariția unor noi factori perturbatori care pot afecta negativ alte elemente ale mediului și care, în absența unei situații conflictuale, ar fi rămas în stare latentă (în special pe fondul disoluției sau diminuării capacității unor autorități naționale sau internaționale cu rol de control și conservare a unor resurse naturale și, în special, a unor arii protejate).

Resursele naturale și mediul înconjurător, în ansamblu, pot contribui, în mod decisiv, la crearea unui climat de pace numai prin aplicarea unor modele de dezvoltare economică durabilă. Promovarea unor mecanisme de cooperare transfrontalieră privind gestionarea resurselor naturale comune poate constitui o alternativă mult mai eficientă decât generarea unor conflicte al căror rezultat este, în mare parte, incert și care determină, în majoritatea cazurilor, degradarea mediului sau amânarea exploatării resurselor naturale.

În vederea reducerii numărului și amplitudinii conflictelor violente regionale generate de degradarea mediului înconjurător pot fi avute în vedere o serie de acțiuni care să fie implementate atât de organismele regionale cu atribuții în domeniul securității, cât și de instituțiile internaționale cu rol în prevenirea situațiilor conflictuale și soluționarea acestora:

- dezvoltarea unor mecanisme de avertizare timpurie privind posibilitatea apariției unor conflicte de acest tip prin evaluarea permanentă a unor indicatori care să coreleze în special evoluțiile demografice și sociale dintr-o zonă sau stat cu gradul de accesibilitate la resursele naturale minerale, dar și cele utilizate în agricultură;
- crearea unor mecanisme de protecție a resurselor naturale și a factorilor de mediu majori, pe durata desfășurării unor conflicte, prin încurajarea (și/sau constrângerea) părților beligerante să-și limiteze pe cât posibil operațiunile militare în zonele unde acestea ar putea avea un impact major asupra capacității de regenerare a mediului înconjurător (în special în ariile protejate);
- integrarea problematicii conexe accesului la resursele naturale și protecției mediului în cadrul negocierilor vizând încetarea conflictelor, precum și în tratatele de pace ulterioare, astfel încât să se reducă pe cât posibil ambiguitățile și neclaritățile privind reglementările aplicabile mecanismelor de exploatare a resurselor naturale, precum și protecției

factorilor de mediu, diminuând în același timp și posibilitatea reapariției unei noi situații conflictuale;

- utilizarea resurselor naturale în dispută pentru refacerea economică a statelor afectate de conflict (nu numai a celor beligerante) pe baza unor mecanisme care să prevină accesul neechitabil la aceste resurse, dar și o distribuție necorespunzătoare a veniturilor obținute din exploatarea acestora, din cauza corupției de la nivelul autorităților locale și guvernamentale sau presiunilor politice și economice ale firmelor concesionare.

Bibliografie

1. Amery Hussein A., "Water Security as a Factor in Arab-Israeli Wars and Emerging Peace", *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 20, Nr. 1, 1996.
2. Baechler Gunther, *Why Environmental Transformation Causes Violence: A Synthesis*, Environmental Change and Security Report, 1998.
3. Baechler Gunther, Spillmann R. Kurt, și Suliman Mohamed, *Transformation of Resource Conflicts: Approach and Instruments*, Dec. 2002.
4. Brown O., Hammill A. și Mcleman R., "Climate change as the 'new' security threat: implications for Africa", *International Affairs*, Vol. 6, Nr. 83, 2007.
5. Cascao Ana Elisa, "Ethiopia-Challenges to Egyptian hegemony in the Nile Basin", *Water Policy Supplement*, Vol. 10, Nr. 2, 2008.
6. Choucri Nazli, "Resource Constraints as Causes of Conflict", *Ecodecision*, Sept. 1991, pp. 52-55.
7. Dalby Simon, *Security and Environmental Change*, Cambridge: Polity, 2009.
8. Durham W., *Scarcity and Survival: the Ecological Origins of Conflict between El Salvador and Honduras*, The University of Michigan, Ann Arbor, 1977.
9. Gut K., *Environmental Causes of Violent Conflicts – Selected Case Studies from Latin America*, ACTAS L. de V., Vol. 26, 2003.
10. Hecker Jeanna Hyde, *Promoting environmental security and poverty alleviation in Virunga*, 2005.
11. *** – Bwindi, *Great Lakes Africa*, The Hague, Institute for Environmental Security.
12. Hobbs J., *Do 'Water Wars' Still Loom in Africa?*, Inter Press Service, 2004.
13. Homer-Dixon Thomas, *Environmental Scarcity and Global Security*, New York, Foreign Policy Association, 1993.
14. Kaplan D. Robert, "How scarcity, crime, overpopulation, tribalism, and disease are rapidly destroying the social fabric of our planet", *The Atlantic Monthly*, Feb. 1994.

15. Levy A. Marc, "Is the environment a national security issue?", *International Security*, Vol. 20, Nr. 2, 1995, pp. 35-62.

16. Libiszewski Stephan, , *What Is an Environmental Conflict?*, Ocasional Paper No. 1, Center for Security Studies and Conflict Research, Swiss Federal Institute of Technology, Zurich, 1992.

17. Lipschutz D. Ronnie, "Environmental conflict and environmental determinism", *Conflict and the Environment*, NATO ASI Series, Vol. 33, 1996.

18. PAYNE Cymie, *Local Regulation of Natural Resources: Efficiency, Effectiveness, and Fairness of Wetlands Permitting in Massachusetts*, 28 *Envtl. L.* 519, 1998.

19. Tanner Victor, *Rule of Lawlessness. Roots and Repercussions of the Darfur Crisis*, Sudan Advocacy Coalition, Jan. 2005.

20. Tirado Herrero, S., *Desertification and Environmental Security, The Case of Conflicts Between Farmers and Herders in the Arid Environments of the Sahel, Desertification in the Mediterranean region*, 2006.

21. Tubiana J., *Effets d'écho. L'instabilité tchadienne et le conflit du Darfour*, Document d'information sur le Soudan, Nr. 9, HSBA, Small Arms Survey, Genève, 2008.

22. Ullman H. Richard, , *Redefining Security*, *International Security*, Vol. 8, No. 1, 1983.

23. Wallensteen Peter, "Global Patterns of Conflict and The Role of Third Parties", *Notre Dame Law Review* Vol. 67, No. 5, 1992, pp. 1409-1431.

24. White J., *Rural Transition: Agricultural Development and Tenure Rights. A case study in the Senegal River Valley*, Johns Hopkins University, Washington, 2000.

25. *** *From Conflict to Peacebuilding, The Role of Natural Resources and the Environment*, United Nations Environment Programme Nairobi, Kenya, 2009.

Provocări privind Comunitatea Națională de Informații modernă. Repere privind definirea strategiei de sharing

drd. Petrișor BĂDICĂ

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

petrisor_35@yahoo.com

Abstract

The intelligence community is expressed in the context of the informational society and in the awareness of an intelligence organization. The security's multidisciplinary character imposes the existence, at the level of the intelligence structures, a macro-management project reflected within the informational/security reports in order to identify and to control the insecurity sources. Details as corroborating joint capabilities, activating the cooperation structures within NATO and EU, being aware of the already “learnt lessons” and using the best practices, are able to ensure the efficiency and the efficacy to the answer measures as regards some critique events, as well as to include a minimal level of protection for all the states. Romania and SRI (The Romanian Intelligence Service) are actively involved in ensuring the European security space by being aware of the following details of interest: operational environment, the coordination of the national efforts and activities, namely the intelligence exchange with the liaison services and with the NATO intelligence structures.

Keywords: the intelligence community, decision-making, strategical awareness, informational revolution, capabilities, integrated system, synergy and intelligence exchange; sharing.

Provocările lumii globalizate – cunoaștere prin intelligence

În contextul dezbaterii internaționale privind gestionarea marilor provocări ale lumii globalizate (*crystalizarea unor noi poli de putere, amplitudinea crizei economice, emergența unor crize alimentare în lume, creșterea numărului populației, concurența acerbă pentru resurse, alte amenințări asimetrice și atipice*), activitatea serviciilor/comunităților de informații se modelează/remodelează în acord cu dinamica mediului de securitate, potențată de „oportunitățile” erei informaționale și aplicarea pe scară largă a noilor tehnologii.

Aprofundarea Viziunii 2011 – 2015 „SRI în era informațională” conduce la identificarea unui demers legitim privind necesitatea unui proces continuu de transformare a serviciilor naționale de informații, între care Serviciul Român de Informații (SRI) reprezintă un exemplu asumat în fața comunității internaționale, lucru reliefat prin provocarea lansată de directorul instituției, dl. ambasador George – Cristian Maior către specialiști în domeniul securității și către societatea civilă: „...*Cine va fi viitorul inamic cu care ne vom confrunta? Hackerul care sparge coduri de securitate, teroristul cu acces la arme biologice, rachetele cu încărcătură nucleară lansate de un stat proliferant, spionul care poate influența decizia politică într-un stat? Dincolo de riscurile clasice, la fel de prezente și periculoase și astăzi, dezvoltarea tehnologică fără precedent și formarea unor comunități virtuale într-un spațiu cibernetic fără frontiere a creat practic o nouă dimensiune de putere, un nou câmp de luptă în care trebuie să acționăm. Mai mult, migrarea continuă a resorturilor decizionale și acționale în rețelele informatice determină noi forme de coagulare a securității prin care noile riscuri le modelează și le transformă pe cele clasice*¹”.

Utilizarea resurselor generate de „puterea digitală” în problematica securității a devenit o necesitate care modifică esențial modelele de acțiune acceptate și uzitate de serviciile de informații, ele însele devenind facilitatoare și purtătoare a nevoii de schimbare/transformare, în special prin utilizarea produselor „lumii virtuale” („Facebook”, „Twitter” etc.), accesul la baze de date și rețele informatice interconectate, lucruri menite să asigure cunoașterea strategică într-o nouă paradigmă și să participe la exercitarea puterii statului în plan intern și internațional, într-o nouă formulă de acțiune.

România este conexată proceselor și evenimentelor internaționale într-o manieră activă, pragmatică și funcțională, fiind indisolubil legată de realizarea „obiectivelor naționale de securitate, gândite să se desfășoare în limitele matricei de securitate și în spitiul ideii de bună guvernare”².

Pe acest fond, dezbateră ideii de implementare a proceselor de reformă, pe modelul asumat și implementat de SRI, trebuie extins la nivelul tuturor instrumentelor de putere cu valențe informative ale României, iar specialiștii în domeniul securității trebuie să răspundă cât mai curând unei noi provocări: „*care este viziunea transformării Comunității Naționale de Informații Moderne (CNIM) în contextul mediului operabil de securitate al secolului XXI?*”. Iar reperetele unui astfel de demers cu valențe naționale vor putea fi identificate în contextul abordărilor ce urmează....

¹ * * * – *Viziunea 2011-2015 „SRI în era informațională”*, București, 2010.

² * * * – *Strategia Națională de Apărare*, București, 2010.

Fie că vorbim de spațiul euro-atlantic sub impactul crizei financiare, fie că suntem dispuși să aprofundăm spațiul MENA (nordul Africii și zona Orientului Mijlociu) sau să supunem analizei provocările Asiei Centrale și ale principalilor actori cu valențe geopolitice și geostrategice din zona Asia – Pacific, la care adaugăm procesele de redefinire a relațiilor de putere și „dosarul iranian”, un lucru este cert: lumea globalizată³ va trebui guvernată într-o nouă paradigmă prin management superior care răspunde provocărilor de securitate și prin redefinirea relațiilor de putere.

Reașezarea mediului de securitate a generat transformarea conceptului de securitate tradițional (în sensul înlocuirii acestuia cu un demers focalizat nu pe „național” ci pe „securitatea umană”) și o dinamică considerabilă a direcției și modalităților de manifestare a amenințărilor la adresa securității statelor. Privit ca un proces complex de analiză a dinamicii mediului de securitate și luând în considerare emergența unor noi actori și amenințări care pot influența evoluțiile acestuia, cercetarea atitudinilor la nivel global relevă o tendință de avânt a antiamericanismului, în special în lumea musulmană, aceasta considerând că sistemele economice de pe piața liberă și democrația în stil occidental pot funcționa la fel de bine în țările lor, pe baza valorilor consacrate, precum libertatea expresiei, libertatea presei, sistemele politice multipartide și tratamentul egal în fața legii.

Într-un asemenea context, deși realizat în anul 2004 pe baza consultării unor experți nonguvernamentali din întreaga lume, *proiectul 2020* al Consiliului Național de Informații al SUA, prezintă o serie de „certitudini/incertitudini relative” care marchează peisajul global în perspectiva deceniului următor, în măsură a influența evenimentele mondiale. Câteva dintre acestea⁴:

- **certitudini relative:** globalizarea reversibilă și mai puțin occidentală; creșterea cantitativă și geografică a economiei mondiale, precum și a numărului firmelor globale și facilitarea noilor tehnologii; ascensiunea Asiei și apariția unor noi puteri economice de mijloc; îmbătrânirea populației în puterile mondiale existente; puterea în creștere a actorilor non-statali și potența islamului politic; îmbunătățirea posibilităților armelor de distrugere în masă (WMD) în unele state; arcul de instabilitate Orientul Mijlociu, Asia și Africa; improbabilitatea escaladării conflictului dintre marile puteri într-un război total; problemele de mediu și cele etice, etc;

³ Privită ca o interconectare reflectată în fluxuri extinse de informații, tehnologie, bunuri, servicii și de oameni.

⁴ * * * – *Lumea în 2020 – O schiță a viitorului global prezentată de Consiliul Național de Informații al SUA*, Editura Cartier, Ed. I, 2008.

• **incertitudini cheie:** dacă globalizarea va reduce numărul economiilor rămase în urmă, în ce măsură țările asiatice vor stabili „noile reguli ale jocului”; rezolvarea sau continuarea crizelor financiare; măsura în care conectivitatea globală provoacă guvernele și generează crize; abilitatea Uniunii Europene (UE) și a Japoniei de a-și adapta forța de muncă, sistemele de asistență socială și integrarea populației de emigranți; dacă UE devine o superputere; impactul religiozității asupra unității statelor și a potențialului de conflict; dezvoltarea ideologiei fundamentaliste de tip jihad; ambiguitatea numărului și capacităților nucleare în lume și incertitudini legate de abilitatea teroriștilor de a obține arme WMD; abilitatea de controla punctele importante și competiția pentru resurse; măsura în care noile tehnologii creează sau rezolvă dilemele etice.

Cadrul noii agende de securitate, în opinia experților americani, reliefează faptul că „securitatea națională globală⁵” este un mit, fiind necesară clarificarea priorităților și strategiilor de securitate, precum și modificarea acestora în condițiile unor „vulnerabilități cu care ne confruntăm astăzi”, în cadrul unor posibile scenarii ale căror consecințe ar putea fi una din cele „patru lumi potențiale⁶” caracterizate de:

• **temperarea motoarelor de dezvoltare (Stalled Engines)** – creșterea riscului conflictelor interstatale, în cel mai sumbru scenariu posibil, în condițiile unei retrageri a puterilor SUA pe propriul teritoriu și ale întârzierii procesului de globalizare;

• **fuziune (Fusion)** – în scenariul cel mai plauzibil, China și SUA colaborează într-o varietate de probleme, conducând la o cooperare globală;

• **explozia inegalităților (Gini – Out – of – the – Bottle)** – în care unele state devin mari câștigători, în timp ce altele eșuează, generând tensiuni sociale, în condițiile unei cedări parțiale a SUA în afacerile globale;

• **nonstatalitate (Nonstate World)** – influențată de noile tehnologii, actorii non-statali preiau conducerea în gestionarea provocărilor globale.

Privitor la analiza actuală a securității europene, criza financiară a indus riscul amplificării stării tensionate și al reducerii sprijinului opiniei publice pentru instituții. Există **cinci chei de dinamică** în mediul economic post-2008, ale căror rezultate vor influența decisiv viitorul UE, în particular și cel al statelor dezvoltate la nivel global:

⁵ *Idem.*

⁶ Potrivit studiului elaborat Consiliului Național de Informații al SUA intitulat „*Global Trends 2030: An Alternative World*” (2013) care identifică tendințele și factorii capabili să schimbe radical lumea în următorii 15 - 20 de ani.

- **încetinirea dezvoltării economice** – pe fondul restrângerii masive a activităților private și publice, cu efecte imediate (reducerea consumului individual, a investițiilor și diminuarea cheltuielilor bugetare, urmare a programelor de austeritate);

- **regresul mobilității sociale sau inversarea bruscă a mobilității sociale și lipsa unor perspective pozitive pentru populație;**

- **conflictele între generații** – pe fondul trendului existent de îmbătrânire a populației europene;

- **populismul, protecționismul, izolarea, naționalismul** – determină tensiuni economice și sociale; declinul consumului și supradimensionarea organizațională au generat instincte de protecționism; războaiele comerciale și cele de schimburi valutare sunt „anticamera” naționalismului agresiv și a xenofobiei;

- **reechilibrarea forțelor de putere** – la nivelul guvernărilor globale, influența Europei este în scădere.

În acest context, Europa trebuie să asigure securitatea cetățenilor săi prin sinergia eforturilor naționale în 4 domenii prioritare: dezvoltarea cooperării împotriva terorismului și a crimei organizate; instituirea unor capacități europene de protecție civilă; coordonarea apărării împotriva atacurilor informatice; securizarea aprovizionării cu energie și cu materii prime strategice. Pentru Europa economică 2020, Institutul Bertelsmann a propus trei priorități de dezvoltare:

- **dezvoltarea inteligentă** – extindere și economie bazate pe cunoaștere și inovație;

- **dezvoltare sustenabilă** – promovarea unei economii mai competitive, bazată pe mai multe resurse, inclusiv cele „verzi”;

- **dezvoltare inclusivă** – asumarea unei economii cu un grad ridicat de ocupare a forței de muncă și a unei coeziuni sociale și teritoriale.

În contextul acestor abordări, domeniile de confruntare informațională în atenția intelligence-ului, rezultate din evaluările cu privire la amenințările la adresa securității naționale și globale și identificate la nivelul principalelor comunități de informații, sunt:

- **apărarea cibernetică**⁷ – suntem într-un „război rece cibernetic”, fiind posibil ca această dimensiune să o egaleze și să o depășească pe cea reprezentată de terorism, în viitorul apropiat;

⁷ Potrivit Raportului Congresului SUA/31.01.2012, pierderile din spionajul cibernetic sunt de aproximativ 300 mlrd. dolari, iar atacurile îndreptate împotriva sistemelor publice, zilnice. DNI a solicitat Congresului să reautorizeze *Foreign Intelligence Surveillance Act*, document „crucial” pentru colectarea de informații și să adopte un proiect de lege care să includă schimbul de informații între autoritățile guvernamentale și sectorul privat. Directorul FBI a reiterat importanța schimbului de informații, precizând că *National CyberTask Force* include 20 de agenții SUA, dar că există încă diferențe de abordări între autorități, la nivel statal.

- **terorismul** – în următorii 2-3 ani se va realiza faza critică de tranziție în privința amenințării teroriste, în special din partea Al-Qaida și a altor organizații incluse în „mișcarea jihadistă globală”. Un risc semnificativ îl reprezintă extremismul homegrown, provenind de la indivizi izolați sau grupări mici inspirate de ideologia Al – Qaida, fără a fi asociate în mod formal cu această rețea;

- **proliferarea WMD** – prin demersul statelor-națiune de a dezvolta, obține și a/sau prolifera WMD sau materiale și tehnologii ce pot contribui la consolidarea programelor nucleare deja existente;

- **spionajul** – pe fondul dezvoltării, în mod constant, de către serviciile străine de metode și tehnologii care pun la încercare capacitățile autorităților și sectorului privat de a proteja securitatea națională, sistemele informaționale și infrastructura. Cele mai mari riscuri pe acest palier vor include în perioada următoare: spațiul cibernetic, amenințări din interior prin diseminarea neautorizată de informații clasificate; acțiunile unor state precum China, Rusia, Iran;

- **dimensiunile asimetrice ale confruntării informaționale, obiective ale comunității de informații.**

Există o certitudine relativă: fenomenele de amenințare identificate ca ținte prioritare ale activităților de culegere de informații sunt interpenetrate profund⁸. Fiecare pot să interacționeze cu altele, cu evoluții din zone geografice îndepărtate, cu tendințele economico-financiare de importanță globală și până la evenimente cu cauze naturale, înregistrând accelerări periculoase și evoluții a căror rezultate sunt imprevizibile.

În fața acestor viziuni/previziuni privind lumea globalizată, considerăm că, în societatea informațională și a cunoașterii, este nevoie de inovație majoră în abordarea globală a intereselor de securitate. O evaluare sintetică a noii ordini mondiale și a sistemului de relații internaționale din sfera puterii conduce la concluzia existenței unei schimbări globale în optica principalilor actori ai scenei politice mondiale, în sensul afirmării interesului general pentru stabilitate la nivel global, în contrast cu vechea ordine bipolară, în care interesul uneia dintre părți era destabilizarea celeilalte părți și „schimbarea polarității” ordinii mondiale.

⁸ *** – *Raport privind politica de informații pentru securitate Italia*, dezbătut în cadrul Parlamentului Republicii/2010.

Regândirea paradigmei de intelligence – o comunitate de informații integrată, colaborativă, inovativă

În contextul relațiilor internaționale actuale și a complexității mediului de securitate, existența și funcționalitatea Comunității de Informații, „*urechile și ochii democrației*”⁹ – reprezintă o necesitate obiectivă. Amenințările și vulnerabilitățile sunt dimensiuni umane și tehnologice ale culturii noastre, iar evaluarea acestora reprezintă o sarcină continuă în cadrul procesului de management al riscului. Pentru abordarea acestora, serviciile de informații trebuie să adopte măsuri riguroase, standarde și practici specifice fiecărui tip de amenințări și să treacă la identificarea oportunităților de exploatare¹⁰.

Mesajul directorului SRI exprimat în Viziunea 2011 – 2015 este edificator: „*Formele de evoluție a <puterii digitale> vor reprezenta, în egală măsură, oportunități de dezvoltare, dar și vulnerabilități și provocări la adresa securității, iar gestionarea acestora va fi determinată de capacitatea de accesare, decelare și utilizare a informației. Se profilează, astfel, un nou front de acțiune al serviciilor de informații, care modifică responsabilitățile tradiționale, dar extinde și conceptele securității cu o dimensiune complet nouă, cea a securității cibernetice*”¹¹.

Interconectarea generală presupusă de procesul de globalizare îngreunează considerabil identificarea corectă a amenințărilor, precum și organizarea efectivă a măsurilor de prevenire și combatere a acestora. Comunitatea națională de informații actuală trebuie să asigure continuarea proceselor de reformă, exercitate disparat la nivelul unor servicii de informații, printr-un efort comun (mecanismul „lecțiilor învățate” poate asigura un suport eficient), în baza unor repere generale:

• **implementarea principiilor integrării, inovării, colaborării** – ca principii de bază ale instituțiilor de intelligence reformate;

⁹ Expresia aparține primului președinte al SUA, George Washington, cel care a definit simplu și la obiect rolul unei comunități informative: „Munca acestora [a serviciilor de informații și contrainformații - n. n.], fie că o recunoaștem sau nu, reprezintă urechile și ochii democrației. Altfel, cum vom putea apăra ceea ce clădim dacă nu cunoaștem la vreme de unde vine primejdia și care sunt forțele de care ea dispune?”

¹⁰ * * * – *National Counteintelligence Strategy*, SUA, 2009.

¹¹ Amb. G. C. MAIOR – prezentare *Viziunea Strategică 2011 – 2015 „SRI în era informațională”*, accesată pe adresa www.sri.ro

- **asigurarea binomului de colaborare intelligence-comunitate socială**, individul fiind subiect al strategiei de securitate națională;

- **redefinirea Comunității de Informații – în parametrii funcționali ai unei organizații de intelligence** (demersul SRI poate fi utilizat ca model organizatoric și operațional) – în măsură să asigure strategii „SMART” privind funcționalitatea acestora în integralitatea sa;

- **crearea unor valori adăugate acțiunilor/operațiunilor informative pe criterii de eficiență/eficacitate**, în special prin instituirea unor practici moderne de management și prin participarea mediului academic și societății civile la definirea obiectivelor de securitate, respectiv la validarea rezultatelor obținute;

- **dezvoltarea integrată a capacităților de detectare și analiză a amenințărilor**, prin contracararea proceselor și nu a subiecților.

1. Abordări generale privind intelligence-ul strategic – de la avertizare timpurie la infodecizie

Pentru Comunitatea Națională de Informații Modernă, cunoașterea – anticiparea constituie o nouă funcție strategică, o prioritate în politicile de securitate națională/aliată. Cunoașterea garantează autonomia decizională și permite păstrarea inițiativei strategice. Pe acest segment, CNIM trebuie să ofere atât factorilor de decizie, cât și comandanților militari și responsabililor pe linie de securitate internă/civilă, posibilitatea de a dispune cât mai repede de elementele de previzionare și de perspectivă a acțiunilor, prin furnizarea produselor informaționale rezultate din analiza și integrarea multisursă a informațiilor obținute de serviciile de informații într-o formă adaptată, care să permită adoptarea infodeciziilor de securitate.

Așadar, relația dintre cunoaștere și decizie reprezintă un factor fundamental în dezvoltarea intelligence-ului. Altfel spus „...cunoașterea strategică presupune mai mult decât o simplă informare a politicianului și decidentului cu privire la anumite evoluții, și se referă la construirea unor relații de cooperare în care serviciile de informații să fie capabile să transmită unda de cunoaștere necesară pentru dezvoltarea de către aceștia a unor strategii de securitate¹²”.

¹² MAIOR, George, Cristian, *Cunoaștere și decizie: consumatorii și paradoxurile politizării intelligence în secolul XXI*, în vol. „Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul XXI”, Ed, RAO, București, 2010, pag. 54.

În acest context, informația pentru securitate furnizată de CNIM asigură funcția de avertizare timpurie și suportul necesar „... evitării surprinderii strategice, fundamentarea corectă a deciziilor și viteza adecvată de reacție, precum și capacitatea de acțiune pro-activă, în scopul îndeplinirii noilor tipuri de misiuni¹³” Rolul primordial al intelligence-ului este preponderent acela de a selecta informații de avertizare asupra situațiilor/evoluțiilor ce devin dezirabile, sens în care CNIM impune acestei activități un pronunțat și cuprinzător caracter anticipativ-preventiv. Informațiile și avertizările strategice trebuie să vizeze cu predilecție tendințele și evoluțiile generate de mediul de securitate pentru ca factorii de decizie să poată descuraja, preveni sau răspunde eficient unor amenințări și să beneficieze de pe urma oportunităților create. O prioritate esențială revine intelligence-ului militar din teatrele de operații și care constă în „*responsibility to provide*”, sens în care este necesară o cooperare strânsă cu partenerii, într-un mediu operațional din ce în ce mai integrat.

Pe aceste considerente, opinăm că un sistem național de intelligence competitiv trebuie să furnizeze cadrul adecvat pentru avertizarea timpurie și preziune strategică¹⁴. Termeni precum „scanarea orizontului” (*horizon scanning*), „scanarea mediului” (*environmental scanning*) sau „scenarii alternative ale viitorului” (*alternative futures*) sunt asociați eforturilor de intelligence strategic. Scopul unor astfel de demersuri îl reprezintă *necesitatea avertizării strategice asupra pericolelor posibile* (crize, conflicte, negocieri, încheierea unor acorduri și tratate internaționale, apariția și dezvoltarea unor fenomene de natură a periclita securitatea economică și financiară a statului, stabilitatea socială și etnică, starea de sănătate sau alertele de mediu etc.) sau *a unor demersuri statale sau non-statale de penetrare a secretelor naționale sau ale organizațiilor de securitate din care țara face parte*. Pe acest fond, considerăm că, cel mai adesea, confruntarea în secolul societății cunoașterii are loc în planul activității informative¹⁵, iar în acest sens informația integrată furnizată de structurile de intelligence are valoare strategică pentru decidenți.

Nu în ultimul rând, CNIM trebuie să acorde importanța necesară consolidării dimensiunii psihologice a capacității de reacție la nivel național, care constă în rezistența populației în perioade de incertitudine

¹³ *** – *Strategia de Securitate Națională, București, 2007, pag.*

¹⁴ VASILE Păun, *Puterea informațională*, Editura Tritonic, București, 2005, pag.122.

¹⁵ Vezi VLĂDUȚESCU Ștefan, *Informația de la teorie către știință*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2002, pag. 208.

și instabilitate și în menținerea unei stări de normalitate. Este vital modul de comunicare în timpul unor situații de criză fără a alarma populația. Totodată, avertizarea timpurie și previziunea strategică trebuie să determine intențiile și capacitățile reale ale adversarilor, acordând o atenție sporită identificării acțiunilor deliberate de manipulare și dezinformare¹⁶.

În acest context, trebuie să menționăm că eforturile de dezvoltare în plan național/aliat a unor sisteme de avertizare timpurie trebuie să se concentreze pe asigurarea expertizei necesare prin 3 tipuri de avertizare¹⁷:

- **early alerting** – care prevestește evenimentele iminente sau incipiente, cea mai utilizată în zilele noastre, în special în spațiul mass-media;

- **early warning** (sau, într-o altă accepțiune – tactical warning), care, plecând de la trenduri identificate prin monitorizarea unui set de parametri, poate oferi indicii cu privire la evoluții de interes pe termen scurt și mediu;

- **strategic warning**¹⁸, care, combinând datele obținute în baza monitorizării consecvente a elementelor critice din punctul de vedere al problematicilor de securitate abordate cu expertiza senior analistului, oferă perspective și scenarii de evoluție pe termen lung.

OSINT reprezintă platforma ideală care poate integra toate exigențele unui sistem de strategic warning.

Elaborarea unor forme eficiente de contracarare a amenințărilor asimetrice¹⁹ reprezintă o provocare și obiectiv a CNIM reformate, iar o posibilă soluție poate fi elaborarea și actualizarea constantă a modelelor amenințărilor asimetrice, a mecanismelor de evaluare de risc și a unui sistem eficient de criterii de identificare timpurie a amenințărilor și de definire a potențialului putătorilor de amenințări.

¹⁶ I. NIȚU, *Evitarea surprizei strategice și avertizarea timpurie. Dificultățile prognozei într-o eră a incertitudinii*, în vol. G. C. MAIOR, *Un război al minții. Intelligence, servicii de informații și decizie politică*, Editura RAO, București, 2010, p. 130.

¹⁷ C. IANCU, A. VASILESCU, *OSINT în era noilor amenințări globale - strategic warning*, articol, Sesiunea de comunicări științifice a Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul, București,” 2010.

¹⁸ Dintre toate definițiile clasice ale strategic warning, cea mai aproape de rolul actual pe care poate să îl dețină în ansamblul intelligence considerăm că a fost oferită de Jack Davies, respectiv: „percepția analitică oportună și comunicarea efectivă către factorii de decizie a schimbărilor importante ale nivelului ori caracterului amenințărilor la adresa securității naționale ce necesită reevaluarea capacității statului de a înlătura ori limita consecințele”. Obiectivul final? Bineînțeles că „scopul acestei acțiuni este prevenirea surprizei strategice”.

¹⁹ Potrivit Conceptului SANS – agenția de informații interne a Bulgariei, 2012.

2. Elemente de structuralitate și funcționalitate ale Comunității Naționale de Informații Modernă

Întregul proces de analiză a proceselor de reformă în intelligence reliefează capacitatea de adaptabilitate a structurilor de informații la contextul politic și social existent la nivel național/aliat, nuanțele fiind induse de apartenența sau nu a comunităților de informații la diferite organizații internaționale de securitate cu valențe regionale sau globale (NATO, UE, Organizația Tratatului de Cooperare de la Shanghai etc.), precum și interferențele cu zonele/fluxurile de instabilitate care generează amenințări asimetrice/atipice.

Caracteristica principală a proceselor de reformă ale CNIM o reprezintă trecerea la un nou model organizatoric și operațional, capabil să asigure misiunea primordială, prevenirea manifestărilor riscurilor și amenințărilor, sau, în cazul producerii, limitarea urmărilor acestora la un nivel acceptabil pentru societate. Identificăm aici o nevoie acută de cooperare/colaborare, de realizare, în principal, a sinergiei resurselor informaționale la dispoziția serviciilor de informații și nu în ultimul rând, acceptarea ideii că fără o relaționare externă cu celelalte comunități sau organizații internaționale misiunile de cunoaștere, prevenire, protecție și contracarare aflate pe agenda acestora sunt greu de realizat.

O construcție modernă de intelligence, structurată, condusă și operaționalizată conform unui proiect optimizat pentru societatea informațională și a cunoașterii este Comunitatea Națională de Informații Modernă – Organizație de intelligence. Acest proiect integrat și interconectat global răspunde eficient vechilor amenințări și asimilează noi misiuni aflate/solicitate pe/prin agenda serviciilor de informații care depășesc domeniul securității naționale sau zonele de expertiză ale acestora. O provocare majoră o reprezintă delimitarea competențelor serviciilor de informații și nevoia de coordonare unitară a întregii arhitecturi de intelligence într-o nouă paradigmă care valorifică sinergiile existente, expertizele specifice și acoperirea globală a problemelor de interes.

În context, filosofia managerială amintită mai sus implică viziune, misiune, strategie, politici, reguli și proceduri care generează în final o nouă cultură organizațională. Totodată, operaționalizează noi concepte care facilitează lucrul integrat și schimburile de informații în format bi-/multilateral, precum și realinierea misiunilor și responsabilităților Comunității și a entităților informative componente.

CNIM este rezultatul revoluției în intelligence, respectiv al revoluției OSINT, procese care au generat un impact deosebit asupra managementului

și activității serviciilor de informații, și care sunt în măsură să asigure orientarea unitară a activității de informații spre realizarea unor scopuri comune care, în viziunea SUA²⁰, vizează:

- **promovarea de politici pertinente de securitate națională:** presupune monitorizarea și evaluarea continuă a climatului internațional de securitate pentru a avertiza factorii de decizie cu privire la amenințări și a-i informa cu privire la oportunități;

- **susținerea acțiunilor eficiente pentru securitatea națională** – prin furnizarea de informații care pot conduce la acțiuni de sprijin a toate nivelurile;

- **furnizarea unor capacități echilibrate și în continuă dezvoltare** – care susțin diversitatea competențelor unice ale CI, integrarea capacităților pentru valorificarea sinergiilor și sprijinul noilor misiuni și concepte;

- **acțiune integrată ca o singură echipă** – implică angajarea de echipe colaborative ce sprijină întreaga gamă de capacități ale CNIM pentru a realiza cerințele beneficiarilor.

Din analiza celor prezentate, CNIM este organizație de intelligence centrată pe rețea, iar acest lucru presupune:

- **infrastructură comună de informații** bazată pe cultura schimbului de informații și susținută de diferite servicii²¹ prin care se asigură accesul unitar la toate datele și produsele de intelligence, mijloacele și bazele de date ale serviciilor de informații;

- **arhitectură unificată construită în jurul unui punct focal comun**, bazat pe o singură rețea în centre care facilitează accesul la comunicații;

- **menținerea unui vârf tehnologic**, cu servicii interoperabile pentru toate sistemele de informații, standarde uniforme și interfețe comune;

- **integrarea componentelor vitale și eliminarea diferențelor organizaționale;**

- **implementarea unor practici moderne** pe linia asigurării resurselor umane, cu asumarea diferitelor roluri în carieră și a unor competențe și calificări înalte;

- **aplicarea unor programe de dezvoltare** pentru conducere, sisteme de evaluare a performanțelor și o structură de stimulente unitare la nivelul Organizației;

²⁰ Strategia Serviciilor Naționale de Informații a SUA, trad., București, 2009, pag. 7.

²¹ Incluz: servicii de comunicare (e-mail, directoare, catalogare, colaborare); servicii de date (solicitări și căutări, etichetare, extragere, păstrare); servicii de securitate (control acces, auditare, monitorizare); servicii analitice (portaluri, exploatare date, vizualizări, simulare, modelare).

- **regândirea funcției securității/protecției** și dezvoltarea de proiecte comune a tuturor celor implicați pe această linie;
- **dezvoltarea de proiecte comune interagenții**, cu echipe dinamice cu susținerea tuturor resurselor tehnice moderne;
- **utilizarea cercetării și dezvoltării noilor tehnologii pentru avantaj competitiv**;
- **dinamizarea funcției inovației** prin îmbunătățirea calității actului de conducere, alinierii organizaționale și a resurselor.

Contextul general de remodelare a arhitecturilor naționale de intelligence a fost nuanțat de evoluțiile geopolitice și de evenimentele cu impact strategic major care, în unele cazuri, au fost atribuite unor eșecuri operaționale – legate de incapacitatea de cunoaștere și prevenire, deficiențelor organizatorice – primordiale fiind lacunele privind schimburile de informații și rezistența întâmpiată pe parcursul proceselor de reorganizare și reformă.

În context, sunt 4 domenii asupra cărora CNIM și serviciile de informații trebuie să-și adapteze abordările²² în ceea ce privește:

- culegerea de informații și utilizarea acestora – provocată de explozia informațională;
- coordonarea națională și cooperarea între serviciile de informații, precum și cu alți actori ai sectorului de securitate;
- schimburile de informații cu organizații internaționale și cu alte țări;
- acceptabilitatea și recunoașterea/aprecierea publică.

Funcționalitatea CNIM într-o paradigmă adaptată secolului XXI, pe baza principiilor integrării, colaborării și inovării, este în măsură să genereze soluții de răspuns la constelația de vechi amenințări reinventate prin noile riscuri, în special prin:

- asigurarea unei viziuni corecte asupra lumii actuale, complexității și dinamicii acesteia;
- operaționalizarea Organizației de Intelligence prin identificarea rolurilor și responsabilităților, stabilirea drepturilor decizionale și stabilirea leadership-ului la nivelul CNIM;
- coordonarea și integrarea agențiilor/serviciilor de informații componente ale Organizației de intelligence, ce facilitează irelevanța delimitării între serviciile civile și militare de informații (reacțiile trebuie să implice activități de informații interconectate);

²² DCAF Backgrounder, *Contemporary Challenges for the Intelligence Community*, nr. 3/2006, Geneva, pag.3.

- corelarea nivelului riscurilor și amenințărilor cu obiectivele și prioritățile activității de informații, stabilite multianual;
- planificarea integrată a cerințelor operaționale și a managementului resurselor alocate, potrivit necesităților actuale și priorităților viitoare cu privire la bugete, achiziții și operațiuni;
- dezvoltarea de proiecte de securitate comune, inter-agenții, cu echipe și management performante;
- asigurarea feed-back-ului între conducerea CNIM și a agențiilor/ serviciilor de informații pentru înțelegerea planurilor și a priorităților operaționale, precum și instituirea unui proces de evaluare anuală a performanțelor manageriale și personale;
- transparența organizațională privind misiunile, responsabilitățile, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, implicarea în definirea, implementarea și susținerea educației și culturii de securitate;
- valorificarea trend-urilor tehnologice și dezvoltarea revoluției IT necesare fundamentării avertizărilor cu privire la amenințările viitoare și prevenirii decidențelor asupra oportunităților strategice.

3. Integrarea intelligence-ului – obiectiv și oportunitate

Integrarea intelligence-ului reprezintă un obiectiv strategic al CNIM pentru că astfel sunt create mecanismele și procesele de guvernanță care să alinieze strategic Comunitatea la prioritățile și obiectivele naționale de securitate. Integrarea asigură eficiența atunci când informațiile furnizate de CNIM în ansamblul său, asigură infodecizia și crează avantajul informațional în relație cu competitorii.

Raționamentele pentru înțelegerea CNIM integrată în societatea informațională și a cunoașterii sunt legate de evoluțiile din mediul global și de crearea de noi oportunități:

- o misiune integrată susținută prin intelligence este mai puțin caracterizată prin profunzimea diviziunii specifice între beneficiarii de anvergură națională și tactică, diplomatică, de informații politice, economice și militare, acestea fiind legate indisolubil una de cealaltă;
- tehnologia informației oferă posibilitatea unui intelligence mai încheșat, ceea ce determină capacitatea unui sistem unificat în contrapondere cu infrastructurile individuale asociate disciplinelor de intelligence.

Viziunea²³ privind CNIM înglobează deopotrivă problemele legate de politici și reglementare, ca și relațiile cu beneficiarii naționali - în acord cu orientările statului pe linia aspectelor politice, juridice și de securitate, recunoscând, totodată, posibilitățile de abordare integrată a managementului și funcțiilor informației (incl. „exigențele, obiectivele, culegerea, exploatarea, etichetarea, exploatarea, arhivarea, coroborarea și analiza” și, de asemenea, „comunicațiile, infrastructurile, politicile și procedurile”).

Resursele naționale, inclusiv de tehnologia informației, sunt în măsură să sprijine, atât la nivelul abordărilor conceptuale, cât și al proceselor curente, ideea de comunitate de informații integrată, capabilă să genereze produse informaționale personalizate pentru eficiența infodeciziilor privind securitatea națională/aliată. Pe acest fond, sunt importante două abordări care să fundamenteze și să sprijine proiectul CNIM:

- **Comunitatea poate implementa sisteme definite prin instituții individuale** (agenții/ servicii de informații), în cadrul disciplinelor lor specifice, infrastructurilor și programelor – lucru care se bazează pe procese proprii fiecărei agenții și organizări de achiziții și de practici specifice.

- **Comunitatea finanțează arhitectura, integrarea capacităților și tehnologiilor** în cadrul unor discipline și infrastructuri unificate.

Un model de CNIM valorifică preocupările deja validate din mediul privat, uzitate de tehnologiile informaționale emergente în măsura în care acestea devin disponibile în vederea asigurării cerințelor unei game diversificate de beneficiari. Acest model asigură autonomia continuă a componentelor majore ale Organizației de intelligence, crează noi procese manageriale, generează cunoștințe și permite un schimb de informații adaptat nevoilor și provocărilor mediului de securitate.

CNIM trebuie să răspundă solicitărilor unui număr din ce în ce mai mari de beneficiari, preocupați de o gamă din ce în ce mai diversificată de probleme, iar acest demers nu poate și realizat decât printr-o acțiune și specializare comună, precum și prin surprinderea schimbărilor complexe și totodată subtile a relațiilor între principalii actorii globali sau regionali de pe scena securității. Beneficiarii produselor de intelligence doresc o imagine completă asupra problemelor cu care se confruntă, în timp real, lucru ce face dificilă furnizarea expertizei tradiționale dar facilitează procesele de cunoaștere prin colaborare și schimb de informații, în manieră fiabilă și constantă.

²³ Sunt evidențiate astfel nevoia de integrare a funcțiilor intelligence-ului, conformitatea politicilor juridice, orientarea reglementărilor în baza nevoii de integrare și o infrastructură de informații mai integrată.

Utilizarea noilor tehnologii, direcționate pe optimizarea modului de utilizare a resurselor corespunde viziunii CNIM: gestionarea și integrarea funcțiilor informației și intelligence-ului în sprijinul „modelului centrat pe beneficiar”.

Capacitatea de integrare poate genera noi concepte de funcționare care vor dinamiza activitatea instituției de intelligence. Pot fi generate noi discipline mult mai cuprinzătoare decât cele actuale, precum și o strategie națională integrată de securitate. Pe acest fond, pot fi create produse integrate de intelligence prin participarea, atât a decidenților, cât și a instituțiilor abilitate, precum și implementarea viziunii CIM cu ajutorul tehnologiei, abordării organizaționale și integrării proceselor, fără a fi necesară combinarea infrastructurilor existente.

Cu toate acestea, importante impedimente la această integrare există. CNIM va trebui să le depășească pentru a realiza viziunea liderilor Comunității, lucru ce presupune aplicarea rapidă a acesteia, pe fondul utilizării oportunităților tehnologice disponibile pentru realizarea integrării. Sunt necesare ajustări privind asigurarea cadrului legal, pentru promovarea intelligence-ului ca disciplină cu propriile norme privind funcționalitatea și schimbul de informații. Relevante sunt:

- ***examinarea riguroasă a legilor existente și identificarea reglementărilor și normelor*** de punere în aplicare a Viziunii, cu identificarea autorităților responsabile pentru schimbare;

- ***identificarea misiunilor și operațiunilor anuale***, model pentru a crea o Organizație de intelligence;

- ***adoptarea concepției și utilizarea indicatorilor de performanță*** pentru adaptarea cadrului juridic, la nevoie, funcție de rezultatele de performanță.

Pe aceste coordonate, sunt evidente preocupările specialiștilor din zona intelligence-ului de a realiza integrarea resurselor necesare gestionării provocărilor din mediul de securitate, prin acțiune internă, națională, precum și prin operaționalizarea formatelor de cooperare internațională.

În opinia specialiștilor americani sunt importante două schimbări în mediu pentru a justifica nevoia de integrare²⁴ a CNIM, precum și crearea de oportunități puternice pentru realizarea integrării²⁵:

²⁴ Intelligence-ul integrat are ca arie de manifestare sfera conducerii strategice a statului și înglobează elemente de decizie, de planificare și acțiune.

²⁵ AFCEA Internațional, *National Security and Horizontal Integration*, SUA, 2004.

- misiunile de astăzi sunt susținute prin diviziune între actorii de informații de nivel strategic sau tactic (diplomatici, politici, economici, militari etc.), ci prin integrarea eforturilor lor. Componentele sistemului sunt strâns legate unele de altele;

- tehnologia informației oferă oportunitatea unei mai strânse și organice capacități de intelligence, caracterizate prin unificarea valorilor, mai degrabă decât infrastructurilor individuale asociate în mod tradițional cu fiecare disciplină de informații (tehnologia informației permite managierea infrastructurilor disparate în mod uniform).

Integrarea intelligence-ului, poate conduce la noi și colaborative procese capabile să asigure sprijinul decidenților/beneficiarilor, fiind posibilă datorită noii tehnologii. Impedimentele semnificative dau nu însumabile, pot fi abordate și depășite pentru a realiza această integrare.

Pe fond, o CNIM integrată presupune obținerea avantajului decizional beneficiarilor și colaborarea în cadrul misiunilor, dar și integrarea componentelor vitale ale Organizației – oameni, procese și tehnologie. Noile generații sunt deschise la tehnologiile inovatoare, fiind produsele unei societăți informaționale, dar la fel de mult sunt atrase de misterele activității de intelligence. Una din provocările revoluționare a acestei culturi presupune trecerea uzualului „*ceea ce trebuie să știe*” („*need to know*”) la individuala „*responsabilitatea de a asigura*” („*responsability to provide*”), în scopul de a colabora și a-i ajuta mai mult pe cei care au nevoie de informații.

4. Noile tehnologii în activitatea de intelligence

Argumentele legate de rolul și necesitatea implementării noilor tehnologii în cadrul proceselor informaționale derulate la nivelul comunităților de informații țin indisolubil de creșterea cantității, surselor și tipurilor de informații în atenție, de nevoia de coroborare de date disparate, disponibile între entități și platforme colaborative, precum și de analiza acestora în funcție de relevanța pentru beneficiari. Pe acest fond, în scopul eficienței și performanței înalte, arhitecturile și infrastructurile tehnice trebuie consolidate, procesele pentru fluidizarea securizării și configurarea serverelor sau aplicațiilor trebuie automatizate.

Lucrurile simple astăzi vor fi complet integrate în platforme de comunicații multimedia mobile și miniaturizate, într-o lume a Web n.0. cu funcții nenumărate. Ideea funcțiilor multiple este „*extrem de importantă, astăzi, instrumentele, echipamentele, rețelele sau organizațiile sunt ineficiente dacă nu sunt capabile să răspundă rapid unor funcții multiple.*”

*Răspunsul, indiferent dacă este văzut ca produs, decizie sau acțiune este construit pe date și informații rafinate cognitive*²⁶. Noile tehnologii produc mutații semnificative în zona misiunilor clasice ale serviciilor de informații.

CNIM evoluează în concordanță cu permanentele schimbări pe care mediul de securitate le înregistrează, în special, prin reinventare organizațională bazată de învățare și adaptare. Afirmarea CNIM ca organizație integrată de intelligence implică și preocupări de import a unor practici eficiente din sectorul privat, între care utilizarea centrelor de date comune și de depozitare comună a datelor²⁷.

O altă necesitate stringentă pentru CNIM o reprezintă consolidarea și dezvoltarea unei infrastructuri informatice comune, capabilă să susțină procesele de infodecizie, de cooperare în format intern și conexiunea cu rețele partenere, precum și interogarea rapidă și eficientă a datelor necesare proceselor de analiză de informații²⁸.

Aplicațiile de tip web și tehnologia informației remodelează întregul ciclu de intelligence, în sensul transformării acestuia într-un proces „target-centric²⁹” cu obiectivul principal al realizării imaginii unei „ținte” informative pe care să o poată exploata oricare dintre participanții la proces, astfel încât fiecare dintre aceștia să poată extrage elementele de care are nevoie pentru îndeplinirea sarcinilor care le revin.

Un alt demers pentru relaționarea noile tehnologii-intelligence este dat de rolul programelor transformazionale tip Intellipedia, create pentru creșterea productivității, facilitarea colaborării, eficientizarea controlului managerial și reducerea redundanței. Intellipedia reprezintă un element

²⁶ MAIOR, George Cristian, interviu în Revista Intelligence nr. 20, septembrie-octombrie 2011.

²⁷ Modelul este abordat la nivelul CI a SUA și este prevăzut în Planul de 500 de zile elaborate la nivelul ODNI.

²⁸ Previziunile companiei de analiză de piață Gartner pentru anul 2012 privind tendințele tehnologice și influențele comportamentelor viitoare, anticipează următoarele intrări: tablete mobile, aplicații și interfețe grafice centrate pe dispozitive mobile, experiența utilizatorilor contextuală și socială, internetul lucrurilor, mediile de distribuție software de tip app store/market place, aplicațiile analitice (de business sau de orice date istorice), cantitățile masive și cercânde de date (Big-Data), procesare In-Memory, serverele cu consum redus de energie, Cloud Computing.

²⁹ Construcția modelului se realizează în colaborare, în rețea, la care participă inclusiv beneficiarii. Relevanța constă în eficientizarea activității, pentru că o bună cunoaștere a țintei este esențială pentru operațiuni, atenuarea problemei de supraîncărcare a intelligence-ului modern, deoarece toți actorii conștientizează ceea ce este util pentru construirea modelului și sunt implicați activ în acest sens.

relevant pentru contextul actual transnațional ce evoluează rapid, creând un mediu colaborativ ce ajută să nu se ajungă în situația în care informații critice ar putea fi pierdute în lanțul informărilor interagenții.

O altă provocare pentru activitatea de intelligence o reprezintă new media. Dezvoltarea tehnologiei informației și a comunicațiilor a facilitat extinderea Internetului și apariția aplicațiilor Web 2.0, a căror implementare a condus la apariția new media. Numărul imens de website-uri corporate/personale, bloguri, forumuri publice, popularitatea fără precedent a rețelelor sociale³⁰, dar și creșterea exponențială a conținutului generat de utilizatori și diversitatea limbilor și a pachetelor în care este livrată informația sunt principalele caracteristici ale new media care reprezintă provocări pentru OSINT. Din această perspectivă, aproape fiecare etapă a procesului OSINT reprezintă o reacție și o încercare de adaptare la dinamismul mediului online, fiind direct influențate de noile tehnologii și de rapiditatea cu care sunt preluate și dezvoltate de utilizatori. Legătura directă dintre evoluția Internetului (apariția Web 3.0 și Web 4.0) și dezvoltarea aplicațiilor asociate, precum și orientarea media tradiționale către mediul online vor influența în mod decisiv procesul OSINT, atât în ceea ce privește mijloacele folosite, cât și în privința consolidării rolului său în activitatea de intelligence.

Pentru eficiența exploatarei eficiente a new media este necesară adaptarea metodologiei existente sau schimbarea profundă a acesteia și elaborarea unor standarde noi în domeniu, care să răspundă avansului tehnologic. De asemenea, se impune nevoie cooptării/colaborării cu specialiști din mediul privat sau din sfera academică în elaborarea produselor OSINT, în cazul unor topicuri de nișă, abordate din ce în ce mai des în mediul blogurilor și al publicațiilor online specializate. OSINT are un rol fundamental în direcționarea analizei multi-sursă. Pentru comunitatea tradițională de intelligence, OSINT rămâne doar o componentă a analizei multi-sursă. Pentru alte agenții guvernamentale, OSINT reprezintă prima sursă pe care o accesează și pe care o consideră ca fiind o capabilitate strategică.

În ceea ce privește *software-ul social*, produs al revoluției informaționale, impactul a fost semnificativ asupra serviciilor de informații guvernamentale. Fără îndoială, difuzarea electronică facilitează și accelerează

³⁰ Internet, bloguri, Facebook, Twitter, Youtube, Hi5. Sunt doar câteva cuvinte din mediul cibernetic și al „noilor media”. Rețele sociale virtuale reprezintă ultima generație de spațiu public mediat, spațiu de întâlnire și interacțiune într-o zonă publică mediată de tehnologie (http://www.sociologie.ro/articol/8-17-Retele_sociale_in_internet.html).

procesul de inteligență. În cazul OSINT, software-ul a permis analistilor revizuirea produselor într-un mod relativ rapid, prin discuții virtuale, contribuind la acuratețea îmbunătățită a produsului și mai mare calitate a acestora, depistarea erorilor și corectarea acestora în orice etapă.

Revoluția informațională poate avea un efect mare, deoarece eficacitatea OSINT se împletește cu inovațiile tehnologice. Dezvoltarea de servicii media la nivel mondial, explozia internet-ului și evoluția continuă a tehnologiei prin satelit face expunerea societăților globale „mai largă și mai multe informații deschise omniprezente”. Potrivit specialiștilor în domeniu OSINT se extinde treptat în zone care în mod tradițional aparțin altor discipline, dar cu toate acestea nu poate înlocui activitatea HUMINT privind culegerea de informații clasificate.

Important, în lumea Web 2.0 ca software social, interacțiunile sunt multi-direcționale, interactive și iterative. Utilizarea software-ului social ca TIC este creativ și colaborativ.

CNIM trebuie să fructifice fundamentele și strategia generală pentru a asigura integrarea software-ului social în misiuni ce privesc securitatea națională și să beneficieze de pe urma colaborării participative rezultate utilizarea responsabilă a acestuia.

Repere privind definirea strategiei de sharing la nivelul comunității naționale de informații modernă

În opinia specialiștilor americani, schimbul de informații reprezintă pentru Comunitatea de Informații a SUA o componentă tot mai importantă în procesului de realizare a securității naționale. În acest sens, considerăm că și în plan național, în conformitate cu principiile stabilite în Strategia de Securitate Națională și în Strategia de Apărare, serviciile de informații și Comunitatea de Informații a României, în ansamblul său, trebuie să acționeze pentru îmbunătățirea schimbului de informații, promovarea unei culturi în această direcție, implementarea de noi tehnologii, îmbunătățirea politicilor și procedurilor de angajament pe această linie, în timp real, relevant și în toate direcțiile de interes pentru securitatea națională.

1. Noi concepte în intelligence: need to know vs. need to share

În filosofia existenței și funcționalității CNIM, înlăturarea barierelor politice și tehnice, care altădată au făcut posibile evenimente cu implicații

strategice internaționale, constituie o prioritate absolută, care trebuie tradusă astfel: informarea decidenților cu informații viabile, reale și deconflictualizate – rod al implicării întregii comunități informative, schimburi permanente de informații între agențiile de intelligence și protejarea informațiilor împotriva diseminărilor neautorizate, în acțiuni tip Wikileaks. Acest echilibru între cunoaștere/utilizare în comun și eficiența protecției informațiilor este delicat și dificil de realizat.

Pe fondul focusării asupra principiului „*need to know*”, sisteme complexe de gestionare a informațiilor clasificate derulează investigații atente privind atribuirea accesului personalului agențiilor la acestea, precum și determinări pentru anumite persoane sau structuri care au nevoie să le utilizeze pentru îndeplinirea atribuțiilor lor. Chiar și schimbul de informații a fost văzut ca fiind favorizator pentru unele riscuri privind sustragerea sau compromiterea informațiilor. Diferite tipuri de abordări tehnice au fost identificate pentru a menține securitatea informațiilor partajate. O atenție deosebită acestor abordări a fost reflectată în raportul din 2003 „*Task Force Foundation Markle pentru securitate națională în era informațională*”, care a avut o influență importantă asupra abordării problemei privind schimbul de informații³¹.

Există o măsură asupra căreia trebuie reflectată: principiul „*need to share*” este esențial și vital în toate domeniile de intelligence, fie că vorbim de prevenirea și combaterii terorismului sau de eforturile pe zona de contrainformații sau de securitate cibernetică, deși rolurile jucate de agențiile/serviciile de informații sunt diferite. Eliminarea restricțiilor privind schimbul de informații este insuficientă, sens în care, în opinia noastră este nevoie de o structură organizatorică sub mandatul căreia să se realizeze acest deziderat, aceasta având un rol coordinator în stabilirea politicilor pe această linie și autoritatea de a susține programele comune ale organizației de intelligence, inclusiv privind achiziții publice de tehnologie finanțate prin programele strategice, precum și capacitatea de a duce la îndeplinire următoarele obiective³²:

- stabilirea de norme de securitate și de proceduri uniforme;
- stabilirea de norme comune privind tehnologia informației, protocoale și interfețe;

³¹ Richard A. BEST Jr. (Specialist in National Defense), *Intelligence Information: Need-to-Know vs. Need-to-Share*, 2011, pag. 3.

³² P. L. 108-458, section 1011; 118 Stat. 3650.

- asigurarea dezvoltării de sisteme de tehnologia informației care includ niveluri de securitate multiple și capacități de integrare a informațiilor;
- stabilirea de politici și proceduri ce vizează rezolvarea conflictelor între nevoia de a împărtăși și necesitatea de a proteja sursele și metodele;
- elaborarea unei arhitecturi organizaționale pentru Comunitate și asigurarea că elementele acesteia se conformează unei asemenea construcții;
- stabilirea de politici, proceduri și tehnologii care să faciliteze legăturile între persoane, sisteme și agenții guvernamentale sau de interes privat (instituții academice sau de cercetare, instituții de securitate sau de analiză private) pentru schimbul de informații/cunoaștere.

În viziunea SUA, crearea unui mediu comun a facilitat schimbul de informații între toate agențiile/serviciile de informații, concentrându-se nu numai pe agenții ci și pe stabilirea politicilor și a liniilor directoare coerente, precum și a comunităților tehnologice în cinci mari domenii: apărare, informații, securitate internă, afaceri externe, aplicarea legii. În anul 2011, Corin R. Stone, a descris strategia cu trei componente pentru menținerea securității informațiilor în cadrul proceselor de sharing³³:

- **primul este accesul:** asigurarea că persoanele potrivite pot descoperi și accesa rețele și informații de care au nevoie pentru a-și îndeplini atribuțiile, dar nu a celor de care nu au nevoie. Aceasta este o problemă complexă, centrată pe principiul „need to know”;

- **al doilea – protecția tehnică:** limitarea din punct de vedere tehnic a abilității de a deturna, manipula sau transfera date, în special în volum mare (de ex. prin dezactivarea sau utilizarea discurilor mobile, CD, drivere, în rețelele securizate);

- **al treilea – auditarea și monitorizarea:** luarea de măsuri pentru a da garanția totală că accesul la informații acordat personalului este utilizat corect. Acest lucru implică monitorizarea și auditarea utilizării sistemelor informatice clasificate pentru a identifica activitățile suspecte anormale și urmărirea consecințelor.

Pe fond, preocuparea pentru asigurarea cadrului legal și al reglementărilor care să faciliteze schimburile de informații este specifică și definitorie pentru existența și performanța fiecărei construcții informative tip organizație de intelligence.

³³ Corin R. STONE, *Intelligence Community Information Sharing Executive, Office of the Director of National Intelligence, Statement for the Record before the Senate Homeland Security and Governmental Affairs Committee*, 2011.

Pe fond, la nivelul CNIM este necesară o nouă cultură de sharing, precum și definirea modalităților de realizare a schimburilor de informații - focusate pe mai multe componente:

- **schimbul de informații la nivel național** între serviciile de informații, componente ale Comunității și celelalte agenții de aplicare a legii, în format bilateral sau multilateral;

- **schimburile de informații între elementele CNIM/agenție de aplicare a legii și o agenție de informații internațională** (NATO, UE sau a altor organizații de securitate), în format național – internațional (european, regional);

- **schimburile de informații între diferite agenții de informații internaționale** la care serviciile naționale de securitate/agențiile de aplicare a legii sunt elemente componente și participante active.

Privitor la ultima modalitatea prezentată, la nivelul UE – în problematica terorismului, sunt necesare accentuarea schimburilor de informații între autoritățile de aplicare a legii prin eliminarea a două impedimente: compartimentarea informațiilor și lipsa unor politici clare privind canalele de informare. În acest sens, au fost identificate trei obiective diferite³⁴:

- identificarea condițiilor necesare pentru îmbunătățirea accesului, utilizării și schimbului de informații;

- introducerea unor reglementări legate de politicile de informații și poliția judiciară;

- menținerea unui echilibru strict între respectarea drepturilor cetățenilor și creșterea responsabilităților statului în obținerea și utilizarea informațiilor de către agențiile de aplicare a legii.

O provocare strategică pentru CNIM este asigurarea controlului informației³⁵. Conceptul vizează asigurarea capacității factorilor de decizie și a operativilor de a avea acces în timp util la informație și de a o folosi într-un mod eficient, fiind fundamentat pe 4 piloni de bază:

- **transmiterea informației în timp util**, permițând legătura între centrele de decizie și cele de execuție;

³⁴ Comunicatul Comisiei către Consiliul și Parlamentul European din 16 iulie 2004: *Către îmbunătățirea accesului la informații de către agențiile de aplicare a legii* [COM (2004) 429 final].

³⁵ Conceptul iterează ca obiectiv garantarea, în condiții normale, dar și în perioade de criză, că toți cei responsabili pe linia securității naționale pot împărtăși informații pertinente și că factorii de decizie pot transmite la timp ordinele necesare.

- **interoperabilitatea rețelelor de informare**, care optimizează circulația informației;

- **protejarea informației sau securității sistemelor informatice**, permițând asigurarea confidențialității, disponibilității și integrității sistemelor și a informației;

- **verificarea informației, a fiabilității și a circulației adecvate a acesteia, precum și valorificarea sa.**

În acest context, UE militează pentru asigurarea dinamizării schimburilor de informații la nivelul statelor, considerând că este necesar să se acționeze pe următoarele direcții:

- **îmbunătățirea cooperării la nivel național și al instituțiilor de securitate europene și euro-atlantice** – primordială în asigurarea sprijinului cu informații calitative a decidenților în vederea: formulării politicilor în domeniile securității, apărării și externelor; asigurării sinergiei operațiunilor de intelligence; cooperării îmbunătățite pentru o mai bună detectabilitate a amenințărilor de tip "nou"; generării unei mai mari transparențe și responsabilități a serviciilor la solicitările societății civile și a mass-mediei față de problemele securității colective;

- **depășirea problemelor politice privind schimbul de informații** – pe fondul provocării că intelligence-ul se află la baza suveranității naționale. Analizele cost-beneficiu ale produselor de intelligence vor dinamiza mai mult schimburile național – național, iar în plan internațional, schimburile bilaterale decât cele multilaterale. Definierea termenilor relevanți trebuie extinsă: zonele de intelligence, terorism, securitate reprezintă cu totul altceva în zilele noastre, iar obiectivele, sursele și metodele utilizate fac din procesul cooperării un aspect fundamental al eficienței operațiunilor;

- **rezolvarea problemei încrederii privind schimburile de informații:** pe fondul construcției „unei culturi de încredere și cooperare”;

- **asigurarea coerenței organizaționale la nivelul comunității** – generată de diversitatea organizațională (intelligence-ul unor state se bazează pe structuri militare datând din perioada Războiului Rece, nefiind reformate în acord cu provocările actuale) și a procedurilor juridice privind schimburile de informații;

- **elaborarea unui cadru legal adecvat care să faciliteze schimburile de informații** – legislația privind protecția datelor este esențială pentru cooperarea europeană de informații, asigurând protecția vieții private a cetățenilor europeni; adoptarea unitară la nivel național a legislației în domeniul intelligence poate fi un factor multiplicator în creșterea încrederii și amplificării schimburilor de informații în format național-UE/NATO;

• **interoperabilitatea bazelor de date** – în special prin asigurarea funcției „acces direct”, pe baza principiului disponibilității, la bazele de date și la combinarea acestora; indexarea unitară a informațiilor din bazele de date ale serviciilor naționale de informații și conectarea sistemelor de comunicare între diferite instituții. Sunt necesare standarde comune pentru stocare, analiză și schimburi de informații și se poate acționa pe trei opțiuni³⁶: fuzionarea sistemelor existente într-un singur „Sistem Unic de Informații”; păstrarea sistemelor independente și crearea de noi sisteme; investigarea, armonizarea și punerea în aplicare a formatelor de date și a normelor respective de acces între diferitele sisteme;

• **securitatea mijloacelor de comunicare – clasificare a informațiilor**: presupune implementarea unor soluții care să diminueze standardele de clasificare a informațiilor, precum și a elaborarea unor standarde comune pentru stocarea de informații, analiza și schimbul între serviciile competente.

CNIM are nevoie de informații calitative, obținute inclusiv în procesele de schimb de informații la nivel național sau al organizațiilor de securitate din care face parte, în atingerea obiectivului de a furniza securitate statului și cetățenilor săi.

Promovarea unei strategii de sharing la nivel național este fundamentală în condițiile actualului mediu de securitate. Un astfel de demers, care pune accent pe satisfacerea nevoilor de securitate națională, este în măsură să asigure realizarea a 3 obiective:

• **consolidarea culturii privind schimbul de informații** prin accentuarea beneficiilor de informare activă și schimbul de cunoaștere;

• **facilitarea schimbului de informații** prin utilizarea integrată și concentrată a tehnologiei informației și capacităților tehnologice la dispoziție;

• **eficiența schimbului de informații**, în timp real.

Cultura de sharing trebuie să reprezinte o opțiune și o parte a culturii fiecărei entități de informații naționale, lucru care va sta în atenția tuturor nivelurilor de management și leadership, în condițiile în care se respectă drepturile și libertățile fundamentale ale omului și nu se atentează la viața privată a cetățenilor, așa după cum am văzut, deveniți subiecți ai Strategiei de securitate națională.

³⁶ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament of 16 June 2004: Towards enhancing access to information by law enforcement agencies [COM (2004) 429 final].

Schimbul de informații poate conduce la un acces sporit și rapid la noi surse de informații utile în procesul de manageriere a riscurilor, îmbunătățește cunoașterea privind domeniile de activitate ale serviciilor, misiunile acestora, a operațiunilor și procedurilor. Totodată, valorifică expertiza în cadrul activităților derulate cu structurile partenere, furnizează cunoaștere privind capacitățile și limitările acestora pentru executarea misiunilor comune, asigură parteneriate de colaborare solide și interacțiuni coordonate de cunoștințe în măsură să sinergizeze eforturile în direcția realizării obiectivelor de securitate națională.

Realizarea acestor deziderate se bazează pe o fundamentală „încredere” între entitățile componente ale comunității de informații. Această încredere rezultă din influența pe fiecare entitate o exercită în interiorul organizației și rezultă din înțelegere, interacțiune și experiențele pozitive obținute, atât la nivel organizațional, cât și personal. Încrederea în schimbul de informații: scade lacunele de informare prin furnizarea de informații pertinente la nivel național; oferă contextul amenințărilor identificate, respectiv, facilitează răspunsuri la amenințări care depășesc granițele organizaționale; consolidează colaborarea privind evaluarea de risc prin îmbunătățirea accesului la date și analiză; ajută organizațiile să standardizeze procesele și să alinieze obiectivele lor cu scopul comun.

Eforturile și inițiativele ce pot fi lansate în direcția schimbului de informații trebuie să se orienteze, în principal, pe modelarea și influențarea atitudinii, precum și consolidarea aprecierii valorii acestui deziderat, concentrând eforturi pentru a integra pe deplin „sharingul” în cultura organizației, valorile și evaluările interne.

Schimburile analitice și participarea în cadrul unor „Joint Task Force”, Centre de analiză în diferite domenii cu relevanță națională, îndeplinirea unor misiuni comune sunt repere de oportunitate pentru îmbunătățirea schimbului de informații și a consolidării cunoștințelor instituționale în problemele ce vizează activitatea de informații.

Un alt reper al definirii strategiei de sharing îl reprezintă nevoia de a încuraja, a facilita și extinde schimbul de informații eficient, prin eliminarea barierelor de comunicare și facilitarea mijloacelor care pot conduce la realizarea ei. În realizarea acestui obiectiv, considerăm oportun și necesar sprijinul întregii comunități în promovarea politicii de a genera perspective mai largi, proiecte individuale și programe de impact asupra filosofiei fiecărui sistem și activități desfășurate.

Strategia de sharing trebuie să garanteze că, în toate împrejurările, entitățile informative ale comunității de informații asigură protejarea intimității, libertăților civile, precum și alte drepturi legale ale persoanelor civile, să determine ca acestea să nu fie compromise, iar orice acțiune de verificare a aspectelor ce țin de viața privată să fie realizată exclusiv pentru îndeplinirea unor obiective ce țin de securitatea națională, în cazuri bine documentate și în virtutea procedurilor legale instituite.

Punerea în aplicare a Strategiei de sharing implică angajarea unor inițiative tehnologice și înlăturarea impedimentelor în schimbul de informații, iar în această direcție, credem că, realizarea interconexiunilor cu diferite centre de fuziune ale actorilor implicați în realizarea securității naționale, consolidează importanța eforturilor instituționale de gestionare și schimb de informații sensibile, clasificate și neclasificate.

Efectuarea unui schimb de informații eficient reprezintă scopul final al unei viitoare Strategii de Sharing pentru CNIM. Acesta are rolul de a consolida conceptul de securitate națională în raport cu amenințările și riscurile generate de mediul de securitate. Creșterea eficienței reprezintă rezultatul consolidării culturii schimbului de informații determinat prin motivațiile însușite, facilitarea schimbului, utilizarea abilităților tehnologice. Crearea unor relații puternice între componentele comunității este în măsură să genereze încredere sporită, să înlătore diferite bariere organizaționale și să permită comunicații îmbunătățite, relații de cooperare deschise și în timp real.

Schimbul de informații trebuie conștientizat și în planul funcționalității interne a fiecărei entități informative a comunității. Gradul de conștientizare asigură cunoașterea mediului de lucru în care organizația funcționează permanent, oferind contextul și un sens al fiecărei amenințări care operează sau are legătură cu mediul respectiv. Totodată, oferă managerilor o mai bună informare a managerilor pentru o mai bună aliniere a resurselor cu prioritățile în gestionarea amenințărilor.

Redefinite, reperatele unei strategii de sharing la nivelul CNIM pot fi:

- **asigurarea cadrului general** privind îmbunătățirea responsabilităților și siguranței diseminării în cadrul comunității și cu partenerii externi și beneficiarii;

- **realizarea concentrării** atât pe aspectele de ordin tehnologic, cât și pe problemele legate de politici, legalitate, aspecte culturale – considerate factori importanți în realizarea progresului;

- **definirea scopurilor și obiectivelor**³⁷ – repere în elaborarea proiectului strategiei (de ex.):

- **optimizarea diseminării în cadrul comunității sau cu partenerii și beneficiarii în scopul realizării avantajului deciziei** – pp. identificarea, validarea și adresabilitatea nevoilor de diseminare; managerierea relațiilor privind diseminarea în cadrul comunității, cu partenerii sau beneficiarii; identificarea, obținerea și asigurarea informațiilor relevante atât în interiorul cât și în exteriorul comunității pentru a îmbunătăți avantajul deciziei; controlul capabilităților beneficiarilor și partenerilor asupra diseminării informației pe linia folosirii de către comunitate;

- **maximizarea și integrarea capabilităților comunității pentru descoperirea, accesul, reținerea, stocarea, diseminarea și exploatarea informațiilor** – pp. intelligence integrat, implementarea unei arhitecturi de date eficiente ce minimizează redundanța, acces autorizat;

- **maximizarea și integrarea capabilităților comunității pentru o informare securizată** – pp. management interoperabil, acces autorizat al utilizatorilor, auditare și monitorizare pe linia protecției informației, protecția comunității asupra amenințărilor interne sau externe;

- **optimizarea diseminării concomitent cu protejarea libertăților cetățenești** – pp. stabilirea și armonizarea de politici, standarde și procese ce vizează culegerea, accesul, folosirea, diseminarea și protecția informațiilor, folosirea corectă a acestora în scopul protejării intimității, drepturilor și libertăților civile; armonizarea politicilor, dezvoltarea și implementarea standardelor pentru conectivitate IT, securitate și interoperabilitate cu partenerii și beneficiarii legali; stabilirea responsabilităților și implementarea procedurilor pentru dezvoltarea și managementul mediului informațional multi – agenții al comunității;

- **promovarea unei culturi a diseminării informațiilor responsabilă** – pp. identificarea principiilor fundamentale și a valorilor pentru o diseminare responsabilă; integrarea principiilor și valorilor în elementele de performanță ale comunității de informații; promovarea instruirii, celor mai bune practici, lecții învățate în instruire; recompensarea unei diseminări responsabile în cadrul managementului performant;

- implementarea principiului „need to share” în domeniul intelligence și completarea acestuia cu principiul „need to share” în

³⁷ Un model de analiză poate fi oferit de Strategia de Sharing 2011-2015 a Comunității de informații a SUA.

domeniul capabilităților prin: abordare strategică de schimb de cunoaștere și management, operaționalizarea de capacități de relaționare robuste, servicii de colaborare permanente, soluții integrate de e-learning, mijloace de vizualizare și sisteme de management organizațional.

În loc de concluzii...

Comunitatea de informații a secolului XXI răspunde unor provocări și niveluri ale riscurilor de securitate de o complexitate deosebită, interconectării acestora, pe o logică operațională ce implică eficiența activităților, parteneriate puternice cu societatea civilă și centrele de cercetare/academice, cooperare/colaborare prin schimb de informații și cunoaștere la nivel național și internațional. Aceste construcții asigură sinergia resurselor informaționale necesare adoptării infodeciziei naționale în problemele fundamentale ale securității, aspectele de planificare, programare, bugetare integrate, coordonare a serviciilor de informații pe proiecte informative majore. Pe aceste coordonate, considerăm că problematica depășește actualul cadru de organizare și funcționare a comunității naționale de informații, constituindu-se într-o veritabilă direcție de cercetare avansată și un argument al ipotezei lansate: Comunitatea națională de informații modernă – organizație de intelligence.

*

* *

Demersurile exprimate cu ocazia acestui demers academic generează și impune ideea unei „abordări comprehensive și multilaterale a securității, într-un cadru integrat european și euro-atlantic³⁸”. Importanța creării, proiectării și utilizării de rețele și a diseminării informațiilor în cadrul unor parteneriate solide, liber consimțite la nivel național sau al structurilor de securitate din care România face parte, devin elemente fundamentale ale procesului de cunoaștere strategică, în măsură, pe fondul capacităților și capabilităților tehnologice uzitate, să prevină și să gestioneze amenințările la adresa securității naționale.

³⁸ I. GROSU – *Cuvânt de încheiere* al vol. Coord. G. C. Maior, S. Konoplyov – *Cunoaștere Strategică în zona extinsă a Mării Negre*, Editura RAO, București, 2011, p. 245.

Bibliografie

1. *** – *Doctrina informațiilor pentru securitate* – aprobată în ședința CSAT/23 iunie 2004;
2. *** – *Viziunea 2011 -2015, SRI în era informațională*, București;
3. G. C. Maior, S. Konoplyov (coord.) – *Cunoaștere Strategică în zona extinsă a Mării Negre*, Editura RAO, București, 2011;
4. G. C. Maior (coord.) – *Un război al minții, Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul XXI*, Editura RAO, București, 2010;
5. G. C. Maior – *Noul Aliat, Regândirea politicii de apărare a României la începutul secolului XXI*, Editura RAO, București, 2009;
6. *Viziunea 2015 a Comunității de Informații a SUA*, București, 2008;
7. * * * – *Lumea în 2020 – O schiță a viitorului global prezentată de Consiliul Național de Informații al SUA*, traducere, Editura Cartier, Ed. I, București, 2008;
8. * * * – *US Intelligence Community – Strategic Intent for Information Sharing 2011 – 2015*;
9. * * * – *National Counteintelligence Strategy*, SUA, 2009;
10. Colecția publicațiilor Intelligence editate în perioada 2008-2012.

Strategii de securitate cibernetică în era Internetului

Dan-Mircea SUCIU

Serviciul Român de Informații

rrsi@sri.ro

Abstract

Obviously, social networks, blogs, forums and the Internet in its whole bring a lot of benefits in the field of communication and technology. On the other hand, Information Age has a dark side, by providing the tools and opportunities necessary for presence and expanding of illegal groups; all technological means have to offer in the field of propaganda, recruitment, financing and so on. Taking into consideration the considerable risks associated to these activities it has become understandable that intelligence communities must elaborate proper strategies for more effective fight, de facto and de jure, against these threats. For that reason, intelligence and law enforcement agencies focus on simultaneously: prevention and countering of risks.

Keywords: intelligence communities, cyberspace, Information Age, social media, Internet, strategies.

1. Delimitări conceptuale. Strategii în societatea informațională

Revoluția informațională a schimbat fundamental societatea umană – transformare ce va continua și în viitorul previzibil – oferind, totodată, oportunități nelimitate. Programele informatice performante și rețelele de comunicații electronice sunt utilizate pe scară largă având aplicabilitate în cele mai diverse ramuri, de la medicină la industrie de vârf și creație intelectuală.

În societatea globală actuală, implementarea și perfecționarea unui cadru strategic unitar și coerent care să reglementeze realitatea virtuală constituie o preocupare constantă a statelor cu democrații consolidate, dar și a celor care tind către un asemenea statut.

A devenit un truism faptul că securitatea națională dobândește noi valențe, determinate de celeritatea modificărilor survenite în domeniile realității actuale. În acest context, România s-a înscris în direcția susținerii politicilor europene în domeniul *e-Government*, necesare pentru depășirea decalajului digital existent între diverse state.

Conștientizând importanța acțiunilor coordonate, ca bază pentru o cooperare eficientă transnațională în menținerea securității și combaterii criminalității, țara noastră a adoptat Strategia „*România digitală, e-strategia pentru o societate informațională*”.

Inițial, în *Programul de guvernare pentru perioada 2009-2012* a fost inclus un capitol distinct (capitolul 14) consacrat „Societății informaționale”, cu următoarele subdomenii: interoperabilitate; tehnologia informației; administrația publică minimală; e-România; crearea Punctului unic de contact; cybercrime; e-incluziune.

Astfel, era Internetului aduce, pe lângă o multitudine de schimbări preconizate, și altele subtile, resimțite în activitatea de intelligence, deopotrivă în doctrină dar și în operațiunile de culegere, analiză și diseminare a informației relevante pentru securitatea națională. De aceea, se impune adaptarea rapidă a structurilor de analiză de intelligence la noile provocări prefigurate de extinderea riscurilor și amenințărilor de tip informatic.

Mai mult, acest plan al „*e-realității*” determină transformări notabile manifestate la nivelul relațiilor dintre serviciile secrete și instituțiile de aplicare a legii, pe de o parte, și factorii de decizie la nivel politic și militar, pe de altă parte¹.

Explozia dispozitivelor multimedia, care îmbină o varietate de facilități în domeniul comunicării, și apariția unor noi forme adaptate acestor gadget-uri (terminale telefonice multifuncționale, sisteme informatice în rețea wireless) ori modalitățile virtuale de interacțiune (de genul „*Second life*”) vor continua să confere noi valențe utilizatorului, ca beneficiar al informației destinate.

Diversificarea formelor de criminalitate informatică, cu implicații directe asupra componentelor de securitate (inter)națională, a determinat necesitatea cristalizării conceptului de *cyberintelligence*, cu toate mecanismele aferente dezvoltării unui domeniu de sine-stătător.

¹ The Information Warfare Site – resursă online de Studii în domeniul securității informaționale/Marea Britanie.

Din această perspectivă, serviciile de informații vor putea răspunde provocărilor prin²:

- configurarea de noi modalități care să asigure integrarea eficientă și rapidă a schimbului intra-organizațional de date relevante;
- nunațarea formulelor de promovare a culturii de securitate, în funcție de profilul destinatarului.

Relevant în acest sens este faptul că Strategia de Securitate Cibernetică a fost inclusă pe ordinea de zi a Consiliului Suprem de Apărare a Țării (CSAT), desfășurat în 5 februarie a.c..

Strategia, aprobată de CSAT, vizează implementarea unor măsuri de securitate care să determine creșterea nivelului de protecție a infrastructurilor cibernetice, în concordanță cu noile concepte și politici din domeniul apărării cibernetice elaborate și adoptate la nivelul NATO și al Uniunii Europene.

În context³, ministrul pentru Societatea Informațională, Dan Nica, a atenționat asupra „țintelor” atacurile cibernetice care „se îndreaptă de la o zonă economică explicită, gen atacuri asupra site-urilor băncilor, către o zonă economică și politică. Cu același prilej, Dan Nica a subliniat necesitatea „adoptării măsurilor existente la partenerii noștri din Marea Britanie, SUA, Germania și Franța”.

Stricto sensu, activitatea de *cyberintelligence* presupune furnizarea către beneficiari a diverselor tipuri de produse informaționale care să contribuie la fundamentarea unor decizii de natură să asigure securitatea cyberspațiului și decelarea amenințărilor subsumate acestui domeniu.

În conformitate cu atribuțiile sale legale privind identificarea activităților derulate de entități cibernetice ostile ce urmăresc obținerea accesului la rețele informatice de interes național și culegerea de informații confidențiale, Serviciului Român de Informații (SRI) informează cu promptitudine instituțiile vizate. Potrivit legii, în exercitarea acestor competențe, SRI are calitatea de autoritate națională în domeniul *cyberintelligence*.

Viziunea strategică 2011-2015 „SRI în era informațională” anticipează în mod profesionist provocările cu care ne vom confrunta în acest interval temporar.

² “Intelligence in the Internet Era”, A. Denis Clift, 2003.

³ www.romania-actualitati.ro, accesat la data de 06.02.2013.

Ilustrativ este că, celebrul atac cibernetic „Red October”, realizat prin utilizarea unui „troian”, a constituit, începând cu anul 2011, obiectul investigațiilor derulate de SRI, care a întreprins, în cooperare cu alte instituții responsabile interne (STS, SIE, CERT-RO) și externe, măsuri de contracarare pentru restabilirea funcționării normale a rețelelor respective⁴.

- Centrul Național de Răspuns la Incidente de Securitate Informatică (CERT-RO) a fost înființat la jumătatea anului 2011, în subordonarea Ministerului Comunicațiilor și Societății Informaționale, și a devenit operațional la finele anului 2011, având ca atribuții principale prevenirea, analiza, identificarea și reacția la incidentele ciberneticе.

La sfârșitul lunii februarie a.c., compania de securitate informatică „Kaspersky Lab” a anunțat depistarea unui atac cibernetic de proporții, prin utilizarea unui program malware, (MiniDuke), care a vizat instituții guvernamentale din mai multe țări europene, printre care și România. Impactul incidentului recent a fost estimat de SRI ca fiind mai mare decât cel al operațiunii „Octombrie Roșu” (care a vizat, în special, resursele României din Marea Neagră), prin profilul entităților compromise, al complexității tehnologice și al resurselor utilizate.⁵ Reprezentanții SRI au precizat că atacul ar putea fi realizat de o entitate statală, motiv pentru care, prin echipele specializate de reacție la atacuri ciberneticе, Serviciul întreprinde măsuri active pentru identificarea tuturor entităților afectate, limitarea consecințelor și stoparea atacului.

În Viziunea 2015, intitulată *O organizație globală și integrată de Intelligence*, Statele Unite ale Americii au înscris printre obiectivele Comunității de Informații „dezvoltarea capacității integrate pentru a contracara provocările în creștere din cyber-spațiu”.

- În septembrie 2012, mai multe bănci americane importante au fost victimele unuia dintre cele mai mari atacuri ciberneticе din istorie. Site-urile „Bank of America”, „Wells Fargo”, „US Bank” și „PNV Bank” s-au confruntat cu dificultăți de funcționare, iar accesul clienților a fost restricționat temporar, afectând în mod evident activitățile băncilor. Având în vedere complexitatea atacului, experții au indicat că acesta ar fi fost sprijinit de guvernul iranian, ca răspuns la „sanctiunile economice dure impuse de SUA și aliații lor europeni” instituțiilor financiare din Iran⁶.

⁴ Site-ul Serviciului Român de Informații, www.sri.ro

⁵ www.ziare.com, accesat la data de 04.03.2013.

⁶ money.cnn.com, accesat la data de 04.03.2013.

În contextul în care publicațiile „The New York Times” și „The Wall Street Journal” au anunțat (31.01.2013) că sistemele lor informatice au fost accesate de hackeri din China, experți în securitatea cibernetică au susținut că „*administrația americană ia în considerare măsuri diplomatice și comerciale mai dure*”.

Bunăoară, au fost acordate prerogative extinse președintelui Barack Obama care poate ordona un atac preventiv dacă SUA detectează „*dovezi credibile privind iminența unui atac digital major din străinătate*”. Decizia face parte dintr-o serie de măsuri recente, în contextul în care Administrația SUA intenționează să adopte primele reglementări naționale asupra modului în care armata americană poate răspunde unui atac cibernetic. Noile politici vor reglementa, de asemenea, cadrul normativ în care agențiile de informații pot analiza rețelele de computere pentru a identifica indiciile unor potențiale atacuri asupra SUA și, maniera în care, cu acordul președintelui, pot ataca adversarii cu un cod destructiv, chiar dacă nu a fost declarat război⁷.

La rândul său, Federația Rusă, recunoscând pericolul confruntării informaționale globale, accentuat de perfecționarea continuă a formelor de activitate ilegală în domeniul ciberneticii, își propune armonizarea infrastructurii informaționale naționale cu rețelele și sistemele informaționale globale.

În același scop, Grupul pentru operațiuni cibernetică al Ministerului britanic al Apărării („Defence Cyber Operations Group” – DCOG), unitate responsabilă de dezvoltarea și desfășurarea armelor cibernetică pentru Armata Marii Britanii, va deveni operațional în 2015, potrivit Comisiei speciale pentru Apărare din cadrul Camerei Comunelor.

Potrivit Strategiei pentru Securitate Cibernetică a Ministerului britanic al Apărării, DCOG include „Unitatea mixtă pentru Operațiuni Cibernetică a Centrului Guvernamental de Comunicații”, a cărei misiune este „de a dezvolta noi tactici, tehnici și planuri pentru a pune în aplicare acțiunile Armatei, precum consolidarea securității, prin operațiuni în spațiul cibernetic”⁸.

Pe de altă parte, Comisia UE propune noi reglementări în domeniul cibernetic, solicitând ca motoarele de căutare, furnizorii de energie, băncile și alte companii să raporteze autorităților guvernamentale „*orice întrerupere a funcționării sistemelor*”. Propunerea urmează să fie analizată în Parlamentul

⁷ global.nytimes.com, accesat la data de 04.02.2013.

⁸ www.intelligenceonline.com, accesat la data de 12.02.2013.

European de către liderii celor 27 de guverne din statele UE. Se preconizează că după modificările și completările aferente, în aproximativ 2 ani, propunerea se va materializa într-un document juridic cu caracter obligatoriu pentru statele comunitare.

„Sistemele informaționale pot fi afectate de incidente de securitate, precum greșeli umane, evenimente naturale, erori tehnice sau atacuri malițioase. Aceste incidente devin din ce în ce mai mari, mai frecvente și mai complexe”, susține Comisia UE. Potrivit documentului, riscul ca UE să fie tot mai expusă unor asemenea atacuri este din ce în ce mai mare, având în vedere că statele comunitare au reglementări diferite în domeniul cibernetic și că deseori *„eșită să facă schimb de informații cu țările vecine de teamă că propriile sisteme ar deveni vulnerabile”⁹.*

Statele europene acționează însă cu rapiditate în direcția extinderii unităților de securitate cibernetică. Astfel, Centrul European împotriva Criminalității Cibernetică (EC3) de la Haga și-a început activitatea la începutul acestui an și promovează cooperarea cu firme din sectorul IT și al securității.

Un centru similar al Interpol este în curs de înființare și își va începe activitatea în septembrie 2014, în Singapore.¹⁰

În același sens, recent, premierul Italiei Mario Monti a semnat decretul pentru constituirea structurii echivalente a Computer Emergency Response Team (CERT), organism destinat apărării spațiului cibernetic italian public și privat, ca parte importantă a unui Plan de Securitate Cibernetică. Acesta conturează cadrul pentru colaborarea italiană cu echipele CERT din fiecare țară europeană care a aderat la această inițiativă.

Securitatea cibernetică constituie una din prioritățile agendei de lucru și a Oficiului Federal pentru Apărarea Constituției din Germania (BfV)¹¹, dar și a Direcției Centrale de Informații Interne (DCRI) din Franța, care își propun să suplimenteze numărul experților în „Jihadul cibernetic”¹².

După doi ani de pregătire, Forțele Israeliene de Apărare (IDF) au dat în folosință propriul Centru de Control pentru Apărare Cibernetică. Decizia a fost adoptată în condițiile în care, importante surse militare implicate în apărarea cibernetică, au semnalat o creștere semnificativă a capabilităților și surselor atacurilor comise asupra infrastructurii digitale a IDF, ce variază de la hackeri amatori la actori statali.

⁹ www.wsj.com, accesat la data de 05.02.2013.

¹⁰ www.tagesspiegel.de, accesat la data de 20.02.2013.

¹¹ www.faz.net, accesat la data de 31.01.2013.

¹² www.lemonde.fr, accesat la data de 31.01.2013.

Centrul de Control va permite armatei israeliene să monitorizeze toate tentativele de atacuri virtuale, fiind în permanent contact cu sistemul guvernamental pentru apărare cibernetică, denumit „TEHILA” (acronimul ebraic pentru „Infrastructura Guvernului în Era Internet”).

De asemenea, Centrul menține legătura cu Autoritatea Securității Informațiilor din cadrul Agenției Israeliene de Securitate (Shin Bet), responsabilă cu protejarea împotriva atacurilor cibernetice asupra infrastructurii energetice naționale, a piețelor financiare, rețelelor de comunicații și sectorului transporturi¹³.

2. Particularități și scopuri în folosirea Internetului

Conceptul de „revoluție online” a fost asociat crizelor sociale din statele arabe, dar sintagme precum „revoluția Twitter ori SMS” au fost utilizate anterior în descrierea mișcărilor de protest din Moldova sau Iran (2009) ori în cazul răsturnării de la putere a președintelui filipinez Joseph Estrada (2001).

În situația mișcărilor de protest, rețelele de socializare sunt mult mai utilizate decât mijloacele de comunicare tradiționale. Numai rețeaua Facebook are peste 800 de milioane de utilizatori la nivel mondial (din care 350 de milioane accesează platforma prin intermediul dispozitivelor mobile), 9,3 milioane fiind în Egipt, 4,5 milioane în Arabia Saudită, 4,1 milioane în Maroc, 850.000 în teritoriile Palestiniene și aproximativ 400.000 în Libia.

Alegerea Internetului ca instrument de acțiune este determinată de mai multe argumente, printre care:

- *(cvasi) anonimitatea comunicării și facilitatea accesului;*
- *lacunele legislative care permit manifestarea anumitor comportamente aflate la limita legii;*
- *lipsa cenzurii sau a vreunui control guvernamental;*
- *audiență enormă în toate regiunile geografice;*
- *flux rapid al informației și eficiență în transmiterea de mesaje multimedia (text, grafică, fotografii, video);*
- *costuri mici pentru dezvoltare și menținere a unei prezențe WEB;*
- *audiența crescută și înmulțirea rapidă a numărului de utilizatori situați în zone geografice îndepărtate.*

¹³ www.jpost.com, accesat la data de 13.02.2013.

În doctrina de specialitate, s-au cristalizat teorii care apreciază necesitatea extinderii conceptului de spațiu cibernetic și la alte sisteme cum ar fi:

- *Surveillance Control and Data Acquisition* (SCADA) pentru operarea rețelelor care controlează funcționarea unor componente ale infrastructurii critice aparținând unui stat (transport apă, energie, transporturi auto, aeriene, feroviare etc.). Preluarea controlului acestor sisteme este prezentată momentan în scenarii de film, dar există și un pericol real, fapt susținut de cazul unui individ din Queensland (Australia), care folosind Internetul, o legătură wireless și un produs software clandestin (practic, furat) a preluat controlul asupra sistemului de supravegere al colectării deșeurilor dintr-un rezervor de ape uzate și a reușit deversarea într-un râu și apele de coastă a cca. 1 milion~~ă~~ ape poluate. Individul a reușit să intre în sistemul de securitate software din a 45 a încercare¹⁴;

- *Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance* (C4ISR), sisteme militare de comunicații și informatice.

Nu este de neglijat faptul ca unele state, cum ar fi China¹⁵, și-au declarat intenția de a-și structura propriile capacități de război informațional, defensive și ofensive.

Conform unui articol¹⁶ publicat pe site-ul institutului „The Middle East Media Research Institute” (MEMRI) există șase grupuri semnificative care desfășoară așa-zisul jihad electronic: Hackboy, Ansar Al-Jihad Lil-Jihad Al-Electronic, Munazamat Fursan Al-Jihad Al-Electronic, Majmu’at Al-Jihad Al-Electronic, Majma’ Al-Haker Al-Muslim și Inhiyar Al-Dolar.

Spre deosebire de grupurile obișnuite de hackeri, grupurile de mujahedini virtuali sunt subordonate unei ideologii și strategii comune, în curs de clarificare. În ianuarie 2007, „mujahedinii internauți” au fost invitați la semnarea unui Pact special, care prevedea „unificarea eforturilor sub conducerea grupului denumit *Muhajirun Brigades*”. Un extras din declarația unui jihadist postată pe o pagină web, aparținând acestui grup, ilustrează adevăratele intenții și posibilități de moment ale acestora: „Am examinat cele mai multe din manualele hackerilor, dar nu am găsit articole despre cum să se indisponibilizeze rețelele dispuse peste tot în lume. Nu am citit despre cum se pot ataca rețelele din întreaga lume, adică cel mai important țel al unui hacker și al cuiva angajat în jihadul electronic. Nu vorbesc despre atacurile site-urilor web, ci despre toate rețelele din lume,

¹⁴ DCSINT Handbook 1.02, *Cyber Operations and Cyber Terrorism*, 2005.

¹⁵ Military Power of the People’s Republic of China, Report to Congress, 2007.

¹⁶ Special Dispatch Series - No. 1702, MEMRI/ 2007.

inclusiv cele militare care controlează radare, rachete sau comunicații ...Dacă toate acestea vor fi indisponibilizate pentru doar o zi, aceasta va aduce colapsul Vestului, dar pe noi ne va afecta foarte puțin”.

Se consideră că primul atac terorist cibernetic s-a petrecut în 1998, când „tigrii tamili” au suprasolicitat ambasadele srilankeze timp de două săptămâni, cu cca. 800 mesaje email/zi. Mesajul conținea textul: *“Suntem tigrii negri din Internet și facem acest lucru pentru a vă întrerupe comunicația”.*

Prezența teroriștilor sau a simpatizanților acestora în Internet se materializează în:

- sute de site-uri web înființate și întreținute de grupări (inclusiv ale simpatizanților);
- menținerea unor numeroase forumuri de discuții;
- monitorizarea site-urilor de interes pentru colectarea de informații;
- conferințe on-line, folosind serviciul chat, prin care liderii spirituali propagă ideologia religioasă sau politică a grupării);
- comunicarea prin email;
- efectuarea de tranzacții financiare prin mijloace de plată electronică;
- transmiterea codificată a unor mesaje criptate prin tehnici steganografice;
- lansarea unor atacuri ciberneticе sau răspândirea de viruși sau coduri malițioase care să afecteze calculatoarele unor instituții publice sau private.

Analizând modul în care sunt folosite serviciile Internetului, putem conchide că grupările teroriste utilizează aceste mijloace în scopuri *operative, informative* și pentru *instruire*. Folosirea Internetului în scop operativ, pentru coordonarea unor acțiuni, este exemplificată prin acțiunea desfășurată, în data de 25.09.2005, de un membru al forumului de discuții „Muntada al- SafNet” care, pentru a declanșa un atac concertat (de tip Distributed Denial of Service – DDOS) împotriva a două web site-uri aparținând unor grupuri autodeclarate în favoarea dialogului creștin-musulman, a postat următorul anunț:

*„Cea mai mare campanie pentru distrugerea site-urilor web ale cruciaților: Ne trebuie mujahedini! Momentul declanșării atacului este joi la ora 19:00 GMT. Atacul va dura o oră. Avem 50 mujahedini, deci suntem gata pentru campanie”.*¹⁷

În Internet, terorismul a găsit un mijloc extraordinar, logistic și operațional, de a-și promova interesele, fiind preferat acest mod de utilizare.

¹⁷ BRYNJAR Lia, *Al-Qaeda online: Understanding Jihadist Internet Infrastructure*, Janes Intelligence Review, ianuarie 2006.

De exemplu, în data de 27.01.2013, pe contul Facebook „Taib Al-Kalam Min Ulama Ahl Al-Islam” (în traducere, „Vorbe din partea teologilor neamului Islamic”), configurat în limba arabă, a fost postat un mesaj, semnat cu pseudonimul „Islami Al-Jinsiya” („musulman de naționalitate”), conținând referiri la viitoarele atacuri Al - Qaeda, despre care se afirmă că ar urma să aibă loc în SUA, Franța, Danemarca și alte state din Europa. Postarea respectivă avea titlul „Harta Al-Qaeda și a viitoarelor sale atacuri”.

În cadrul mesajului era adresată întrebarea: „Unde va ataca Al-Qaeda în viitor? ...Următoarele atacuri ale Al-Qaeda vor fi lansate, cu voia lui Dumnezeu, în inima țărâmului necredinței, SUA, și în Franța, Danemarca, alte state din Europa, în țările care au susținut și continuă să susțină statul francez, precum și în alte locații care vor fi precizate de Al-Qaeda cu alte ocazii. (...) Atacurile vor fi puternice, grave, alarmante, cutremurătoare, șocante și terifiante”.

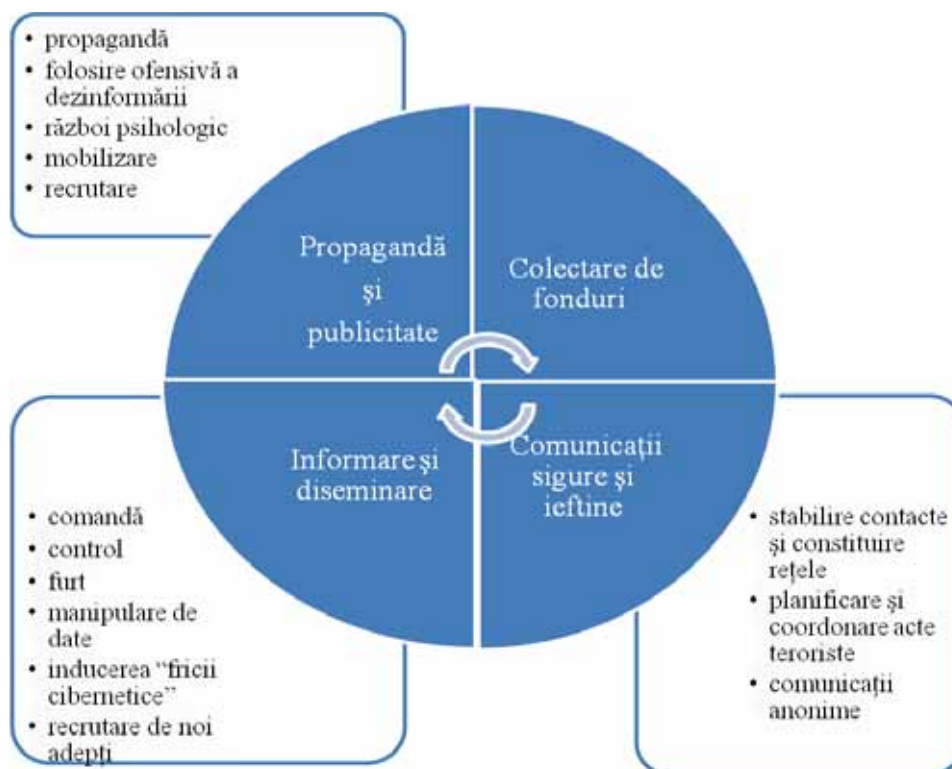

Figura 1 – Scopurile utilizării Internetului de către organizațiile teroriste

Statele a căror societate este dependentă în mare măsură de tehnologiile avansate conștientizează pericolul declanșării unor atacuri cibernetice (nu neapărat teroriste) și au inițiat măsuri concrete pentru contracararea și anihilarea unor forme de atac cibernetic, axate pe: crearea unui cadru legislativ adecvat care să permită structurilor responsabile să coopereze și să acționeze eficient; investiții masive în măsuri de securitate; înființarea unor centre de intervenție în caz de urgență, așa-numitele *Computer Emergency Response Teams* (CERT). În paralel, se acționează pentru dezvoltarea unor studii de cercetare pentru identificarea unor forme de ripostă și contracarare adecvate, precum și pentru dezvoltarea unui cadru educațional de securitate la nivelul populației și al angajaților din sectorul guvernamental, respectiv privat.

Din punct de vedere organizatoric, anumite capabilități de acțiune în spațiul cibernetic se pot materializa prin înființarea unor structuri de monitorizare și analiză a spațiului cibernetic, urmate de organisme de răspuns și reacție în cazuri de urgență (de tip CERT). Complementar, dezvoltarea politicilor de securitate coerentă, concomitent cu crearea unui cadru legislativ optim și educarea personalului – inclusiv prin desfășurarea periodică de exerciții de simulare a unor atacuri cibernetice – ar contribui la formarea unei culturi de securitate în acest domeniu.

3. Considerații finale

Evoluțiile tehnologice din ultimele decenii au generat o puternică dependență a societății de mijloacele de comunicații electronice, aspect conștientizat pe scară largă, de la oamenii obișnuiți, la lideri politici și societăți multinaționale. Astăzi vorbim în mod frecvent despre realitate virtuală, spațiu cibernetic - *cyberspace* -, chiar dacă nu toată lumea are o percepție reală asupra naturii acestuia. Foarte multă lume asociază acest spațiu cu Internetul, fapt care este în mare măsură întemeiat, deoarece oferă un mediu de întâlnire pentru culturile lumii sau pentru indivizi aflați la poli geografici opuși. Internetul a devenit astfel un integrator de culturi, un mediu de derulare a afacerilor, de satisfacere a nevoilor consumatorilor sau ale guvernanților, oferind posibilități de comunicare nemaiîntâlnite în urmă cu câteva decenii și oportunități pentru geneza unei *agore* în care oamenii promovează ideologii și se realizează acestora.

În acest context, am putea aprecia că se dezvoltă o societate a Internetului, cu propriile reguli, cu legislație și morală specifică, cu avantajele și, din păcate, corelativ, și cu dezavantajele sale. Așa cum orice societate are componente care acționează pozitiv, conform valorilor definite

și cristalizate de-a lungul istoriei, în aceeași măsură asistăm la o recrudescență, în spațiul cibernetic, a activității unor grupuri care acționează în scopuri antisociale, deseori infracționale.

În această zonă întunecată, identificăm o gamă variată de „autori” de la grupuri de hackeri asociați criminalității gulerelor albe („white collar crimes”), membrii ai crimei organizate, escroci, hoți, persoane cu debilități psihice, mergând până la teroriști.

O abordare organizatorică și tehnică, cu accent pe *strategic foresight* (previziune strategică) are șanse reale de succes dacă măsurile și metodele de contracarare sunt aplicate perseverent și profesionist.

Acordarea resurselor financiare și umane necesare, în scopul cercetării tehnico-științifice a fenomenului, precum și o cooperare eficientă între sectorul public și cel privat, prin capitalizarea resurselor umane, științifice, financiare și de *intelligence*, sunt necesare în vederea formării unei strategii comune de apărare, care să rezulte din voința exprimată a statelor, ale căror interese comune de combatere a cybercriminalității depășesc interesele individuale.

Bibliografie

1. A. Denis Clift, *Intelligence in the Internet Era*, 2003.
2. Brynjar Lia, *Al-Qaeda online: Understanding Jihadist Internet Infrastructure*, Janes Intelligence Review, ianuarie 2006.
3. DCSINT Handbook 1.02, *Cyber Operations and Cyber Terrorism*, 2005.
4. *Military Power of the People's Republic of China*, Report to Congress, 2007.
5. Special Dispatch Series - No. 1702, MEMRI, 2007.

Surse Internet

1. www.intelligenceonline.com
2. *The Information Warfare Site* – resursă online de Studii în domeniul securității informaționale/Marea Britanie
3. www.ziare.com
4. money.cnn.com
5. www.faz.net
6. global.nytimes.com
7. www.lemonde.fr
8. www.tagesspiegel.de
9. www.jpost.com
10. www.wsj.com

Evaluarea riscului - un imperativ în protecția infrastructurilor critice

Raluca GALAON
Serviciul Român de Informații
graluca@dcti.ro

Abstract

In a world more and more dominated by cataclysmic „wildcard” or „black swan” events (such as the nuclear disaster at Fukushima Power Plant in March 2011), the protection of critical infrastructure constitutes an issue of growing strategic importance. This article explores possible solutions for designing and implementing an adequate and efficient risk management strategy for critical infrastructure, pivoting on risk analysis, defined as a complex, structured and collective analytic endeavour.

Keywords: infranomics, critical infrastructure, risk management, risk analysis.

Noi mecanisme de reacție la mutațiile geostrategice

Presiunea cadrului geostrategic actual, care a suferit modificări fundamentale atât în ceea ce privește natura riscurilor și a amenințărilor, cât și a resurselor necesare pentru prevenirea/contracurarea acestora, a impus o regândire a strategiilor de acțiune în domeniul securității. Provocarea majoră constă în adaptarea la ritmul de creștere a potențialelor riscuri și, mai ales, la înmulțirea și diversificarea factorilor capabili să influențeze starea de securitate.

Realitatea ultimilor ani construită de geografia riscurilor circumscrise domeniului infrastructurilor critice presupune redefinirea conceptelor de vulnerabilitate, siguranță, securitate și risc, fapt care a generat o dezbatere publică de amploare pe tema impredictibilului în viața cotidiană. În acest sens, a fost dezvoltată o serie de scenarii, care au exacerbât temerile referitoare la eventuale experiențe negative.

Nevoia crescută de securizare a infrastructurii critice este dată, deopotrivă, de: creșterea semnificativă a frecvenței și intensității fenomenelor naturale, atingerea unor limite maxime de exploatare, lipsa echipamentelor pentru implementarea tehnologiilor performante, capacitatea redusă de cercetare - dezvoltare - diseminare, erorile umane etc.

Capacitatea limitată a autorităților și a mediului privat de a asigura, în timp util, personalul cu un grad înalt de calificare și resursele necesare protecției infrastructurilor critice – de exemplu cele din domeniul informatic - a generat apariția unor soluții inovative în domeniu.

*Infranomics*¹, termen care provine din alăturarea termenilor *infrastructure* (infrastructuri critice) și *nomics* (set de reguli), este una dintre propunerile avansate de experți, constând în dezvoltarea unui corp de discipline, în vederea formării de specialiști care să poată crea scenarii pentru „evenimentele sălbatice” (Fukushima), dar și pentru *black swans* ori *wild card*.

Formarea și asigurarea stabilității personalului cu înaltă pregătire reprezintă o problemă în toate sectoarele cu mobilitate a forței de muncă în mediu concurențial, inclusiv în cel de securitate.

O altă soluție este construirea de centre comune de monitorizare și analiză, specializate în colectarea, analiza și diseminarea informațiilor și datelor privind amenințările, vulnerabilitățile, incidentele, măsurile și bunele practici privind securitatea infrastructurilor critice, avertizarea operativă, cu înalt coeficient de siguranță, privind amenințările ori atacurile asupra statelor partenere și monitorizare trans-sectorială, care ar putea spori capacitatea de răspuns și de reziliență la riscurile specifice.

Cele două direcții de acțiune vizează, în fapt, același rezultat: crearea unui pol de experți care să facă față schimbării continue a reperelor, generată de era informațională și consecințele sociale, politice și economice ale acesteia. Cu aceeași provocare se confruntă și comunitățile de intelligence, având în vedere dificultatea întâmpinată în a prezenta beneficiarilor scenarii viabile de evoluție. În plus, rapida succesiune a evenimentelor conduce la o relativizare a concluziilor.

Anticipare și reacție

Trecerea de la o societate bazată eminent pe resurse materiale către o societate a utilizării resurselor inteligente, care se profilează deja, conduce la integrarea, pe o scară largă, a prelucrării și managementului cunoașterii și al informației. Aceasta este o schimbare structurală în condițiile de globalizare și acces la Internet. Robert Cooper a avertizat,

¹ Concept apărut în 2003-2004, în Noua Zeelandă.

în lucrarea sa „Destrămarea națiunilor – geopolitica secolului al XXI-lea” (2007), că „secolul în care tocmai am intrat riscă să fie deturnat de anarhie și tehnologie, iar acești doi mari distrugători s-ar putea susține reciproc”.

Complexitatea crescută a sistemelor, interdependențele care există între diferite categorii de infrastructuri critice îi obligă pe specialiști să parcurgă forme de pregătire interdisciplinare, cu componente de experiență internațională și de aspecte practice din „lecțiile învățate” din incidente precedente.

Creșterea numărului „surprizelor strategice” (furtuni solare, Fukushima) și a consecințelor lor, a semnalat analiștilor că se impune o abordare diferită, racordată la posibilitățile tehnice și cunoștințele actuale. O viziune sistematică asupra realității și influența perspectivei exhaustive asupra unei decizii pe termen mediu sau lung, sunt de luat în calcul în procesul de analiză.

Identificarea vulnerabilităților trebuie să fie punctul de pornire, respectiv elementele de inițiere în analizele de risc specializate, cu luarea în considerare a probabilităților apariției elementelor de hazard și a consecințelor negative ale propagării dezastrelor.

Un exemplu este criza financiară care poate fi încadrată ca un incident major de infrastructură critică, având în vedere că impactul acesteia încă este foarte greu de evaluat și estimat, majoritatea statelor reacționând diferit, însă în scop reactiv, prin eforturi considerabile.

Elementele - cheie ce condiționează succesul unei strategii de protecție a infrastructurilor critice sunt: încrederea, parteneriatul public-privat, în cel mai larg înțeles al său, și coordonarea coerentă, indicatori care, cel puțin în Zona Euro, se află încă în stadiul de avarie.

Rezultate pozitive pot fi obținute doar prin conștientizarea, la nivel individual, indiferent că e vorba de cetățeanul de rând, omul de afaceri ori de specialistul din zona academică, a nevoii de implicare, atât în stabilirea normelor și a modului de acțiune reclamat de domeniul vizat, cât, mai ales, în aplicarea instrumentelor rezultate, atât în cadrul unui sistem de avertizare timpurie, cât și în cel de reacție rapidă, în vederea înlăturării efectelor unor eventuale agresiuni.

Dezvoltarea unui mecanism de vizualizare și identificare a elementelor critice ale problemei complexe a infrastructurilor critice și conectarea acestor elemente ale situației într-un tot reprezintă imperative în domeniul aflat în atenție, precum și combinarea analizei acestui întreg

cu atenția necesară la detalii. Un astfel de instrument trebuie să fie capabil să dezvolte scenarii, luând în calcul atât date ce pot fi cuantificate, cât și potențiale accidente, evenimente neprevăzute sau evoluții cu potențial disruptiv. Unul dintre instrumentele cele mai utilizate în acest sens este analiza de risc.

Analiza de risc - instrument pentru protecția infrastructurilor critice

Analiza de risc reprezintă „arta de a crea un algoritm al amenințărilor”, având în vedere că lista amenințărilor la adresa securității naționale este vitală pentru protecția infrastructurilor critice. În acest sens, există trei dimensiuni majore de implementare a managementului crizei: coordonare, comunicare și schimb de informații.

O **analiză a potențialului de risc** al unei infrastructuri critice impune o abordare integrată a tuturor strategiilor, procedurilor și programelor privind prevenirea, pregătirea, răspunsul și procedurile de recuperare în caz de dezastre și situații de urgență.

Analiza situațiilor de criză constituie o particularizare a analizei de risc, are un caracter explicativ, fiind un instrument util actorilor implicați în gestionarea unor crize în derulare.

Se impune creșterea capacității de a prevedea și de a putea interpreta specificul evenimentelor care urmează să se desfășoare, sau care tocmai au început. Hazarde naturale, accidente produse de factorul uman, accidente datorate unor cauze tehnice, intervenția unei mâini criminale exterioare, a unui „inamic din interior” sau un posibil atac terorist sunt destul de dificil de identificat și apreciat drept cauze, în primele momente, în cazul unui eveniment major.

O ierarhizare corectă a domeniilor cu potențial de risc se face în funcție de specificul național. Imposibilitatea de a lua măsuri pentru protejarea unui număr nedeterminat de infrastructuri critice, ca urmare a unor cauze obiective: limite bugetare, personal calificat, lipsă de tehnologie specifică de protecție, lipsă de timp pentru a soluționa unele situații de complexitate deosebită ș.a., impune crearea unei liste a infrastructurilor critice care obligă la măsuri de protecție, o selecție obiectivă a celor care cu adevărat constituie o prioritate.

În cazul țării noastre, infrastructura critică poate fi afectată, pe lângă elementele clasice (riscurile de securitate, dezastrele naturale) și de elemente subiective, legate de starea fizică a acestora, cum ar fi îmbătrânirea

și degradarea componentelor sale, precum și ritmul încă lent de conectare la exigențele actuale (diversificare, flexibilitate și adaptabilitate la modificările conjuncturale).

Indiferent de modul în care este percepută amenințarea, principala sarcină a analizei de risc o constituie izolarea acesteia în fazele anterioare sau incipiente producerii sale. Cu cât sunt identificate mai repede pericolele, cu atât vor fi mai mari șansele de a acționa în timp util, cu resurse suficiente și într-o manieră strategică adecvată.

Caracteristici ale analizei de risc

Abordarea „tehnică” a analizei de risc, bazată pe date măsurabile și modele probabilistice, nu poate surprinde în totalitate „realitatea riscului”.

Analiza de risc este considerată ca varianta integrată a două metode analitice: estimarea riscului și analiza cost – beneficiu.

Estimarea riscului vizează precizarea cu acuratețe a implicațiilor, anterior și ulterior expunerii la un pericol, respectiv stabilirea standardelor valide de siguranță pentru protecția elementelor expuse, și presupune, de asemenea, identificarea pericolului, estimarea amplitudinii expunerii, modelarea reacției, caracterizarea completă a riscului, luând în considerare, cu precădere, cele mai pesimiste scenarii.

A doua fază a analizei de risc constă în aplicarea metodei cost – beneficiu, prin compararea beneficiilor rezultate în urma aplicării unui anumit plan de acțiune, cu riscurile pe care le implică.

Totodată, în realizarea unei analize de risc este avută în vedere respectarea unor principii generale, indiferent de domeniul în care acest instrument este utilizat:

- Nicio acțiune sau inacțiune nu este lipsită de riscuri, iar fiecare decizie reprezintă un „comerț” între riscuri și beneficii, care trebuie înțeles și cântărit astfel încât să reflecte cel mai bun raport între informațiile aflate la dispoziție și rezultatul final.
- Toate persoanele care ar putea fi afectate de producerea riscului trebuie să fie identificate și angajate proactiv în stabilirea politicii scopurilor și susținerea studiilor tehnice și a cercetărilor necesare menținerii sub control a potențialelor amenințări.
- Analiza de risc trebuie să fie transparentă și deschisă, iar ipotezele lansate și metodele utilizate trebuie înțelese, comunicate și documentate.

- Metodologia trebuie aplicată în concordanță cu așteptările autorităților interne și internaționale și a actorilor din sectorul privat.
- Chiar dacă unele elemente semnificative ale analizei de risc nu pot fi cuantificate eficient, aceste elemente nu trebuie excluse sau tratate cu lipsă de rigurozitate.
- Evaluarea, managementul și comunicarea riscului trebuie integrate în analiza de risc. Accesul la informații clasificate necesare alcătuirii analizei de risc trebuie realizat într-un cadru potrivit de protecție a proprietății intelectuale și a securității naționale.
- Procesul de analiză a riscului trebuie să fie continuu, dinamic, ajustabil.

Etapele procesului de analiză a riscului

Abordarea pe domenii a analizei de risc a dus la elaborarea de metodologii diferite în alcătuirea unui astfel de material. Totuși, majoritatea teoreticienilor a căzut de acord asupra pașilor de bază în realizarea unei astfel de analize.

Primele demersuri vizează, după cum am precizat și mai sus, identificarea amenințărilor, a surselor de apariție a riscurilor, a resurselor care trebuie protejate, precum și evaluarea acestora din punct de vedere al importanței și valorii.

Metodele sunt dintre cele mai variate, pornind de la elaborarea de liste cu riscuri tipice și terminând cu ședințe de brainstorming. Pentru fiecare din resursele identificate se poate calcula expunerea la risc, ca fiind produsul dintre probabilitatea producerii riscului și impactul acestuia.

Impactul poate fi estimat în costuri sau conform unei scale de importanță. Exprimarea sa în costuri este utilă atunci când se planifică măsurile de securitate proactive. Nu este eficientă investirea în măsuri de securitate a unor sume mai mari decât valoarea impactului asociat resursei respective. Aceste calcule ajută la adoptarea de decizii inteligente în privința securizării diverselor tipuri de resurse, încercând să realizeze o balanță între expunerea la risc și costurile de implementare a planurilor de securitate.

Următoarea etapă este evaluarea riscurilor, a probabilității de materializare pentru fiecare amenințare în parte, precum și a efectului pe care aceasta îl poate avea.

Procesul de evaluare a riscului este dinamic, complex și face parte din planificarea, pregătirea și realizarea obiectivelor unei acțiuni/ organizații. Principalele scopuri sunt estimarea gradului de pagubă ce se poate crea prin expunerea la un agent de risc și judecarea în ce măsură aceste consecințe sunt suficient de mari pentru a determina o ajustare

a procesului de gestionare a unei probleme sau organizații. În general, procesul constă în clasificarea surselor de risc, a gradului de expunere la acesta și a efectelor subsecvente, încheindu-se, în mod normal, prin caracterizarea riscului.

Fiecărui risc i se asociază o valoare a probabilității de manifestare (spre exemplu, cât de des apare în mod normal riscul respectiv într-un an), apoi se estimează cât de grav este impactul acestuia (prin clasificarea pe niveluri de gravitate). Produsul valorilor din aceste două coloane reprezintă probabilitatea de pierdere cauzată de riscul respectiv. Pe baza acestor date se determină acele riscuri care trebuie abordate cu prioritate și resursele necesare pentru luarea de măsuri.

Este posibil ca organizația să fie supusă unui risc de mare intensitate, dar a cărui probabilitate de apariție este infimă, deci să aibă un nivel mediu. Pe de altă parte, unele riscuri cu intensitate mică pot să se manifeste des, astfel încât efectul lor cumulat să fie mare.

Examinând informațiile disponibile și clasificând riscurile după frecvență și severitate, în această etapă se alcătuieste lista de priorități a acestora, în funcție de doi factori: impactul riscului asupra strategiei organizației și probabilitatea de apariție.

Evaluarea gradului de risc, a complexității sau a profunzimii acestuia depind de domeniul de aplicație: de la analize simple de monitorizare la eforturi analitice majore, care solicită ani de studiu și un buget substanțial. Din același motiv variază și metodele și pașii ce trebuie urmăriți în realizarea unei analize de risc, tipul de risc avut în vedere și posibilele consecințe.

Tehnicile de evaluare pot fi grupate în funcție de dimensiunea sau complexitatea deciziei, de gradul de incertitudine și de tipul de variabile care pot fi evidențiate (deterministe, discrete, continue, euristice).

Printre tehnicile utilizate în evaluarea riscurilor se numără arborele decizional, metoda scenariilor, simularea „Monte Carlo”, logica fuzzy.

Evaluarea riscului susține organizația în eliminarea incertitudinilor în strategia de dezvoltare și în politicile manageriale. Întrucât, de cele mai multe ori, riscul nu poate fi măsurat, deciziile manageriale sunt dirijate spre o aproximare cât mai apropiată de realitate.

Procesul de evaluare a riscului asigură managementul organizației asupra eficienței deciziilor în:

- conservarea resurselor și amplificarea resurselor strategice;

- stabilirea traiectoriilor de acțiune pentru îndeplinirea misiunii și atingerea obiectivelor;
- identificarea acțiunilor fezabile și nestandardizate de control și corecție;
- promovarea alternativelor rezonabile pentru realizarea strategiei.

Evaluarea riscului evidențiază modul în care este inclus acest tip de analiză în procesul general strategic, afectează strategia generală a organizației și influențează deciziile manageriale pentru îndeplinirea obiectivelor.

Luând în considerare trei elemente ale strategiei - resursele, cursul acțiunii și obiectivele de realizat, este evident că riscul apare atunci când între ele nu există un echilibru.

Deoarece strategia este un proces dinamic, toate cele trei elemente sunt variabile și depind de schimbările ce au loc în timp. Relația dintre elemente evidențiază riscul în deciziile strategice în funcție de presiunile la care este supusă organizația din partea mediului.

Având în vedere complexitatea contextului în care se desfășoară o acțiune, echilibrul dintre cele trei elemente ale strategiei este dificil de stabilit prin decizii manageriale optime, astfel că evaluarea și controlul riscului devin parte integrantă a managementului strategic.

Gradul sau nivelul riscului evaluat ca unul inerent, într-un caz particular, exprimă probabilitatea unei iregularități care poate avea loc atunci când sunt îndeplinite anumite condiții.

Cumularea riscurilor

Întrucât riscurile cu care se confruntă organizația generează, la rândul lor, alte riscuri cu care sunt în corelație și interdependentă, îngreunând deciziile datorită redundanței, riscurile (operaționale, comerciale, financiare, legislative etc.) se grupează în riscul total al organizației.

Riscul total rezultă din cumularea riscurilor individuale și complementare cu care se confruntă organizația și se asociază managementului strategic.

Riscurile sunt echilibrate cu costurile necesare evitării sau minimalizării impactului negativ asupra realizării strategiei.

Cele mai frecvente acțiuni pentru eliminarea riscului și ținerea acestuia la un nivel acceptabil sunt stabilite, de regulă, prin metode din domeniul psihologiei comportamentale (reguli, liste, judecată, metoda scorurilor) și mai puțin de utilizarea modelelor matematice.

Managementul situațiilor de risc și comunicarea riscului

Procesul de evaluare a riscurilor îl alimentează pe cel de gestionare (management) a riscului. Gestionarea riscurilor constituie o parte integrantă a planificării strategice și nu se confundă cu managementul crizelor, fiind mai puțin orientat spre acțiune și având o natură anticipativă. Este o activitate proactivă, încearcă să identifice potențialul pentru schimbare și să influențeze deciziile legate de această schimbare înainte să aibă efect negativ.

Hotărârea/decizia de acțiune este rezultanta analizei de risc combinată cu posibilitățile concrete de personal disponibil și mijloace materiale. Controlul ulterior și retroacțiunea sunt necesare la toate nivelele și stadiile care asigură profilul de risc și trebuie permanent actualizate.

Ulterior identificării și prioritizării riscurilor în funcție de expunere, trebuie întocmite planurile de securitate. Acestea conțin de obicei măsuri proactive care au drept scop reducerea expunerii la riscuri. În unele cazuri însă nu pot fi implementate măsuri proactive sau costurile implementării lor depășesc valoarea impactului. În acest caz, sunt realizate planuri de măsuri reactive care au drept scop reducerea impactului, odată ce riscul s-a produs.

Procesul strategiei manageriale, care include și managementul riscului, oferă un control rezonabil care să susțină îndeplinirea misiunii strategice a organizației fără a o expune la un risc care nu este necesar. În scopul reducerii riscului se utilizează acțiuni de evitare, control și eliminare a hazardului.

Controlul riscului depinde de abilitatea managerului de a identifica variabilele supuse schimbării. Din această perspectivă, rezultă 5 opțiuni:

1. Schimbări în cadrul obiectivelor - când costul atingerii acestora este foarte mare sau abilitatea de a stăpâni centrul de greutate al riscului este limitat.
2. Modificări ale resurselor.
3. Schimbări în cursul acțiunilor.
4. Diversificarea riscului.
5. Reevaluarea riscului.

Managementul crizelor tinde să fie o disciplină mai reactivă, care intervine când o situație devine publică și afectează organizația.

Prin realizarea managementului situațiilor de risc, organizațiile ar trebui să urmărească eliminarea oricăror posibilități de ultragiere a obiectivelor sale, deseori încercând să anticipeze tendințele, schimbările și evenimentele care pot avea legătură cu capacitatea organizației de a continua să funcționeze.

Managementul situațiilor de risc îndeplinește 4 funcții:

- identificarea tendințelor și a situațiilor de risc;
- evaluarea impactului lor și fixarea unor priorități;
- stabilirea unei poziții a organizației;

- planificarea acțiunii și a reacției acesteia pentru a ajuta la stabilirea și la implementarea planurilor sale.

Aceste funcții trebuie exercitate constant, integrate și concentrate pe sarcina principală de acordare de asistență organizației prin intermediul managementului său. Sarcinile-cheie ale acestei activități sunt planificarea, monitorizarea, analizarea și comunicarea.

Concluzii

Scenariile analizate permit elaborarea unor politici de dezvoltare locală și de investiții, menit să reducă riscurile și să crească reziliența regională, respectiv capacitatea de a reveni, cât mai repede posibil, la nivelul inițial de funcționare a vieții sociale și economice, în situația efectelor negative generate de întreruperi accidentale sau provocate deliberat la diferite infrastructuri și servicii critice vitale pentru comunitățile actuale.

Promovarea, susținerea și punerea în practică a unui ansamblu de măsuri specifice creării unei conștientizări a acțiunilor în caz de urgență (*emergency awareness*), împreună cu cele ale culturii de securitate (*safety culture*), generează sau, cel puțin, contribuie la depășirea momentelor posibile de criză.

Bibliografie

1. Alberts, Christopher, Audrey Dorofee, *Advanced Risk Analysis for High-Performing Organizations*, Carnegie Mellon University, 2006.
2. Bruderlein, Claude, Pierre Gassmann, *Managing Security Risks in hazardous Missions: The Challenges of Securing United Nations Access to Vulnerables Groups*, disponibil la <http://www.law.harvard.edu/students/orgs/hrj/iss19/bruderlein>.
3. Cornescu, Viorel, Paul Marinescu, Doru Curteanu, Sorin Toma, *Management – de la teorie la practică*, disponibil la www.unibuc.ro.
4. Doval, Elena, *Riscul în deciziile strategice*, în „Buletinul Universității Naționale de Apărare Carol I”, nr. 2, 2006.
5. Gheorghe, Adrian V., *Energy Gaming - A New Trend*, disponibil la www.eurisc.org/.../164-rostrec-at-policy-makers-dinner-in-bruxelles.html.
6. Horowitz, Barry M., Yacov Y. Haimes, *Risk-Based Methodology for Scenario Tracking, Intelligence Gathering and Analysis for Countering Terrorism*, disponibil la www.healthsystem.virginia.edu.
7. Montague, Peter, *Making Good Decisions*, disponibil la <http://gdrc.org>.
8. Wold, Geoffrey H.; Shriver, Robert F., *Risk Analysis Techniques*, disponibil la www.drj.com.

Riscuri și oportunități în analiza *new media*

Liliana COJOCARU

Serviciul Român de Informații

rrsi@sri.ro

Abstract

The liaison between the mass-media and intelligence activity is a subject widely developed in the most researches, which highlighted the various roles played of the new media - from being a scene for the confrontation or propaganda of values/ ideas to representing generator of terrorism or platform for antisocial groups. Given this general context, this paper focuses on two directions: the role of new media in the field of intelligence - the manner in which Internet and social media can be manipulated for the benefit of illegal groups - and the intelligence community policies.

Keywords: new media, open source, blogs, cyberspace, intelligence activity.

1. Considerații introductive

În era societății informaționale pe care o parcurgem, procesele de comunicare devin vectori de influențare a percepției asupra amenințărilor la adresa securității naționale și de argumentare în favoarea unor decizii politico-militare.

Apariția și dezvoltarea noilor forme mass media – denumite generic *new media* – și impunerea acestora, într-un timp relativ scurt, ca sursă de informare concurentă presei tradiționale, reprezintă un fenomen global, numeroase studii evidențiind „creșterea audienței știrilor difuzate online în detrimentul canalelor mediatic tradiționale¹” (vezi fig.1).

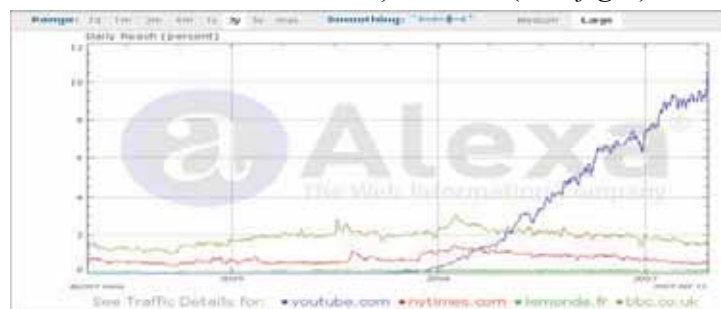

Figura. 1 – Evoluția traficului media on line

¹ Studiul organizației “Harris Interactive”, în cadrul Congresului Anual al Asociației Mondiale a Ziarelor.

Pot fi considerate *new media*² atât blogurile și extensiile online ale presei clasice (edițiile electronice ale publicațiilor tipărite, site-urile canalelor audio/video și ale agențiilor de presă), posturile TV și radio și publicațiile electronice cu activitate exclusiv pe Internet, cât și podcasturile (fișiere audio postate pe web), lumile virtuale („*Second life*”), enciclopediile de tip „wiki” (al căror conținut este realizat de utilizatori), platformele de socializare („*Facebook*”, „*MySpace*”), site-urile și e-mail-ul.

Potrivit studiului „*Fighting Back: New Media and Military Operations*”, *new media* reprezintă „*orice mijloc care permite unui spectru larg de utilizatori (de la indivizi la entități statale) să creeze și să disemineze informații în timp real, care au capacitatea să influențeze o audiență largă (regională sau mondială), folosind tehnologii de comunicații standardizate și având ca platformă unificatoare Internetul*”.

New Media poate avea mai multe accepțiuni, astfel că următoarele definiții ne pot oferi o perspectivă globală asupra conexiunii cu alte domenii³.

- **New media versus cyberculture** – Termenul de *cyberculture* reprezintă studiul unei variate game de fenomene sociale care sunt asociate Internetului și rețelelor de comunicare (bloguri, jocuri online cu jucători multipli), în timp ce *new media* este axată pe paradigme culturale (TV analog și digital, iPhone).

- **New media - tehnologia computerelor folosită ca o platformă de distribuție** – *New Media* înglobează domeniile culturale ce utilizează tehnologia digitală pentru distribuție și expunere (internet, website-uri, multimedia, discuri Blu-ray). Problema ce intervine în această explicație este faptul că, o dată la câțiva ani, definiția trebuie revizuită, deoarece acest „new” nu va mai fi atât de nou, întrucât noile forme de cultură vor fi distribuite prin intermediul computerului.

- **New media ca date digitale controlate de software** – Limbajul *new media* se bazează pe supoziția că, de fapt, toate componentele sferei culturale care au la bază reprezentarea digitală și distribuția pe computer dețin calități comune. *New media* este redusă la date digitale care pot fi manipulate de un software la fel ca orice alte date. Operațiunile media pot genera mai multe versiuni ale aceluiași obiect.

² www.bbc.co.uk; <http://whatsnewmedia.org>

³ BERGER, Arthur, *Media Analysis Techniques*, Londra, 2005.

• **New media, combinație între convențiile culturale existente și convențiile de software** – Termenul poate fi înțeles ca un amalgam între convențiile culturale mai vechi, „clasice” pentru reprezentări de date, acces și exploatare și noile convenții de acest tip. În ecuație, vechiul este reprezentat de realitatea vizuală și experiența umană, iar noul reprezintă datele numerice. Computerul nu implică deciziile creative și este văzut ca un tehnician. Ilustrativ, putem lua ca exemplu un film, unde software-ul este folosit în anumite secțiuni de producție, iar în altele se folosește animația creată pe computer.

• **New media, estetică ce însoțește stadiul de început al oricărei noi media moderne și tehnologia comunicării** – În timp ce curente ideologice reapar cu frecvență regulată, multe strategii estetice reapar de două sau trei ori. Pentru ca această abordare să fie cu adevărat folositoare, este insuficient să se înregistreze momentul apariției acestora. Astfel, ar trebui dezvoltată o analiză mult mai vastă care să coreleze istoria tehnologiei cu istoria socială, politică și economică a perioadei moderne.

• **New media, execuție mai rapidă a algoritmilor executați anterior manual sau prin intermediul altor tehnologii** – Computerele asigură o accelerare extraordinară a ceea ce înainte realizam prin tehnici manuale. Această viteză dramatică a execuției face posibile tehnici inexistente în trecut. Totodată, devin posibile noi forme de artă media, precum multimedia interactivă și jocurile pe computer. Deși, la un anumit nivel, putem vorbi despre computer ca fiind un calculator mai rapid, nu trebuie ignorată cealaltă identitate: a unui device de control cibernetic.

• **New media, codificare modernist-avangardistă; new media ca meta-media** – Manovich spune că anii 1920 sunt mult mai relevanți pentru *new media* decât oricare altă perioadă. Meta-media coincide cu postmodernismul, în sensul că ambele reutilizează vechile idei în loc să creeze ceva nou. *New media* avangardistă se referă la noi moduri de a accesa și exploata informația (hypermedia, baze de date, motoare de căutare). Meta-media este un exemplu de cum poate fi schimbată cantitatea în calitate, la fel cum tehnologia *new media* și tehnicile de manipulare pot recodifica estetica modernă într-o estetică postmodernă foarte diferită.

• **New media, articulare paralelă a ideilor similare în artă, postbelică** – Această artă implică realizarea de imagini prin schimbarea sistematică a unui singur parametru. Acest lucru duce la crearea unor imagini incredibil de similare. Astfel, putem concluziona că algoritmi, această parte esențială a *new media*, nu depind de tehnologie și pot fi realizați de oameni.

1.2 Schimbarea modelului de comunicare în media românească

Utilizând ca suport Internetul și beneficiind de avantajele acestui mediu (costuri scăzute, arie largă de adresabilitate, acces instantaneu la informații, interactivitatea datorată implementării tehnologiei web 2.0 ce a permis transformarea audienței în autori - *citizen journalism*), *new media* aduc un aport substanțial la schimbarea modelului clasic al comunicării.

Pe măsură ce dimensiunea și influența blogosferei (totalitatea web-logurilor și a autorilor de bloguri) crește, linia de demarcație dintre bloguri și *media mainstream* devine din ce în ce mai difuză: blogurile mari preiau caracteristicile edițiilor electronice ale ziarelor, iar site-urile mass media tradiționale încorporează formatul utilizat în blogosferă. De altfel, 95% din primele 100 de ziare din SUA au lansat bloguri ale reporterilor.⁴

Blogurile sunt considerate o alternativă la mass media clasice, principalul argument invocat de utilizatori fiind credibilitatea informațiilor furnizate, neafectată de presiunile existente în cadrul organizațiilor de presă tradiționale. Din această perspectivă, se remarcă în special blogurile politice, ai căror autori susțin că mass media clasice promovează o agendă ascunsă, determinată de interese de grup, suspiciune care constituie principala motivație a comentatorului politic independent.

În schimb, în cadrul dezbaterilor cu privire la edificarea blogurilor ca sursă de informații cu influență crescută, majoritatea controverselor sunt focalizate asupra lipsei eticii jurnalistice a bloggerilor, fiind contestată postarea pe bloguri a unor informații brute⁵.

În SUA, de exemplu, popularitatea blogurilor politice și credibilitatea acestora a ajuns la un nivel atât de înalt încât subiectele abordate în materialele postate au fost preluate în spațiul public, generând dezbateri care au influențat teme de campanie electorală.

Astfel, blogosfera se constituie într-una din principalele platforme de comunicare folosite de către politicieni pentru promovarea și testarea propriilor programe politice, fiind apreciată drept un *indicator al opiniei publice*.

➤ Conform site-ului *www.podcastnews.com*, strategia electorală a lui Barack Obama, orientată către *new media*, a reprezentat unul dintre avantajele care i-au permis să îl învingă pe contracandidatul său, John McCain,

⁴ <http://technorati.com/blogging/state-of-the-blogsphere>

⁵ Raportul „*Innovations in Newspapers*”, realizat de „Innovation International Media Consulting Group” (2007).

reticent față de transmiterea mesajelor politice prin intermediul Internetului. Practic, au fost primele alegeri, denumite și „alegerile Facebook”, în care candidații au încercat să se conecteze direct cu susținătorii prin intermediul rețelelor de socializare, în special Facebook și MySpace. Victoria lui Obama a fost datorată, în mare parte, susținerii din partea tinerilor: exit poll-urile au arătat că acesta a fost votat de peste 70% din cetățenții sub 25 de ani, cel mai mare procent de la introducerea exit poll-urilor în America (1976). De menționat că unul din strategii cheie ai lui Obama a fost Chris Hughes, cofondator al Facebook. Începând cu campania lui Barack Obama și aparatele partidelor politice au hotărât să utilizeze aceste noi servicii, așa cum s-a văzut la alegerile pentru Parlamentul European din iunie 2009.

În România, importanța crescândă a *new media* este relevată și de invocarea/preluarea din ce în ce mai frecventă a acestora de către presa scrisă și audio-video, precum și de audiența unor site-uri dedicate știrilor, a căror performanță este cu atât mai notabilă cu cât nu beneficiază de suportul unor trusturi media (Hotnews.ro/audiența zilnică de aproximativ 60-70.000 de cititori, ziare.com/30-35.000).

Majoritatea bloggerilor și specialiștilor din România a evidențiat creșterea credibilității blogurilor românești și deschiderea publicului și a clienților de publicitate față de acest nou mediu, în special datorită integrării blogurilor jurnaliștilor de către marile trusturi de presă „Intact”, „Media Pro” și „Realitatea - Cațavencu”. La aceasta se adaugă atenția pe care politicienii au început să o acorde fenomenului, un număr important de bloguri ale acestora fiind lansate în contextul campaniei electorale pentru alegerile locale din iunie 2008⁶.

Principalele deficiențe ale blogosferei românești sunt numărul relativ mic al blogurilor specializate, întreținute de specialiști, dar și concentrarea lor pe zona de media, publicitate și marketing.

În România, s-a remarcat folosirea *new media* de către grupuri anarhiste și militanții anti-globalizare și anti-NATO, care, în contextul Summit-ului Alianței Nord-Atlantice desfășurat la București (02-04.04.2008), au organizat proteste și au transmis mesaje instigatoare pentru sabotarea reuniunii (http://groups.yahoo.com/group/anti_nato). Totodată, o serie de materiale de tip dezvăluire – așa numitele “Armagedoane” – postate pe

⁶ Alina MUNTEANU, *Rețelele sociale, de la discuții pe forumuri la condiție impusă de angajați*, în cotidianul Financiarul/ București nr. 541, 10.03.2010;

diverse site-uri sau transmise prin e-mail publicațiilor centrale de către utilizatori anonimi, au provocat reacții publice din partea persoanelor/instituțiilor vizate.

În urma dezvoltării platformei digitale gratuite „Wiki”, ce permite colaborarea mai multor utilizatori în realizarea conținutului informațional, enciclopediile electronice au cunoscut o dezvoltare explozivă.

Aplicațiile de acest tip ajută la dezvoltarea sferei informaționale în mediul online, însă ridică dubii asupra calității materialelor, din moment ce oricine poate să scrie orice.

Cu toate acestea, impunerea unor criterii de redactare a materialelor postate pe www.wikipedia.org a condus la necesitatea citării surselor folosite la elaborarea materialelor, bibliografia rezultată reprezentând ea însăși o importantă bază de date.

Analistul media Iulian Comănescu, autorul blogului *comanescu.hotnews.ro*, a lansat site-ul MediaPedia.ro, o enciclopedie a mass media din România, cu caracter colaborativ, după modelul wikipedia.

Totodată, un grad mare de risc îl reprezintă site-urile care publică informații clasificate aparținând guvernelor sau corporațiilor. Astfel, *Wikileaks.org*, garantând anonimatul, încurajează utilizatorii să posteze documente oficiale cu caracter secret, oferind, în prezent, un număr important de materiale de acest tip. De exemplu, Iulian Comănescu, pe blogul său *comanescu.hotnews.ro*, a postat un link către [wikileaks.org](http://wikileaks.org/wiki/HHC_82_SB_(WABETO)) unde este prezentată o listă de echipamente din dotarea trupelor române din Basra (Irak), inclusiv arme, vehicule de transport și birotică.

2. New media - Implicații în domeniul intelligence-ului

Portalurile video (platforme web prin intermediul cărora utilizatorii pot încărca fișiere video de dimensiuni diferite, ulterior accesibile online publicului larg), deși folosite în special pentru divertisment, au devenit mediul la care recurg o serie posturi de televiziune și reporteri pentru a-și posta produsele jurnalistice, unele dintre ele realizate exclusiv pentru aceste site-uri.

Caracterul extrem de violent al materialelor postate pe LiveLeaks.org au determinat oficialii NATO să abordeze acest subiect în cadrul dezbaterii „*New media – ajutor sau impediment în situații de conflict?!*”, subliniind că site-ul respectiv este folosit de către talibani și insurgenții din Afganistan (editorul „NATO Review”, Paul King).

Conex, postarea unor filme cu execuția lui Saddam Hussein și acțiuni de luptă ale armatei SUA în orașe din Irak a generat dezbateri cu privire la insuficiența măsurilor de securitate și protecție a informațiilor.

Facilitățile oferite de Internet (costuri reduse, viteză superioară de transmitere a datelor, anonim) reprezintă argumente care „recomandă” *new media* ca unul din mijloacele principale folosite de organizațiile teroriste, rasiste și xenofobe și simpatizanții acestora pentru promovarea mesajelor ideologice proprii, în scopul câștigării de noi adepți sau pentru influențarea opiniei publice.

Ilustrativă în acest sens este utilizarea serviciului „Google Earth” – care oferă gratuit imagini detaliate ale suprafeței terestre – de către grupări teroriste pentru planificarea de atentate asupra unor obiective occidentale. În urma protestelor mai multor state, hărțile oferite de „Google Earth” au fost modificate, astfel încât să nu mai prezinte facilitățile guvernamentale și elementele de infrastructură critică.

Conform *www.memri.org*, toate site-urile, forumurile și blogurile care susțin Jihadul din Irak sunt găzduite de companii din Occident, majoritatea din SUA. Similar, potrivit „CNN International”, serviciul internațional de hosting pentru bloguri *blogspot.com*, deținut de compania Google, găzduiește mai multe site-uri ale unor rețele teroriste precum „Al-Qaeda în Irak”, care utilizează serviciul gratuit pentru a-și posta blog-urile în limbile germană, engleză și arabă.

În mod obiectiv, Internetul poate fi considerat principalul câmp de luptă în cyber-spațiu și, în consecință, în doctrină s-au cristalizat trei categorii de activități:

- **Activismul** – are în vedere utilizarea normală, nedestructivă a Internetului în sprijinul cauzei atacatorilor (grupurilor teroriste), operațiile efectuate axându-se pe studierea paginilor web pentru obținerea de informații, construirea de site-uri web în folosul acțiunii acestora și utilizarea poștei electronice pentru coordonarea acțiunilor planificate.

- **Hactivismul** – se referă la integrarea sentimentului de superioritate, satisfacție și împlinire de sine (hacking) cu cel de activism, acționând, prin utilizarea de tehnici specifice, împotriva site-urilor țintă de pe Internet pentru perturbarea (chiar întreruperea) funcționării normale a acestora, însă fără a cauza distrugerii importante.

- **Cyberterorismul** – se definește drept un atac premeditat, motivat politic, împotriva informației, sistemelor informatice, programelor informatice și datelor, țintelor luptătoare și necombatante, de către grupuri subnaționale sau de agenți clandestini.

Teoretic și practic, intelligence-ul ar trebui să graviteze în jurul schimbului eficient de informații, absența unei interacțiuni de acest gen constituind cauza pentru care atentatele din 11 septembrie nu au putut fi prevenite (așa cum au relevat rezultatele Comisiei care a investigat acest caz).

Preocuparea pentru actualele instrumente de comunicare și rețele de socializare subsumate *new media* a devenit o constantă în activitatea serviciilor de informații, care își perfecționează continuu modalitățile circumscrise monitorizării, evaluării și analizei *open source*.

Deși există specialiști care apreciază că *new media* extrag plus valoarea din produsele jurnalistice costisitoare pe care le adaptează și prezintă într-o nouă formă pe Internet, apariția și impunerea lor, ca sursă de informare alternativă presei tradiționale, reprezintă un fenomen global, care determină adaptarea continuă a mijloacelor și metodelor de analiză.

Rapoartele, studiile, analizele și documentele publicate online de către institute de cercetare, universități, organizații non-guvernamentale sau persoane publice/private, din diverse domenii, constituie baze de date cu un ridicat potențial informațional în elaborarea materialelor de informare cu relevanță operativă.

Doug Naquin, Director al National Intelligence Open Source Center, a recunoscut public că agenții folosesc site-uri de *social media* pentru a fi la curent cu diferite evenimente.

De asemenea, CIA a început, din 2006, să-și recruteze candidații, prin intermediul paginii de "Facebook", care oferă o privire de ansamblu a ceea ce *National Clandestine Service* (NCS) caută la un recrut. În același sens, pe YouTube este prezentat un videoclip promoțional, având ca țintă potențiali candidați din colegii. Mai mult, CIA și-a dezvoltat propria rețea de socializare, denumită *A-Space* (*Analytic Space*), lansată în 2008, cu scopul de a încuraja interacțiunile dintre agenți și de a facilita schimbul de informații într-un mediu securizat⁷.

Blogurile profesionale găzduiesc studii și comentarii postate de specialiști din domenii variate, inclusiv pentru a-și prezenta în premieră opiniile sau rezultatele cercetărilor, care sunt ulterior publicate în alte medii. Totodată, sunt folosite extensiv de mișcările sociale pentru a comunica, organiza și cristaliza coaliții ori pentru a promova diverse campanii politice.

⁷www.findingdulcinea.com/news/Americas/2009/Open-Source-Intelligence-Social-Media-and-the-CIA

Mai mult, comentariile vehiculate în blogosferă pot reprezenta o sursă importantă de informații, principalele subiecte și evenimente prezente pe agenda presei fiind completate cu date inedite de către utilizatorii blogurilor, de multe ori sub protecția anonimatului.

Principalele avantaje ale presei online, definitorii pentru succesul și dezvoltarea rapidă a acesteia în raport cu mass media clasice, constau în:

- viteza ridicată cu care poate fi actualizată informația;
- posibilitățile multimedia de prezentare a materialelor (fișiere audio/video asociate textului);
- participarea utilizatorilor (postarea de comentarii referitoare la completarea știrii);
- gratuitatea informației.

Folosirea acestor caracteristici specifice mediului virtual continuă să determine *consolidarea presei online și edificarea ei ca sursă de informare de sine-stătătoare*, competitive, și nu doar alternativă, a canalelor mediatice tradiționale.

În raport cu sursele tradiționale de informare, blogosfera prezintă ca avantaj *transmiterea aproape instantanee a informațiilor prin intermediul rețelelor* și, implicit, *posibilitatea monitorizării în timp real a reacțiilor generate*, ceea ce permite ajustarea rapidă a acțiunilor în sensul obținerii efectului/scopului vizat.

Dincolo de aceste avantaje, analiștii din cadrul structurilor de intelligence nu trebuie să neglijeze riscul supraaprecierii valorii de adevăr a unor date de presă ce pot fi doar dezinformări.

În plus, multitudinea și varietatea datelor vehiculate prin *new media* îngreunează procesul de diferențiere a celor valide de cele imprecise ori chiar false. Pentru a diminua aceste neajunsuri, ofițerii analiști trebuie să își dezvolte anumite abilități de bază, în vederea:

- înțelegerii unei probleme în ansamblul său;
- colectării informațiilor cu celeritate;
- separării conținutului relevant de cel irelevant;
- coroborării, verificării și analizării datelor obținute;
- elaborării, cu acuratețe, a informației cu relevanță pentru securitatea națională.

În condițiile în care aproximativ 80% din informațiile colectate de serviciile de informații provin din *open source*, exploatarea și valorificarea potențialului informațional oferit de *new media* este în continuă creștere.

➤ Un exemplu edificator îl constituie conflictul dintre Turcia și Israel, cauzat de incidentul din mai 2010, de la bordul navei „Mavi Marmara”, în care și-au pierdut viața 9 cetățeni turci, ca urmare a intervenției în forță a trupelor speciale israeliene. Temporar, incidentul a dus la deteriorarea relațiilor dintre cele două state, la suspendarea colaborării militare și limitarea, la un nivel minim, a cooperării în diverse domenii. În acest context și în condițiile în care guvernul israelian a refuzat să ofere detalii despre militarii implicați în incident, serviciile de informații ale Turciei au identificat numele militarilor israelieni participanți la raidul asupra navei „Mavi Marmara”, prin intermediul site-urilor de socializare și a imaginilor. Potrivit informațiilor relatate de media turcă, atunci când guvernul israelian a refuzat să răspundă solicitărilor înaintate de Turcia, procurorul care conducea ancheta, a decis să obțină informațiile necesare în altă manieră. Practic, structurile de intelligence au recurs la *analizarea imaginilor atacului și i-au identificat pe militarii israelieni pe site-urile de socializare, „Facebook” și „Twitter”*. Schema celor 174 de persoane implicate în acest incident a fost înaintată de procurorul turc Mehmet Akif Ekinci autorităților israeliene în vederea demarării procedurilor legale.

Urmare a trendului comunicării on-line, de dezvoltare pe piața *new media*, activitatea de prelevare desfășurată de ofițerii analiști trebuie orientată și intensificată către pachetele de știri furnizate de agenții specializate (ex. „News In”), consultarea de bloguri și forumuri de discuții (acestea reprezentând cadrul organizat în care cititorii își pot exprima opiniile pe o anumită temă, monitorizarea acestora fiind utilă în procesul prelucrării acestor mesaje, în cadrul analizelor de impact), rezultatele urmând a fi valorificate în activitatea specifică.

Informațiile furnizate de agenția „News In” se adresează unui public de nișă, acoperind 3 domenii importante de activitate: energetic, IT&C și financiar-bancar („NewsIn Essential” – știri, statistici, rapoarte; „NewsIn Financial and Banking” - știri, statistici, rapoarte, profiluri, biografii; „NewsIn Energy” – știri, statistici, rapoarte, profiluri, biografii) cărora li se adaugă un flux de fotografie de presă, un flux video, arhivă de imagini filmate, baze de date de persoane publice. Pachetele specializate de știri cuprind următoarele secțiuni:

➤ „NewsIn Essential” conține informații din domeniul macroeconomic și este format din: statistici oficiale furnizate de organisme abilitate („BNR”, „INS” etc.); rapoarte (rapoarte lunare asupra evoluțiilor macroeconomice).

➤ „NewsIn Financial and Banking” conține informații despre bursă, bănci, asigurări, leasing, societăți de investiții financiare și are următoarea structură:

- statistici: statistici oficiale furnizate de organisme ca „BNR”, „BVB”, „INS”, „CSA” etc.;

- rapoarte: sunt publicate, lunar, rapoarte referitoare la Bursa de Valori, tranzacții importante pe piața românească;
- profiluri: în această secțiune se găsesc profiluri ale companiilor ce activează în piață , cu date referitoare la acționariat, tendințe de evoluție în România;
- biografii: sunt prezentați managerii de top ai companiilor din piață (date personale, date de contact oficiale și informații legate de carieră).
 - „NewsIn Energy” – conține informații despre piața energiei, internă și externă (cu impact asupra pieței interne) și cuprinde:
 - statistici: statistici oficiale furnizate de organisme precum „Energaz Information Administration”, „INS” etc;
 - rapoarte: lunar, este postat raportul sectorului energetic. De asemenea, se regăsesc și rapoarte punctuale, pe teme precum efectele creșterii prețului petrolului, preluarea „MOL” de către „OMV” etc;
 - profiluri: în această secțiune se găsesc profiluri ale companiilor ce activează în piață, cu referiri la acționariatul respectiv și evoluția în România;
 - biografii: sunt prezentați managerii de top ai companiilor din piață (date personale, date de contact oficiale și informații legate de carieră).

3. Considerații finale

Dincolo de valoarea informațională a Internetului, acesta prezintă și riscul de a fi utilizat de profesioniști ai dezinformării, miza constituind-o numărul mare de utilizatori consumatori de informație care accesează rețeaua pentru a se informa și/sau documenta cu privire la diferite subiecte, inclusiv cu impact asupra securității naționale. În acest context, situațiile în care rețeaua Internet este utilizată în scop de manipulare sunt din ce în ce mai frecvente, înregistrându-se forme tot mai elaborate precum: atacurile informaționale și imagologice asupra instituțiilor publice, incitarea și supradimensionarea unor tendințe destabilizante, compromiterea și/sau discreditarea unor concurenți etc.

De aceea, trebuie avută în vedere necesitatea gestionării cu precauție a informațiilor colectate din mediul virtual, verificând credibilitatea surselor și a datelor postate. În plus, poșta electronică este permanent înregistrată, iar expeditorul documentului nu are un control total asupra posibilei diseminări și distorsionări a datelor. Bunăoară, specialiștii atenționează asupra volatilității informațiilor vehiculate în acest mediu, precizând că durata medie de viață a unui document pe Internet este de 75 de zile, în condițiile în care site-urile apar și dispar fără a respecta o anumită regulă de frecvență.

Ascensiunea a două tehnologii conjugate – televiziunea și informatica – oferă posibilitatea percepției unei alte dimensiuni a lumii reale, într-un limbaj informatic comun tuturor celor care folosesc calculatoarele, indiferent de țara de sorginte.

În *cyberspace*, cel ce poartă războiul digital în fața terminalului său conectat la rețea, riscă foarte puțin să fie prins; în timp de pace riscul de a fi judecat este și mai mic, cel de a fi condamnat, aproape nul, iar în timp de război computerul poate deveni arma care decide sau schimbă scopul unei acțiuni militare.

Bibliografie

1. Berger, Arthur, *Media Analysis Techniques*, Londra, 2005.
2. Munteanu Alina, *Rețelele sociale, de la discuții pe forumuri la condiție impusă de angajați*, în cotidianul Financiarul/ București nr. 541, 10.03.2010.
3. Raportul „*Innovations in Newspapers*”, realizat de „Innovation International Media Consulting Group”, 2007.
4. Studiul prezentat de organizația „Harris Interactive” în cadrul Congresului Anual al Asociației Mondiale a Ziarelor, 2007.

Surse Internet

1. www.technorati.com/blogging/state-of-the-blogsphere
2. www.findingdulcinea.com/news/Americas/2009/Open-Source-Intelligence-Social-Media-and-the-CIA
3. www.bbc.co.uk; <http://whatsnewmedia.org>

Riscuri organizaționale asociate instrumentelor *new media*

drd. Mihaela STOICA

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”
stoicamihaela11@yahoo.com

Abstract

In a global competitive environment, facilitated by new media instruments, the organizations can and do take the advantages of technology. However, all those advantages have a lot of other disadvantages, which make the goal achievement more and more difficult. In front of those risks, governments and organizations are taking measures for protecting the infrastructure and to make cyber infrastructure more resilient.

Keywords: new media, social media, management, security strategy.

În 1950, Petre Drucker, în lucrarea sa, *The new society*, a adus în prim plan schimbările care se vor prefigura mai târziu în societatea modernă. În lucrarea sa, Drucker prezintă ideea de *knowledge worker* (lucrătorul al cărui singur capital este cunoașterea, oameni care gândesc pentru a trăi), un concept care revoluționează știința managementului, prin faptul că aduce în prim plan omul ca factor principal al schimbării în organizație.

Ceva mai târziu, în 1968, Doug Engelbert, cercetător la Stanford Research Institute, preia ideea și o dezvoltă. Activitatea de cercetare a lui Engelbert duce la crearea unei noi discipline în 1962, „Augmenting Human Intellect: A Conceptual Framework,” în cadrul unui contract cu șeful Information Sciences of the U.S. Air Force Office of Scientific Research.

Concepte precum creșterea potențialului intelectului uman, îmbunătățirea infrastructurii, evoluția artifactelor, practica social culturală a limbajelor, au dus la conceptul de *IQ colectiv*¹. Acesta spune că IQ-ul colectiv este o măsură a cât de bine pot munci oamenii în probleme importante și profita de oportunități în mod *colectiv* – cât de repede și inteligent pot anticipa

¹ <http://www.dougenelbart.org/about/collective-iq.html>; A Research Center for Augmenting Human Intellect. Douglas C. Engelbart and William K. English, *AFIPS Conference Proceedings of the December 1968 Fall Joint Computer Conference*, San Francisco, CA, Vol.33, pp. 395-410.

sau răspunde la o situație, valorificând percepția, înțelegerea, planificarea, raționamentul, previziunea, cunoștințele și experiența în valoare colectivă. IQ-ul colectiv este o măsură a eficienței. Este, de asemenea, o măsură a cât de eficient poți combate problemele urgente și complexe și cum să ridici IQ-ul colectiv la cel mai înalt potențial, astfel fiind mult mai eficienți în rezolvarea problemelor urgente și complexe.

Motivația acestui tip de discurs vine din presupunerea că urgența și complexitatea problemelor vor crește exponențial iar combinația dintre cele două vor crea adevărate provocări pentru organizație, fie ea publică sau privată.

O primă descriere a interacțiunii sociale care poate fi realizată prin intermediul unei rețele, definită prin conceptul de „galactic network”, a fost publicată într-o serie de memo-uri de către J.C.R. Licklider, conducătorul unui program de cercetare la DARPA². El a imaginat o interconectare globală printr-un set de computere prin care fiecare poate accesa date și programe din orice loc.

Toate aceste teorii au culminat în 1989 când, din dorința de a asigura un management al informațiilor, Berners-Lee a propus pentru prima dată (martie 1989) un sistem de management al informațiilor, care la scurt timp, cu ajutorul lui Robert Cailliau a implementat cu succes prima comunicare HTTP între un client și un server „via Internet”.

De la invenția lui Sir Tim Berners-Lee³ în 1989 și creșterea sa spectaculoasă, World Wide Web are un profund impact asupra umanității. Acest impact evoluează în mod continuu prin crearea de noi conținuturi, softuri de conectare și infrastructură⁴. Astfel, acum, nu suntem numai dependenți de drumuri, cabluri de electricitate, conducte de gaze sau de apă, ci și de rețelele de calculatoare, numite Internet.⁵

„Internetul este în primul rând o capacitate de transmisiune globală, un mecanism pentru diseminarea informațiilor și un mediu pentru colaborare și interacțiune între indivizi și computerele lor fără constrângeri legate de locația geografică”⁶.

² The Advanced Research Projects Agency (ARPA) și-a schimbat numele în Defense Advanced Research Projects Agency (DARPA) în 1971, apoi iar în ARPA în 1993, și iar în DARPA în 1996.

³ Sir Timothy John (Tim) Berners-Lee (n. 8 iunie 1955) este un programator englez, inventator al World Wide Web-ului. Este actualmente director al World Wide Web Consortium (W3C), organizația ce tutelează standardele Web-ului.

⁴ Webindex, Web Foundation's Website: www.webfoundation.org, 2012.

⁵ A. G. M. VAN DIJK, 2006, The network society – social aspects of New Media, Second Edition, SAGE Publications, London.

⁶ <http://www.internetsociety.org/internet/what-internet>

Internetul operaționalizează astfel conceptul de IQ colectiv, deschiderea și interconectarea indivizilor din orice parte a globului făcând ca lucrul colaborativ, cunoștințele și experiența în valoare colectivă să aibă un impact nemaiîntâlnit în istorie. Trebuie avut însă în vedere și faptul că această colaborare globală nu este întotdeauna în favoarea organizației, ci poate aduce, de multe ori, prejudicii grave, atât financiare, cât și de imagine.

Riscuri organizaționale asociate instrumentelor New Media

Procesele complexe din cadrul organizației sunt în mod constant favorizate de canalele de informare și comunicare denumite *new media*. Organizațiile au integrat rapid instrumentele *new media* în diversele departamente. Astfel, acestea pot fi utilizate cu succes în multe din departamentele din cadrul unei organizații, acestea ajutând la scăderea costurilor asociate serviciilor de marketing, e-comerț, intelligence competitiv, relații cu clienții, resurse umane etc.

În ultimele decenii, aceste tehnologii au început să joace un rol tot mai important în acest proces. Organizațiile au devenit atât de dependente de aceste canale încât ele încetează să funcționeze atunci când computerele cedează și rețeaua nu funcționează.⁷

Comerțul online este un segment în continuă creștere. O prognoză privind proiectele de vânzări online în Statele Unite ale Americii arată o creștere de 7 spre 8 procente pe an, ajungând la \$250 billioane până în 2014. Vânzările online permit antreprenorilor să facă afaceri repede, cu costuri mici și cu acces la milioane de potențiali clienți, aceasta încurajând inovația și crearea de noi locuri de muncă.⁸

Conform datelor furnizate de Uniunea Europeană, sunt estimați 150,000 viruși informatici în circulație în fiecare zi și 148,000 de computere compromise în fiecare zi.⁹

World Economic Forum estimează ca 10% din infrastructura critică de informații să fie în colaps în următoarea decadă, ceea ce ar cauza pierderi de 250 billioane de dolari.

⁷ Harry BOUWMAN, Bart VAN DEN HOOFF, Lidwien VAN DE WIJNGAERT, Jan VAN DIJK, 2005, *Information & Communication Technology in Organizations Adoption, Implementation, Use and Effects*, First Published In Holland With The Title *Ict In Organisaties. Adoptie, Implementatie, Gebruik En Effect*. Amsterdam, Boom Uitgeverij, 2002, Sage Publications, London · Thousand Oaks · New Delhi, p. 41.

⁸ <http://www.nist.gov/nstic/business.html>

⁹ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-94_en.htm

Criminalitatea informatică cauzează incidente de securitate cibernetică. Symantec estimează că victimele criminalității informatice în lume pierd 290 bilioane de euro în fiecare an, în timp ce un studiu realizat de McAfee estimează profiturile din criminalitatea informatică la 750 de bilioane de euro în fiecare an.¹⁰

Într-un studiu coordonat de Comisia Europeană, numit Eurobarometrul 390¹¹, privind securitatea cibernetică, se menționează faptul că 38% din utilizatorii de Internet și-au schimbat comportamentul online din cauza îngrijorării privind securitatea cibernetică: 18% spun că este puțin probabil să mai facă cumpărături online iar 15% spun că este puțin probabil să folosească online banking. De asemenea, 74% din respondenți sunt de părere că riscul de a deveni o victimă a crescut, 12% deja au experimentat fraudele online și 80% evită să dezvăluie informații personale.

Cu toate acestea, cifrele Eurostat arată că în ianuarie 2012 doar 26% din întreprinderile din Uniunea Europeană și-au definit o politică de securitate a infrastructurii de tehnologie și comunicații.

Creșterea tranzacțiilor online face accesul criminalilor ciberneticici mult mai facil ca înainte, existând astfel riscuri majore în ceea ce privește furtul de identitate, furtul de proprietate intelectuală și altele. Impactul amenințărilor de securitate cibernetică poate fi ierarhizat în trei componente majore:

- *Impactul politic, economic și social*
- *Impactul asupra infrastructurii și comunicațiilor instituționale*
- *Impactul asupra vieții și securității personale.*

Strategii organizaționale de gestionare a riscurilor ciberneticice

În acest context fragil al piețelor influențate de numeroase atacuri atât la nivel guvernamental, cât și la nivelul organizațional favorizate de infrastructura cibernetică, organizațiile trebuie să ia propriile măsuri de protecție. Precizăm aici două moduri în care organizațiile pot gestiona riscurile asociate new media.

➤ *Adoptarea politicilor de utilizare a social media*

În ultimii ani printr-o rețea socială se înțelege deseori și o rețea (informațională) de utilizatori Internet, bazată pe anumite site-uri web la care utilizatorii se pot înscrie și interacționa cu alți utilizatori, deja înscriși.

¹⁰ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-94_en.htm

¹¹ Special Eurobarometer 390 / Wave EB77.2 – TNS Opinion & Social, Survey coordinated by the European Commission, Directorate-General for Communication, (DG COMM “Research and Speechwriting” Unit), European Commission, 2012, p. 4.

Aceste rețele sociale fac parte din fenomenul relativ nou, global, numit Web 2.0. Astfel, membrii unei rețele sociale sunt legați între ei în mod informal, fără obligații, dar de obicei contribuie activ la colectarea și răspândirea informațiilor pe întregul glob prin intermediul web-ului. Eventual denumirea unei astfel de rețele (informaționale) de utilizatori s-ar putea echivala cu „rețea internautică de utilizatori”.

Pe lângă avantajele acestor rețele, care facilitează de exemplu întraajutorarea membrilor, formarea de noi cunoștințe și prieteni, răspândirea rapidă a știrilor și zvonurilor („bârfelor”), aceste rețele ascund și pericole, deoarece de obicei nu se declară explicit care e sursa informațiilor, cine este furnizorul de servicii, și nici dacă acesta intenționează să utilizeze informațiile și în alte scopuri.

Lipsa de reglementări clare deschide poarta pentru abuzuri grave asupra datelor private sau chiar secrete ale utilizatorilor, fie ale individului sau ale organizației.

În ultimii ani comunicarea prin rețelele sociale are consecințe din ce în ce mai vizibile, chiar și pe plan mondial, consecințe care se reflectă în mod indubitabil și asupra mediului economic. Analistii sunt de părere că fără rețele sociale evenimentele s-ar fi desfășurat altfel. Câteva exemple de evenimente (2011) influențate puternic de comunicația prin rețele sociale:

- Protestele din Egipt care au dus la demisia lui Hosni Mubarak, președintele statului.
- Revolta populară din Tunisia care a dus la răsturnarea președintelui Zine El Abidine Ben Ali.
- Dovedirea de plagiate, ca de ex. lucrarea de doctorat a fostului ministru al apărării din Germania, graful Karl-Theodor zu Guttenberg.
- Convocarea publicului la diverse întruniri sau chiar demonstrații poate fi ușurată; de exemplu s-au înmulțit așa-numitele *facebook parties* (singular: *facebook party*).
- Alegerile din Moldova, influențate puternic de comunicarea pe Twitter, căpătând chiar denumirea de „revoluția Twitter”.
- Influența tot mai mare a consumatorului asupra produselor organizației, ceea ce poate duce foarte ușor la o criză a organizației care se poate solda o criză de imagine și în final cu pierderi materiale.

În aceste condiții, organizațiile trebuie să aibă în vedere faptul că Internetul creează o expunere fără precedent și că trebuie luate măsuri prin care această expunere trebuie să fie gestionată în așa manieră încât să aducă beneficii organizației.

Datorită influenței în creștere pe care *social media* o are în asigurarea securității informațiilor organizațiilor, tot mai multe organizații au simțit nevoia de a crea un cadru formal de utilizare a *social media* în organizație, dar și în afara acesteia.

Astfel, companiile au început implementarea unor politici de utilizare a platformelor *social media*, pentru a se proteja de expunerea informațiilor confidențiale pe acestea. Spre exemplu, Dell¹² avertizează angajații în legătură cu faptul că nerespectarea principiilor de utilizare a *social media* de către un angajat al companiei poate avea consecințe serioase care pot duce la terminarea contractului în acord cu legile din țara unde este angajatul. Câteva din aceste principii ar fi: protejarea informațiilor, respectarea legilor și a codului de conduită, asumarea răspunderii.

În Online Social Media Principles ale Coca Cola Company¹³, se admite importanța participării la conversațiile online și se prevede faptul că aceste conversații trebuie să aibă loc în mod corect. Astfel, principiile au fost dezvoltate pentru a ajuta asociații de a participa la această nouă frontieră de marketing și comunicare, care reprezintă firma și partaja spiritele optimiste și pozitive ale mărcilor sale.

➤ **Implementarea standardelor de management al informațiilor**

În condițiile creșterii numărului de tranzacții online, organizațiile trebuie să implementeze standarde de securitate a informațiilor, pentru a conferi o credibilitate crescută beneficiarilor.

Implementarea standardelor de securitate a informațiilor poate avea câteva avantaje, cum ar fi:¹⁴

- credibilitatea, integritatea și încrederea conferită clienților, angajaților, partenerilor contractuali și proprietarilor ca informațiile și sistemele informatice ale companiei sunt protejate;
- conferirea dovezii pentru autorități că sunt respectate legile și reglementările în vigoare;
- asigurarea unui plan de continuitate al afacerii și de recuperare din dezastru, adecvat organizației;
- creșterea productivității prin reducerea riscurilor operaționale și o mai mare disponibilitate în exploatarea sistemelor informatice;

¹² <http://www.dell.com/Learn/us/en/uscorp1/corp-comm/social-media-policy?c=us&l=en&s=corp&delphi:gr=true>

¹³ <http://www.coca-colacompany.com/stories/online-social-media-principles>

¹⁴ <http://srac.ro/srac.php?id=162&menu=1>

- diferențierea față de alți competitori în cadrul licitațiilor organizate în cadrul sectorului public sau la încheierea unor contracte comerciale, care implică accesul la informații sau chiar secrete de stat.

Strategii internaționale de gestionare a riscurilor cibernetice

În condițiile în care mediul economic este profund afectat de schimbările rapide și dependența de mediul online, guvernele au trebuit să stabilească măsuri pentru reglementarea acestuia.

Revelatoare din acest punct de vedere este *Strategia americană de securitate*, în care se specifică faptul că „Amenințările cibernetice asupra securității statului reprezintă una dintre cele mai serioase amenințări asupra securității naționale, a siguranței publice și a provocărilor economice pe care le facem față ca națiune. Tehnologiile variate care ne împuternicesc pe noi să conducem și să creăm, de asemenea împuternicesc pe cei care vor să distorbe și să distrugă... Internetul și comerțul electronic sunt chei ale competitivității noastre economice, dar criminalii cibernetici costă companiile și consumatorii milioane de dolari și o valoroasă proprietate intelectuală”¹⁵.

În decembrie 2012, a fost actualizată poziția SUA privitor la amenințările cibernetice, ea fiind considerată cea mai mare amenințare, fiind pe locul întâi în ceea ce privește securitatea țării, surclasând și terorismul internațional.

Astfel, SUA decide să acționeze în două direcții majore pentru crearea de rețele sigure, de încredere și reziliente:

- **Investițiile în oameni și tehnologie:** pentru a avansa acest obiectiv se lucrează în cadrul guvernului și cu sectorul privat pentru a proiecta tehnologii mai sigure care să dea abilitatea de a proteja mai bine și de a îmbunătăți reziliența sistemelor și rețelelor critice ale guvernului și a industriei. Astfel se urmărește intensificarea investițiilor în elementele active de cercetare și dezvoltare necesare pentru inovare și dezvoltare de care este nevoie pentru preîntâmpinarea aceste provocări și se lansează o campanie națională de promovare cuprinzătoare pentru conștientizarea problemelor de securitate cibernetică și de instruire de la nivelul conducerii până la nivelul sălilor de clasă și de construire a forței de muncă digitale pentru secolul XXI.

- **Parteneriate puternice:** extinderea parteneriatelor internaționale la mai multe categorii de probleme, incluzând dezvoltarea unor norme

¹⁵ National Security Strategy, pag. 27-28, The White House, Washington, SUA, May 2010.

de conduită acceptabilă în cyberspațiu; legi care privesc criminalitatea cibernetică; protejarea datelor, protecția și zona privată; și abordări privind apărarea rețelelor și răspunsul la atacurile cibernetice; colaborarea cu toți actorii cheie – incluzând toate nivelurile sectoarelor guvernamental și privat, naționale și internaționale – pentru a investiga intruziunile cibernetice și de a asigura un răspuns organizat și unitar pentru incidentele cibernetice. Planurile și resursele alocate vor trebui făcute anticipat în același mod în care se operează pentru dezastrele naturale.¹⁶

În concordanță cu Strategia Casei Albe de promovare a culturii de securitate cibernetică a fost creat *National Strategy for Trusted Identities in Cyberspace (NSTIC)*, o inițiativă a Casei Albe de lucru colaborativ cu sectorul privat, cu grupurile de susținere, agențiile sectorului public și alte organizații pentru îmbunătățirea securității, secretelor și utilității tranzacțiilor online.

Această Strategie conduce spre dezvoltarea standardelor și politicilor de interoperabilitate a tehnologiilor, numit "Identity Ecosystem", în care indivizii, organizațiile și infrastructura aferentă – cum ar fi ruterele și serverele - să fie în mod automat autentificate. Scopul acestei Strategii este acela de a proteja indivizii, afacerile și agențiile publice de costurile ridicate asociate cybercrimei, cum ar fi furtul de identitate și fraudele, ajutând în același timp ca Internetul să fie un suport pentru inovare și piață înfloritoare pentru produse și idei.¹⁷

Uniunea Europeană se aliniază și ea eforturilor de prevenire a riscurilor. Astfel, în 07/02/2013, a fost elaborată și strategia Uniunii Europene de protecție a libertăților și oportunităților Internetului (EU Cybersecurity plan to protect open internet and online freedom and opportunity)¹⁸. Strategia europeană concretizează viziunea Europei asupra securității cibernetice în termen de cinci priorități:

- Realizarea rezilienței cibernetice.
- Reducerea drastică a criminalității informatice.
- Dezvoltarea politicilor de apărare și a capacităților legate de politica de securitate și apărare comună asupra amenințărilor cibernetice (PSAC) – Common Security and Defence Policy (CSDP).
- Dezvoltarea resurselor industriale și tehnologice pentru securitatea cibernetică.

¹⁶ National Security Strategy, pag. 27-28, The White House, Washington, SUA, May 2010.

¹⁷ <http://www.nist.gov/nstic/about-nstic.html>

¹⁸ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-94_en.htm, accesat aprilie 2013

- Stabilirea unei politici internaționale coerente pentru Uniunea Europeană și pentru promovarea valorilor acesteia.

În conformitate cu aceste principii, Uniunea Europeană a stabilit un Centru pentru Cybercriminalitatea în Europa (European Cybercrime Centre)¹⁹, deschis la 11 ianuarie 2013 cu sediul la Haga, și a propus legislație privind atacurile împotriva sistemelor informatice.

România s-a aliniat acestei politici de asigurare a securității cibernetice, urmare a politicilor internaționale în acest sens. Astfel, în februarie 2013, într-un anunț de presă postat pe site-ul președenției României a fost anunțat faptul că Consiliul Suprem de Apărare a Țării a aprobat Strategia de Securitate Cibernetică „care vizează implementarea unor măsuri de securitate care să conducă la creșterea nivelului de protecție a infrastructurilor cibernetice în concordanță cu noile concepte și politici din domeniul apărării cibernetice elaborate și adoptate la nivelul NATO și al Uniunii Europene”²⁰. Ulterior, aceasta a fost publicată într-o hotărâre de guvern, HG 271 din 23 mai 2013.

Concluzii

Într-un mediu competițional global, favorizat de apariția și dezvoltarea fără precedent a instrumentelor *new media*, fapt care duce spre o globalizare a comerțului și serviciilor, guvernele, organizațiile și indivizii se confruntă și cu numeroase riscuri pe care trebuie să le gestioneze.

Implementarea politicilor guvernamentale, influențate de procesele birocratice, nu pot ține pasul cu dezvoltarea fără precedent a acestor tehnologii. Așa cum sublinia Alvin Toffler, „Guvernele și instituțiile parlamentare ale celui de-Al Doilea Val au fost concepute pentru adoptarea deciziilor fără grabă, în pas cu o lume în care era nevoie de o săptămână pentru ca un mesaj să ajungă de la Boston sau New York la Philadelphia. Astăzi, însă, dacă un ayatollah reține ostateci la Teheran sau strănută la Qom, conducătorii de la Washington, Moscova, Paris sau Londra trebuie uneori să reacționeze cu decizii în câteva minute”²¹.

Astfel, organizațiile trebuie să își dezvolte propriile sisteme de rezistență și reziliență la riscurile asociate acestora, implementând sisteme și politici care să le protejeze.

¹⁹ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-13_en.htm, accesat aprilie 2013

²⁰ http://www.presidency.ro/?_RID=det&tb=date&id=14152&_PRID=search

²¹ TOFFLER, Alvin, 1980, Al treilea val, Antet XXpress și Lucman, Grupul drago print, București.

Bibliografie

1. A. G. M. van Dijk, *The network society –social aspects of New Media*, Second Edition, SAGE Publications, London, 2006.
2. Harry Bouwman, Bart Van Den Hooff, Lidwien Van De Wijngaert, Jan Van Dijk, 2005, *Information & Communication Technology in Organizations Adoption, Implementation, Use and Effects*, First Published In Holland With The Title *Ict In Organisaties. Adoptie, Implementatie, Gebruik En Effect*. Amsterdam, Boom Uitgeverij, 2002, Sage Publications, London · Thousand Oaks · New Delhi, p. 41.
3. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-13_en.htm
4. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-94_en.htm
5. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-94_en.htm
6. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-94_en.htm
7. <http://srac.ro/srac>
8. <http://www.coca-colacompany.com/stories/online-social-media-principles>
9. <http://www.dell.com/Learn/us/en/uscorp1/corp-comm/social-media-policy>
10. <http://www.dougenelbart.org/about/collective-iq.html>; A Research Center for Augmenting Human Intellect. Douglas C. Engelbart and William K. English, *AFIPS Conference Proceedings of the December 1968 Fall Joint Computer Conference*, San Francisco, CA, Vol.33, pp. 395-410.
11. <http://www.internetsociety.org/internet/what-internet>
12. <http://www.nist.gov/nstic/about-nstic.html>
13. <http://www.nist.gov/nstic/business.html>
14. <http://www.presidency.ro/>
15. National Security Strategy, pag. 27-28, The White House, Washington, SUA, May 2010.
16. Special Eurobarometer 390 / Wave EB77.2 – TNS Opinion & Social, Survey co-ordinated by the European Commission, Directorate-General for Communication, (DG COMM “Research and Speechwriting” Unit), European Commission, 2012, p. 4.
17. Toffler, Alvin, *Al treilea val*, Editura Antet XXpress și Lucman, Grupul Drago Print, București, 1980.
18. Webindex, Web Foundation’s Website: www.webfoundation.org, 2012.

Efectele insolvenței în planul securității umane și al siguranței naționale în România

Partea a II- a – Particularități

Mădălina GRIGOROVICI

Masterand în cadrul programului *International Human Rights Law*,
Faculty of Law, Lund University, Suedia
madalina.grigorovici@yahoo.com

Abstract

This article aims to prove the complex connection between insolvency and human security and the way this relation affects national security. Considering the overall economics' implication in security and the preliminary clarification of the concepts in question presented in the first part of the article, in this second part we gradually reveal the correspondence between different governmental policies concerning insolvency and their influence on individuals, human security and national security. After presenting the actual state of human security in Romania, the article ends by establishing the Romanian Intelligence Service's role in protecting national security through human security.

Keywords: human security, insolvency law, national security, international security, human development, human rights, economic environment, governmental policy, unemployment rate, national interests, intelligence.

1. Corelarea legislației insolvenței cu interesele naționale

1.1. Teorii fundamentale în proiectarea legislației insolvenței

În materie de proiectare și implementare a procedurii insolvenței, se remarcă o serie de teorii fundamentale în insolvență. Când se confruntă cu o afacere cu probleme financiare, părțile trebuie să analizeze dacă este posibil ca afacerea să devină profitabilă și să acționeze în consecință: afacerile care nu au potențial de profit vor fi lichidate, iar cele care au șanse de redresare

vor fi reorganizate. În particular, o asemenea abordare trebuie să fie în acord cu interesele părților. La o scară mai largă, legea trebuie să reflecte politicile sociale pe care un stat națiune dorește să le promoveze. De exemplu, dacă un stat națiune dorește să protejeze locurile de muncă pentru angajați cât mai bine cu putință, legile trebuie concepute în așa fel încât să promoveze reorganizarea judiciară, prin aceasta protejând activitățile care oferă locuri de muncă. Dacă, pe de altă parte, o națiune dorește să încurajeze cât mai mult investițiile străine prin promovarea drepturilor creditorilor, atunci legea trebuie să permită creditorilor accesul cât mai rapid la active pentru ca aceștia să-și satisfacă creanțele¹.

O teorie economică ce merită reținută afirmă că este inefficient și inutil să încercăm să reorganizăm întreprinderile eșuate pentru a păstra forța de muncă. Teoria sugerează că activele în sine produc valoare economică mai mare și locuri de muncă mai multe decât agentul economic care le utilizează. Dacă un agent economic în insolvență deține active productive, acesta trebuie lichidat și activele productive redistribuite (prin vânzare sau prin *spin-off*²) către un nou agent economic sau către unul mai eficient care poate utiliza mai bine acele active³.

O asemenea redistribuire va rezulta o creștere a ratei de angajare la noii agenți economici. La nivel macroeconomic, nivelul de ocupare a forței de muncă pe piață va reveni la cotele normale. Dificultatea în această teorie, mai ales într-o perioadă de tranziție, este că se pot dezechilibra grav economiile locale. La nivelul economiei naționale poate părea o ajustare adecvată să pierzi 1.000 de angajați într-un anumit loc unde un agent economic a eșuat, dar să câștigi 1.000 de angajați într-un alt loc unde funcționează noul agent economic care utilizează activele mobilizate pe baze economice mai solide. Din perspectiva economiei locale, această ajustare de 1.000 de angajați poate fi o catastrofă. Dacă acea economie locală era total dependentă de angajatorul eșuat, guvernul se va confrunta

¹ American Bar Association, "The Development of Insolvency Law as Part of the Transition from a Centrally Planned to a Market Economy", Fall 1992, p. 2 – disponibil pe site-ul <http://www.evanflaschen.net/Development%20of%20Ins%20Law.pdf>, ultima accesare la data de 20 iunie 2012, p. 5.

² Conceptul de *spin-off* definește o companie independentă formată prin desprinderea unei părți dintr-o companie existentă (<http://www.arenabiz.ro/dictionar/>, ultima accesare la data de 21 iunie 2012).

³ American Bar Association, *op. cit.*, p. 5.

cu responsabilitatea reconversiei profesionale și, foarte posibil, a relocării apropape a întregii populații locale. În fața unei asemenea provocări, teoria macroeconomică se află în situația de a lăsa locul realității *elementului uman* implicat în oricare afacere, reclamând nevoia pentru o mai mare flexibilitate în tratamentul agenților economici care eșuează⁴.

În raport de teoria exprimată, Legea nr. 85/2006 reflectă fidel o politică economică de atragere a investițiilor străine. De altfel, acest fapt se confirmă prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 92/1997 privind stimularea investițiilor directe⁵, care definește investiția directă ca fiind „*participarea la constituirea sau la extinderea unei întreprinderi în oricare dintre formele juridice prevăzute de lege, dobândirea de acțiuni sau de părți sociale ale unei societăți comerciale, cu excepția investițiilor de portofoliu, sau înființarea și extinderea în România a unei sucursale de către o societate comercială străină*”.

În legea română, creditorii au puteri sporite în decidera soartei agentului economic, adunarea creditorilor (compusă din totalitatea creditorilor agentului economic) fiind cea care va vota pentru aprobarea planului de reorganizare, urmând apoi să fie confirmat de judecătorul sindic. Așadar, dacă creditorii nu vor avea disponibilitatea să reeșaloneze plata creanțelor sau să capitalizeze creanțele, fapt care se întâmplă cel mai des, atunci falimentul este inerent.

1.2. Importanța reorganizării judiciare pentru economia națională

Reorganizarea activității presupune următoarele operațiuni: a) restructurarea operațională și/sau financiară a debitorului (redimensionarea activității și a personalului, reducerea cheltuielilor, schimbarea managementului, atragerea de resurse financiare); b) restructurarea corporativă prin modificarea structurii de capital social (convertirea creanțelor în capital social); c) lichidarea unor bunuri din averea debitorului (poate avea drept consecință restrângerea activității)⁶.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Publicată în M. Of. nr. 386/30 dec. 1997, cu modificările și completările ulterioare – disponibilă pe site-ul http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act?ida=13387, ultima accesare la data de 22 iunie 2012.

⁶ CĂRPENARU D. Stanciu, *Tratat de drept comercial român*, Ed. Universul Juridic, București 2009, p. 766.

Reorganizarea judiciară este deosebit de importantă din mai multe motive, unele deja menționate anterior⁷:

- posibilitatea de continuare a activității economice;
- sporirea șanselor de recuperare a creanțelor;
- reintrarea în sistemul economic după redresarea economică;
- păstrarea locurilor de muncă.

Este esențială continuarea activității economice, mai ales în cazul agenților economici care dețin monopolul într-un anumit domeniu. Prin dispariția acestora, societatea este privată de bunurile și serviciile oferite de agentul economic eșuat și se va afla în postura de a le importa la prețuri net superioare. Acest fapt nu face însă mai puțin importantă cealaltă categorie de agenți economici (cei care nu dețin monopolul), deoarece aceștia sunt cei care asigură o concurență care are un efect benefic asupra eficienței și echilibrului pieței, stimulând: creșterea, diversificarea și îmbunătățirea calității ofertei de mărfuri; progresul tehnico-economic, invențiile și inovațiile (oferind agenților economici motivația de a crea produse performante și, în același timp, de a produce la un cost mai scăzut). Totodată, concurența reglează cererea și oferta în orice domeniu al activității economice, ceea ce constituie o funcție de maximă importanță pentru o economie de piață liberă.

Referitor la sporirea șanselor de recuperare a creanțelor, există posibilitatea ca activele agentului economic să nu aibă o valoare suficientă pentru acoperirea creanțelor creditorilor. În acest caz, o continuare a activității este necesară pentru a crește posibilitate ca, deși după o perioadă mai lungă de așteptare, în cele din urmă creditorii să își încaseze sumele cuvenite din veniturile realizate de agentul economic.

Odată cu relansarea economică a agentului, acesta își va relua rolul în susținerea economiei locale și, implicit, a celei naționale. Doar contribuțiile obligatorii ale salariaților și ale angajatorilor la bugetul statului, rezultate ca urmare a raporturilor de muncă, reprezintă, de regulă, aproximativ 10% din PIB⁸, adică este o sursă semnificativă de venit

⁷ Coface România, *Studiu privind situația insolvențelor din România pentru anul 2008*, p. 2 – disponibil pe site-ul http://www.coface.ro/CofacePortal/ShowBinary/BEA%20Repository/RO/ro_RO/documents/studiul_falim_2008, ultima accesare la data de 22 iunie 2012.

⁸ PĂDUREAN Elena, *Analiza evoluției fiscalității în perioada 2004-2008*, p. 34 – disponibil pe site-ul ftp://www.ipe.ro/RePEc/vls/vls_pdf/vol13i3p32-43.pdf, ultima accesare la data de 22 iunie 2012.

la bugetul de stat. Pe lângă diminuarea veniturilor la bugetul de stat prin reducerea numărului de contribuții sociale obligatorii, va avea loc și o reducere a impozitelor pe venit, a taxei pe valoare adăugată, a taxelor și accizelor, fapt care va afecta în mare măsură bugetul de stat.

De asemenea, este important să păstrăm nivelul populației ocupate la o cotă cât mai ridicată și datorită cheltuielilor pe care le generează la bugetul de stat o persoană fără venituri care, pentru a se întreține, va trebuie să apeleze la anumite forme de asistență socială din partea statului. Nu trebuie să ignorăm nici faptul că un salariat este cel care întreține și alte categorii sociale, spre exemplu pensionarii. Așadar, dacă populația salariată scade, sunt afectate serios și alte grupuri de persoane.

1.3. Impactul social al falimentului pe plan național

Posibilitatea păstrării locurilor de muncă (chiar și parțial) prin reorganizare este esențială, nu doar pentru economie, ci și pentru factorul uman, care este beneficiarul direct al acestei măsuri, fiind protejat de șomaj.

Șomajul afectează persoanele pe foarte multe planuri: social, economic, psihologic. În plan social, se remarcă fenomenul discriminării. Șomerii, indiferent de gen, sunt tot mai vulnerabili în fața fenomenului discriminării, cu atât mai mult dacă trec de prima tinerețe. Dacă au trecut pragul vârstei de 40 de ani, aceștia devin subiect al discriminării multiple, atât pe motivul absenței unui loc de muncă, cât și pe motivul vârstei⁹. Astfel, relațiile sociale se alterează prin pierderea statutului social. Deseori oamenii tind să privescă șomerul ca pe un „parazit social”, „un incapabil”, „un leneș care își merită soarta”¹⁰.

Pierderea locului de muncă antrenează pierderea contactelor cu colegii și cu alte persoane întâlnite în timpul muncii. Având venituri reduse, mulți șomeri nu mai pot participa la activități sociale și de recreere, care presupun cheltuieli. Însăși poziția lor socială se modifică. Pierzând locul de muncă, cel în cauză pierde și o poziție socială recunoscută, precum și rolul social. Perceperea și evaluarea propriei persoane, care se află în legătură cu un loc de muncă remunerat se modifică adesea în sens negativ. Noua situație este resimțită în general ca inferioară, asociată cu un prestigiu scăzut și mai puțin acceptabilă¹¹.

⁹ <http://www.hotnews.ro/stiri-esential-9587965-studiu-jumatate-din-populatia-romaniei-considera-discriminata.htm>, ultima accesare la data de 22 iunie 2012.

¹⁰ COCHINESCU Corina, *Șomajul. Anxietate și frustrare la persoanele șomere*, Editura Lumen, Iași 2005, p. 44.

¹¹ *Ibidem*.

Trecerea în șomaj antrenează disfuncționalități în planul relațiilor intra și parafamiliale generate de reducerea bugetului și degradarea continuă a nivelului de trai (deseori șomerii nu mai dispun de suficiente resurse financiare pentru menținerea stilului de viață cu care era obișnuiți de-a lungul anilor), scăderea autorității pe linie de rol și statut în relația de cuplu sau față de copii, scăderea stimei de sine, creșterea consumului de alcool, a delincvenței. Într-un studiu german pe băieți și fete de 14-16 ani, copiii șomerilor prezentau diferențe foarte clare în plan psihologic și afectiv. Un studiu olandez a evidențiat performanțe școlare inferioare la copiii al căror tată era șomer. Pe măsură ce șomajul tatălui se prelungea, declinul performanțelor școlare se accentua¹².

Alt efect al șomajului îl reprezintă influența nefastă a acestuia asupra stării fiziologice a individului, sărăcia, stresul, înrăutățirea regimului alimentar fiind capabile să genereze boala. Astfel, șomajul reprezintă o ocazie externă de manifestare a diferitelor boli, de reactivare a unor afecțiuni latente preexistente¹³.

Un fenomen care apare deseori legat de șomaj este cel al suicidului. Este evident că procesul autoculpabilizării și autocondamnării, care antrenează depresii specifice, poate duce la suicid. Un studiu din 1979 (realizat de M. Brenner) arată faptul că o creștere cu un procent a șomajului determină o creștere cu 4,1% a sinuciderilor, a omuciderilor cu 5,7%, moartea datorată afecțiunilor cardiace, cirozei ficatului și a altor probleme legate de stres cu 1,9%, iar cu 4,3% mai mulți bărbați și cu 2,3% femei au fost internați în spitalele psihiatrice. Aceste cifre alarmante au rezultat din analiza datelor pe o perioadă de 30 de ani și sugerează efectele pe care le poate genera criza economică¹⁴, criză pe care o experimentăm și noi în prezent.

Trecerea de la statutul de „om al muncii” la cel de „șomer” reprezintă, în cele mai multe cazuri, o perioadă dramatică în viața unui individ. Cu toate că reacțiile celor aflați în astfel de situații diferă de la o persoană la alta, funcție de contextul social, familial și, mai ales, de structura psihică a individului, stările prin care trec proaspeții șomeri sunt asemănătoare. Se apreciază că efectele imediate ale șomajului apar pe plan emoțional, iar cele pe termen lung acționează psihologic, dar și asupra stării fiziologice și asupra bunăstării sociale a individului¹⁵.

¹² *Ibidem*, pp. 45-46.

¹³ *Ibidem*, pp. 47-48.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 48-49.

¹⁵ *Ibidem*, p. 49.

Experiențele în plan social, psihologic, fiziologic și economic ale persoanele rămase fără un loc de muncă sunt incompatibile cu sănătatea. Organizația Mondială a Sănătății definește sănătatea drept “*o stare de bine completă pe plan fizic, mental, economic și social, și nu doar absența bolii sau a infirmității (anormalității)*”. Sănătatea este acel proces în care toate aspectele din viața unei persoane conlucrează, într-un mod integrat. Nici un aspect al vieții nu funcționează în mod izolat. Organismul, mintea, spiritul, familia, comunitatea, țara, locul de muncă, educația și convingerile sunt interrelaționate. Modul prin care aceste elemente interacționează contribuie la îmbogățirea vieții unei persoane, fapt care determină unicitatea și sănătatea acesteia¹⁶.

În aceste circumstanțe, constatăm că securitatea umană este vulnerabilă datorită afectării capacității individului și a comunității de a-și înfăptui nestingherit aspirațiile și idealurile, chiar în absența riscurilor și amenințărilor la adresa integrității fizice sau psihice a unei persoane sau a alteia.

Autoritățile publice, alături de familie, școală și alte instituții de învățământ specializate, au un rol primordial pentru formarea unui adevărat om¹⁷. Astfel, se cuvine să criticăm faptul că statul român nu a corelat politica economică a stimulării investițiilor străine cu politicile sociale, aceste neconcordanțe, amplificate chiar de actualul context economic, fiind capabile să amenințe securitatea umană.

Legea insolvenței, concepută astfel încât să favorizeze recuperarea rapidă a creanțelor, promovează falimentul ca principală finalitate a procedurii insolvenței, ceea ce generează desființarea a extrem de multe locuri de muncă. Conform teoriei macroeconomice, noii proprietari ai activelor productive valorificate ar fi trebuit să lanseze noi locuri de muncă, reinstaurând treptat starea de normalitate.

Iată însă că, în condițiile crizei economice, când angajatorii sunt foarte reticenți în a-și spori cheltuielile (mai ales pe cele de personal) și se orientează, mai curând, asupra scăderii lor, ne aflăm în fața unei realități crude unde rata de ocupare a forței de muncă este de doar 57,9%. Conform raportului de dependență economică, România este acum în situația în care 1.000 de persoane ocupate susțin 1.360 de persoane inactive sau în șomaj.

¹⁶ NEAG Mihai-Marcel (coord.), *Implicații economice, politice și militare asupra securității umane în etapa postconflict*, Editura Academiei Forțelor Terestre “Nicolae Bălcescu”, Sibiu 2011, p. 37.

¹⁷ *Ibidem*.

Rata șomajului la finele anului 2011 era de 7,7%¹⁸, față de anul 2007, înainte de intrarea țării noastre în criză economică, când rata șomajului indica 6,4%, iar raportul de dependență economică era de 1304‰¹⁹.

Actualele politici sociale nu sunt capabile să susțină financiar persoanele care își pierd locurile de muncă. Procentul din PIB alocat prestațiilor sociale este printre cele mai mici din Europa, de doar 14%, media europeană fiind de 27%. Puterea de cumpărare a ajutoarelor sociale oferite de România este chiar cea mai scăzută din Europa, adică de 1,277 față de media europeană de 6,349²⁰. Aceste aspecte nu fac decât să amplifice consecințele nefaste asupra sănătății indivizilor privită în sens larg.

Studiile privind calitatea vieții reclamă existența unor deosebiri extrem de mari între rolul modest ce se acordă în România politicilor sociale, începând cu insuficiența resurselor alocate și alte țări, în care se poate identifica un rol de dezvoltare economică și socială atribuit politicilor sociale, printr-un sistem diversificat și substanțial de beneficii sociale, cu alocarea de resurse financiare importante, nu numai ca volum absolut, dar și ca proporție în PIB. În această categorie intră majoritatea țărilor membre ale UE care au deja o practică de durată în funcționarea statului bunăstării, edificat după al doilea război mondial. Statul bunăstării sociale reprezintă o componentă structurală a societății. El este parte a proceselor generale de dezvoltare economică și socială. Se poate spune, fără a exagera, că statul bunăstării, rezultat al politicilor sociale adoptate în timp, a devenit un mod de viață în aceste țări²¹.

¹⁸ Institutul Național de Statistică, *Comunicat de presă nr. 66/27.03.2012: Ocuparea și șomajul în trimestrul IV 2011*, p. 1 – disponibil pe site-ul http://www.insse.ro/cms/files/5Cstatistici%5Ccomunicate%5Csomaj%5Csomaj_IVr_11.pdf, ultima accesare la data de 22 iunie 2012.

¹⁹ Institutul Național de Statistică, *Comunicat de presă nr. 149/30.07.2008: Ocuparea și în anul 2007*, p. 1 – disponibil pe site-ul http://www.insse.ro/cms/files/statistici/comunicate/com_anuale/ocup-somaj/somaj_2007.pdf, ultima accesare la data de 22 iunie 2012.

²⁰ BENEZIC Dollores, GROSU Cristian, „De ce România nu e stat asistențial. De ce România e stat populist. Comparația cu Europa socială”, martie 2011 – disponibil pe site-ul <http://cursdegovernare.ro/de-ce-romania-nu-e-stat-asistential-de-ce-romania-e-stat-populist-comparatia-cu-europa.html>, ultima accesare la data de 22 iunie 2012.

²¹ MĂRGINEANU Ioan (coord.), „Analiza comparativă a finanțării politicilor sociale din România, alte țări în tranziție și țările U.E.”, în Revista *Calitatea Vieții* nr. 1-4/2001, p. 4 – disponibilă pe site-ul <http://www.iccv.ro/oldiccv/romana/revista/rcalvit/pdf/cv2001.1-4.a01.pdf>, ultima accesare la data de 13 iulie 2012.

În România, politicile sociale nu răspund decât parțial la rolul lor și așa limitat de a contribui la subzistența populației, fără a se consemna și o contribuție la dezvoltarea societății. Costurile sociale înalte (inflație, șomaj) suportate de populație au condus de o manieră dramatică la polarizare socială și la extinderea fenomenelor sărăciei și excluziunii sociale, ceea ce are implicații în plan social, prin generarea de comportamente anti-sociale diverse, de mare gravitate, și o deteriorare a parametrilor care jalonează condițiile biologice de viață²².

În ceea ce privește strict șomajul, facilitățile acordate persoanelor care angajează șomeri sunt doar simbolice, nefiind apte să compenseze deficiențele din politica socială. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 13/2010 privind reglementarea unor măsuri în vederea stimulării creării de noi locuri de muncă și diminuării șomajului în anul 2010²³ oferă, în anumite condiții, o scutire de la plata contribuțiilor de asigurari sociale pentru o perioadă de 6 luni dacă angajatorul încadrează în muncă șomeri. Legea nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă²⁴ stabilește anumite măsuri prin care se dorește stimularea forței de muncă: informarea și consilierea profesională; medierea muncii; formarea profesională; consultanță și asistență pentru începerea unei activități independente sau pentru inițierea unei afaceri; completarea veniturilor salariale ale angajaților; stimularea mobilității forței de muncă (art. 57). Conform aceleiași legi, „angajatorii care încadrează în muncă pe perioadă nedeterminată șomeri în vârstă de peste 45 de ani sau șomeri care sunt părinți unici susținători ai familiilor monoparentale sunt scutiți, pe o perioadă de 12 luni, de plata contribuției datorate la bugetul asigurărilor pentru șomaj, aferentă persoanelor încadrate din aceste categorii, și primesc lunar, pe această perioadă, pentru fiecare persoană angajată din aceste categorii, o sumă egală cu valoarea indicatorului social de referință în vigoare, cu obligația menținerii raporturilor de muncă sau de serviciu cel puțin 2 ani [art. 85, alin.1]”. Cu toate acestea, angajatorii nu consideră că aceste măsuri sunt suficient de motivante pentru a angaja categoriile de șomeri vizate.

²² *Ibidem*, p. 5.

²³ Publicată în M. Of. nr. 136/1 mar. 2010 – disponibilă pe site-ul http://www.dreptonline.ro/legislatie/oug_13_2010_masuri_stimulare_creare_noi_locuri_munca_diminuare_somaj_2010.php, ultima accesare la data de 22 iunie 2012.

²⁴ Publicată în M. Of. nr. 103/6 feb. 2002, cu modificările și completările ulterioare – disponibilă pe site-ul http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act?ida=33189, ultima accesare la data de 22 iunie 2012.

Dacă analizăm aspectele mai sus redate, constatăm că se aduce atingere principiului fundamental al supremației drepturilor omului, primul principiu ce se impune în implementarea securității umane²⁵. Rata mare a șomajului, subutilizarea forței de muncă și puterea de cumpărare scăzută indică o realizare defectuasă a drepturilor consacrate de Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale (dreptul la o existență decentă, la securitate socială, la un nivel de trai suficient pentru toți oamenii și familiile lor, inclusiv hrană, îmbrăcăminte și locuință suficiente, precum și la o îmbunătățire continuă a condițiilor sale de existență), dar și de Constituția României (dreptul la muncă și protecție socială, nivelul de trai etc.), generând insecuritatea economică.

Insecuritatea economică, așa cum am afirmat mai sus, se răsfrânge inerent și asupra altor domenii ale existenței sociale a oamenilor, putând concluziona că politicile sociale și economice ale unui stat au capacitatea de a pereclita însuși dreptul la viață prin privarea indivizilor de „esențialului vital”, definit de Comisia pentru Securitate Umană drept „*nivelul minimal necesar supraviețuirii*”²⁶.

Data fiind incapacitatea politicii sociale a statului român de a menține în cote normale rata mare a șomajului, cu atât mai mult se impune ca politicile economice naționale să fie orientate spre promovarea reorganizării judiciare și nu a falimentului.

1.4. Critici și sugestii privind proiectarea, implementarea și prevenția insolvenței în România

Gheorghe Piperea, un reputat practician în insolvență, prezintă o opinie foarte interesantă privind reorganizarea judiciară. Acesta afirmă că în România un procent de doar 1,5% din totalul cazurilor de inosolvență sunt cazuri de reorganizare de succes. Data fiind reglementarea legală a falimentului simplificat (cazuri în care este interzisă reorganizarea), aplicabil practic unui procent de mai mult de 90% dintre debitori, procentul respectiv nu trebuie să surprindă. Se poate adauga și absența unei culturi a negocierii în ceea ce privește relația debitor-creditor și în inflexibilitatea

²⁵ Study Group o Europe's Security Capabilities, *A Human Security Doctrine for Europe*, Barcelona, 2004 – disponibil pe site-ul http://eprints.lse.ac.uk/40209/1/A_human_security_doctrine_for_Europe%28author%29.pdf, ultima accesare la data de 4 iulie 2012.

²⁶ Comission on Human Security, *Human Security Now*, New York, 2003, p. 4 – disponibil pe site-ul <http://www.humansecurity-chs.org/finalreport/>, ultima accesare la data de 4 iulie 2012.

partenerilor cheie. Dar cauza reală și fundamentală a insuccesului reorganizării o reprezintă tocmai caracterul său judiciar, procedura reorganizării fiind o procedură de insolvență care, în mod invariabil, este publică (prin Buletinul Procedurilor de Insolvență, prin obligația de publicare a anumitor anunțuri în presă etc.). Elementul negativ al acestei publicități afectează într-o manieră covârșitoare credibilitatea debitorului. De altfel, deși legea prevede un privilegiu aferent creanțelor rezultate din finanțarea unui plan de reorganizare, nici o bancă din România nu poate acorda credite unui debitor aflat în reorganizare, întrucât un debitor aflat în insolvență este înscris deja pe „listele negre” ale sistemului bancar. Confidențialitatea, care se poate dovedi esențială pentru reușita unei redresări, se poate asigura numai în cazul măsurilor preventive extrajudiciare sau de tip consensual, exterioare procedurilor judiciare. Pe de altă parte, întârzierea inevitabilă și formalismul procedurii judiciare pot împiedica întreprinderea să inițieze și să implementeze cu succes procedurile de reorganizare²⁷.

Procedurile de insolvență și, implicit, procedura reorganizării judiciare, sunt caracterizate prin disproporția vădită între creanțele garantate²⁸ și cele negarantate, în special din perspectiva ordinii de preferință la distribuțiile de fonduri rezultate din lichidare. În fapt, singurii care sunt realmente afectați de procedura insolvenței sunt creditorii chirografari²⁹. Creditorii garantați, salariații și statul nu sunt afectați în drepturile lor pecuniare de procedura reorganizării, iar în caz de lichidare, creditorii garantați au o poziție similară cu cea din procedura executării silită, întrucât sumele rezultate din lichidarea bunurilor purtătoare de garanții sunt orientate către plata acestor creanțe, după plata cheltuielilor de procedură, întocmai cu procedurile de executare silită³⁰.

²⁷ PIPEREA Gheorghe, „Despre prevenția insolvenței și utilitatea sa”, p. 2 – disponibil pe site-ul www.finmedia.ro/conferences/.../Gheorghe%20Piperea.doc, ultima accesare la data de 22 iunie 2012.

²⁸ *Creanțele garantate* sunt creanțele persoanelor care beneficiază de o garanție reală (ex. ipotecă) asupra bunurilor din patrimoniul debitorului, indiferent dacă acest este debitor principal sau terț garantat față de persoanele beneficiare ale garanțiilor reale (art. 3, pct. 9 din Legea nr. 85/2006).

²⁹ *Creditorii chirografari* sunt creditorii debitorului care nu au constituite garanții față de patrimoniul debitorului și care nu au privilegii însoțite de drepturi de retenție, ale căror creanțe sunt curente la data deschiderii procedurii, precum și creanțe noi, aferente activităților curente în perioada de observație (art. 3, pct. 13 din Legea nr. 85/2006).

³⁰ PIPEREA Gheorghe, *op. cit.*, pp. 2-3.

Cu toate acestea, planul de reorganizare este votat pe clase de creditori, creditorii garantați, statul și salariații fiind tot atâtea clase separate de creditori care își pot impune votul negativ sau pozitiv în fața clasei creditorilor chirografari care pot fi lipsiți, astfel, și de puterea de decizie prin vot, deși valoarea creanțelor lor ar putea să depășească cu mult, ca pondere, valoarea creanțelor celor trei clase de creditori. Creditorii garantați renunță cu greu la drepturile lor de creditori privilegiați, în timp ce creditorii chirografari, dintre care furnizorii de utilități, care sunt esențiali pentru continuarea afacerii debitorului, sunt obligați să suporte consecințele insolvenței, din dubla perspectivă a reducerii sau neutralizării creanței lor și a continuării executării contractului cu debitorii. În aceste condiții, șansele reorganizării sunt minime și, probabil, aceasta este o altă explicație a ratei reduse de succes a reorganizărilor în România. O soluție la această problemă ar fi ca, în cazul în care prin plan cele trei clase de creditori nu ar fi defavorizate, votul lor să fie neutru și numai în cazul în care planul ar propune modificări ale creanțelor celor trei clase de creditori, votul acestora să fie luat în considerare³¹.

În ciuda faptului că prevederile legale nu sunt în favoarea reorganizării, prin rolul central pe care îl au în procedura insolvenței, practicienii în insolvență și-ar putea utiliza cunoștințele economice și juridice, precum și alte abilități, pentru a-i ajuta pe creditori să conștientizeze importanța reorganizării și, prin urmare, să îi determine să voteze pentru aceasta. Însă, acest aspect rămâne la aprecierea fiecărui practician în parte, de vreme ce, indiferent ce poziție va adopta, el va respecta legea care, oricum, îl plasează preponderent de partea creditorilor în a căror categorie se regăsește și el, la un moment dat.

Până să vedem însă o schimbare a atitudinii statului sau măcar a creditorilor și a practicienilor în insolvență vis-à-vis de reorganizarea judiciară, asistăm la o realitate tristă care, conform tendințele în materie de insolvență mai sus exprimate, arată că din cele 4.414 de companii care au intrat în procedura insolvenței în primele 3 luni ale anului 2012³², mai puțin de 70 vor beneficia de o asemenea măsură.

³¹ *Ibidem*, p. 3.

³² <http://economie.hotnews.ro/stiri-companii-12511810-coface-4-414-companii-romanesti-intrat-faliment-primele-trei-luni-din-2012-scadere-34-65-fata-aceeasi-perioada-anului-trecut.htm>, ultima accesare la data de 22 iunie 2012.

În circumstanțele mai sus redate, devine crucială prevenția insolvenței. Aceasta ar oferi posibilitatea satisfacerii atât a necesității de stimulare a investițiilor străine prin păstrarea legii insolvenței în forma actuală, cât și a celei de protejare a individului prin menținerea ocupării forței de muncă la limite normale. Însă, acest fapt ar presupune adoptarea de către stat a unor politici fiscale care să genereze creșterea economiei naționale.

Ținem să menționăm faptul că starea economiei naționale nu se datorează exclusiv crizei financiare și, prin urmare, nu trebuie să plasăm întreaga vină în sarcina acesteia. România suferă în general de lipsa unor politici adaptate la obiectivele economice naționale. În acest sens, aducem în discuție măsurile fiscale luate în perioada 2009-2010 care nu au făcut decât să accentueze lacunele sistemului economic românesc, și așa afectat de criză.

Măsurile fiscale luate în anul 2009, cum ar fi introducerea impozitului forfetar și creșterea contribuțiilor sociale, precum și creșterea în anul 2010 a cotei standard de TVA cu 5 puncte procentuale, de la 19% la 24%, au prejudiciat activitățile comerciale, crescându-le costurile într-un moment în care mijloacele financiare erau deja limitate. Acest lucru a făcut ca societăților să le fie tot mai greu să-și revină din recesiune, numai în doi ani încetându-și activitatea peste 250.000 IMM-uri, fapt ce a afectat într-o pondere foarte mare și nivelul colectării veniturilor bugetare. Mai mult, termenul scurt, de numai câteva zile de la data anunțării, în care au fost aplicate aceste măsuri de creștere a fiscalității, cu nerespectarea perioadei de asimilare de către mediul economic al acestora, a generat probleme grave pentru multe societăți, care au fost nevoite să-și modifice planul de afaceri într-un termen foarte scurt sau, în multe cazuri, să-și reducă activitatea prin reducerea numărului de comenzi sau contracte, atât pe piața internă, cât și la export. În prezent, pe fondul încă amenințător al crizei, economia României și mediul de afaceri au nevoie de libertate economică și fiscalitate prietenoasă pentru a putea spera la relansare economică și dezvoltare durabilă³³.

Consolidarea bazei de impozitare și a modului de așezare a impozitelor și taxelor au rolul de a transforma România într-un mediu atractiv din punct de vedere fiscal, care să ducă la asigurarea resurselor

³³ Camera Consultanților Fiscali, „Măsuri imediate de stimulare fiscală pentru creșterea competitivității și atractivității economiei și reluarea creșterii economice”, în *Revista Camerei Consultanților Fiscali* nr. 25, p. 1 – disponibilă pe site-ul <http://www.ccfiscali.ro/revista-ccf-ad/revista-editoriale>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012.

necesare dezvoltării economice, precum și la creșterea investițiilor și la menținerea și crearea de noi locuri de muncă. România are nevoie de adoptarea imediată a unui nou set de măsuri fiscale care să asigure atât un mediu stimulat și nediscriminatoriu și simplificarea sistemului fiscal, cât și îmbunătățirea transparenței, stabilității și predictibilității politicii fiscale, pentru stimularea investițiilor. În contextul economic european actual, de volatilitate a climatului economic și de restrângere a cererii și consumului, când fiecare stat dorește să crească nivelul de competitivitate în scopul atragerii de cât mai multe investiții străine, economia României are nevoie stringentă de stimuli fiscali pentru creșterea competitivității și atractivității mediului de afaceri și pentru a reveni la un climat și ritm de creștere economică aproape de potențial. Capitalul autohton autentic, fiind recunoscut ca nesemnificativ în economia românească, poate fi susținut, crescut și reinvestit exclusiv prin corecta impozitare a mediului de afaceri, a rezultatelor sale economice și a forței de muncă. Prin urmare, este necesară adoptarea atât a unui set de măsuri de relaxare fiscală și consolidare a bazei de impozitare, dar și a unor măsuri de simplificare și îmbunătățire a capacității administrativ fiscale³⁴.

Camera Consultanților Fiscali propune următoarele măsuri de stimulare a fiscală ce ar trebui adoptate de urgență³⁵:

- Reducerea contribuțiilor de asigurări sociale (44,9% în prezent, printre cele mai ridicate din UE) cu 5 puncte procentuale, pentru a diminua costurile cu forța de muncă și a recâștiga competitivitatea cu țările din zona UE în atragerea investițiilor străine directe, dar și pentru reducerea evaziunii fiscale pe piața muncii. Avantajul costului redus cu forța de muncă din România s-a erodat și continuă să se erodeze, trendul fiind de convergență cu alte salarii din UE.

- Revenirea asupra majorării cotei standard TVA, readucând-o la nivelul inițial de 19%, ca soluție pentru redresarea consumului și a creșterii economice și pentru a menține competitivitatea economiei românești în UE. TVA este cea mai importantă resursă pentru bugetul de stat, în anul 2011, contribuția sa fiind de 26,4% în totalul acestuia, respectiv 8,7% din PIB. Nivelul cotei de TVA influențează în mod semnificativ atât evoluția încasărilor, cât și nivelul evaziunii fiscale.

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Ibidem*, pp. 2-3.

- Scutirea de impozitare a dividendelor pe o perioadă de 3 ani care vor fi reinvestite în utilaje și echipamente tehnologice, cercetare-dezvoltare, sub forma majorării capitalului social la societățile unde sunt acționari, sau participarea la capitalul social al altor societăți comerciale și care conduc la crearea de noi locuri de muncă.

- Creșterea nivelului redevențelor și taxelor de concesiune, comparabil cu cele practicate la nivel internațional, ceea ce ar putea dubla veniturile statului din aceste surse.

- Introducerea unor bonificații de 5% din valoarea obligațiilor fiscale pentru contribuabilii care își plătesc impozitele și taxele înainte de termen.

Menționăm că o măsură similară ultimei se aplică în prezent doar persoanelor fizice, în baza art. 286 din Codul fiscal care prevede această posibilitate. Consiliile locale aplică în general o reducere de 10% pentru impozitul pe terenuri, clădiri și mașini, dacă este plătit până la o anumită dată prestabilită (finele lunii martie). În ceea ce privește persoanele juridice, există unele scutiri sau reduceri de la plata unor impozite pe bunuri, funcție de tipul agentului economic sau destinației bunurilor, însă acestea sunt cazuri excepționale.

De asemenea, prin Ordonanța Guvernului nr. 30/2011 pentru modificarea și completarea Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal, precum și pentru reglementarea unor măsuri financiar-fiscale³⁶ se prevede: *a) anularea penalităților fiscale pentru contribuabili dacă obligațiile principale și dobânzile aferente acestora se sting prin plata voluntară sau compensare până la 31 decembrie 2011; b) reducerea penalităților de întârziere cu 50% dacă obligațiile principale și dobânzile aferente acestora se sting prin plata voluntară sau compensare până la 30 iunie 2012* (Codul fiscal, art. 17¹). Cu toate acestea, o asemenea măsură nu rezolvă problema dărilor foarte mari deoarece acestea se vor acumula permanent și, în loc să oferim agenților economici posibilitatea de a fi cu plata la zi, îi punem în situația ingrată de a aștepta mila statului prin asemenea acte normative. Mai mult, această ordonanță discriminează pe ceilalți agenți economici care fac eforturi deosebite pentru a-și achita la timp obligațiile fiscale, fără a indisponibiliza astfel sumele ce ar trebui să revină la bugetul de stat, precum se întâmplă în cazul datornicilor.

³⁶ Publicată în M. Of. nr. 627/2 sep. 2011, cu modificările ulterioare – disponibilă pe site-ul <http://codfiscal.realitatea.net/og-302011-modificarea-si-completarea-legii-5712003-codul-fiscal-precum-si-pentru-reglementarea-unor-masuri-financiar-fiscale/>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012.

Referitor la oportunitatea creșterii economiei românești prin absorbția fondurilor europene, iată că nici aici nu excelăm. În perspectiva financiară 2007-2013, UE a prevăzut pentru România fonduri europene în sumă de circa 32 de miliarde de euro. Conform celor mai noi informații (3 mai 2012), rata de absorbție a fondurilor structurale și de coeziune³⁷ este de aproximativ 8,6% din perspectiva cererilor de rambursare transmise la Bruxelles, din care 7,4 puncte procentuale reprezintă banii trimiși în România de către CE³⁸.

Motivele acestui eșec în absorbția fondurilor sunt variate, însă unul dintre cele mai vehiculate este corupția, care vizează atât procesul de accesare, cât și pe cel de utilizare a fondurilor europene alocate. Însuși Președintele României, conform Mediafax, a recomandat Serviciului Român de Informații să stabilească supervizarea accesării de fonduri europene drept unul dintre obiectivele instituției pentru anul 2012³⁹. Preocuparea manifestată de președinția română față de problema corupției în această materie și solicitarea intervenției din partea instituțiilor de securitate pentru rezolvarea ei relevă două aspecte: 1. realitatea problemei; 2. importanța problemei la nivelul siguranței naționale.

Pentru susținerea problemelor reclamate în materia fondurilor europene amintim măsura dispusă de către Comisia Europeană în februarie 2012 de a întrerupe termenul de plată pentru cererile aferente Programului

³⁷ *Fondurile structurale* sunt instrumente financiare prin care Uniunea Europeană acționează pentru eliminarea disparităților economice și sociale între regiuni, în scopul realizării coeziunii economice și sociale: a) Fondul european pentru dezvoltare regională este fondul structural care sprijină regiunile mai puțin dezvoltate, prin finanțarea de investiții în sectorul productiv, infrastructură, educație, sănătate, dezvoltare locală și întreprinderi mici și mijlocii; b) Fondul social european este fondul structural destinat politicii sociale a Uniunii Europene, care sprijină măsuri de ocupare a forței de muncă și dezvoltare a resurselor umane (conform Portalului Organismului Intermediar pentru Promovarea Societății Informaționale – <http://fonduri.mcsi.ro/?q=node/18#F>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012).

³⁸ SCĂRIȘOREANU Mona, „Orban: Absorbție de 7,4%, din rambursările Comisiei Europene”, în ziarul on-line *Capital.ro* – disponibil pe site-ul <http://www.capital.ro/detalii-articole/stiri/orban-absorbție-de-74-din-rambursările-comisiei-europene-165603.html>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012.

³⁹ <http://www.mediafax.ro/politic/basescu-am-cerut-sri-sa-privesca-atent-la-fapte-de-corupție-cu-fonduri-europene-9430104>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012.

Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane (POS DRU)⁴⁰, program ce urmărește dezvoltarea capitalului uman și creșterea competitivității acestuia, prin conectarea educației și învățării pe tot parcursul vieții cu piața muncii și asigurarea participării crescute pe o piață a muncii modernă, flexibilă și inclusivă, pentru 1.650.000 de persoane⁴¹. Neregulile semnalate de auditul european și de cel intern se referă la o debalansare între costuri și rezultate, la derularea achizițiilor, nivelul salariilor experților implicați în proiecte, existența unor incompatibilități pentru unele persoane, modul de evaluare al proiectelor, dar și cel referitor la rambursarea cheltuielilor făcute de către beneficiari⁴².

În asemenea condiții, este normal ca nici investițiile străine să nu sporească, ci chiar să aibă un trend descendent. La mijlocul anului 2011 investițiile străine înregistrau cel mai scăzut nivel din ultimii 9 ani, cu o valoare a investițiilor străine pe cap de locuitor de doar 2.500 euro, sumă cu 30% mai mică decât cea din Polonia, la jumătate față de Ungaria și la o treime din suma înregistrată în Cehia⁴³. Paradoxal însă, România este a șasea cea mai atractivă țară europeană pentru investiții străine pentru următorii trei ani, după Cehia, Elveția, Olanda, Italia, Spania și Suedia⁴⁴. Apreciem că aceste ultime rezultate se explică prin faptul că mediul de afaceri internațional are încă speranța că România va lua măsurile necesare pentru a încuraja intrarea pe piață a investitorilor străini.

⁴⁰ Mediafax.ro, „Comisia Europeană a trimis României scrisoarea oficială de întrerupere a plăților pentru POS DRU. Cum va fi afectată economia?”, februarie 2012 – disponibil pe site-ul <http://www.mediafax.ro/social/comisia-europeana-a-trimis-romaniei-scrisoarea-oficiala-de-intrerupere-a-platilor-pentru-posdru-cum-va-fi-afectata-economia-9262648>, ultima accesare la data de 11 iulie 2012.

⁴¹ http://www.fseromania.ro/index.php/posdru/informatii-generale/informatii-pos_dru#care_sunt_objectivele_posdru, ultima accesare la data de 11 iulie 2012.

⁴² IVAN Ioana, „Află ce se va întâmpla cu proiectele POS DRU cu probleme”, iulie 2012 – disponibil pe site-ul http://www.incomemagazine.ro/articol_79279/afla-ce-se-va-intampla-cu-proiectele-posdru-cu-probleme.html, ultima accesare la data de 12 iulie 2012.

⁴³ ORGONAȘ Cristian, „Investițiile străine directe, la minimum ultimilor 9 ani. Cum stăm în comparație cu Polonia, Bulgaria, Cehia sau Ungaria?”, octombrie 2011 în ziarul on-line *Hotnews.ro* – disponibil pe site-ul http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-10124122-investitiile-straine-directe-minimul-ultimilor-9-ani-cum-stam-comparatie-polonia-bulgaria-cehia-sau-ungaria.htm, ultima accesare la data de 25 iunie 2012.

⁴⁴ Ernst & Young, *Comunicat de presă din 20 iunie 2012*, p. 1 – disponibil pe site-ul [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Press_Release_European_Attractiveness_Survey_20_Jun_2012_%28RO%29/\\$FILE/Press%20Realease_European%20Attractiveness_20%20Jun%202012%20%28RO%29.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Press_Release_European_Attractiveness_Survey_20_Jun_2012_%28RO%29/$FILE/Press%20Realease_European%20Attractiveness_20%20Jun%202012%20%28RO%29.pdf), ultima accesare la data de 25 iunie 2012.

Până atunci însă, noii investitori au celelalte cinci opțiuni, în timp ce aceia care au avut curajul să intre pe piața românească încep să se retragă, fenomen încurajat de mai noua criză politică. Astfel, Eureko, o companie cu subscrieri de 20 miliarde de euro, urmează să părăsească piața locală, la fel cum au procedat, de exemplu, Bayern LB, Nokia și Aviva⁴⁵. Lupta pentru putere dusă de marile partide politice naționale și modificările legislative majore, care au devenit deja rutină, nu sprijină deloc interesele economice ale țării ci, dimpotrivă, transformă România într-un spațiu riscant, impredictibil, impropriu pentru investiții.

Încă o dată se dovedește incoerența politicilor naționale în atingerea scopurilor strategice. Legea insolvenței, deși dedicată parcă creditorilor, nu reușește să atragă singură investițiile străine, trebuind coroborată cu politicile fiscale. În lipsa acestei coroborări, insolvența disponibilizează foarte multă forță de muncă, însă agenții economici străini sau naționali împovărați de taxe nu sunt disponibili să o utilizeze.

De asemenea, politica socială, la rândul ei, trebuie să fie corelată cu politica fiscală. Dacă statul este conștient de deficiențele pe care le are în materie de politică socială, trebuie să stimuleze agenții economici să asimileze forța de muncă rezultată din insolvență, în special și, astfel, să preia din povara de „întreținere” a cetățenilor defavorizați. O politică fiscală prietenoasă ar face ca statul să se retragă din actuala postură de “asupritor fiscal” în relația cu mediul privat, lăsând locul altor factori mult mai îndrituiți să instaleze insolvența agenților economici (ex.: concurența). Altminteri, este general cunoscut faptul că o fiscalitate crescută afectează creșterea economică. În privința fiscalității, în România avem o situație dintre cele mai vulnerabile în raport cu nevoile de dezvoltare: baza îngustă de prelevare și impozite înalte pe venit⁴⁶.

O asemenea abordare ar fi trebuit impusă încă de la începutul tranziției de la economia centralizată de comandă la una de piață, când

⁴⁵ BOTEA Ciprian, „Olandezii de la Eureko pleacă din România după pierderi de 30 milioane de euro în opt ani”, iulie 2012, în Ziarul Financiarul on-line – disponibil pe site-ul <http://www.zf.ro/banci-si-asigurari/olandezii-de-la-eureko-pleaca-din-romania-dupa-pierderi-de-30-mil-euro-in-opt-ani-9841937>, ultima accesare la data de 12 iulie 2012.

⁴⁶ MĂRGINEAU Ioan (coord.), „Analiza comparativă a finanțării politicilor sociale din România, alte țări în tranziție și țările U.E.”, în Revista *Calitatea Vieții* nr. 1-4/2001 – disponibilă pe site-ul <http://www.iccv.ro/oldiccv/romana/revista/rcalvit/pdf/cv2001.1-4.a01.pdf>, ultima accesare la data de 13 iulie 2012, p. 5.

a avut loc o lichidare masivă a structurilor de producție centralizate care au fost considerate a nu mai corespunde ca performanță cerințelor economiei de piață, fapt ce a provocat diminuarea bruscă a volumului de producție, a ofertei de bunuri și servicii și a numărului locurilor de muncă.

Așadar, se impune ca statul să își reconsidere poziția față de proprii cetățeni deoarece datoria sa este de a proteja cetățenii și interesele lor fundamentale, veniturile la bugetul statului prin fiscalitate fiind doar unul dintre mijloacele de realizare a acestei protecții și nu un scop în sine.

2. Situația securității umane din România în proiecție internațională

2.1. Indexul dezvoltării umane

Principiul supremației drepturilor omului este ceea ce diferențiază abordarea securității umane față de abordările tradiționale centrate pe state. În termeni economici, supremația drepturilor omului semnifică întâietatea dezvoltării umane în opoziție cu dezvoltarea economiilor naționale⁴⁷.

Dezvoltarea umană denotă procesul de extindere a opțiunilor oamenilor și nivelul de bunăstare atins de aceștia⁴⁸. Cele mai importante opțiuni ale oamenilor se referă la ducerea unei vieți lungi și sănătoase, de a fi educați și de a se bucura de un standard decent de trai. Opțiuni suplimentare includ libertatea politică, garantarea drepturilor omului și respectul de sine. Dezvoltarea umană are două componente: formarea capacităților umane (sănătate și cunoaștere) și utilizarea capacităților dobândite în muncă sau în timpul liber⁴⁹. Modalitatea de măsurare a dezvoltării umane se constituie din indicatori referitori la speranța de viață, gradul de alfabetizare, de educație și standardele de viață, bunăstarea și protecția copilului pentru toate țările din întreaga lume⁵⁰.

Gradul de dezvoltare umană al României poate fi analizat în figura de mai jos (*fig. 2*) în raport cu alte state.

⁴⁷ KALDOR Mary, *Securitatea umană*, CA Publishing, Cluj-Napoca 2010, p. 219.

⁴⁸ United Nations Development Programme, *Human Development Report 1990*, Oxford University Press, New York 1990 – disponibil pe site-ul <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1990/chapters/>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012, p. 10.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 12.

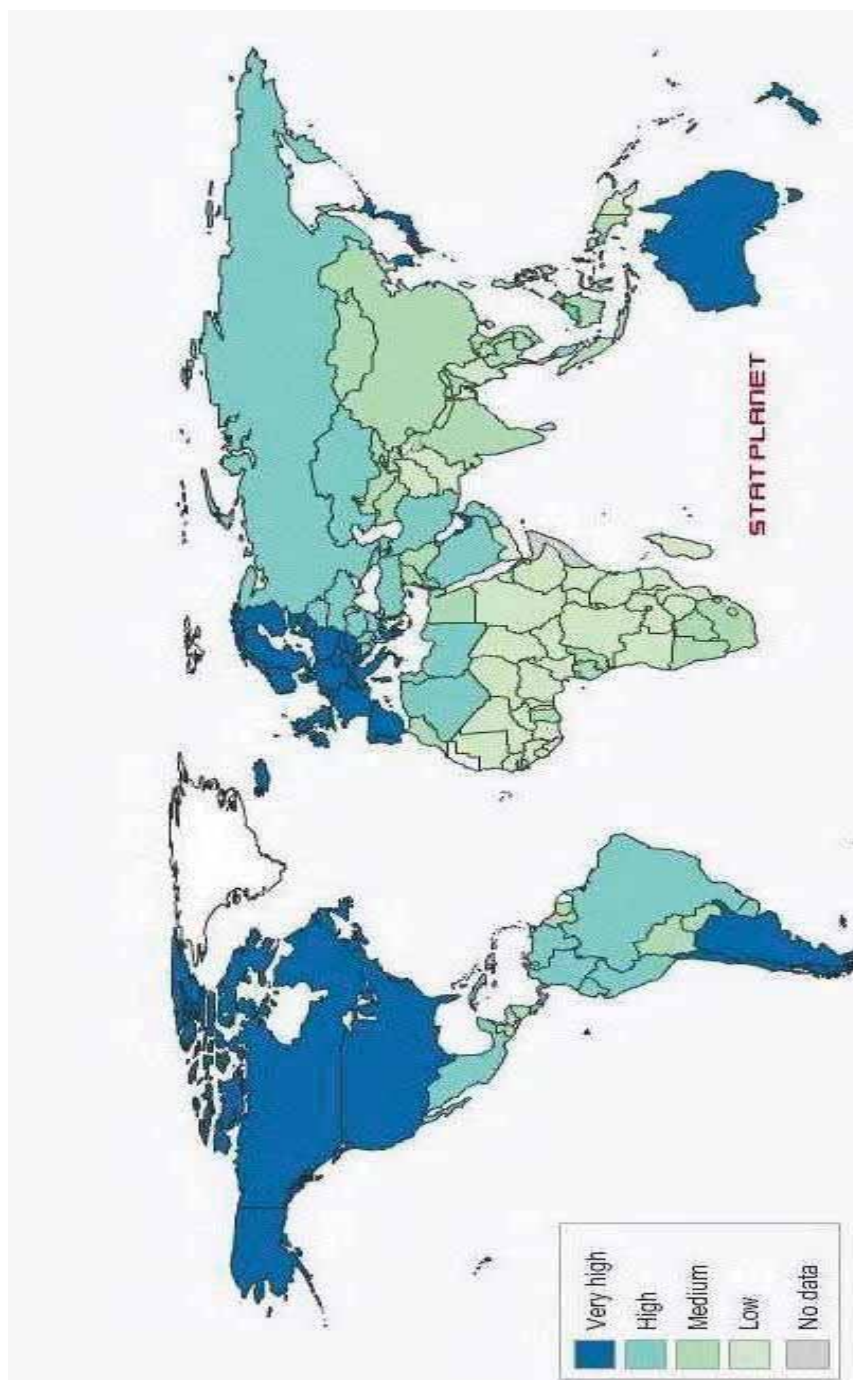

Figura nr. 2 – Indexul dezvoltării umane 2011
Sursa: <http://humandevelopmentindex.net/>

Revenind la efectele pe care le are șomajul asupra vieții și a tot ce implică ea în general, putem spune cu certitudine că indicele prezent al dezvoltării umane în România reflectă problemele semnalate. Conform teoriilor privind dezvoltarea umană, venitul în sine (situația financiară) nu este de natură să determine singur gradul de dezvoltare umană a unei societăți, însă România cunoaște un fenomen atipic determinat de dimensiunea foarte mică a veniturilor pe gospodărie.

Orice familie este dependentă de venituri, dar dependența familiei românești este amplificată de nivelul foarte scăzut al veniturilor, indiferent de sursa lor (salariale, sociale etc.). Posibilitatea de opțiune la care face referire dezvoltarea umană este serios afectată sau chiar dispare total în cazul privării sau reducerii de venituri prin șomaj, având repercursiuni asupra speranței de viață, gradului de alfabetizare, de educație și asupra standardelor de viață, bunăstării și protecției copilului deoarece populația se va orienta spre suplimentarea sau procurarea mijloacelor financiare pentru asigurarea nevoilor elementare supraviețuirii (hrană, locuință, îmbrăcăminte etc.), de cele mai multe ori ignorând alte aspecte ale vieții.

Un studiu dat publicității în 2011 confirmă veniturile foarte mici ale românilor, plasând țara noastră chiar pe locul al doilea, după Bulgaria, printre statele cu cele mai mici venituri pe gospodărie în Europa. În România veniturile pe gospodărie sunt cu aproape 60% sub media europeană (fig. 3).

Figura nr. 3 – Venitul brut pe gospodărie în statele membre ale Uniunii Europene în 2009
Sursa: Eurostat⁵¹

⁵¹ LEETMAA Peeter, LEYTHIENNE Denis, MONTAIGNE Fabienne, WOLFF Pascal – Eurostat, *Economy and finance. Population and social conditions*, European Union 2011, p. 1 – disponibil pe site-ul http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-11-016/EN/KS-SF-11-016-EN.PDF, ultima accesare la data de 26 iunie 2012.

Conform unui raport al Biroului statistic al UE, la nivel european românii alocă cel mai mare procent din venituri pentru hrană și băuturi nonalcoolice, adică 126% peste media europeană de 12,9 procente. La acestea se adaugă și cheltuielile cu locuința de 23,5% și cele cu transportul de 13,5%, iar la capitolul recreere și cultură avem cel mai mic scor de 4,9%⁵². Aceste date relevă tocmai posibilitatea redusă sau chiar imposibilitatea de satisfacere a altor nevoi în afara celor elementare supraviețuirii.

Funcție de veniturile realizate de populație în 2007 și care, de altfel, nu diferă considerabil față de veniturile actuale, Centrul European pentru Politici Sociale și Cercetare plasează România printre țările cu risc de sărăcie peste medie (fig. 4), însăși satisfacerea nevoilor de bază fiind sub amenințare.

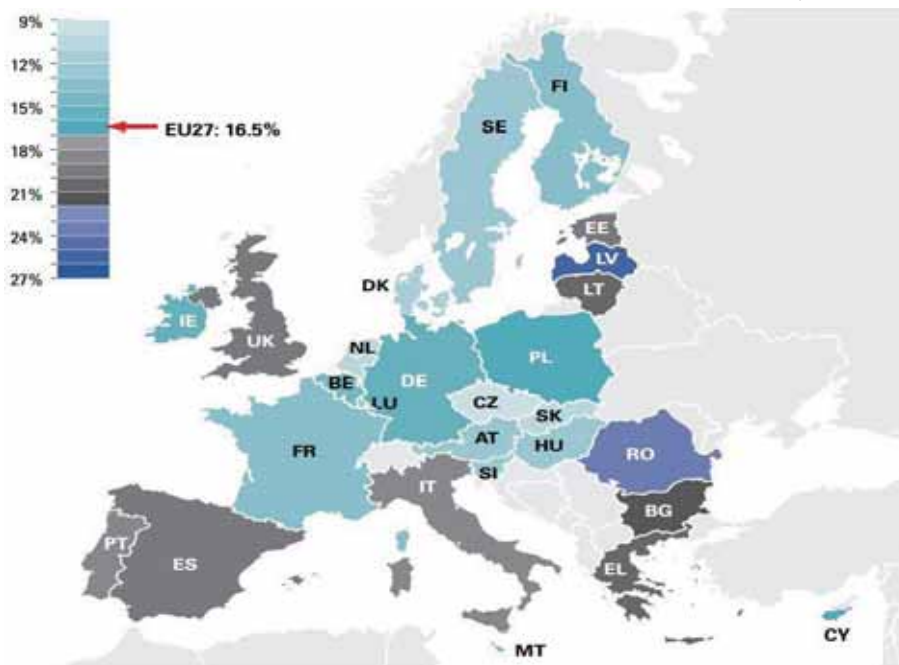

Figura nr. 4 – Riscul de sărăcie în statele membre ale Uniunii Europene

Sursa: Centrul European pentru Politici Sociale și Cercetare⁵³

⁵² BECHIR Mariana, „Europenii și noi: pe ce ni se duc banii”, mai 2012, în ziarul on-line *Adevărul.ro* – disponibil pe site-ul http://www.adevarul.ro/actualitate/eveniment/Europenii_si_noi_pe_ce_ni_se_duc_banii_0_701330272.html, ultima accesare la data de 4 iulie 2012.

⁵³ LELKES Orsolya, GASIOR Katrin - European Centre for Social Welfare Policy and Research, *Income Poverty in the EU. Situation in 2007 and Trends (based on EU-SILC 2005-2008)*, 2011 – disponibil pe site-ul http://www.euro.centre.org/data/1295444473_73292.pdf, ultima accesare la data de 26 iunie 2012.

Dezvoltarea umană se află în interdependență cu securitatea umană, dar nu se confundă cu aceasta. Securitatea umană presupune exercitarea liberă și în siguranță de către oameni a opțiunilor pe care le oferă dezvoltarea umană, având încrederea că oportunitățile pe care ei le au azi nu vor fi total pierdute mâine. Astfel, cele două concepte își sporesc reciproc șansele de progres. Eșecul dezvoltării umane sau o dezvoltare umană limitată determină privațiunea de necesitățile umane, ceea ce provoacă sărăcie, foamete, discrepanțe foarte mari între comunități etnice și regiuni. Privațiunea de putere și de oportunități economice poate genera violență⁵⁴.

Astfel, când oamenii percep amenințările la securitatea lor imediată, ei devin mai puțin toleranți. Conform Raportului ONU privind Dezvoltarea Umană din 1994, sentimentul de insecuritate, în cazul majorității oamenilor, se datorează preponderent grijilor zilnice (hrană, loc de muncă, criminalitate), decât fricii de un eveniment mondial cataclismic⁵⁵. În plan național, printre cele mai mari temeri ale românilor se află cea pentru viitorul copiilor lor, motiv de îngrijorare pentru 83% dintre aceștia, precum și prețurile (81%) și criminalitatea și infracțiunile (80%). Aceste temeri sunt urmate de frica de boală (74%), de cea de tulburări sociale (70%), de șomaj (59%), de atac terorist (46%) și de război (43%)⁵⁶.

Acest fapt întărește afirmațiile noastre anterioare privind necesitatea implementării unor politici eficiente, care să acopere inclusiv efectele ample în plan economic și social ale insolvenței.

2.2. Indexul securității umane

Gradul de securitate umană se apreciază prin indexul securității umane care este compus din peste 30 de indicatori economici, de mediu și sociali și acoperă 232 de țări. Indexul este elaborat de Națiunile Unite la un anumit interval de timp și nu este o publicație anuală deoarece schimbările în acest domeniu nu au loc de la un an la altul, decât în cazul unor dezastre naturale, războaie sau alte evenimente cu impact major. Ultima versiune a Indexului securității umane (a doua versiune) a fost dată publicității în luna decembrie 2010 (fig. 5)⁵⁷.

⁵⁴ United Nations Development Programme, *Human Development Report 1994*, New York: UNDP și Oxford University Press, 1994 – disponibil pe site-ul <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/>, ultima accesare la 18 iunie 2012, p. 23.

⁵⁵ *Ibidem*, pp. 22-23.

⁵⁶ Institutul Român pentru Evaluare și Strategie, *Barometrul percepției riscului 2011 – analiza descriptivă a datelor*, p. 1, disponibil pe site-ul http://www.ires.com.ro/uploads/articole/ires_barometrul-perceptiei-riscului-2012_analiza-descriptiva-a-datelor.pdf, ultima accesare la data de 16 iulie 2012.

⁵⁷ http://www.humansecurityindex.org/?page_id=2, ultima accesare la data de 26 iunie 2012.

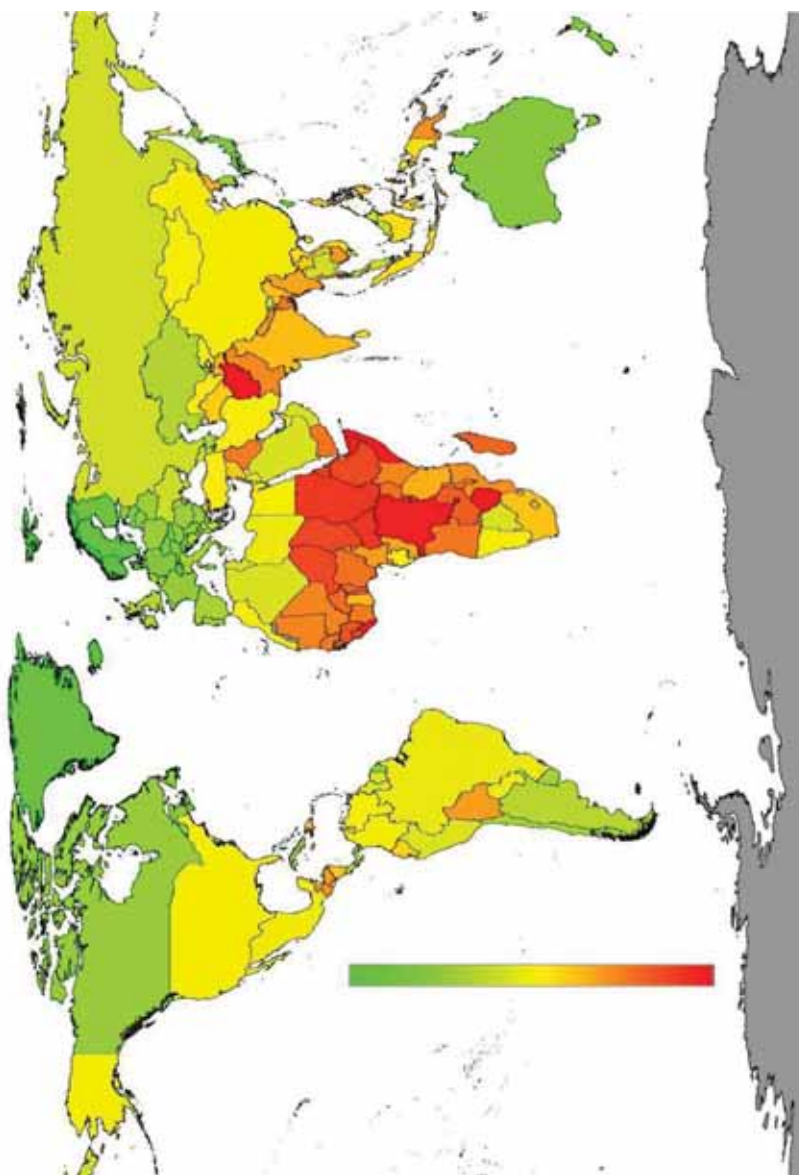

Figura nr. 5
Indexul Global al Securității Umane (versiunea a doua)
Sursa: HASTINGS David, *The Human Security Index. History, Creation, and Use*, 2003⁵⁸

⁵⁸ Disponibil pe site-ul <http://www.humansecurityindex.org/wordpress/wp-content/uploads/2011/01/hsi-globalv2.pdf>, ultima accesare la data de 26 iunie 2012.

Conform atlasului securității umane, România nu se numără printre țările cu un grad sporit al securității umane, țări care sunt marcate pe hartă cu un verde mai închis. Noi, practic, ne aflăm undeva aproape de limita dintre țările intens dezvoltate și cele din lumea a III-a, ceea ce, în cazul neintervenției, exprimă riscul de declanșare a unor comportamente sociale negative.

Realizând o paralelă între indexul dezvoltării umane și cel al securității umane, constatăm că cetățenii statelor din topul ambelor clasamente trăiesc în societăți prospere, democratice, cu o bună guvernare caracterizată prin profesionalism și eficiență, corupție redusă, instituții moderne, economii performante și competitive. Pe de altă parte, cetățenii statelor situate la polurile opuse trăiesc în societăți aflate în declin economic, cu guvernări delegitimate și tendințe autoritariste, instituții ineficiente și servicii publice deplorabile.

2.3. Indexul privind riscul la adresa drepturilor omului

Este interesant de analizat și modul în care securitatea umană din România este influențată de drepturile omului, în condițiile în care am semnalat mai sus încălcarea unor drepturi ale omului prin implementarea unor politici de stat inadecvate/insuficiente. Indexul privind riscul la adresa drepturilor omului este realizat de Maplecroft⁵⁹ și, în prezent, cuantifică încălcările drepturilor omului în 197 de țări, analizând 31 de tipuri de drepturi grupate în patru categorii: siguranța individului, drepturi în muncă și protecție, drepturi civile și politice și accesul la justiție.

Pentru anul 2012 Maplecroft a publicat următorul Atlas privind riscurile asupra drepturilor omului (*fig. 6*):

⁵⁹ <http://maplecroft.com>, ultima accesare la data de 26 iunie 2012.

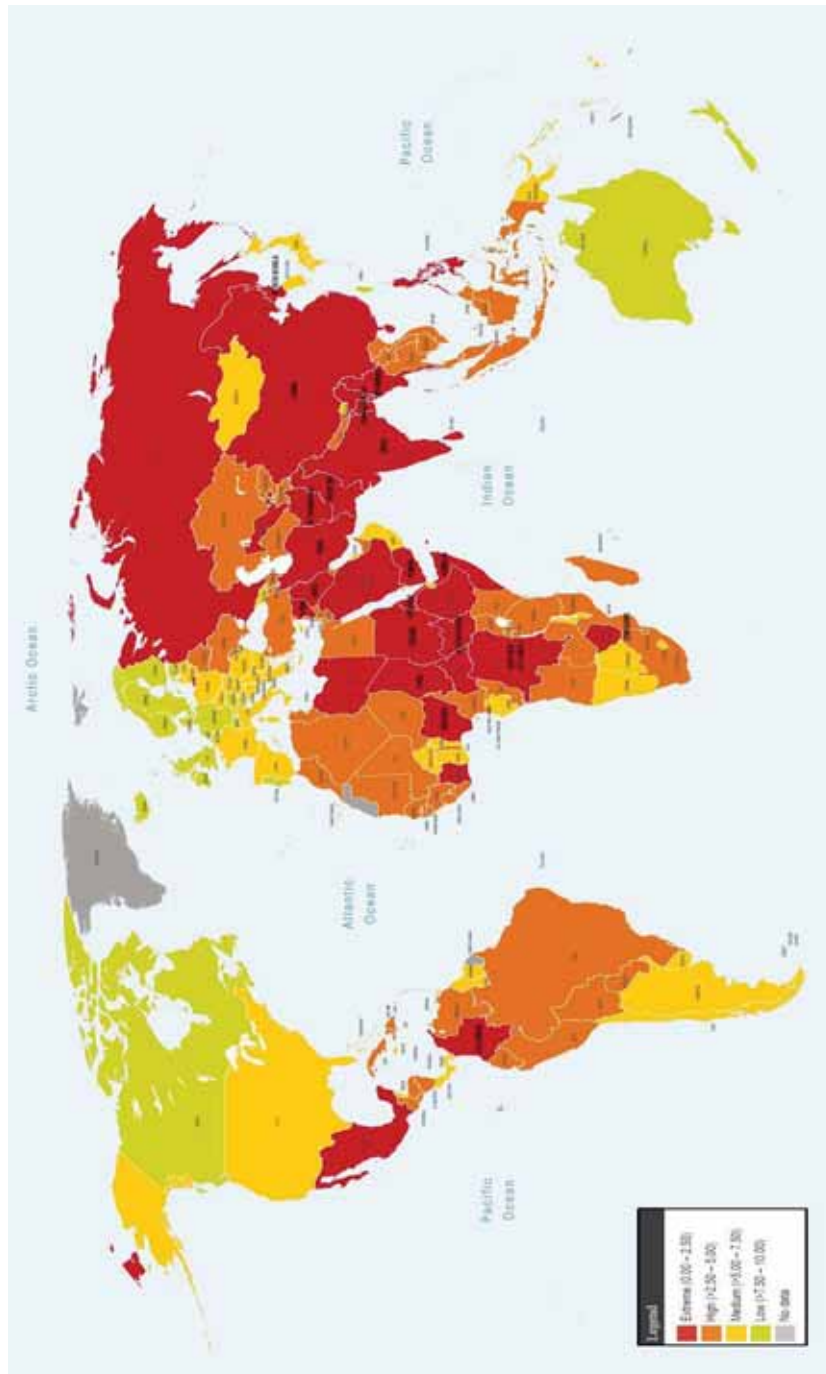

Figura nr. 6
Atlasul indexului privind riscurile la adresa drepturilor omului
Sursa: http://maplecroft.com/about/news/hrra_2012.html

Indexul României privind riscurile la adresa drepturilor omului se confirmă prin faptul că la sfârșitul anului 2011 țara noastră își menținea locul 4 în topul statelor împotriva cărora se formulează cele mai multe cereri la CEDO, după Rusia, Turcia și Italia. Astfel, la 31 decembrie 2011 au fost numărate 12.300 de cereri împotriva României, sau 8,1% din totalul cererilor *pendinte* la Curtea Europeană (151.600)⁶⁰. În ceea ce privește numărul condamnărilor, România se află pe locul 5 în Europa, după Turcia, Rusia, Ucraina și Grecia, cu un număr de 58 de condamnări⁶¹.

Situația actuală a respectării drepturilor omului la nivel național se pare că este unul dintre factorii de mare influență (alături de gradul de dezvoltare umană) pentru securitatea umană. Din toate cele 27 de state ale Uniunii, noi ne situăm pe locul cinci (un loc care nu ne face deloc cinste) printre țări care sunt cunoscute în general ca având probleme serioase în materia drepturilor omului, cu excepția Greciei, unde acest rezultat poate fi pus pe seama unor situații excepționale de gravă criză economică și politică⁶².

3. Concluzii

Concluzia ce se impune este că reglementările naționale nu răspund întotdeauna obiectivelor sociale. Aceasta este una dintre dificultățile însemnate din sistemele și procesele menite să armonizeze securitatea economică și socială a persoanelor, familiilor, comunităților, instituțiilor și statelor. Există anumite discrepanțe între legități și realități, primele nereprezentând modalități de armonizare a realităților, mai ales în domeniul securității economice individuale și sociale, iar următoarele fiind fractale, disparate și, de regulă, conflictuale, nu-și pot afla consistența în calitatea reglementărilor⁶³. Inadvertențele dintre legislația insolvenței și capacitățile economice ale statului român semnalate în lucrarea de față își aduc din plin aportul în cotarea slabă a condițiilor sociale din România în analizele organizațiilor internaționale, confirmând disfuncționalități la nivelul securității umane.

⁶⁰ <http://jurisprudencedo.com/Statisticile-CEDO-pe-anul-2011.html>, ultima accesare la 25 iunie 2012.

⁶¹ <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2012/jan/27/european-court-human-rights-judgments>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012.

⁶² NEAG Mihai-Marcel (coord.), *Arhitecturi de securitate umană în spațiul euroatlantic*, Ed. Techno Media, Sibiu 2009, p. 214.

⁶³ MUREȘAN Doina, *Dimensiunea economică a securității în epoca parteneriatelor și a alianțelor*, Ed. Pro Universitaria, București 2010, pp. 148-149.

Pentru prima dată în istorie, un studiu al Biroului Internațional al Muncii evaluează securitatea socială și economică a indivizilor. Studiul din 2004 arată că securitatea economică favorizează bunăstarea, fericirea, toleranța și este benefică pentru creștere și dezvoltare. Securitatea economică este măsurată pe baza a șapte forme de securitate legate de muncă și venituri, piața muncii, locuri de muncă, competențe, muncă, rol și reprezentare⁶⁴. Prin urmare, cu riscul de a reitera, subliniem importanța factorului economic în viața indivizilor și, implicit, în securitatea umană, care recunoaște drept amenințare insecuritatea economică.

Securitatea umană este un domeniu de interes maxim pentru securitatea națională, dar și regională – mai ales în contextul UE. O politică de securitate la nivel regional și național ce nu are drept rezultat sporirea siguranței pentru fiecare individ va fi o politică falimentară. Interesele naționale nu pot fi niciodată mai presus de interesele cetățenilor. Eficiența politicilor de securitate implementate la nivel național și regional se cuantifică în valoarea reală a securității umane dobândite⁶⁵.

Reamintind astfel abordarea pe verticală a securității, pornind de la individ spre interesele generale ale unei comunități (a se vedea *fig. 1*), apreciem că aceasta este unica manieră de a atinge obiectivul suprem al unui stat de a asigura un climat viabil de securitate la nivel național. Concentrarea pe individ și facilitarea dezvoltării acestuia în mediul intern prin intermediul politicilor guvernamentale sistematice și coezive reprezintă soluția general valabilă pentru prevenirea unor fenomene de risc pentru siguranța națională. Individul, prin diferitele ipostaze pe care le experimentează, este cel care crează și susține mediul economic privat, ce are rol strategic în economia românească și în securitatea națională. Promovând și protejând interesele individului pe plan economic, se stimulează bunăstarea generală a societății și se realizează securitatea umană și, implicit, se consolidează siguranța națională. Insolvența, fenomen specific mediului economic de pretutindeni, trebuie să reflecte aceste principii și să fie proiectată și implementată în perfectă armonie cu obiectivele naționale. În lipsa acestei conformități, insolvența poate produce un adevărat colaps economic, social și, în cele din urmă, de securitate, asemeni unui joc de domino.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 151.

⁶⁵ VOCILĂ Andrei, „Securitatea umană, concept integrativ al securității” – disponibil pe site-ul <http://andreivocila.wordpress.com/2010/09/26/securitatea-umana-concept-integrativ-al-securitatii/>, ultima accesare la data de 11 iulie 2012.

Declarând capacitatea insolvenței de a afecta securitatea umană, piatră de temelie a securității naționale, considerăm că acest domeniu devine apanajul instituțiilor cu atribuții în domeniul siguranței naționale, conform Legii nr. 51/1991.

Este foarte oportună și pe deplin justificată aici intervenția Serviciului Român de Informații, care dispune de mijloacele legale și logistice necesare supravegherii mediului de afaceri. SRI-ul organizează și execută activități pentru culegerea, verificarea și valorificarea informațiilor necesare cunoașterii, prevenirii și contracarării oricărui acțiuni care constituie, potrivit legii, amenințări la adresa siguranței naționale a României⁶⁶, inclusiv acțiuni cu impact economic. Informațiile sunt valorificate prin informarea beneficiarilor legali abilitați a dispune măsuri de prevenire și contracarare a amenințărilor identificate.

De altfel, SRI-ul își declară atribuțiile în domeniul securității economice chiar pe site-ul oficial al instituției⁶⁷ și, recunoscând atipicitatea amenințărilor la adresa securității statelor și ale cetățenilor, afirmă relevanța crescândă a dimensiunii economice a securității⁶⁸.

În ceea ce privește strict insolvența, considerăm că, odată ce aceasta are potențialul de a afecta valorile constituționale precum economia de piață, concurența loială și dezvoltarea economică, ceea ce poate amenința siguranța națională în accepțiunea legii de resort, intră în atribuțiile SRI-ului urmărirea modului de desfășurare a unor proceduri de insolvență.

Inconvenientul este că, în momentul de față, pentru a dobândi calitatea de amenințare la adresa siguranței naționale și a justifica intervenția SRI-ului, atingerea adusă principiilor mai sus enumerate trebuie să vină din partea unor agenți economici de importanță strategică, de sine stătătoare, pentru economia națională, al căror faliment poate avea implicații majore (disponibilizarea masivă a forței de muncă, limitarea accesului populației la unele produse și servicii, modificarea semnificativă a prețului de piață pentru anumite produse și servicii, satisfacerea de interese ale unor agenți externi etc.). Vorbim aici de acele societăți foarte mari, adică de un procent de numai 0,3% din totalul întreprinderilor din România (a se vedea *Tabel 3*).

⁶⁶ Legea nr. 14/1992 privind funcționarea Serviciului Român de Informații, publicată în M. Of. nr. 33/3 mar. 1992, cu modificările și completările ulterioare, art. 2 – disponibilă pe site-ul http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=8564, ultima accesare la data de 4 iulie 2012.

⁶⁷ <http://www.sri.ro/categorii/26/securitate-economica.html>, ultima accesare la data de 26 iunie 2012.

⁶⁸ Serviciul Român de Informații, *Viziunea strategică 2011-2015*, pp. 1-3 – disponibilă pe site-ul http://www.sri.ro/upload/VIZIUNE2011_2015.pdf, ultima accesare la data de 4 iulie 2012.

Însă procentul redus al societăților aflate în vizorul SRI-ului nu ne împiedică să îi recunoaștem instituției contribuția la asigurarea unui cadru favorabil valorificării factorilor de producție⁶⁹, ceea ce susține indirect securitatea umană pe latura economică.

Totuși, pe cât de restrânse îi sunt deocamdată atribuțiile în materia urmării procedurii insolvenței în sine, pe atât de important îi este rolul în prevenția și contracararea unor amenințări la adresa siguranței naționale pe care insolvența are potențialul de a le crea.

SRI-ul recunoaște, printre altele, *forța de muncă și rata șomajului, inflația și balanța comercială, politica macroeconomică și stabilitatea economiei, infrastructura și asigurarea resurselor primare*⁷⁰ drept indicatori care trebuie avuți în vedere în conceperea prognozei în baza căreia decidenții politici acționează. O prognoză corectă nu va ignora efectul unor evenimente și, mai ales în cazul de față, al unor decizii politice asupra insolvenței, în general, și a repercursiunilor acesteia din urmă asupra factorilor de mai sus, în special. Astfel, beneficiarii de intelligence vor avea posibilitatea de a cunoaște anticipat riscurile la adresa siguranței naționale, riscuri pe care insolvența le poate ridica, și vor putea dispune măsuri pentru evitarea unor evenimente indezirabile. Politicile economice practicate de stat trebuie privite drept măsuri de prim rang ca eficiență în constrângerea indivizilor pentru a acționa într-un anumit sens. Acuratețea predictibilității acțiunii indivizilor, ca urmare a politicilor economice impuse, permite realizarea obiectivelor naționale.

Bibliografie

Literatură de specialitate

1. Cărpenaru, D. Stanciu, *Tratat de drept comercial român*, Editura Universul Juridic, București 2009
2. Cochinecu, Corina, *Șomajul. Anxietate și frustrare la persoanele șomere*, Editura Lumen, Iași 2005
3. Kaldor, Mary, *Securitatea umană*, CA Publishing, Cluj-Napoca 2010
4. Mureșan, Doina, *Dimensiunea economică a securității în epoca parteneriatelor și a alianțelor*, Editura Pro Universitaria, București 2010.

⁶⁹ <http://www.sri.ro/categorii/26/securitate-economica.html>, ultima accesare la data de 11 octombrie 2012.

⁷⁰ NIȚU Ionel (coord.), *Ghidul analistului de intelligence*, Ed. Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București 2011, p. 64 – disponibil pe site-ul <http://www.animv.ro/files/Ghidul-Analistului--RO-.pdf>, ultima accesare la data de 11 octombrie 2012.

5. Neag, Mihai-Marcel (coord.), *Arhitecturi de securitate umană în spațiul euroatlantic*, Editura Techno Media, Sibiu 2009

6. Neag, Mihai-Marcel (coord.), *Implicații economice, politice și militare asupra securității umane în etapa postconflict*, Editura Academiei Forțelor Terestre "Nicolae Bălcescu", Sibiu 2011

7. Nițu Ionel (coord.), *Ghidul analistului de intelligence*, Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București 2011, p. 64 – disponibil pe site-ul <http://www.animv.ro/files/Ghidul-Analistului--RO-.pdf>, ultima accesare la data de 11 octombrie 2012

Articole

Articole de specialitate

1. American Bar Association, "The Development of Insolvency Law as Part of the Transition from a Centrally Planned to a Market Economy", Fall 1992, p. 2 – disponibil pe site-ul <http://www.evanflaschen.net/Development%20of%20Ins%20Law.pdf>, ultima accesare la data de 20 iunie 2012

2. Camera Consultanților Fiscali, „Măsuri imediate de stimulare fiscală pentru creșterea competitivității și atractivității economiei și reluarea creșterii economice”, în *Revista Camerei Consultanților Fiscali* nr. 25 – disponibilă pe site-ul <http://www.ccfiscali.ro/revista-ccf-ad/revista-editoriale>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012

3. Mărgineanu, Ioan (coord.), „Analiza comparativă a finanțării politicilor sociale din România, alte țări în tranziție și țările U.E.”, în *Revista Calitatea Vieții* nr. 1-4/2001 – disponibilă pe site-ul <http://www.iccv.ro/oldiccv/romana/revista/rcalvit/pdf/cv2001.1-4.a01.pdf>, ultima accesare la data de 13 iulie 2012

4. Piperea, Gheorghe, „Despre prevenția insolvenței și utilitatea sa” – disponibil pe site-ul www.finmedia.ro/conferences/.../Gheorghe%20Piperea.doc, ultima accesare la data de 22 iunie 2012

5. Vocilă, Andrei, „Securitatea umană, concept integrativ al securității”, septembrie 2010 – disponibil pe site-ul <http://andrevocila.wordpress.com/2010/09/26/securitatea-umana-concept-integrativ-al-securitatii/>, ultima accesare la data de 11 iulie 2012

Articole din presă

1. Bechir, Mariana, „Europenii și noi: pe ce ni se duc banii”, mai 2012, în ziarul on-line *Adevărul.ro* – disponibil pe site-ul http://www.adevarul.ro/actualitate/eveniment/Europenii_si_noi_pe_ce_ni_se_duc_banii_0_701330272.htm, ultima accesare la data de 4 iulie 2012

2. Botea, Ciprian, „Olandezii de la Eureka pleacă din România după pierderi de 30 milioane de euro în opt ani”, iulie 2012, în *Ziarul Financiarul* on-line – disponibil pe site-ul <http://www.zf.ro/banci-si-asigurari/olandezii-de-la-eureka-pleaca-din-romania-dupa-pierderi-de-30-mil-euro-in-opt-ani-9841937>, ultima accesare la data de 12 iulie 2012

3. Benezic, Dollores; Grosu, Cristian, “De ce România nu e stat asistențial. De ce România e stat populist. Comparația cu Europa socială”, martie 2011 – disponibil pe site-ul <http://cursdeguvernare.ro/de-ce-romania-nu-e-stat-asistential-de-ce-romania-e-stat-populist-comparatia-cu-europa.html>, ultima accesare la data de 22 iunie 2012

4. Ivan, Ioana, „Află ce se va întâmpla cu proiectele POSDRU cu probleme”, iulie 2012 – disponibil pe site-ul http://www.incomemagazine.ro/articol_79279/afla-ce-se-va-intampla-cu-proiectele-posdru-cu-probleme.html, ultima accesare la data de 12 iulie 2012

5. Mediafax.ro, „Comisia Europeană a trimis României scrisoarea oficială de întrerupere a plăților pentru POSDRU. Cum va fi afectată economia?”, februarie 2012 – disponibil pe site-ul <http://www.mediafax.ro/social/comisia-europeana-a-trimis-romaniei-scrisoarea-oficiala-de-intrerupere-a-platilor-pentru-posdru-cum-va-fi-afectata-economia-9262648>, ultima accesare la data de 11 iulie 2012

6. Orgonaș, Cristian, “Investițiile străine directe, la minimul ultimilor 9 ani. Cum stăm în comparație cu Polonia, Bulgaria, Cehia sau Ungaria?”, octombrie 2011, în ziarul on-line *Hotnews.ro* – disponibil pe site-ul http://economie.hotnews.ro/stiri-finante_banci-10124122-investitiile-straine-directe-minimul-ultimilor-9-ani-cum-stam-comparatie-polonia-bulgaria-cehia-sau-ungaria.htm, ultima accesare la data de 25 iunie 2012

7. Scărișoreanu, Mona, „Orban: Absorbție de 7,4%, din rambursările Comisiei Europene”, mai 2012, în ziarul on-line *Capital.ro* – disponibil pe site-ul <http://www.capital.ro/detalii-articole/stiri/orban-absorbție-de-74-din-rambursările-comisiei-europene-165603.html>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012

8. Ținteanu, Gabriela; Buscu, Șerban, „Ignorați, dar importanți: micii întreprinzători”, februarie 2012, în ziarul on-line *Capital.ro* – disponibil pe <http://www.capital.ro/detalii-articole/stiri/ignorati-dar-importanti-micii-intreprinzatori-161748.html>, ultima accesare la data de 21 iunie 2012

Legislație

1. Legea nr. 14/1992 privind funcționarea Serviciului Român de Informații, publicată în M. Of. nr. 33/3 mar. 1992, cu modificările și completările ulterioare

2. Legea nr. 76/2002 privind sistemul asigurărilor pentru șomaj și stimularea ocupării forței de muncă, publicată în M. Of. nr. 103/6 feb. 2002, cu modificările și completările ulterioare

3. Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal publicată în M. Of. nr. 927/23 dec. 2003, cu rectificările, modificările și completările ulterioare

4. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 92/1997 privind stimularea investițiilor directe, publicată în M. Of. nr. 386/30 dec. 1997, cu modificările și completările ulterioare

5. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 13/2010 privind reglementarea unor măsuri în vederea stimulării creării de noi locuri de muncă și diminuării șomajului în anul 2010, publicată în M. Of. nr. 136/1 mar. 2010

Rapoarte și studii

1. Coface România, *Studiu privind situația insolvențelor din România pentru anul 2008* – disponibil pe site-ul http://www.coface.ro/CofacePortal/ShowBinary/BEA%20Repository/RO/ro_RO/documents/studiul_falim_2008, ultima accesare la data de 22 iunie 2012

2. Comission on Human Security, *Human Security Now*, New York, 2003, p. 4 – disponibil pe site-ul <http://www.humansecurity-chs.org/finalreport/>, ultima accesare la data de 4 iulie 2012

3. Leetmaa, Peeter; Leythienne, Denis; Montaigne, Fabienne; Wolff, Pascal – Eurostat, *Economy and finance. Population and social conditions*, European Union 2011 – disponibil pe site-ul http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-11-016/EN/KS-SF-11-016-EN.PDF, ultima accesare la data de 26 iunie 2012

4. Lelkes, Orsolya; Gasior, Katrin - European Centre for Social Welfare Policy and Research, *Income Poverty in the EU. Situation in 2007 and Trends (based on EU-SILC 2005-2008)*, 2011 – disponibil pe site-ul http://www.eurocentre.org/data/1295444473_73292.pdf, ultima accesare la data de 26 iunie 2012

5. Institutul Român pentru Evaluare și Strategie, Barometrul percepției riscului 2011 – analiza descriptivă a datelor, disponibil pe site-ul http://www.ires.com.ro/uploads/articole/ires_barometrul-perceptiei-riscului-2012_analiza-descriptiva-a-datelor.pdf, ultima accesare la data de 16 iulie 2012

6. PĂDUREAN, Elena, *Analiza evoluției fiscalității în perioada 2004-2008*, p. 34 – disponibil pe site-ul ftp://www.ipe.ro/RePEc/vls/vls_pdf/vol13i3p32-43.pdf, ultima accesare la data de 22 iunie 2012

7. Study Group o Europe's Security Capabilities, *A Human Security Doctrine for Europe*, Barcelona, 2004 – disponibil pe site-ul http://eprints.lse.ac.uk/40209/1/A_human_security_doctrine_for_Europe%28author%29.pdf, ultima accesare la data de 4 iulie 2012

8. United Nations Development Programme, *Human Development Report 1990*, Oxford University Press, New York 1990 – disponibil pe site-ul <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1990/chapters/>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012

9. United Nations Development Programme, *The Human Development Report 1994*, New York: UNDP și Oxford University Press, 1994 – disponibil pe site-ul <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/>, ultima accesare la 18 iunie 2012

Pagini web

1. <http://economie.hotnews.ro/stiri-companii-12511810-coface-4-414-companii-romanesti-intrat-faliment-primele-trei-luni-din-2012-scadere-34-65-fata-aceeasi-perioada-anului-trecut.htm>, ultima accesare la data de 22 iunie 2012
2. <http://fonduri.mcsi.ro/?q=node/18#F>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012.
3. http://www.fseromania.ro/index.php/posdru/informatii-generale/informatii-posdru#care_sunt_objectivele_posdru, ultima accesare la data de 11 iulie 2012
4. <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2012/jan/27/european-court-human-rights-judgments>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012
5. http://www.humansecurityindex.org/?page_id=2, ultima accesare la data de 26 iunie 2012
6. <http://jurisprudencedo.com/Statisticile-CEDO-pe-anul-2011.html>, ultima accesare la 25 iunie 2012
7. <http://maplecroft.com>, ultima accesare la data de 26 iunie 2012
8. <http://www.mediafax.ro/politic/basescu-am-cerut-sri-sa-privesca-atent-la-fapte-de-coruptie-cu-fonduri-europene-9430104>, ultima accesare la data de 25 iunie 2012
9. <http://www.sri.ro/categorii/26/securitate-economica.html>, ultima accesare la data de 26 iunie 2012

Alte surse

1. Ernst & Young, *Comunicat de presă din 20 iunie 2012* – disponibil pe site-ul [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Press_Release_European_Attractiveness_Survey_20_Jun_2012_%28RO%29/\\$FILE/Press%20Realease_European%20Attractiveness_20%20Jun%202012%20%28RO%29.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Press_Release_European_Attractiveness_Survey_20_Jun_2012_%28RO%29/$FILE/Press%20Realease_European%20Attractiveness_20%20Jun%202012%20%28RO%29.pdf), ultima accesare la data de 25 iunie 2012
2. Institutul Național de Statistică, *Comunicat de presă nr. 149/30.07.2008: Ocuparea și în anul 2007* – disponibil pe site-ul http://www.insse.ro/cms/files/statistici/comunicate/com_anuale/ocupsomaj/somaj_2007.pdf, ultima accesare la data de 22 iunie 2012
3. Institutul Național de Statistică, *Comunicat de presă nr. 66/27.03.2012: Ocuparea și șomajul în trimestrul IV 2011* – disponibil pe site-ul http://www.insse.ro/cms/files%5Cstatistici%5Ccomunicate%5Csomaj%5Csomaj_IVr_11.pdf, ultima accesare la data de 22 iunie 2012
4. Serviciul Român de Informații, *Viziunea strategică 2011-2015*, pp. 1-3 – disponibilă pe site-ul http://www.sri.ro/upload/VIZIUNE2011_2015.pdf, ultima accesare la data de 4 iulie 2012

Mihail Moruzov – Spionul și Omul

dr. Sorin Aparaschivei

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

sorinaparaschivei@yahoo.com

Abstract

This paper's aim is to present few aspects of the life, career and personality of Mihail Moruzov, considered Romania's greater information specialist in its history. The first part of the research is dedicated to the years 1907 – 1917, a period almost unknown in the evolution of this figure. The second part refers to Mihail Moruzov as head and organizer of the Information Service, and in the last part there is a radiography of Moruzov's physical and intellectual profile and his value systems. While studying this issue, we tried to use as much as possible, only primary archival documents, so that this essay includes datas published for the first time in the field of historiography research.

Keywords: Mihail Moruzov, Secret Service, Romanian Intelligence Service, espionage, General Staff, Danube Delta

Introducere

Acest eseu este dedicat vieții, carierei și personalității lui Mihail Moruzov, considerat cel mai mare profesionist al informațiilor din istoria României. În prima parte, decada 1907-1917, ne propunem să cercetăm contextul în care a avut loc debutul lui Moruzov, cunoscut fiind că structurile de securitate și apărare ale statului român treceau printr-o amplă reformă în acei ani. În cea de-a doua parte, ne ocupăm de cariera propriu-zisă a lui Moruzov, ca șef și organizator de serviciu de informații, la problemele cu care acesta s-a confruntat în activitate. În final, realizăm o caracterizare a omului și profesionistului Mihail Moruzov, cu un scurt accent și pe sistemul ideologic la care acesta a aderat.

Deși personalitatea lui Mihail Moruzov a făcut obiectul unor numeroase studii și cercetări, eseu de față își propune o abordare nouă și originală a faptelor și evenimentelor, prin apelul la sursele primare de arhivă și la declarațiile contemporanilor săi.

Geneza unei cariere

Era într-o după-amiază de toamnă, anul 1907. Privirea unui tânăr fixa cu interes ușa bisericii Sf. Gheorghe, arondată comunității bulgare din satul Telița, lângă Tulcea. De ceva vreme, prin fața bisericii, la anumite ore de seară, unii etnici bulgari, de altfel foarte respectabili, dădeau târcoale bisericii, apoi se furișau în ea. Cum nu era o perioadă în care se țineau slujbele noaptea, și cum nimeni nu-și ia măsuri de precauție dacă nu are nimic de ascuns, tânărul a bănuțit că acei oameni fac ceva ilegal. Ce taină se ascundea aici? Un altul, în locul său, ar fi anunțat, probabil, poliția. Dar, în tânărul nostru mijea spionul. A sesizat că afluxul umbrelor, în biserica luată de el în vizor, se producea duminica. Pornind de la această constatare, tânărul și-a elaborat un plan foarte simplu.

În duminica următoare, s-a îmbrăcat frumos și s-a dus la slujbă ca toți enoriașii. Nu era nimic neobișnuit ca un *copil* de mahala să asiste la liturghia din biserica bulgară. Prin urmare, nimeni nu i-a acordat vreo atenție. Când slujba se apropia de sfârșit, s-a strecurat neobservat și s-a ascuns în altar. Preotul a încuiat biserica și a plecat. După miezul nopții, s-a auzit zgomot și ușa bisericii s-a deschis. A intrat preotul, apoi, pe rând, ceilalți notabili. Mihail Moruzov, căci despre el este vorba, și-a dat seama, după discuțiile purtate, că se adunase capul iredentei bulgare. A urmat o consfătuire plină de însuflețire, în cursul căreia au fost avansate tot felul de idei, conform cărora populația bulgară din Dobrogea românească să fie determinată să treacă la acțiuni potrivnice statului român. Se puneau bazele unei acțiuni secesioniste (profitându-se de mișcările țărănești din țară). A doua zi, când au venit oamenii de serviciu să facă ordine, Moruzov s-a strecurat, neobservat, afară. A redactat, apoi, un raport în toată legea, cu care s-a prezentat la Biroul de Informații al Marelui Stat Major al Armatei române. Toți cei care l-au citit au rămas cruciți. A fost o intrare în scenă de mare eficiență. Acest debut spectaculos i-a hotărât destinul. Adio școală, adio tinerețe¹. Mihail Moruzov intra în structurile informative ale statului român.

Cine este de fapt Mihail Moruzov? Nașterea sa rămâne controversată. În anul 1941, o anchetă efectuată de autoritățile militare a stabilit că data de naștere 8 noiembrie 1889, rezultată din cazierul cu nr. 723 aparținând funcționarului M. Moruzov, este falsă². Mihail Moruzov,

¹ Acest episod - *Pânda din altar* – este reprodus după: Ion PAVELESCU, *Enigma Moruzov, Cel mai mare spion din istoria României*, Editura Gaudeamus, Iași, 1995, pp. 160-164.

² ASRI, Fond penal 20954 Volumul 2, *Referat 15 decembrie 1941 - privitor la ancheta declanșată de Subsecretariatul de Stat al Armatei de Uscat față de activitatea lui Mihail Moruzov, fost șef al Serviciului Secret*, fila 108.

zis „Mișu”, zis „Inginerul Ștefănescu”, de origine etnică ucrainean, s-ar fi născut la 16 septembrie 1887, în satul Telița, lângă Tulcea, ca fiu al preotului Nicolae Moruzov.

Cu toate acestea, anumite evenimente din viața lui Mihail Moruzov lasă să se înțeleagă că anul 1889 este mai apropiat de adevăr, ca dată de naștere. Ne referim aici la episodul adolescentin relatat mai sus, dar și la anumite aspecte legate de pregătirea școlară a personajului nostru. De pildă, un coleg de școală de-al lui Moruzov, un anume Brătescu, declara: „L-am cunoscut pe Mihail Moruzov la Tulcea, camarad de liceu în anul 1903. El a urmat cursul inferior până în anul 1907. După această dată nu a mai urmat clasa a V-a, retrăgându-se”³.

Prin urmare, vârsta școlară de 17-18 ani, corelată cu prevederile Legii învățământului din 1898-1904, pare a fi mai apropiată de realitate și concordă cu abandonul școlar al lui Moruzov din anul 1907, cauzat de problemele avute în studierea limbii latine. Confirmarea anului 1889, ca dată de naștere, vine, indirect, și de la ofițerul Gheorghe Petrescu⁴, care, cunoscându-l pe Moruzov, prin anii 1927-1928, declara: „primele conversații mai ample, pe care le-am avut cu el, s-au rotit în general asupra originii lui, asupra provenienței lui, asupra activității lui de la vârsta de 17 ani în serviciul de informații și poliție (...)”⁵.

O altă problemă la care trebuie aflat răspuns este: Cu ce s-a ocupat Moruzov în perioada imediat următoare anului 1907?

Într-o declarație, semnată la Ismail, 13 mai 1918, Mihail Moruzov afirma: „De la 1 noiembrie 1908, am organizat și condus diferite servicii de siguranță, în țară și străinătate, însărcinate de Direcțiunea Siguranței Generale și Marele Stat Major al Armatei”⁶.

Gheorghe Cristescu, fratele mai celebrului Eugen, notează că, în tinerețe, Mihail Moruzov a făcut parte dintr-un nucleu socialist condus de un doctor, refugiat rus, stabilit la Tulcea.

³ ASRI, Fond penal 20954 Volumul 21, *Declarație* (olografă) a lui Brătescu, camarad de liceu, filele 164-167.

⁴ Gh. Petrescu era nașul de cununie al lui Moruzov, la rândul lui Moruzov i-a botezat un copil; conf.: ASRI Fond penal 20954, Volumul 4, *Memoriu*, semnat de Al. Idieru, filele 460-464.

⁵ ASRI Fond penal 20954 Volumul 21, *Declarația* colonelului Gh. Petrescu, fost atașat militar la Roma, București, 14 ianuarie - 15 februarie 1941, filele 2 - 52.

⁶ ASRI, FD 20953 Volumul 2, *Declarație* (olografă) dată și semnată de Mihail Moruzov, Ismail 13 mai 1918, filele 4-16.

Cine a fost acest „doctor socialist”, nu-i greu de aflat. Documentele și unele mărturii îl arată pe nimeni altul decât faimosul militant socialist Christu Stancioff Racovski⁷. Indicii similare rezultă și dintr-o anchetă a autorităților militare române, din anul 1941, unde se afirmă că Mihail Moruzov ar fi lucrat, la începutul activității sale, „pe lângă șeful Brigăzii de Siguranță Tulcea, un anume Floru, și pe lângă Guță Dumitrescu, ocupându-se printre altele și de mișcarea socialistă din Tulcea, al cărui conducător era doctorul Racovschi”⁸.

„Relația” lui Moruzov cu socialiștii este menționată și de Grigore Ghica, fiul lui Eduard Ghica, care spune că tatăl său „găsise în Siguranță un informator excepțional, Moruzov: cap de mongol, fiu de pescar avut din Tulcea. Deștept, abil, spiona pe comuniști, se ducea în Rusia mai ușor ca mine în grădină. Odată, a semnalat sosirea unui curier trimis de Troțki la Cristescu-Plăpumaru să-i remită drept fonduri două briliante ascunse în cravată. La gară l-au cules ca din oală. Am văzut pietrele – tata le-a adus acasă – enorme, minunate. Le-a oferit reginei Maria, nu văd de ce? A fost un abuz, reveneau tezaurului. Pe Moruzov, tata l-a făcut inspector. El i-a rămas devotat totdeauna, chiar și memoriei lui. În postul Paștelui, oriunde ne-am fi aflat, venea un lipovean cu un coș de cegi și icre negre. Așa a fost până la moartea mamei, în 1937”⁹. Precizăm că Eduard Ghica se ocupa în cadrul Siguranței chiar

⁷ Christu Stancioff Racovski (cu numele adevărat Haim Rakower), născut la 13 august 1873, la Kotel, Bulgaria, a fost un militant socialist și apoi comunist, de profesie medic, politician și diplomat sovietic. A activat ca socialist în Bulgaria, Elveția, Germania, Franța, Rusia și România, apoi la conducerea Cominternului. A deținut în trei rânduri – noiembrie 1918, ianuarie-decembrie 1919, și apoi între anii 1920-1923, funcția de prim-ministru al Ucrainei Sovietice. S-a remarcat ca ziarist și eseist, având legături apropiate cu germanul Wilhelm Liebknecht, francezul Jean Jaurès, românii C-tin Dobrogeanu Ghinea și I.L. Caragiale, rușii V.I. Lenin și Leon Troțki, ultimul fiind găzduit o vreme la moșia sa de la Pecineaga, lângă Mangalia. În anul 1904, reușește să fie ales ca membru în Consiliul județean Constanța. Din cauza implicării sale în agitarea țăranilor, i se retrage cetățenia română și este expulzat în iulie 1907, stabilindu-se în Bulgaria de unde duce o campanie de calomnie la adresa României, întorcându-se de mai multe ori fraudulos în România. În anul 1913, a candidat pentru un post de deputat la Tulcea. La bătrânețe, Racovski a căzut victimă „marii terori”, fiind executat de Beria, la ordinul lui Stalin, la 11 septembrie 1941.

⁸ ASRI, Fond penal 20954 Volumul 2, *Referat 15 decembrie 1941 - privitor la ancheta declanșată de Subsecretariatul de Stat al Armatei de Uscat față de activitatea lui Mihail Moruzov, fost șef al Serviciului Secret*, fila 106.

⁹ Alin SPÂNU, *Serviciul de Informații al României în Războiul de întregire națională (1916 – 1920)*, Editura Militară, București 2012, nota nr. 405, p. 127; Spânu citează: Grigore Ghica, *Grigri*, Editura Fundației Culturale Române, București 1998, p. 137.

de problema anarhismului socialist și de cea a spionajului ruso-bulgar, devenind apoi șeful Direcției Poliției și Siguranței Generale, 1919-1920.

Despre Christu Racovski se cunoaște că era un personaj binecunoscut Siguranței române, dar și organelor de poliție din Germania, Austro-Ungaria, Franța etc. Se stabilise la Constanța și lucra ca medic militar în armata română. În anul 1893, alături de alți anarhiști, Racovski a pus bazele Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (PSDMR). În anul 1907, din cauza implicării în agitațiile țărănești, Racovski va fi expulzat de autorități. Nu poate sta însă departe și revine ilegal în țară, în anul 1910, și reînființează Partidul Social Democrat Român (PSDR), alături C-tin Dobrogeanu-Gherea¹⁰, I. C. Frimu, Mihai Gh. Bujor și Gh. Cristescu-Plăpumar. Mai puțin cunoscut este că Racovski va pune bazele și Partidului Socialist din România (PSD), încă din anul 1904 (!)¹¹.

Așadar, ipoteza de la care plecăm este că Mihail Moruzov a fost recrutat de Sigurața Generală și Armată ca informator în obiectivul ruso-bulgar din România. Îl recomandau cunoștințele de limba slavă și relațiile în rândul etnicilor slavi. Acțiunea respectivă având loc într-o perioadă de criză pentru statul român și relațiile sale cu vecinătatea. Era raportată creșterea anarhismului socialist, fenomen care, surprinzător, se afla în strânsă corelație cu spionajul ruso-bulgar pe teritoriul României: „Probabil că rușii se folosesc de bulgari, aceștia intrând mai ușor și se strecoară neobservați în țară, amestecându-se travestiți printre muncitorii, negustorii și zarzavagii din piețe. Ofițerilor ruși le-ar fi greu să se introducă în țară peste tot locul, căci ar fi repede descoperiți, ei neputându-se travesti decât ca iconari sau jugănari, cari știu însă că sunt suspectați totdeauna de autorități. Și apoi chiar dacă nu ar fi descoperiți, totuși, mare treabă n-ar putea face, neavând posibilitatea de a se introduce pe lângă stabilimentele militare și de a însoți trupele în marșuri, exerciții și manevre”¹².

România se confrunta astfel cu un fenomen de amploare care trebuia contracarat. La 18 martie 1907, Parlamentul a declarat starea de asediu, *răscoala țărănească* fiind clasificată drept atentat inițiat de o putere străină

¹⁰ Ca și Moruzov, Constantin Dobrogeanu-Gherea era etnic ucrainean, venit și stabilit în România, în anul 1875, din cauza persecuțiilor *Ohrana-ei* (poliția politică țaristă).

¹¹ Vezi: Louise BRYAND, *Mirrors of Moscow. Lenin and his subordinates: Christian Rakovsky*, <http://www.marxists.org/archive/bryand/works/1923-mom/rakovsky.htm>, first published 1923.

¹² ANR (Arhivele Naționale ale României), Direcția Generală a Poliției, 1893-1916, DPSG, Dosarul nr. 94/1907.

la securitatea națională a țării¹³. Marele Stat Major al Armatei și Siguranța Generală a Statului se hotărăsc, în fine, să colaboreze. Deciziile celor două instituții vor fi extrem de importante pentru viitorul serviciilor de informații din România, acum punându-se bazele *primei structuri contrainformative* destinate exclusiv combaterii spionajului pe teritoriul țării noastre.

La 12 noiembrie 1907, Iancu Panaitescu, șeful Siguranței Generale, scrie Ministrului de Interne: „Țin să vă raportez și Dv. Domnule Ministru, ceea ce am raportat deja verbal în mai multe rânduri Dl. Ministru de Război, că bulgarii fac pe o scară întinsă spionaj militar în țara noastră și că, din această cauză, se simte absolută nevoie ca Marele Stat Major al Armatei să înființeze un *serviciu de contraspionaj* [subl.n.], care să fie bine organizat, spre a putea demasca cu înlesnire pe spionii care mișună în țară. Bulgarii sunt la curent cu tot ce se face și pune la cale în armata și marina noastră și sosesc la timp spre a urmări și a se informa de ceea ce-i interesează”¹⁴.

La 4 decembrie 1907, Secția a II-a, Marele Stat Major, raporta Ministerului de Război că în orașele Brăila, Galați și împrejurimi se observă zilnic o mulțime de ofițeri străini și persoane civile străine care fac diverse observații și constatări asupra instalațiilor și dotărilor portuare.

Sesizat, lt. col. C-tin Christescu, șeful Statului Major al Armatei, solicită Ministerului de Interne să dispună ca pe „lângă serviciul de stat major al Comandamentului Corpului 3 Armată, în Galați, să fie în permanență detașat un agent secret pentru a supraveghea acele persoane”¹⁵.

Dar, la 12 august 1908, lucrurile se complică. La Oficiul Poștal din Odobești s-a prezentat un bulgar (sub numele fals de Enache Dimo) cu o scrisoare voluminoasă destinată unui anume Gheorghe Hesapcieff, din Sofia. Cum individul părea suspect, scrisoarea a fost desigilată. Spre surprinderea celor prezenți, aceasta conținea diverse hărți militare și o parte a hărții Marelui Stat Major, privind informații despre linia fortificată Focșani-Nămoloasa (direcția Putna-Bacău).

Imediat, s-a ordonat constituirea unei echipe mixte, formată din agenți ai Siguranței Generale și ai Marelui Stat Major, care s-a deplasat în secret la Sofia. Aici, agentul „No. 51” a stabilit că Gh. Hesapcieff era locotenent

¹³ Alex Mihai STOENESCU, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 2, Editura RAO, București, 2001, p. 161.

¹⁴ ANR, Direcția Generală a Poliției, 1893-1916, DPSG, Dosarul nr. 94/1907.

¹⁵ ANR, Direcția Generală a Poliției, 1893-1916, DPSG, Dosarul nr. 94/1907, Marele Stat Major, Secția a II-a, no. 230 din 4 decembrie 1907 [6686].

de artilerie în armata bulgară (*Laboratnăță Roată*)¹⁶, cu legături în armata țaristă. Mai mult, conform raportului secret nr. 55, din 8 decembrie 1907, întocmit de maiorul N. Petală, atașatul militar român la Sofia, s-a constatat că, numai în anul ce trecuse, 32 de ofițeri ai armatei bulgare și-au efectuat concediul de odihnă în România, în scop de spionaj¹⁷.

Prin urmare, autoritățile decid să întărească structura comună contrainformativă deja existentă și să o transforme într-un *Serviciu de Contrainformații* de sine stătător. De această dată, pe lângă Marele Stat Major al Armatei și Siguranța Generală, la proiect participă și Inspectoratul Jandarmeriei Rurale și Marina română.

Odată stabilite sarcinile și componența noului *Serviciu*, la 11 iunie 1911, Iancu Panaitescu înaintează Statului Major General al Armatei, lt.col. C-tin Scărișoreanu, „Proiectul de buget pentru agenții speciali de siguranță cari ar fi nevoie să se înființeze pe lângă Direcția Poliției și Siguranței Generale [DPSG] pentru Serviciul de contraspionaj militar”. În schema de organizare era prevăzut un număr de 28 de agenți, repartizați la Sofia, Odessa, Rusciuk, Vidin, Calafat, Corabia etc. Bugetul total alocat: 91 200 lei¹⁸.

Colaborarea instituțională dintre Siguranța Generală și Marele Stat Major al Armatei este reflectată și de adresa nr. 26, din 23 iunie 1911, în care Ministerul de Război solicită „DPSG să dispună ca, pe viitor, la cercetarea diferiților indivizi suspecti din punct de vedere al spionajului militar să se anunțe și Statul Major General al Armatei pentru a delega un ofițer de la Biroul Informațiilor ca să asiste la cercetare, căci din cursul cercetărilor se poate întâmpla să se dea peste fire de alte afaceri, cari, din punct de vedere militar, să prezinte interes”¹⁹.

În același sens este emis și Ordinul nr. 50, din 26 iulie 1911, în care Ministerul de Război solicită Inspectoratului Jandarmeriei Rurale ca atunci: „Când se va descoperi atât vreo persoană care se ocupă cu spionajul, cât și ceva în privința acțiunilor de spionaj întreprinse, Jandarmeria se va mulțumi numai a supraveghea și mai de aproape și va raporta confidențial cazul

¹⁶ Tatăl lui Gheorghe era colonelul Hesapcieff, agentul diplomatic al Bulgariei la București (n.a.).

¹⁷ ANR, DPSG, Dosarul nr. 94/1907, Marele Stat Major, Secția a II-a, no. 230 din 4 decembrie 1907 [6686]. Detalii privind spionajul bulgar în România, perioada 1910-1913, și la: Alin Spănu, *Serviciul de Informații al României în Războiul de întregire națională (1916 – 1920)*, Editura Militară, București 2012, pp. 35-42.

¹⁸ ANR, Direcția Generală a Poliției, 1893-1916, Dosar 1/1910, fila 8 [6129].

¹⁹ ANR, Direcția Generală a Poliției, 1893-1916, DPSG, Dosarul nr. 94/1907, Marele Stat Major, Secția a II-a, semnează: Șeful Statului Major General, lt. col. Lupescu [6128].

îndată Statului Major General, care-i va indica modul cum să procedeze mai departe. În caz însă de flagrant delict de spionaj militar, persoanele arestate vor fi trimise Direcției Siguranței din Ministerul de Interne, sau predate Poliției de Siguranță din localitate (...) București, Iași, Craiova, Galați, Tulcea, Cernavodă, Constanța”²⁰.

Așadar, un adevărat *serviciu contrainformativ* a statului român a prins contur acum, evoluând ulterior.

Deosebit, este faptul că frații Moruzov au făcut parte din aceste structuri informative ale statului român încă de la început. Afanasie, Gheorghe și Mihail Moruzov acționau în cadrul Brigăzii Speciale de Siguranță Tulcea, recrutarea lor fiind făcută de comisarul special D. D. Floru.

Afanasie Moruzov era unul dintre cei mai importanți agenți acoperiți ai Siguranței pe spațiul rus, având intrare la persoane de rang înalt din administrația țaristă. Într-un raport din 17 august 1913, D. D. Floru descrie cum Afanasie a primit misiunea de a se deplasa la Reni, Chișinău, Odessa și Vâlcova pentru a afla deciziile administrației țariste din Basarabia. Aici, s-a întâlnit personal cu guvernatorul rus al Basarabiei de la care a aflat că Petersburgul a ordonat o anchetă discretă în rândul coloniilor străine, în special a celei germane, pentru a testa poziția acestora față de Imperiu în cazul unui război. În cazul românilor, guvernatorul i-a spus lui Afanasie că Rusia s-a oferit să introducă liturghia în limba română în bisericile românești din Basarabia, ca semn de apropiere. Dar Afanasie știa că motivul real era altul, anume că românii nu mergeau la slujba religioasă din cauza zvonului că liturghia rusă nu ar fi conformă cu dogma ortodoxă din România, astfel că rușii nu puteau să-și facă propaganda în fața unui popor care nu înțelegea limba rusă²¹.

Celălalt frate al lui Mihail, Gheorghe Moruzov, figura pe statul se plată al Siguranței încă din 30 ianuarie 1911, având funcția de agent special clasa a 5-a, și un salariu de 100 lei lunar²².

Despre Mihail Moruzov, în afară de episodul de la Biserica Bulgară, din 1907, nu avem alte date. Totuși, D. D. Floru, într-un raport către Iancu Panaitescu, la 8 noiembrie 1910, afirmă că s-a întâlnit cu *M*, care „s-a arătat foarte rece și descurajat pentru faptul că a fost luat în armată. I-am arătat pasajul din scrisoarea Dumneavoastră, privitor la intervenția făcută pentru

²⁰ ANR, Direcția Generală a Poliției, 1893-1916, Dosar 1/1910, fila 13.

²¹ ANR, Direcția Generală a Poliției, 1893-1916, Dosar 95/1911, fila 413.

²² ANR, Direcția Generală a Poliției, 1893-1916, Dosar 188/1913.

el și a rămas foarte surprins, văzând că cu asemenea protecție a fost luat și alții care nu aveau au fost scutiți. Îmi spuse că v-a scris o scrisoare într-un moment de mare revoltă sufletească (...). Armata îl consumă mult, căci are o fire care nu se potrivește de loc militarului. De altfel, este chiar în interesul Serviciului nostru de a i se face ceva (...). Am avut o convorbire cu *M*, care mi-a propus de a înființa niște sub-agenți, pe care să-i avem prin diferite puncte din județ și care să-i plătesc cu 20-30 lei lunar, pentru informațiile ce ne-ar furniza din localitățile unde domiciliază ei, cum și din împrejurimi. Este bună ideea aceasta, însă pentru punerea ei în aplicare trebuie bani mai mulți lunar (...). Mi-a arătat cum a găsit un bun element, care să ne servească în mișcarea bulgară, și m-a rugat să vă scriu pentru a dispune numirea lui. Acesta se numește Goran Celiacoff, contabil la librăria lui Sava Danceff²³”.

Mai mult, despre problemele lui *M* fusese informat și primul ministru, semn că personajul devenise important. Deși nu există la dosar o dovadă scrisă că acest *M* ar fi Mihail Moruzov, toate indiciile duc la el. Astfel: personajul corespunde localizării în timp și spațiu, se află la vârsta serviciului militar (21 ani), face parte din rețeaua lui Floru, dovedește abilități de recrutor și organizator, prezintă același profil psihologic cu Mihail, are cunoștințe în comunitatea slavă etc. Dacă, într-adevăr, este vorba de Mihail Moruzov, faptul are legătură cu evenimentele următoare:

La 5 iunie 1911, avem un document emis de comandantul Companiei 5 din Regimentul 6 Infanterie „Mihai Viteazul”, la 5 iunie 1911, în care se arată că soldatul Mihail Moruzov, chemat de Ministerul de Război, primește permisiunea de a se deplasa la București²⁴. La 23 decembrie 1911, soldatul Moruzov obține iar o învoire, până în data de 2 ianuarie 1912, și o alta, până în data de 22 ianuarie, pentru a merge în garnizoana Tulcea, urmând apoi a se prezenta la serviciul său. Un alt document, nedatat, are atașată o notificare cu următorul conținut: „Puneți în vedere lui Moruzov să ia primul tren, să vină la București, și să se prezinte la Marele Stat Major. Dacă nu este în Tulcea, el se găsește la Isaccea. Răspundeți de execuție”²⁵.

²³ ANR, DPSG, 1893-1916, Dosar 126/1910, filele 4-5.

²⁴ Vezi: Lenuța NICULESCU, Marius OLTEANU, *Mihail Moruzov. 1911 – 1912. Contribuții biografice*; <http://www.mapn.ro/smg/SIA/carte-26iulie2008-continutfinal.pdf>; autorii citează Arhivele Militare ale României, fondul 5417.

²⁵ *Ibidem*.

Așadar, informațiile corespund personajului *M.* Scenariul cel mai plauzibil ar fi că Mihail a devenit interesant și pentru Statul Major al Armatei, care dorea să-l folosească în spionajul militar. De asemenea, este posibil ca însăși Siguranța să-l fi trimis la „specializare” în Armată, sau chiar ipoteza ca Mihail să fie exploatat în comun de cele două instituții de securitate.

Cert este că Mihail Moruzov a fost încorporat, fiind unul dintre „soldații” care aveau în sarcină supravegherea liniei Dunării pe segmentul Galați-Sulina.

După „specializarea” din Armată, Mihail Moruzov revine ca „civil” în Tulcea, unde, împreună cu mentorii săi, pune la cale o combinație informativă de natură să facă invidioase cele mai celebre servicii secrete din lume, și asta în anul 1913.

La 19 septembrie 1913, în rândul comunității ruse are loc un „conflict” provocat de decizia construirii unei școli ruse în Tulcea. Episcopii bisericii ruse „Schimbarea la Față”, propun ca școala să se deschidă pe banii populației, însă etnicii ruși se opun. După încheierea ședinței, „petițiunea prin care s-a cerut redeschiderea școlii, iscălită numai de episcopul Leonte Topalov și Precup Zimbilski a fost luată de tânărul Mihail Moruzov, care le-a promis că el va aranja ca Consulatul rus să-și ia sarcina de a susține singur cheltuielile școlii rusești fără a mai fi nevoiți locuitorii să contribuie”²⁶.

Câteva zile mai târziu, D.D. Floru raportează lui Iancu Panaitescu următoarele: „Urmare a raportului nostru nr. 1165, din 21 septembrie 1913, am onoare a vă raporta, din informațiile ce le avem, că tânărul Mihail Moruzov a înmănat petițiunea de care am vorbit dl. Revizor școlar al județului Tulcea. Odată cu înmânarea petiției în chestiune, se zice că tânărul Mihail Moruzov și cu dl. Revizor școlar au aranjat ca să se stăruie nu pentru a se deschide o școală rusească, ci o clasă alipită pe lângă o școală românească, unde să se predea limba rusă. Această combinație am făcut-o pentru ca la această clasă să fie numit ca profesor de limba rusă dl. Mihail Moruzov. Dl. Vartalaș, Revizorul școlar, ducându-se la București și expunând la Minister această chestiune, se zice că ar fi obținut un rezultat satisfăcător și ar fi comunicat și domnului Moruzov la întoarcere că dorința lui va fi satisfăcută cât de curând, numindu-l profesor de limba rusă la clasa care se va înființa pe lângă una din școlile românești din acest oraș. Agentul nostru rugându-ne ca să facem în așa fel încât această informațiune să nu ajungă să fie comunicată fratelui său, ne-a da de bănuit că între ei trebuie să fie o înțelegere având un scop oarecare (...)”²⁷.

²⁶ ANR, DSPG, Dosar 96/1911, fila 434.

²⁷ ANR, DSPG, Dosar 96/1911, fila 434.

De prisos să mai spunem că, la 8 noiembrie 1913, a sosit răspunsul Consulatului Rusiei care anunța că Guvernul țarist este de acord să contribuie cu sumele necesare înființării clasei de limba rusă, urmând apoi a se construi o școală particulară rusească.

Cam acestea sunt informațiile depre activitatea fraților Moruzov, până în anul 1913. Pentru perioada următoare, avem mărturia lt. col. Al. Budiș cum că autoritățile l-au însărcinat pe Mihail Moruzov cu misiuni mult mai importante, cum ar fi cea de secretar al atașatului român la Sofia. Conform lui Budiș, numit în același post, în decembrie 1937, acesta se întâlnește cu Mihail Moruzov, „despre care auzisem că fusese secretar al atașatului român la Sofia înainte de Războiul din 1914-1918, deci secretar al postului în care eu urma să funcționez timp de mai mulți ani. M-a mânat la el dorința de a mă informa de la cineva care trăise în Bulgaria, cunoscător deci al aspirațiilor și manifestărilor sufletești ale poporului bulgar”²⁸.

Nu cunoaștem alte aspecte ale activității lui Mihail Moruzov la Sofia, dar cert este că numele său era cunoscut în cercurile guvernamentale. Ne referim aici la decizia conducerii statului, din anul 1913, de a înființa un serviciu de contrainformații independent, unde Moruzov se afla pe lista scurtă a celor în măsură să creeze și să organizeze așa ceva. Mai mult, conducerea statului îl va desemna pe Moruzov la conducerea acestei structuri²⁹. Din nefericire, inițiativa va fi abandonată din cauza izbucnirii Războiului Mondial.

Apoi, pe timpul neutralității, 1914-1916, îl regăsim pe Mihail Moruzov participând la unele dintre cele mai spectaculoase acțiuni de spionaj. În octombrie 1914, Mihail ia parte la acțiunea Siguranței de a sustrage ambasadorului Austro-Ungariei la București, contele Ottokar Czernin, servieta în care se afla cifrul diplomatic al Ministerului de Externe habsburgic. Aflat la locuința unui particular român, în timp ce Czernin discuta cu gazda, agenții români au deschis portiera automobilului, au luat servieta diplomatului, aflată pe banchetă, și au dus-o rapid la un atelier fotografic al serviciului unde a fost fotografiat întregul conținut, fapt ce a permis organelor Siguranței române să-i descifreze corespondența diplomatică³⁰.

²⁸ ASRI, Fond Penal 20954, Volumul 4, *Declarație*, atașat militar în Bulgaria lt-col. Al. Budiș, 19 noiembrie 1940, filele 423-431.

²⁹ C. NEAGU, D. MARINESCU, R. GEORGESCU, *Fapte din Umbră*, Editura Politică, București, 1977, Vol. II, p. 238.

³⁰ Pe larg în: Vasile BOBOCESCU, *Momente din Istoria Ministerului de Interne*, Volumul I, 1821 – 1944, Editura Ministerului de Interne, pp. 313-317.

În anul următor, 1915, Mihail Moruzov este trimis la Reni pentru a urmări acțiunile desfășurate împotriva României de viceamiralul Visolkin³¹. A adunat dovezi care vor permite organelor române să destructureze mai multe organizații ruse de spionaj ce acționau în țara noastră, în special în Dobrogea, exemplul fiind cazurile: Emilianov M., sublocotenentului Sârdici, din Regimentul 10 Călărași și sublocotenentului Mihăescu, Regimentul 33 Infanterie, pentru care Moruzov a făcut comunicări DPSG și Marelui Stat Major al Armatei³².

La 16 august 1916, Mihail Moruzov își uimește din nou superiorii cu o faptă demnă de cele mai bune romane de spionaj. Prin combinații informative bine puse la punct, acesta îl devalizează pe ambasadorul german, baronul von dem Busche, de servieta care conținea cele mai secrete documente, tot din automobil, în momentul când acesta se pregătea să părăsească Bucureștiul. Printre acestea se afla lista cu agentura serviciilor secrete germane, cu persoanele corupte din statul român și sumele de bani cheltuite de germani pentru remunerarea lor³³.

Așadar, o carte de vizită impresionantă, de care conducerea statului a trebuit să țină cont în momentul când l-a numit pe Mihail Moruzov la conducerea Echipei Speciale de Siguranță din Delta Dunării, în martie 1917. Personajul nu mai era demult un novice, așa cum lasă să se înțeleagă unii din criticii săi, ci un profesionist cu sânge rece și tărie de caracter care își clădise reputația pe fapte.

Mihail Moruzov – organizator și șef al Echipei Speciale de Siguranță din Delta Dunării

În august 1916, România intră în Primul Război Mondial alături de Antantă. Aflate în aceeași tabără, structurile informative ale României și Rusiei sunt nevoite să colaboreze acum împotriva Puterilor Centrale, ținta comună fiind Serviciul de informații al armatei germane, secondat de cel al armatei bulgare.

După dezastrul de pe front, Ioan Coandă este numit comandantul operațiunilor desfășurate de armata română în Delta Dunării, la începutul lui martie 1917. Este înștiințat că s-a înființat un serviciu de contraspionaj

³¹ ASRI, FD 20953 Volumul 2, *Declarație* (olografă) dată și semnată de Mihail Moruzov, Ismail 13 mai 1918, filele 4-16.

³² ASRI, Fondul documentar 20954 Volumul 19, fila 429.

³³ Vasile BOBOCESCU, *Momente din Istoria Ministerului de Interne*, pp. 313-317.

în Delta Dunării, *Echipa Specială de Siguranță*, condusă de Mihail Moruzov, cu împuternicirea de a conlucrea direct cu organele ruse³⁴.

La 24 martie 1917, Mihail Moruzov se deplasează în Deltă pentru a inspecta la fața locului starea excepțională. Decide ca Echipa Specială de Siguranță să se organizeze pe trei sectoare, cu sediul central la Ismail:

- 1) Sectorul Sulina – sub conducerea subcomisarului Traian Constantinescu.
- 2) Sectorul Chilia Veche – sub conducerea subcomisarului Ivăncea.
- 3) Sectorul Lascăr Catargiu – sub conducerea subcomisarului Meleca³⁵.

Pentru cooperarea cu rușii, Moruzov intră în contact cu Comandamentul rus al Armatei a VI-a și Flota Mării Negre. În urma negocierilor, s-a stabilit ca „ofițerii ruși și agenții lor să lucreze sub ordinele serviciului român, aceasta atât pentru organizarea flotei Mării Negre cât și a Armatei a VI-a”³⁶. Rușii l-au delegat pe ofițerul rus Budilovici să conlucreze cu Mihail Moruzov, cunoscut de către ei drept *chef de la Sûreté Roumaine du Delt*³⁷.

Din păcate, documentele de lucru ale activității lui Mihail Moruzov și ale Echipei Speciale de Siguranță din Delta Dunării lipsesc aproape cu desăvârșire. Arhivele noastre păstrează doar trimiteri indirecte sau declarații ulterioare ale contemporanilor.

Din puținătatea celor rămase, încercăm o reconstituire a ceea a însemnat Echipa de Siguranță din Delta Dunării pentru statul român:

Unul din documente este *Raportul de activitate* al Echipei, întocmit chiar de Mihail Moruzov, pe lunile iulie și august 1917. Importanța lui este accentuată de faptul că prezintă principalele direcții de acțiune și activitate ale Echipei de Siguranță, și anume: spionaj, propagandă, măsuri luate contra spionajului și propagandei, chestiunea dezertorilor (români de origine rusă), situația trupelor ruse, conlucrearea cu organele militare ruse³⁸. Tot aici, găsim informații extrem de valoroase referitoare la capacitatea Serviciului din Deltă de a intercepta *documente secrete* emise de către diverși oficiali ai Rusiei. Moruzov dă ca exemplu ordinul secret nr. 71, din 19 iunie 1917, emis de ministrul plenipotențiar al Rusiei în țara noastră, Poklevsky Koziel, sau telegramele secrete nr. 1, din 1 iunie, și nr. 9, din 13 iunie 1917, emise

³⁴ ASRI, Fondul documentar 7702, fila 52.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ ASRI, Fondul documentar 7702, filele 30-32.

³⁷ *Idem*, *Dare de seamă pe lunile Iulie și August 1917*, semnează Moruzov, și adresa nr. 8, din 23 iulie 1917, semnată de viceamiralul Nenicov, fila 66.

³⁸ ASRI, Fondul documentar 7702, *Dare de seamă pe lunile Iulie și August 1917*, Ismail, Septembrie 1917, semnează Moruzov, filele 64-72.

de viceconsulul rus din Sulina (dl. Puzanov)³⁹; dar și abilitatea serviciului de a penetra structurile germane de informații, Moruzov raportând că a intrat în posesia unei noi liste ce cuprinde numele agenților organizațiilor informative germane [care acționau în zona Deltei Dunării] și că, la Sulina, s-au luat măsuri pentru descoperirea organizațiilor germane. *Raportul* mai notează că „pe vaporul *Rus*, care face cursa Odessa – Ismail, s-a găsit o bombă în depozitul de cărbuni, cât pe aici să fie aruncată în cuptorul de foc al vaporului, fapt ce a fost evitat grație observațiilor făcute la timp”⁴⁰.

Însă, poate cele mai valoroase surse cu privire la activitatea Echipei Speciale de Siguranță din Delta Dunării sunt *procesul-verbal al judecătorului de instrucție delegat* la Serviciul Siguranței Dobrogea, adică la birourile lui Mihail Moruzov, încheiat la 13 mai 1920, și *procesul-verbal* întocmit de Cabinetul de Instrucție, la 4 august 1920⁴¹. Ele conțin informații unice despre problemele și sarcinile Echipei, acestea fiind vizibile din tipologia dosarelor întocmite: operațiuni, dezertori, deportări, traficul de frontieră, intrările și ieșirile din țară etc., fapt ce relevă că activitatea Echipei s-a făcut după toate regulile domeniului, fiind amplă, sistematică și bine organizată. Astfel, conform comisiei de anchetă: „S-a ridicat din tot acest birou un coș plin cu Arhiva Deltei Dunării, cuprinzând următoarele:

1) Toate dosarele aparținând Echipei Speciale de Siguranță sectorul Sulina, înființată în cursul anului 1917, nelipsind nici unul. Controlul lor s-a făcut după însemnarea ce se găsește scrisă la începutul registrului *jurnalul de masă*, Vol. I, însemnare scrisă pe 2 foi, care sunt lipite una de scoarța registrului și alta pe fila cea groasă următoare. Dosarele poartă no. 1 până la 50 inclusiv. Dosarul no. 5 are 3 volume, la fel dosarul no. 9 și no. 9 bis. Registrul jurnal de masă are 4 volume. Al patrulea cu operații și pe anul 1918. Atât dosarele cât și registrele au fost întrebuințate în anul 1917 și poartă asupra faptelor petrecute și notate în cursul aceluși an.

2) Toate dosarele aparținând Echipei Speciale de Siguranță sectorul Sulina, înființate în cursul anului 1918 nelipsind nici unul. Controlul lor s-a făcut după însemnarea ce se găsește scrisă în cuprinsul registrului jurnal de masă vol. IV. Dosarele poartă no. 1 până la 13 inclusiv. În plus, se mai găsește netrecut în însemnarea Dvs., no. 14 – 1918, privitor la *Dezertorii și activitatea Siguranței la Vâlcov, 5 februarie – 29 martie 1918* și, adaos, mențiunea în afară de lucrările atașate la dosarele respective din 1918.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, fila 23.

⁴¹ ASRI, Fond penal 20954 Volumul 19, *Ordonanța No. 46*, din 30 martie 1921, fila 438.

3) Arhiva Serviciului Siguranței Delta Dunării cu sediul la Ismail, din 1917 – 1918, compusă din dosarele 1 - 11 inclusiv, 13 – 19 inclusiv, 21 – 25 inclusiv, 27 – 39 inclusiv, 42 – 43 inclusiv, lipsind dosarele no. 12, 20, 26, 40, 41, dosare care pot fi însă făcute din hârtiile răspândite, precum dosarul no. 40, 41 etc., care pot fi făcute, pentru că la aceste dosare se adaugă hârtiile din mapele cu lucrări pentru deportări, unde este o listă și note relative la persoanele suspecte, ceea ce ar face dosarul 20, altă mapă cu notele sectorului II și altă mapă cu note diverse, alte note fără mapă și 2 registre de intrare și ieșire.

4) Arhiva punctelor Chilia Veche și Vâlcov, compusă din 5 dosare, pe care le-am stabilit după procesul verbal din 16 iulie 1918 (că nu puteau fi mai multe) făcut de subcomisarul M. Ivănceanu, la care se adaugă o condică de expediție și una de intrare și ieșire.

5) Un registru al sectorului Lascăr Catargiu, pentru înscrierea călătorilor cărora li s-a liberat permise de trecere la Ismail din 1917 – 1918⁴².

Toate aceste dosare, registre și hârtii, compuneau așa denumita *Arhivă* din Delta Dunării.

Întrebat de ce se găsește la el această arhivă, Mihail Moruzov a răspuns că „a fost nevoit să ia această decizie din cauza mișcărilor trupelor române spre Basarabia, în anul 1918, când arhiva de la Sulina și Ismail a fost împărțită în două: o parte a îmbarcat-o pe iahtul *Mircea*, pentru a le păstra, iar cealaltă parte, ce privea personalul rus, a distrus-o pentru ca nu cumva aceste hârtii să intre în mâinile bolșevicilor, care controlau totul, și să descopere personalul și să paralizeze vreo acțiune sau vreun interes al statului (...)”⁴³.

Vorbind despre rezultatele concrete ale Echipei de Siguranță din Delta Dunării, Moruzov declara: „Au fost arestați 156 de spioni, din 178 câți au fost trimiși de Serviciul de informații german în această zonă; inamicul nu a reușit să distrugă nici un depozit de muniții, de aprovizionare, nici vase, cum s-au petrecut lucrurile în zona celorlalte fronturi. (...) S-au putut dejuca toate operațiunile armatei bolșevice și acapara toate depozitele rusești, subsemnatul reușind, din ordinul Marelui Cartier General, ca prin diferite mașinațiuni să devin *comandant al trupelor roșii*, care apoi au fost dizolvate”⁴⁴. Printre faptele cu care se poate mândri acest *Serviciu tehnic*, continua Moruzov: „Dau ca exemplu și incursiunea pentru capturarea colonelului german Friederich von Mayer, care conducea aparatul informativ german pe frontul dobrogean și țărmul Mării Negre, la km. 78, înapoia frontului. Acțiunea a reușit și acest ofițer a fost adus în zona noastră de operațiuni”.

⁴² ASRI, Fond penal 20954 Volumul 19, *Ordonanța No. 46*, din 30 martie 1921, fila 438.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ ASRI, FD 8097, „Expunere asupra Serviciilor de Informații ale Armatei” (istoric), 21 septembrie 1934, Serviciul S. către Ministerul Apărării Naționale, semnează: Șeful Serviciului S.

Alexe Efrem Luchian, agent recrutat și instruit de Moruzov, își amintea despre capturarea germanului: „Mi-am făcut datoria față de Patrie. Într-o expediție reușită pe malul Mării, la sud de Gura Portiței, am pus mâna pe un ofițer aviator german, un alt ofițer instructor a căzut mort, iar un marinar aviator ușor rănit a putut să fugă. Ofițerul luat prizonier, grav rănit, a murit pe masa de operație la spitalul din Sulina. S-a aflat apoi că era lt. col. Baron Friedrich von Mayera [?], comandantul hidroaviației germane de la Marea Neagră, și deținea și postul de șef al Serviciului German de Informații de pe litoralul Mării Negre”⁴⁵.

Tot Moruzov dă relații și despre planul conceput de el de a prelua, în beneficiul statului român, flota rusă de pe Dunăre și Marea Neagră, contra a două milioane de lei oferiți ca mită responsabililor ruși, dând exemplu pe comisarul flotei, dl. Cumkov, pe care „l-am recrutat pentru serviciul meu”⁴⁶.

Despre Moruzov, ca șef al Echipei din Deltă, cuvinte de apreciere are și Comandantul Detașamentului de ocupație al Bolgradului, care, la 6 martie 1918, îi scria următoarele comandorului I. Coandă, comisar general al guvernului: „În ziua de 9 ianuarie, am fost prins, împreună cu căpitanul Oprișănescu, de bolșevici la Vulcănești și condamnați la moarte. La ora 5, după amiază, a sosit la spitalul unde eram arestați dl. Filinof, președintele armatelor din Ismail, împreună cu dl. Moruzov, șeful Siguranței Deltei Dunării. Grație d-lui Moruzov, am fost salvați de la Vulcănești, unde bolșevicii ne-au condamnat la moarte. Nu am fost executați, grație d-lui Moruzov, care cu priceperea sa, cu tactul și energia sa, a intervenit chiar cu prețul vieții ca să ne scape. După ce am fost salvați, el știa că vom continua să operăm în această regiune și l-am anunțat că viața îi va fi în pericol, cu toate acestea a răspuns: *Voi muri, dar trebuie să plec la datorie*, ca de acolo să ne dea știri, mie și Flotei, de tot ce va afla după

⁴⁵ Alexe Efrem Luchian, de origine etnică ucraineană (cazaci zaporojeni), provenea dintr-o familie avută de pescari din Delta Dunării. Alexe a urmat școala primară din satul natal Murighiol, județul Tulcea, apoi la școala comercială elementară din Galați. În anul 1912, s-a înscris la Institutul de Comerț „Busch” din Hamburg. Din cauza Războiului Mondial, revine în țară în 1914, fiind încorporat ca sanitar. În anul 1915, Mihail Moruzov se interesează de existența lui Luchian, apoi, în februarie 1917, cere și obține detașarea lui Alexe Luchian și apoi a fratelui său, Ioan, la Serviciul de Siguranță al Deltei Dunării. La 25 martie 1917, Alexe sosește la Chilia unde primește primele sarcini informative în noua structură creată. Din aprilie 1917, i se încredințează sectorul brațului Sf. Gheorghe „ca unul care cunoașteam la perfecție locurile și oamenii”; ASRI, Fond penal 20954 Volumul 21, *Declarație* dată de Alexe Efrem Luchian în fața judecătorului de instrucție, filele 176-183.

⁴⁶ ASRI, FD 8097, „Expunere asupra Serviciilor de Informații ale Armatei” (istoric), 21 septembrie 1934, Serviciul S. către Ministerul Apărării Naționale, semnează: Șeful Serviciului S.

planul întocmit de noi. Informațiile trimise de el în drumul operațiunilor spre Bolgrad, Ismail și Chilia ne-au fost cele mai prețioase”⁴⁷.

Toate aceste realizări ale lui Mihail Moruzov pe frontul de est nu ar fi fost posibile fără o cunoaștere aprofundată a realităților din acest spațiu. De fapt, gloria lui Moruzov se datorează științei acestuia de a negocia cu reprezentanții bolșevicilor care au preluat puterea în Ucraina, într-un moment când statul român era aproape desființat de Puterile Centrale.

În tot acest răstimp, Racovski și oamenii săi nu au fost slăbiți nici o clipă. În toamna anului 1917, un agent acoperit al *Siguranței Engleze* la Odessa îl raporta lui Moruzov și Siguranței române că a reușit ca „dupe mari eforturi să pot avea în solda mea doi oameni cari sunt zilnic cu Racovski și prietenii lui (...) inclusiv cu ing. Rabinovici, acesta din urmă este un evreu refugiat din România. (...) Dl. Racovski proiectează un voiaj la Stockholm și, după cât se pare, are intenția de a se întâlni acolo cu colegii săi Frimu și [Alec] Constantinescu, reprezentanții Partidului Socialist Român [PSDR] la conferința de la Stockholm, iar de acolo intenționează să se reîntoarcă la București, unde contează a duce o propagandă activă pentru crearea unei republici române”⁴⁸.

Între timp, mulți dintre anarhiștii care activau pe axa Dobrogea-Odessa deveniseră agenți ai CEKA, temuta poliție politică sovietică. În fruntea lor se afla acum chiar Racovski, care fusese numit președintele CEKA ucrainiene. Totodată, Racovski era și membru în conducerea RUMCEROD-ului (Comitetul Central Executiv al Sovietelor Frontului Românesc, al Flotei Mării Negre și al districtului militar Odessa). De pe aceste poziții, Racovski ducea numeroase acțiuni împotriva Regatului României, organizând chiar și un puci, la Iași, împotriva regelui Ferdinand⁴⁹.

Dar, de fiecare dată, Moruzov a reușit să afle la timp de mișcările și acțiunile sovietelor și să informeze organele de decizie ale statului român, care l-au obligat pe Christu Racovski să semneze un armistițiu cu România, la 23 februarie 1918⁵⁰.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ ANR, FD DGP, Dosarul Racovski, martie 1913 – mai 1919, fila 27, 46- 47.

⁴⁹ *Notă* comunicată de către un agent al *Siguranței Engleze*: „Sunt informat din anturajul lui Racovski că acesta ar fi trimis un *memoriu* la Petrograd prin care cere să fie ajutat la o acțiune decisivă contra Regelui și Guvernului României. Știu că el prepară o lovitură serioasă contra României. Racovski și evreii din Rusia conduc complotul. La venirea bolșevicilor la putere vor ajuta punerea în execuție a planului lor (...). Rakovski are sprijinul lui Lenin, Troțki și Krylenko”; ANR, Dosarul Racovski, martie 1913 – mai 1919, filele 48-61.

⁵⁰ La semnarea acordului a participat și C-tin Argetoianu, ca ministru de interne, deci șef al lui Moruzov. Racovski nu a uitat „umilința” semnării acordului cu Argetoianu și a încercat să-l asasineze pe acesta la 8 decembrie 1920. Atentatul a avut loc în Senatul României, pus la cale de CEKA prin Max Goldstein și mai mulți complici.

La 9 martie 1918, Racovski este nevoit să accepte un alt acord cu România, prin care Rusia Sovietică se obliga să-și retragă trupele din Basarabia, eveniment ce a făcut posibilă unirea acestei provincii istorice cu patria mamă, România⁵¹.

Pe scurt, acestea au fost faptele Echipei de Siguranță din Delta Dunării. Mihail Moruzov și oamenii săi s-au bucurat de sprijin și apreciere la cel mai înalt nivel, după cum o atestă și inițiativele următoare:

La 15 septembrie 1917, C. V. Forăscu, consulul României din Ismail, i-a prezentat premierului I. C. Brătianu situația „Serviciului de siguranță și poliție în Delta Dunării și Basarabia de Sud”, solicitându-i, printre altele, „creșterea personalului Siguranței din aceste zone, mărirea salariilor (...), trimiterea de oameni care să cunoască limba rusă și capabili să întocmească articole de propagandă războinică ruso-română”⁵².

Câteva zile mai târziu, la 23 septembrie 1917, Marele Cartier General va exprima laudele sale Ministerului de Interne, arătând că: „Din rapoartele primite, până în prezent, am putut constata că Serviciul de Siguranță din Delta Dunării, de sub conducerea d-lui Moruzov, s-a dovedit a fi de un mare folos pentru combaterea spionajului și culegerea de informațiuni prețioase”⁵³.

Încântat a fost și colonelul Nicolae Condeescu, șeful Biroului Informațiilor din Marele Stat Major, care cerea și el sporirea numărului personalului serviciului, cât și creșterea lefurilor acestora, precum și delegarea serviciului de a lucra, în viitor, sub ordinele directe ale Comisarului Guvernului din Deltă.

⁵¹ De exemplu, Siguranța Deltei Dunării aflase că bolșevicii lui Racovski își stabiliseră centrul la Chilia Nouă și fixaseră data de 14 ianuarie 1918 pentru începerea revoluției în întreaga Deltă. Șeful secțiunii era un anume Gheorghe Stroici, fost bucătar pe remorcherul „Traian”.

⁵² ASRI, Fondul documentar 7702, Ministerul Afacerilor Străine, *Copie de pe raportul Consulatului României din Ismail cu no. 318 din 3/15 septembrie 1917*, adresat de consulul C. V. Forăscu excelenței sale domnului I. C. Brătianu, președinte al Consiliului de Miniștri, filele 73-74.

⁵³ ASRI, Fondul documentar 7702, *Adresa no. 3906, din 23 septembrie 1917, Marele Cartier General, Secția I-a, Biroul Informațiilor*, semnează Șeful de Stat Major General al Armatei (indescifrabil) și Șeful Biroului Informațiilor, colonel Condeescu, către Ministerul de Interne (Direcțiunea Siguranței Generale), fila 79.

La rândul său, la 25 septembrie 1917, Romulus P. Voinescu va interveni ca Ministerul de Interne să ia o decizie care să permită sporirea competențelor ofițerilor de poliție, delegați ai Serviciului Siguranței pe lângă armatele ruse de pe frontul român, de a instrumenta în toată zona ocupată de aceste armate⁵⁴.

La 24 februarie 1918, regele Ferdinand, prin Înalt Decret Regal, nr. 422, ca înaltă apreciere adusă activității desfășurate de Echipa de Siguranță din Delta Dunării și pentru „curajul și energia date ca dovadă în îndeplinirea serviciului” a conferit lui Mihail Moruzov „Ordinul Coroana României cu Spade”⁵⁵, apoi, la 7 octombrie 1919, Mihail Moruzov va fi înaintat în funcția de șef de serviciu special de siguranță⁵⁶.

Dar, războiul a luat sfârșit. Mihail Moruzov devenise celebru și incomod. Luptele se duceau acum pe holurile centrale ale Siguranței Generale.

La 15 iulie 1920, prin Înalt Decret regal, nr. 2956, Mihail Moruzov va fi revocat din funcția de șef de Serviciu special de siguranță⁵⁷, alături câțiva alți funcționari. Are loc un proces în care cei revocați sunt acuzați că „au trecut prin contrabandă, la vamă, suma de 1 milion de ruble și dispariția acestei averi a statului, pe care dl. Moruzov a primit-o în calitate de funcționarii sale” etc. Moruzov este reținut la penitenciarul din Constanța⁵⁸.

Cauzele acestei dizgrații sunt adânci și diverse. Nu era vorba de un eșec în profesie al lui Mihail Moruzov, ci de refuzul de a se implica, atât el cât și Serviciul, în culisele luptei pentru puterea politică în stat. Se adăuga invidia unor colegi și superiori față de rezultatele sale spectaculoase. Alte acuzații: corupție, legături cu bolșevicii din Ucraina și Rusia, trădare, lipsa studiilor superioare și profesionale etc.

⁵⁴ ASRI, Fondul documentar 7702, Romulus P. Voinescu, delegatul Siguranței Române pe lângă Cartierul General Rus, către Biroul de Informațiuni (colonelul Nicolae Condeescu), Marele Cartier General, fila 82.

⁵⁵ ASRI, FD 20953 Volumul 2, *Declarație* (olografă) dată și semnată de Mihail Moruzov, Ismail 13 mai 1918, filele 4-16.

⁵⁶ ASRI, Fond penal 20954 Volumul 2, *Referat 15 decembrie 1941 - privitor la ancheta declanșată de Subsecretariatul de Stat al Armatei de Uscat față de activitatea lui Mihail Moruzov, fost șef al Serviciului Secret*, fila 108.

⁵⁷ *Ibidem*, fila 108.

⁵⁸ *Idem*, Volumul 14, Monitorul Oficial nr 81 din 16 iulie 1920, pagina 2986, *Raportul d-lui ministru de interne către M-S. Regele*, filele 110-111.

În aceste circumstanțe, hăituit, dar și pentru a se adăposti în fața acuzațiilor, Moruzov va lua o decizie care va tensiona și mai mult relațiile sale cu șefii Siguranței.

La 17 martie 1920, Mihail Moruzov își oferă serviciile Armatei, înaintând o cerere de angajare Comandantului Corpului 5 de Armată, unde, printre altele, motiva: „Pornind de la convingerea că forma sub care lucrează Serviciul de Siguranță al Dobrogei, care transformându-se din instituția intereselor superioare de stat în Serviciul de agentură electorală, fapt care m-a determinat a mă retrage de la conducerea acestui serviciu cerând concediu, căci aveam datoria ca sub această formă să nu contribuie la dezorganizarea formei noastre de stat. Ca și în alte momente grele, îndeplinind datoria patriotică, am onoare a pune serviciile mele la dispoziția Armatei prin a fi mobilizat în gradul asimilat pe lângă Comandamentul ce îl comandați, sau în altă parte, căci, în asemenea momente grele, speranța țării este numai în Armată și vreau să fiu alături de ea ca și în trecut (...)”⁵⁹.

Conștient de valoarea solicitantului, Comandantul Corpului 5 Armată trimite cererea generalului Prezan, șeful Marelui Cartier General, cu următoarea completare: „Este în interesul siguranței noastre și al organizării și funcționării în condițiuni cât mai bune a Serviciului de Informații și Contrainformații al Corpului de Armată să avem angajat un șef de siguranță de talia d-lui Moruzov (...). Cu onoare, supun aprecierii și aprobării Dv. această ofertă. Dacă binevoșiți a aproba, rog a ne ordona modalitatea plății sale și timpul cât se angajează”⁶⁰.

Moruzov – șeful Serviciului S.

Acuzațiile aduse grupului Moruzov nu au putut fi dovedite, inculpații fiind scoși din cauză și declarați nevinovați. Deși cariera lui Mihail Moruzov părea compromisă, el reușește să fie reangajat ca agent principal la Direcția Generală a Poliției, în februarie 1922⁶¹, activând, se pare, tot în regiunea Dobrogei, până când va fi destituit, la 26 noiembrie 1924, prin Decizia ministerială no. 75183⁶².

⁵⁹ ASRI, Fond penal 20954 Volumul 19, Marele Cartier General, Biroul de Contrainformațiuni, intrarea no. 12656, 17 martie 1920, filele 403-404.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Florin PINTILIE, Nevian TUNĂREANU, Ștefan MARIȚIU, Corneliu BELDIMAN, *Istoria Serviciului Secret de Informații, România 1917-1940*, Editura INI, București, 2000, p. 63.

⁶² ASRI, FD 10988 Volumul 1, *Referat*, șef de Poliție clasa I-a (indescifrabil), filele 179-181.

Motivele noii destituiri nu sunt deplin clarificate. Totuși, decizia Siguranței Generale pare să aibă legătură cu cererile repetate ale lui Moruzov de a fi preluat de Armată, căci, la sfârșitul anului 1924, el va fi angajat ca diurnist pe statele de plată ale Secției a II-a Informații a Marelui Stat Major⁶³ (la Serviciul de Căutare).

Este etapa unui nou început. Cu sprijinul Armatei, Mihail Moruzov va concepe și organiza, treptat, ceea ce este considerat primul *Serviciu de Informații* de sine stătător al României.

Într-o declarație din anul 1934, Moruzov descria parcursul acestor evenimente astfel: „Imediat după terminarea Războiului Mondial s-a reluat în studiu crearea Serviciului tehnic de informații al Armatei, de data aceasta în mod hotărât pentru fixarea lui pe o bază definitivă, în care scop am fost însărcinat cu organizarea acestui Serviciu (...).

Serviciul S. al Armatei [Serviciul Secret de Informații al Armatei Române] este opera subsemnatului, pentru a cărui realizare a fost nevoie de timp îndelungat, și eu nu pot decât să am cea mai deplină satisfacție că după 24 de ani de efort continuu⁶⁴, în care nu am beneficiat de nici un concediu, nici măcar de cel legal de o lună pe an, această operă constructivă aduce un serviciu real, corespunzător necesităților Armatei și Statului.

Opera noastră este astăzi imitată de Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Rusia, la care se va adăuga cât de curând și Franța. Nu vorbesc de *Anglia*, de la care eu însumi m-am inspirat [subl.n.]. Este necesar să accentuez că Franța a făcut eforturi mari pentru a crea la noi un serviciu de informații pe Frontul de Est, trimițând în disperare de cauză pe căpitanul Cury, un excelent element informativ, dar care din lipsa elementului tehnic a fost nevoit să-și lichideze acțiunea și apoi să existe pe productivitatea aparatului nostru tehnic.

Cu reală satisfacție, subliniez faptul că, în mod excepțional, s-a acordat atâtor ofițeri de la Secția a II-a „Legiunea de Onoare” [medalie a statului francez], până și fostului căpitan Moloiu, bineînțeles afară de subsemnatul, care

⁶³ Lenuța NICULESCU, Marius OLTEANU, *Mihail Moruzov. 1911 – 1912. Contribuții biografice*; <http://www.mapn.ro/smg/SIA/carte-26iulie2008-continutfinal.pdf>

⁶⁴ Cei 24 de ani de activitate ar indica anul 1910 ca dată de început pentru cariera lui Moruzov, fapt ce ar pune în discuție și anul 1889 ca an al nașterii sale; într-un alt document Moruzov afirmă că a condus diverse echipe de siguranță încă din 1908. Trebuie ținut cont, totuși, că, între timp, Moruzov își crease o biografie legendată, fiind în posesia unor diverse „diplome” care-i „atestau” studiile liceale și superioare (n.n.).

m-am sustras de la această onoare pentru a nu avea nici un fel de obligațiune, fie și morală, față de oricine, cu toate ofertele ce mi s-au făcut”⁶⁵.

Așadar, după cum a și declarat, Moruzov s-a mișcat repede. În februarie 1925, el se afla la Viena unde activa rețeaua fraților Ifrim (proprietarul vasului *Traian*), Alexe și Ioan Luchian din Murighiol, toți foști în serviciul său. Aici, Moruzov pune bazele unei vaste rețele care concentra informațiile provenite din Europa Centrală, sub acoperirea unei respectabile firme de pescuit și comercializat pește, înființată încă din anul 1920⁶⁶.

Apoi, Moruzov dă o lovitură de mare maestru, încasată din plin de foștii săi „superiori” din Siguranță. Era timpul ca profesioniștii să-i simtă prezența. El „devoalează” că *British Intelligence Service* lucra pe teritoriul României sub oblăduirea Siguranței Generale a Statului, care, în schimbul unor informații, „lăsa serviciul englez să se bucure de toată libertatea și în toate domeniile pe teritoriul nostru”⁶⁷. El dezvăluie chiar și mecanismul prin care Siguranța a lăsat să se înțeleagă, celorlalte autorități statale, că informațiile adunate sunt meritul propriu, pentru care se cheltuiau sume importante. Ca rezultat, din anul 1925, Marele Stat Major a avut propria colaborare, controlată, cu Serviciul de Informații englez, cu excluderea totală a Siguranței Generale.

În anul 1930, Mihail Moruzov repetă lovitura și face publică „afacerea Vârzaru – Solomon”. Aflase că spionajul sovietic a reușit recrutarea mai multor militari și civili din România (un lot de 65 de

⁶⁵ ASRI, FD 8097, „Expunere asupra Serviciilor de Informații ale Armatei” (istoric), 21 septembrie 1934, Serviciul S. către Ministerul Apărării Naționale, semnază: Șeful Serviciului S.

⁶⁶ În anul 1920, Alexe și Ioan Luchian, precum și un anume Olănescu, au înființat o firmă de comerț cu pește și derivate. Sub această acoperire, când plecau în străinătate în interes de afaceri, frații Luchian culegeau informații pentru Moruzov despre starea de lucruri din acele țări. Alexe declara: „În limita posibilităților îl serveam, servind o cauză și Patriei. În iulie 1933, Moruzov m-a trimis special să-i fac o legătură cu un anume Hans Heeling, din Regensburg, pe care eu îl cunoscusem mai îndeaproape în perioada 1920-1921, cu ocazia afacerii noastre de transporturi pe Dunăre (...). În timpul războiului, Hans Heeling a fost șef ajutor al Serviciului de Informații german pe frontul din Dobrogea, adică fostul inamic al serviciului nostru de informații. Știu că, în ultimii ani, Heeling a fost de câteva ori în București și a avut întrevederi cu Moruzov (...). Heeling a fost în București și în perioada septembrie-octombrie 1940, și la Ploiești, în perioada noiembrie-decembrie 1940, apoi, din cauza unor probleme de sănătate, a plecat la Regensburg”. Heeling devenise membru al *Abwehr*-ului și acționa în numele lui Canaris, fiind, se pare, și unul din oamenii lui Moruzov. ASRI, Fond penal 20954 Volumul 21, *Declarație* dată de Alexe Efrem Luchian în fața judecătorului de instrucție, filele 176-183.

ASRI, Fond penal 20954 Volumul 21, fila 252.

⁶⁷ *Ibidem*, *Declarația* colonelului Ilie Crețulescu, 18 februarie 1941, filele 83-86.

persoane), care furnizau sovieticilor diverse documente cu caracter militar, încă din anul 1928⁶⁸. Dar, deși cunoștea în detaliu modul de operare al rețelei de aproape un an și jumătate, Moruzov a preferat să o lase să funcționeze sub supravegherea organelor române și abia în toamna anului 1930 a făcut publice acuzațiile și a provocat arestările. Oficial, Moruzov a declarat că o organizație de spionaj străină cunoscută nu mai este periculoasă atâta timp cât ea este urmărită, mai ales în faza ei de organizare, și este mai periculos să o distrugi, deoarece va lua naștere alta pe care nu o vei mai cunoaște (principiu englez). Neoficial, motivul arestării rețelei a fost acela că postul său nu mai era sigur în fața venirii în țară a fostului rege Carol al II-lea: „Știa că nu este agreat și că i se pregătește debarcarea. Și atunci, cu o lovitură de maestru, declanșează această descoperire de răsunet mondial, dovedind prin aceasta nu numai cât de util poate să fie, dar și sentimentele sale antisovietice. Și planul a reușit. Din acest moment, Moruzov a dobândit încrederea regelui Carol al II-lea, încredere care se va consolida din ce în ce mai mult ulterior”⁶⁹.

Despre modul de lucru al lui Moruzov a scris și Eugen Cristescu, succesorul acestuia la cârma *Serviciului S.*: „Sub regele Carol al II-lea, face eforturi repetate și reușește să intre în grațiile acestuia și ale camarilei de la palat, mai ales în timpul cercetării așa-zisului complot al colonelului [Victor] Precup (acuzat că urmărea răsturnarea ordinii legale în stat, inclusiv a Regelui)⁷⁰. Cultivă aceste relații cu perseverență și le alimentează cu tot felul de informații politice, sau referitoare la persoanele care manifestau atitudini ostile palatului, în special la prințul Barbu Știrbey⁷¹, remarcabil adversar al regelui Carol al II-lea. (...) Un alt sistem cultivat permanent de Moruzov, în interesul menținerii situației sale, era acela de a calcula și prevedea guvernele ce vor urma la cârma statului, precum și generalii care vor putea veni la conducerea Ministerului de Război sau a Marelui Stat Major. Pe toți aceștia îi

⁶⁸ Florin PINTILIE et comp. *Istoria Serviciului Secret de Informații, România 1917 – 1940*, p. 87.

⁶⁹ ASRI Fond penal 20954 Volumul 21, *Declarația colonelului Gh. Petrescu*, fost atașat militar la Roma, București, 14 ianuarie - 15 februarie 1941, fila 11.

⁷⁰ Cristian TRONCOTĂ, *Cazul Precup*, în „Magazin istoric”, decembrie 1992, pp. 41-48, și: Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, Ed. Evenimentul Românesc, București, 1997, pp. 61-74.

⁷¹ Mihail Moruzov cunoștea faptul că Barbu Știrbey era socrul colonelului Eddie Boxschall, reprezentantul *British Intelligence Service* (MI 6) în România. Boxschall acționa în România și Rusia încă din 1917-1918, pe atunci locotenent (n.n.).

informa preventiv, păstra legătura cu ei și uza chiar de diferite servicii personale sau atenții pentru asigurarea relațiilor viitoare”⁷².

În ce privește sursele lui Mihail Moruzov, un bun cunoscător al acestora pare a fi colonelul Gheorghe Petrescu. Absolvent al Școlii Superioare de Război, Petrescu a lucrat șapte ani ca profesor titular al cursului de informații la Școala Superioară de Război, fiind și șef de birou la Marele Stat Major, Secția a II-a. În declarațiile sale, Petrescu nota: „Numele acesta, cu rezonanță rusească, nu-mi era necunoscut. Mi-am adus aminte imediat că mai auzisem de el, în anii 1918 – 1919, când, fiind locotenent în Regimentul 20 Artilerie, cu garnizoana în orașul Ismail, se vorbea în acel timp acolo de el ca de un fel de eminentă cenușie, ca de un fel de *factotum* în sudul Basarabiei (...), dar nimeni din lumea intelectuală din Ismail nu ar fi putut afirma că l-a văzut sau cunoscut. (...) Apoi, când l-am cunoscut, am observat că era foarte respectuos, era extrem de rezervat și foarte tăcut. De abia mai târziu, atunci când această atitudine a persistat să se manifeste totdeauna la fel, mi-am dat seama că principalele calități și puterea acestui om erau tocmai mutismul și stăpânirea de sine. Primele conversații mai ample, pe care le-am avut cu el, s-au rotit în general asupra originii lui, asupra provenienței lui, asupra activității lui de la vârsta de 17 ani în serviciul de informații și poliție (...). Mai târziu, Moruzov m-a pus la curent cu sursele sale informative, și anume:

O primă sursă era Serviciul de Informații englez [*British Intelligence Service*], care avea în România o centrală pentru procurarea de informații din Rusia Sovietică (...). Aranjamentul pe care l-a făcut cu Moruzov era că i se dăduse reprezentantului serviciului de informații englez concesiunea unui sector pe Nistru, în scop de a-și trece și primi agenții, sector în care agenții noștri nu funcționau pentru a nu se produce indiscrețiuni și a nu se periclita siguranța lor, iar materialul informativ adus de peste Nistru era sigilat și adus la București de un om al lui Moruzov, care dubla pe șeful serviciului de agentură englez de pe frontieră. Aici, materialul se desigila, iar Moruzov fotografia sau copia materialul, după ce era tradus și trimis apoi Marelui Stat Major, Secția a II-a. Cu acest sistem, Moruzov procura material informativ destul de important ca valoare militară, pentru care englezii cheltuiau enorm, fără ca Moruzov să fie nevoit să cheltuiască un ban (...).

⁷² Din memoriile lui Eugen Cristescu, (secret) Consiliul Securității Statului, Direcția Învățământ, 1968, pp. 26-30.

A doua sursă era serviciul de informații francez, căruia, de asemenea, îi acordase un sector de trecere peste Nistru, în schimbul materialului informativ. Lucrul serviciului de informații francez era însă șubred, iar după venirea căpitanului Cury (rus după mamă) degenerase într-o așa măsură, încât, în afară de faptul că nu producea nimic, expunea și agenții noștri sau ai serviciului englez, astfel că Moruzov îi produce, prin organele noastre de peste Nistru, astfel de neajunsuri încât acesta renunță a mai activa în România. De fapt, acest amestec, intempestiv și brutal, îl îndepărtează pentru mulți ani pe Moruzov de la colaborarea în alte direcții cu serviciul francez de informații [*Deuxième Bureau*].

A treia sursă informativă, a lui Moruzov, au fost organizațiile ucrainene aflate în diferite capitale din Europa, care au avut totdeauna, permanent, un om al lor pe lângă Moruzov (...). Moruzov ura de moarte regimul sovietic și știa, sigur, că și el este urât de acel regim și că i se promisese pieirea. Moruzov nu a fost niciodată un om de stânga. Moruzov nu era nici un adept al restaurației vechiului regim, pentru că nu a crezut niciodată într-o mare Rusie, știindu-se acest lucru de către organizațiile țariste. Generalul rus Heroys [rus alb] nu-l putea suporta pe Moruzov pentru că-l considera un trădător al rasei slave, mergând până acolo în a-l acuza de *om al sovietelor* tocmai pentru a-l compromite. Dacă Moruzov a avut vreodată pe fundul sufletului său, din cauza originii sale etnice, vreo simpatie pentru vreun popor slav, aceasta nu ar fi putut fi decât pentru ramura ucraineană a poporului rus.

Apoi, conform concepției sale, Moruzov a contat până în ultimul moment că Germania va ataca Rusia Sovietică, că va crea un stat tampon – Ucraina – sub protectorat german, deoarece el credea în ideea de națiune ucraineană, despărțită de cea rusă, nu numai prin crearea unui stat liber, ci chiar prin subordonarea națiunii ucrainene, pe un timp limitat, unei Germanii puternice. El considera că această formulă avantajează România în gradul cel mai mare, fiindcă numai astfel ni s-ar garanta posesia asupra Basarabiei și îndepărtarea panslavismului rusesc (...).

A patra sursă informativă au fost organizațiile țariste existente pe vremuri, fie în Iugoslavia, Viena sau Franța. Mulți dintre capii și factorii importanți ai acestor mișcări, care mai târziu au fost victimele asasinatelor și răpirilor sovietice, au trecut și prin țara noastră, au luat contact cu Moruzov și au fost în slujba lui. De la ei primea un bogat material informativ, mai ales politic, și cred că, mai târziu, atunci când Moruzov a dispus de fonduri numeroase, a plătit și întreținut mult timp pe acești refugiați politici (...).

Cu aceste mijloace și surse informative, continuă Petrescu, a pornit Mihail Moruzov activitatea sa, în anul 1927, ca subaltern într-un birou din Marele Stat Major, pentru ca să urce treaptă cu treaptă și să ajungă în ultimii săi ani la cvasi-omnipotență. (...) Moruzov era în relații foarte strânse cu Gh. Brătianu, căruia se pare că îi servea informații politice. (...) Moruzov lucra atât de conspirativ, atât de puțin vorbea și atât de prudent era, încât, niciodată, mai ales în chestiuni de natură internă, nu dezvăluia nimănui nimic. Din această cauză, au fost fricțiuni mari în acel timp cu ceilalți șefi de structuri informative”⁷³.

Tot la Gheorghe Petrescu găsim și câteva descrieri cu privire la ideologia lui Mihail Moruzov: „În perioada 1931–1934, Moruzov își construiește o nouă idee politică în materie externă, pe care o afișează la toate discuțiile pe care le are cu diferite personalități și colaboratori ai săi. Acest om, care într-adevăr nu avea o cultură nici măcar pasabilă, dar care printr-un simț politic apreciabil, un simț al informațiilor extrem de dezvoltat și mai ales printr-o continuă ținere la curent cu evenimentele în curs, citind rapoarte și note informative cel puțin câte 10 ore pe zi, venite din toată lumea și pe toate căile, își construiește o idee politică proprie și o ușurință de a trata probleme destul de vaste. Această teorie avea legătură cu originile sale etnice. Prin această concepție și aceste teorii politice, Moruzov a luat o atitudine vădit ostilă contra lui Nicolae Titulescu, pe care totdeauna l-a considerat un geniu negativ al românismului, și a avut curajul chiar să-l atace prin rapoartele și studiile semnate de *Serviciul S*.

În acea epocă, când în România dl. Titulescu era considerat unanim omul providențial al țării, și când în Europa și la Geneva se bucura de un prestigiu extraordinar, Moruzov a îndrăznit să-l înfrunte, să-l critice și să afirme că duce țara la prăpastie. Teoria politică, pe linia căreia Moruzov a rămas activ ani de zile și pe care a schimbat-o totuși în ultimul timp, era bazată pe anticomunism, antigermanism și antigeneva, el susținând că trebuie construită în Europa o grupare de forțe a ginteii latine, cu Franța, Spania, Portugalia, Italia și România, care să oprească pătrunderea germanismului spre Sud-Estul și Sudul Europei și care să provoace stoparea slavismului existent în Balcani. (...) Și în aversiunea sa față de Titulescu există un paradox, pentru că, în anul 1935, în călătoriile sale în străinătate, atunci când Titulescu era foarte amenințat și foarte păzit, tot Moruzov este acela care a atașat pe lângă Titulescu pe omul său de încredere de atunci, Niky Ștefănescu, ca să-l păzească”⁷⁴.

⁷³ ASRI Fond penal 20954 Volumul 21, *Declarația* colonelului Gh. Petrescu, fost atașat militar la Roma, București, 14 ianuarie - 15 februarie 1941, filele 2 – 52.

⁷⁴ *Ibidem*, filele 2 – 52.

Legat de cele declarate de Petrescu, se cuvin câteva precizări. Prin agenții săi din URSS și Europa occidentală, Moruzov cunoștea, fără îndoială, foarte bine activitatea și cercul de relații al lui Titulescu. Recent (2011), doi dintre cei mai cunoscuți specialiști americani în intelligence, este vorba de Loch H. Johnson și James J. Wirtz, scriu că Stalin l-a însărcinat pe Mihail Ovstrovsky să negocieze în secret stabilirea de relații diplomatice cu țara noastră. Cum încercarea a eșuat, Stalin s-a hotărât să-l trimită pe unul din șefii serviciilor de informații sovietice să intre în negocieri secrete cu Nicolae Titulescu, diplomatul român trăind în acest timp, anul 1936, la Menton, localitate aflată lângă Nisa, pe frontiera franco-italiană. Ofițerul sovietic avea misiunea de a-l „persuada” pe Titulescu, ca acesta să fie de acord cu o *lovitură de stat* menită să răstoarne „regimul reacționar” din România. Potrivit americanilor, Stalin și-a oferit întregul sprijin financiar și militar lui Nicolae Titulescu, contra promisiunilor că își va asuma puterea în România și va semna un pact de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică⁷⁵. Alte date despre acest episod nu avem în momentul actual, dar cunoaștem că Bucureștiul și alte cancelarii europene au avut atunci serioase suspiciuni asupra inițiativelor lui Titulescu.

Cert este însă că, în acele vremuri, Moruzov era unul dintre cei mai informați oameni din Europa cu privire la comunism. De pildă, Sterie Giuffeta, unul din oamenii săi, reușise performanța de a fi trimis la Moscova chiar de către „celula comunistă din România”, pentru a urma „școala de specializare pentru propagandă și modul de culegere a informațiilor”. Datorită infiltrării perfecte, Giuffeta obține chiar un „*Certificat* către autoritățile comuniste că sunt un comunist încercat și că activez de patru ani”⁷⁶, act semnat de însuși Constantin Dobrogeanu-Gherea. La Moscova, Giuffeta face cunoștință cu activiștii din țară trimiși să urmeze „perfecționarea”, dar și cu români veniți din Statele Unite. De la I. J. Bănățeanu, corespondent al ziarului *America* din Cleveland, Ohio, Giuffeta află și îl informează pe Moruzov că celulele comuniștilor români din America, școliți la Moscova, aveau sarcina ca, la un moment, dat să vină în țară și să provoace revolte comuniste.

⁷⁵ Loch H. JOHNSON, James J. WIRTZ, *Intelligence. The Secret World of Spies, An Anthology*, Third Edition, Oxford University Press, 2011, pp. 528-529.

⁷⁶ ASRI, Fond penal 20954 Volumul 4, *Declarație*, Sterie Giuffeta, 19 septembrie 1940, filele 15-18.

Printre cei supravegheați de Giufetta se aflau Lucrețiu Pătrășcanu, avocatul Zisu, Trandafirescu, Kant, Crăciun, existând ipoteza că însăși Ana Pauker a fost informatoarea lui Mihail Moruzov⁷⁷.

După 23 august 1944, cei mai interesați de informațiile culese de Moruzov s-au dovedit a fi americanii. Robert Bishop, maior al *Office of Strategic Services* (OSS), nota: „Dar secretele cele mai importante fuseseră obținute în cea mai mare parte de un om și agenții pe care îi dirija. Experții care îi cunosc munca îl considerau cel mai mare spion ce a lucrat vreodată pentru România. Avea peste 200 de agenți activi în Rusia, atât înainte, că și după război, și nu exista porțiune din această țară, inclusiv bine păzita zonă a Uralilor, în care să nu fi pătruns”⁷⁸. Frank Wisner, șeful lui Bishop la București și viitor șef al operațiunilor clandestine ale CIA, va folosi materialele adunate de Moruzov la elaborarea strategiilor americane de combatere a comunismului mondial.

În parte, succesele lui Mihail Moruzov se explică și prin faptul că a reușit să-și impună propria politică de personal. După ce *Serviciul S.* a devenit independent, Moruzov a încetat să mai întrebuințeze în recrutare Biroul III Studii și Serviciul de Căutare din Marele Stat Major, acestea devenind doar simple anexe ale serviciului său⁷⁹.

Alte calități ce pot fi notate în contul lui Moruzov sunt curiozitatea și interesul pentru noutățile științifice din domeniu. Conștient că performanțele Serviciului nu puteau fi susținute decât de un echipament tehnic pe măsură, el introduce în activitate: microfilmele, detecția, celulele fotoelectrice, oglinzile transparente, periscopul, amprentarea, o secție specială foto pentru identificări. Serviciul deținea capacitatea tehnică necesară interceptărilor și înregistrărilor discuțiilor membrilor diverselor ambasade, derula cu încetinitorul discurile înregistrate, procedeu folosit doar de cele mai performante servicii occidentale, fusese achiziționat un automobil special Mercedes-Benz, cu două compresoare, în care era amplasat un post de emisie-recepție în radio și telefonie. De asemenea, Moruzov dorea să

⁷⁷ Cu privire la Ana Pauker, vezi: Ion PAVELESCU, *Enigma Moruzov, Cel mai mare spion din istoria României*, Editura Gaudeamus, Iași, 1995, p. 51.

⁷⁸ TRONCOTĂ Cristian, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, Ed. Evenimentul Românesc, București, 1997, citează: Robert Bishop, and E.S. Crayfield, *Russian astride the Balkans*, London, 1949.

⁷⁹ ASRI Fond penal 20954, Volumul 4, *Memoriu*, semnat de colonelul Al. Idieru, filele 460-464.

organizeze pe baze moderne birourile atașatorilor militari de pretutindeni, dotându-le cu secretari bine pregătiți și cu material, cu aparate fotografice pentru fotografia la distanță, copiatoare rapide pentru documente, aparate de transmisie etc.⁸⁰

Și colonelul Al. Budiș observă un Moruzov îngrijindu-se de pregătirea științifică a cadrelor. În anul 1937, Moruzov i-a mărturisit că i-a plăcut introducerea publicată de acesta asupra lucrării generalului german Erich von Falkenhayn - *Campania Armatei a 9-a împotriva românilor și rușilor 1916-1917*: „M-a rugat să trimit un număr de exemplare pentru personalul *Serviciului S*. În cursul convorbirii avute, mi-a spus că apreciază efortul ofițerilor care publică lucrări și îi ajută. Nu am folosit această invitație. În schimb, i-am trimis pe un camarad ce avea gata o lucrare asupra mareșalului Pilsudski și nu avea bani să o imprime. Știu că Moruzov l-a ajutat și ofițerul a imprimat cartea”⁸¹.

O întâmplare, din preajma celui de Al Doilea Război Mondial, ne arată un Moruzov care își uimește subalternii cu abilitățile sale tehnice și practice. Aflat la Paris, cazat la o vilă de serviciile franceze partenere, Moruzov a început să ia la puricat mai ales salonul în care francezii presupuneau că românii se vor întâlni să discute probleme profesionale. Din candelabre, din originalele prize montate, din întrerupătoare și chiar din tabloul de siguranță au fost decuplate nu mai puțin de 20 de microfoane minuscule, adevărate bijuterii în materie⁸².

Studiile, caracterul și personalitatea

O sursă avizată cu privire la studiile lui Mihail Moruzov pare a fi N. D. Stănescu, subaltern și viitor șef al Serviciului Special de Informații. Conform acestuia: „Studiile primare și parte din cele secundare Mihail Moruzov le-a făcut la Tulcea, nereușind, se pare, să termine clasa a III-a liceală din cauza limbii latine (...). Cu această pregătire teoretică oficială, destul de sumară, (...) atunci când redacta un material știa să o facă într-un

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ ASRI, Fond Penal 20954, Volumul 4, *Declarație*, atașat militar în Bulgaria lt-col. Al. Budiș, 19 noiembrie 1940, filele 423-431.

⁸² Ion PAVELESCU, *Enigma Moruzov, Cel mai mare spion din istoria României*, Editura Gaudeamus, Iași, 1995, p. 179.

mod ireproșabil și cu claritate cristalină, materialul putând fi înțeles atât de persoane având o pregătire de specialitate, cât și de altele lipsite de o astfel de pregătire. Știa să prezinte, la început, aspectul general al problemei și să analizeze, apoi, multiplele detalii ale acesteia, fără a se îndepărta de esența problemei, și să încheie printr-o sinteză totdeauna convingătoare, bazată pe miezul problemei tratate și pe care nu ai fi putut să o modifici sau măcar să o completezi. Dacă este adevărat că *stilul este omul însuși*, atunci stilul său dovedea o minte care cuprindea probleme mari, sub cele două mari înfățișări ale minții cercetătoare – *analiza și sinteza*. (...) Era înzestrat cu mult gust artistic pentru pictură, (...) vizita mai toate expozițiile de pictură și știa să rețină piesele mai reușite (...). Aceasta nu însemna însă că nu avea și aspecte în care se vedea lipsa sa de pregătire sistematică, mai cu seamă la pronunțarea alterată a unor cuvinte sau noțiuni de circulație mai puțin frecventă”⁸³.

Într-un alt moment, N.D. Stănescu surprinde un Moruzov atent la natura cauzalității unor evenimente sau procese social-politice: „Am reținut la acesta un fapt care m-a izbit din primul moment, socotindu-l apoi ca fiind caracteristic pentru modul cum judeca el realitățile politice. Pereții biroului său erau în majoritate tapițați cu diferite hărți (România, Europa, Lumea), însă cea mai apropiată de masa sa de lucru și cea mai mare era o hartă etnografică a Europei, care cuprindea, mai estompat redat, frontierele politico-administrative ale continentului nostru. În schimb, avea răspândirea diferitelor popoare și seminții în culori din al căror contrast și armonii se reflecta izbitor această răspândire. O astfel de hartă putea, în unele cazuri, să fie cheia pentru explicarea diferitelor întâmplări istorice legate de zbaterea popoarelor pentru suprapunerea ariei etnice cu cea politică. Am avut intuiția că acest șef, al unui serviciu de strictă specialitate, are totuși o poziție de istoric, care caută să meargă la cauza cauzelor și la rațiunile explicative adâncite ale istoriei, depășind prezentul și încercând a fi contemporan ori sincron cu viitorul”⁸⁴.

Eugen Cristescu, succesorul lui Moruzov la cârma Serviciului Special de Informații, deși subiectiv, scria următoarele: „Vorbea din familie limba rusă și bulgară, dar nu cunoștea nici o limbă occidentală, ceea ce i-a produs mari dificultăți în relațiile de colaborare, sociale și de serviciu.

⁸³ N. D. STĂNESCU, *Întâmplări și oameni din Serviciul Secret*, București, Editura Enciclopedică, 2002.

⁸⁴ N. D. STĂNESCU, *op. cit.*, pp. 194-195.

Făcuse trei clase de liceu, dar nu citea nici o carte în afară de ziare, iar pe acestea foarte superficial. Când avea nevoie de vreo relație de ordin cultural, se adresa vreunui specialist și învăța pe de rost. Nu-i plăcea să scrie și nici chiar să semneze. De aceea, în arhivele serviciului rezoluțiile lui sunt extrem de rare, iar semnătura o dădea numai când era absolut necesar. Explicația acestui fapt o găsim și în caracterul lui, căci nu-i plăcea deloc să se angajeze formal în vreo acțiune pentru a avea întotdeauna posibilitatea de joc și sustragere de la răspundere. De aceea, rezolva problemele de serviciu verbal și tot așa dădea și ordinele și instrucțiunile necesare. Disprețuind burocrăția, era mult mai înclinat spre activitatea de teren. În toate acțiunile sale, a făcut însă dovada că este un bun polițist, tip temerar și cu calități native informative. (...) Deși lipsit de obișnuința de a citi, era suficient de inteligent ca să asimileze de la alții datele ce-l interesau și să le reproducă apoi drept cunoștințe proprii. Era foarte șiret, ascuns, lucrând întotdeauna într-un cadru restrâns și egoist. Avea o concepție totdeauna confuză și complicată, dar suficientă abilitate ca să se descurce în situațiile cele mai grele. (...) Din anul 1930, continuă Cristescu, Moruzov observă că alți polițiști se duc regulat pentru studii în străinătate. Înarmat cu un pașaport diplomatic pe numele ing. Ștefănescu, Moruzov îi imită și pleacă însoțit de o grupă de traducători ca să ia aer apusean”⁸⁵.

În ce privește caracterul și înfățișarea fizică a lui Moruzov, același N. D. Stănescu nota: „Ca înfățișare fizică era de statură potrivită, lat în umeri și îndesat, ceea ce dădea impresia că era mai scund decât era în realitate, cu nasul puțin turtit și cu o față aducând într-o măsură cu tipul mongolic (...). Deși avea extremitățile membrelor mici, era dotat cu o forță fizică superioară și cu toate că nu părea suplu putea alerga cu mare viteză. Ca înfățișare generală, aducea uneori cu Mussolini. Avea ochii verzui cu reflecții metalice, umbriți de sprâncene stufoase și cu o putere magnetizantă, iar când te privea cu încordare simțeați cum te pătrund până în străfunduri (...). Se îmbrăca sobru și fără variație, purtând același tip de costum, cenușiu închis cu un desen discret. Avea o chelie frontală pronunțată, pe care și-o astupa aducând părul dintr-o parte în cealaltă a capului, ceea ce pe cei tineri, înclinați către glumă, îi făcea să spună că se pieptăna cu *împrumut intern*. Își dădea seama că această mascare a unei deficiențe este susceptibilă de discuții și, de mai multe ori, l-am auzit spunând că se va rade în cap, ceea ce însă nu a făcut

⁸⁵ Din memoriile lui Eugen Cristescu, (secret) Consiliul Securității Statului, Direcția Învățământ, 1968, pp. 26-30.

niciodată. Era înzestrat cu o sănătate de fier, rezistență la tot feluri de eforturi prelungite, și era dotat cu facultatea de a adormi spre a-și reface forțele oricând voia, ceea ce dovedea și un organism nervos sănătos și pe care-l stăpâna la dorință. (...) În general, râdea rar, zâmbea puțin, dar atunci când lua contact cu cineva pe care trebuia să-l capteze printr-o față surâzătoare, atunci, era un zâmbet încântător. Aceasta nu înseamnă că era stimulant, însă, când nevoile profesionale impuneau o stimulare, reușea pe deplin să-și valorifice însușirile actricești și să mimeze expresiile feței și atitudinile de care avea nevoie pentru moment. (...) În rarele sale momente de destindere, de pildă cu prilejul meselor, când avea dispoziția sufletească necesară, era un povestitor dotat cu un talent fermecător care ținea neconținut atenția încordată a auditoriului, știind să evite orice prolixitate și să redea numai aspecte și momente esențiale și interesante. Fără să fie gurmand, avea preferințe culinare pentru pescării și era un mare amator de icre negre, a căror gamă o cunoștea la perfecție, preferință pe care unii din cei tineri o comentau cu discreție că s-ar lega de virtuțile afrodisiace ale acestui aliment. Se spunea că era de o vigoare bărbătească deosebită și aprecia, îndeosebi, reprezentantele sexului slab mai plinuțe și dotate cu o carnație frumoasă⁸⁶.

Foto: Mihail Moruzov⁸⁷

⁸⁶ N. D. STĂNESCU, *op. cit.*.

⁸⁷ Lidia VIȘAN, *Mihail Moruzov*, publicat la 29 mai 2012, la: <http://www.obiectivtulcea.ro/>

De puterea magnetizată a privirii lui Moruzov era convins și Victor Bogomoleț (*alias* „dr. Bogo”), agent al *Intelligence Service* britanic, considerat unul dintre cei mai mari spioni ai epocii. Acesta nota: „Afanasie [fratele lui Mihail] avea avantajul de a putea lua masca naturală a unui idiot, pe când, cine îl privea pe Mihail Moruzov, își dădea seama despre puterea de pătrundere a minții lui, pe care nu și-o putea ascunde”⁸⁸.

În preajma declanșării celui de Al Doilea Război mondial, *Serviciul Secret* creat de Moruzov se dezvoltase enorm. Fuseseră create rezidențe în Germania, Italia, Austria, Ungaria, Marea Britanie, Franța, Spania, Portugalia, Statele Unite etc., și stabilite relații de colaborare cu serviciile din Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Turcia, Polonia, Finlanda, Marea Britanie (*Intelligence Service*), Franța (*Deuxième Bureau*), Germania (*Abwehr*) și SSI italian.

Un clasament realizat de *Organizația Europeană a Polițiștilor*, în anul 1936, situa *Serviciul S.* din România pe locul șapte în ierarhia celor mai valoroase servicii de informații⁸⁹.

Moruzov era cu totul alt om, foarte important, foarte ocupat, irascibil, stătea foarte puțin la serviciu și primea acasă numai mari personalități, nota Gh. Petrescu⁹⁰. Palatul, armata și cercurile guvernamentale din România îi dădeau o mare apreciere, fiind consultat în majoritatea problemelor legate de politica internă și externă a statului român.

Dar cea mai însemnată recunoaștere, vine din partea lui Wilhelm Frantz Canaris. La 10 decembrie 1939, nemțul se deplasează la București pentru a-l întâlni personal pe „Singurul om și cel mai bun izvor de informații despre sovietici al armatei germane”⁹¹ (se spune că N.D. Stănescu

povestile-tulcei-xxvii.html.

⁸⁸ Ion PAVELESCU, *Enigma Moruzov, Cel mai mare spion din istoria României*, Editura Gaudeamus, Iași, 1995, p. 51.

⁸⁹ Cristian TRONCOTĂ, Paul CARPEN, *Destine tragice. Mihail Moruzov, părintele serviciilor secrete române*, <http://www.presamil.10/VM/2005/1/08-10.htm>.

⁹⁰ *Ibidem*, Volumul 21, *Declarația colonelului Gh. Petrescu*, fost atașat militar la Roma, București, 14 ianuarie - 15 februarie 1941, fila 23.

⁹¹ Vasile BOBOCESCU, *Momente din Istoria Ministerului de Interne*, Volumul I, 1821 – 1944, Editura Ministerului de Interne, p. 30.

văzuse la Mihail Moruzov părți din arhiva *Ohrana*, serviciul secret al Rusiei țariste, aceasta fiind predată lui Moruzov de fostul ambasador rus la București, Poklevski-Koziel)⁹².

Mihail Moruzov devenea primul șef al unui serviciu secret din Europa care avea o întâlnire cu Canaris. În cei cinci ani de activitate ai germanului la cârma temutului *Abwehr*⁹³, nici un omolog occidental nu se bucurase de o asemenea onoare. Conform legislației germane, foarte draconice în această privință, numirea și identitatea șefului *Abwehr*-ului erau considerate secret de stat. Nici un oficial englez nu-l întâlnise vreodată pe Canaris, britanicii crezând că șeful *Abwehr*-ului era generalul Tippelskirch, care de fapt era șeful Intendenței din Armata germană⁹⁴.

„Dialogul cu Canaris demara greu, șefii se studiau reciproc. Ceea ce-l enerva pe Canaris era faptul că nu reușise să-l complexeze pe omologul său român cu vizita sa neașteptată⁹⁵. Nici precizarea făcută de german că era cel dintâi dintre șefii serviciilor similare cu al său pe care îl vizita nu a avut efectul paralizant scontat: „Contactul cu ceilalți, spre exemplu cu cel italian, l-am avut numai prin ajutorul meu”⁹⁶.

Concluzii

La 6 septembrie 1940, Moruzov a fost arestat. Debutase în munca informativă la vârsta de numai 17 ani, reușind o infiltrare spectaculoasă în elita anarhist-socialistă. Este trimis apoi în „obiectivul bulgaro-rus”, ca secretar al atașatului român la Sofia. S-a achitat excepțional de sarcini, fiind nominalizat la conducerea viitorului serviciu de informații al statului, încă din anul 1913.

În timpul Primului Război Mondial, Moruzov excelează prin îndrăzneală și organizare. Înființează un serviciu de informații sigur, flexibil

⁹² A se vedea: <http://www.george.damian.ro/>; accesat la 12 ianuarie 2013.

⁹³ Canaris a fost numit șef al *Abwehr* (informațiile militare) la 1 ianuarie 1935.

⁹⁴ Richard BASSETT, *Spionul-șef al lui Hitler. Misterul Wilhelm Canaris*, Editura RAO, București, 2009, pp. 108-109.

⁹⁵ Ion PAVELESCU, *Enigma Moruzov, Cel mai mare spion din istoria României*, Editura Gaudeamus, Iași, 1995, p. 188.

⁹⁶ Florin PINTILIE, *Serviciul Special de Informații din România (1939-1947)*, Volumul II, Documente, nota redactată de Moruzov privind convorbirile cu Canaris, 8 decembrie 1939, Editura Academiei Naționale de Informații, București, 2003, pp. 25-30.

și performant, care va contribui decisiv la realizarea Marii Uniri din anul 1918. De altfel, Echipa de Siguranță din Delta Dunării a fost între puținele organisme instituționale care au funcționat în acele momente tragice pentru existența statului român.

Moruzov este decorat și apreciat. După o scurtă dizgrație, Moruzov revine și construiește unul dintre cele mai puternice servicii de informații din lume, având ca model *British Intelligence*. Nu dorim să polemizăm pe această temă, însă *Serviciul S.* era catalogat în mediile occidentale drept „cea mai bună sursă de informații despre sovietici”, reușind și performanța de a penetra cam toate serviciile europene care contau în acele vremuri. Peste ani, experiența românească va fi folosită de americani în combaterea comunismului mondial.

Din păcate, Moruzov a fost nevoit să lupte pe mai multe fronturi. Atât împotriva dușmanilor statului, cât și a celor personali. Nu întotdeauna dușmanii săi erau și dușmanii statului. Din acest motiv, el a avut mult de suferit.

Fără îndoială, Mihail Moruzov este unul din eroii intelligence-ului românesc. A contribuit la clădirea statului național unitar român, în anul 1918, iar creația sa fundamentală, *Serviciul de Informații al României*, a rămas în istorie, lucru ce nu poate fi contestat vreodată de nimeni.

Bibliografie

1. Arhiva Centrală a Serviciului Român de Informații (ASRI): Fond penal nr. 20954; Fondurile documentare nr.: 20953; 7702; 8097; 10988.
2. Arhivele Naționale ale României (ANR), Fondul: Direcția Generală a Poliției, 1893-1916.
3. Bassett Richard, *Spionul-șef al lui Hitler. Misterul Wilhelm Canaris*, Editura RAO, București, 2009.
4. Bobocescu Vasile, *Momente din Istoria Ministerului de Interne*, Volumul I, 1821–1944, Editura Ministerului de Interne, fără an de apariție.
5. Bryand Louise, *Mirrors of Moscow. Lenin and his subordinates: Christian Rakovsky*, <http://www.marxists.org/archive/bryand/works/1923-mom/rakovsky.htm>, first published 1923.
6. *Din memoriile lui Eugen Cristescu*, (secret) Consiliul Securității Statului, Direcția Învățământ, 1968.
7. Johnson Loch H., Wirtz James J., *Intelligence. The Secret World of Spies, An Anthology*, Third Edition, Oxford University Press, 2011.

8. Neagu. C., Marinescu. D., Georgescu. R., *Fapte din Umbră*, Editura Politică, București, 1977.

9. Niculescu Lenuța, Olteanu Marius, *Mihail Moruzov. 1911–1912*. Contribuții biografice; <http://www.mapn.ro/smg/SIA/carte-26iulie2008-continutfinal.pdf>

10. Pavelescu Ion, *Enigma Moruzov, Cel mai mare spion din istoria României*, Editura Gaudeamus, Iași, 1995.

11. Pintilie Florin, *Serviciul Special de Informații din România (1939-1947)*, Volumul II, Documente, Editura Academiei Naționale de Informații, București, 2003.

12. Pintilie Florin, Tunăreanu Nevian, Marițiu Ștefan, Beldiman Corneliu, *Istoria Serviciului Secret de Informații, România 1917-1940*, Editura INI, București, 2000.

13. Spânu Alin, *Serviciul de Informații al României în Războiul de întregire națională (1916–1920)*, Editura Militară, București, 2012.

14. Stănescu N. D., *Întâmplări și oameni din Serviciul Secret*, București, Editura Enciclopedică, 2002.

15. Troncotă Cristian, *Cazul Precup*, în „Magazin istoric”, decembrie 1992.

16. Troncotă Cristian, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, Ed. Evenimentul Românesc, București, 1997.

17. Troncotă Cristian, *Mihail Moruzov și frontul secret*, Editura Elion, 2007.

Cristian Racovski în dosarele Siguranței Generale a Statului

dr. Ioan Codruț LUCINESCU

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

ioancodrut@yahoo.com

Abstract

Christian Rakovsky was one of the best known figures in the European Socialist movement at the beginning XXth century. Through his domestic and international connections, Rakovsky contributed significantly not only to the revival of the socialist movement in Romania but to its radicalization. During WWI, Rakovsky shared Lenin's belief that the imperialist war had to be transformed into civil war and a worldwide revolutionary socialist upheaval. Imprisoned by Romanian authorities in 1916, he made his way to Russia, where he joined the Bolshevik Party after the October Revolution and, as head of the Rumcherod, unsuccessfully attempted to generate a communist revolution in the Kingdom of Romania. Also, he was founding member of the Comintern (1919) and served as head of government in the Ukrainian SSR. Rakovsky played a significant role in preventing de jure Soviet recognition of Romanian sovereignty over Bessarabia.

Keywords: Bolshevik Party, October Revolution, communist revolution, militant socialism, Department for General Stat Security, intelligence cooperation, Ministry of Interior, Romanian Army.

Introducere

Cristian Racovski¹ (1873 - 1941), dincolo de aspectele pozitive dar mai ales negative ale personalității sale, a fost un lider marcant al mișcării socialiste, ulterior comuniste a primelor decenii ale secolului XX. Datorită faptului că, de la începutul anilor 1900 până în 1917, a acționat legal sau ilegal și pe teritoriul național, a intrat în vizorul organelor românești

¹ Datorită originii sale bulgare, în documentele consultate îl întâlnim și sub numele de Cristu Racovsky sau Rakovsky.

aparținând Ministerului de Interne, ulterior și ale armatei, existând sute de informări referitoare la intențiile sale politice, din ce în ce mai radicale și mai periculoase pentru existența regimului politic din România.

În cadrul Arhivelor Naționale ale României (ANR) din București se găsesc, în diferite fonduri documentare, numeroase informații referitoare la acesta, furnizate de structurile specializate. Informațiile din aceste dosare reprezintă încununarea activității informative a zeci de agenți, civili și militari și a informatorilor acestora, într-o perioadă în care orice greșeală putea fi plătită cu viața, mai ales pentru cei care acționau în teritoriile controlate de bolșevici (termen derivat din limba rusă prin care erau cunoscuți comuniștii) sau anarhiști. Dintre acestea, remarcăm, însă, un anumit dosar - Dosarul nr. 3/1913, pe care îl putem denumi *Dosarul de caz Racovski*, deoarece îi este în întregime dedicat și acoperă, în linii generale, activitatea sa din țară și străinătate din 1907 până la începutul deceniului trei.

Activitatea sa „revoluționară”, dar și a celorlalți lideri socialiști sau anarhiști va putea fi monitorizată eficient în primul rând datorită mutațiilor calitative survenite în ceea ce privește organizarea Ministerului de Interne, principala instituție a statului român cu atribuții în menținerea stabilității și ordinii interne.

Prin Legea de reorganizare a Ministerului de Interne din 17 martie 1908 sunt create, în scopul simplificării și profesionalizării activității, două direcții distincte: una cu caracter pur administrativ – Direcțiunea Administrației Generale, a Personalului și Contenciosului și alta cu atribuții de poliție generală și de poliție de siguranță de stat. Noua direcție înființată a fost denumită *Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (DPSG)*, condusă de un director general și aflată în subordinea directă a ministrului de interne², având în componere două secțiuni: *Secțiunea Siguranței Generale* și *Secțiunea Poliției*. DPSG va reprezenta coloana vertebrală a structurilor informative ale statului român în următoarele două decenii, reușind să mențină sub control, chiar în situațiile grele ale anilor 1917-1920, extremismul de stânga ce milita deschis pentru răsturnarea ordinii constituționale.

Pe baza dispozițiilor acestei legi, începând cu anul 1908 s-au creat servicii speciale de siguranță, unele centrale în cadrul DPSG, iar altele teritoriale; printre noile organe create au fost și Brigăzile de Siguranță.

² Vasile BOBOCESCU, *Momente din istoria Ministerului de Interne*, vol. I, Editura Ministerului de Interne, București, pp. 85-87.

În timp, pe măsura înmulțirii sarcinilor privind asigurarea ordinii publice și siguranței statului, asemenea brigăzi și servicii au fost înființate în toate localitățile importante din țară³. Misiunea acestor noi organe era de a urmări curentele subversive anarhiste și socialiste și de a supraveghea starea de spirit a populației, pornind de la tragica experiență din 1907, când răscoala nu a putut fi prevenită.

Profesionalismul funcționarilor Siguranței Generale a Statului reiese din multitudinea și calitatea rapoartelor, notelor informative, analizelor și studiilor atât punctuale, de caz, cât și celor generale, referitoare la diverse situații politice interne și internaționale.

Cristian Racovski în dosarele Siguranței Generale a Statului

Cristian Racovski (născut Hristu Stancev) provenea dintr-o familie bulgară bogată, care se mutase după Congresul de pace de la Berlin (1878) în Dobrogea, acum teritoriu românesc, unde deținea întinse proprietăți funciare.

Din tinerețe își începe periplul său european; student și apoi doctorand în Medicină și Drept, împărtășește ideile mișcării socialiste. Va cultiva relații intense cu socialiști europeni de marcă precum Gheorghe Plehanov, Vera Zasulici, Akselrod, Karl Kautsky, Wilhelm Liebknecht sau Rosa Luxemburg. La Congresul Internaționalei Socialiste din 1893 îl cunoaște pe Friedrich Engels, cu care va și corespunda; ulterior va face cunoștință cu V.I. Lenin și Leon Troțki⁴.

Datorită carierei sale revoluționare fulminante, devine rapid un personaj urmărit de serviciile de poliție din Europa, în acest sens stând mărturie raportul Legației României în Germania, din 17/30 Iunie 1907, adresat guvernului de la București: „Domnule Președinte al Consiliului, Pe baza unei comunicări cu data de astăzi a Ministerului Afacerilor Streine al Germaniei, am onoarea a informa pe Excelența Voastră că Cristu Racowsky despre care tratează telegrama cifrată Ministerială no.11616 din 31Mai/13 Iunie a.c. a fost expulzat din Prusia la anul 1894 ca „*strein primejdios*”.

În privința antecedentelor individului în chestiune Poliția din Berlin a adresat Departamentului Imperial al Afacerilor Streine o notiță care zice în substanță următoarele:.....El a fost expulzat din Prusia prin ordin cu data de 12 Aprilie 1894 al Președintelui Poliției din Berlin.

³ Vasile BOBOCESCU, *Istoria Poliției Române*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000, p. 139-140.

⁴ Stelian TĂNASE (coord.), *Racovski. Dosar secret*, POLIROM, București, 2008, p. 10.

Racowsky sosise la Berlin în Noembrie 1893 ca student în medicină, venind din Elveția unde ar fi stat 3 ani și unde după propria sa mărturisire era în continuare și strânse relațiuni cu revoluționarii internaționali din toate țările. La congresul internaționalei socialiste din August 1899 participase ca delegat bulgar.

El avea recomandațiuni către șefii partidului socialist democrat german și era considerat ca un agitator revoluționar din cei mai activi. În momentul când își luă înscrierile la Universitatea din Berlin se dedea supus bulgar, declarând că frecventase școala la gimnaziul din Varna până la iunie 1888 și pe urmă gimnaziul din Gabrova până la anul 1890 și în sfârșit Universitatea din Geneva”⁵.

După un amplu periplu european revine în România în anul 1905, pe revoluționarul Cristian Racovski întâlnindu-l în prim-planul mișcării socialiste naționale; se face cunoscut prin intervenția în favoarea marinarilor răsculați de pe crucișătorul rus Potemkin (1905), care ceruseră azil politic, în portul Constanța. În iunie 1907, cu ocazia *Conferinței organizațiilor muncitorești și socialiste din țara noastră*, este ales membru în Comitetul Central al Uniunii Socialiste din România. Pe fondul răscoalei țărănești din 1907 este expulzat, reușind să se întoarcă în țară în anul 1912 și să-și clarifice statutul legal de cetățean român. Va deține diverse funcții politice până în octombrie 1915, când îl regăsim în Comitetul Executiv al Partidului Social Democrat din România, ales la Congresul al IV-lea al acestui partid⁶. Adoptă o clară atitudine antirăzboinică, încercând, în zadar, să îi ralieze poziției sale pe socialiștii vest-europeni. Se pronunță pentru păstrarea neutralității României și militează pentru mobilizarea clasei muncitoare în acest sens, de boicotare a pregătirilor de război.

Deși nu există o confirmare clară în ceea ce privește acuzația că Racovski ar fi fost agent al serviciului secret german, există informații care conduc, cel puțin la prima vedere, către această supoziție. Ministrul liberal I.G. Duca, în Memoriile sale, nota⁷: „În urma atitudinii violent antirăzboinice a lui Cristian Racovski, pe atunci șeful Partidului Social-Democrat Român, și mai ales după dovezile pe care le aveam că primise

⁵ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1913, file 14-15.

⁶ Stelian NEAGOE (coord.), *Enciclopedia istoriei politice a României*, Editura ISPRI, București, 2003, pp. 122 – 145.

⁷ I. G. DUCA, *Memorii*, volum III, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 11.

subvenții de la germani pentru a combate acțiunea intrării noastre în războiul împotriva Puterilor Centrale, Guvernul a dispus chiar internarea lui din momentul decretării mobilizării.

Pe lângă cele apărute în presa interbelică, aducem în discuție relatări obținute de structurile informative românești. O descoperire interesantă raportează agentul nr.120 al Brigăzii I de Informațiuni din DPSG; acesta menționează că unul dintre informatorii săi i-a raportat că fondurile propagandei germane în România sunt gestionate de un anume Georg Spies, fost subdirector la societatea „Steaua Română”⁸. Totodată, agentul își exprima bănuiala că Spies îl alimentează cu fonduri pe Cristian Racovski pentru propagandă antirăzboinică și menținerea neutralității României. De altfel, o întâlnire Spies-Racovski la sediul Legației Germaniei la București este înregistrată de agenții Siguranței, la 6 iulie 1915⁹, fără însă a se putea dovedi foarte precis trădarea.

Câțiva ani mai târziu vin și alte informații care întăresc această ipoteză; în Nota informativă a Brigăzii Speciale de Siguranță Iași, Nr.107/16.11.1918, către conducerea DPSG, se raporta: „În timpul dominației germane în Ucraina, d-rul Rakovsky a jucat un mare rol astfel că și-a câștigat popularitatea maselor ruse din Odessa și împrejurimi. Numitul posedă o armată de agenți informatori cari mișunau prin Basarabia și România, întreținând legăturile între șef și cei rămași în România”¹⁰.

Referiri în acest sens se găsesc și în Nota din 7 decembrie 1918 semnată B.M. și adresată superiorilor din Siguranța Generală, prin care se informează despre convorbirea avută de acesta cu mama lui Racovski, rămasă în țară: „După cum mărturisește d-na Rakovsky, însuși autoritățile ocupante (germane n.n.) îi înlesneau remiterea corespondenței către doctor în Rusia. Între d-na Rakovsky și d-rul Rakovsky, dela plecarea germanilor, nu mai există nici o corespondență”¹¹.

Interesant de semnalat este faptul că, liderul socialist Racovski s-a pronunțat, în primii ani de război, împotriva Imperiului Țarist, ale cărui planuri expansioniste erau bine cunoscute și care trezeau reale îngrijorări inclusiv în rândurile unor importanți lideri politici, precum Petre P. Carp,

⁸ Alin SPÂNU, *Serviciul de informații al României în războiul de întregire națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012, p. 57.

⁹ ANR, *Fond Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale*, Dosar nr.543/1915, fila 20.

¹⁰ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1913, fila 86.

¹¹ *Ibidem*, p. 88.

Titu Maiorescu sau Alexandru Marghiloman. De altfel, prăbușirea Rusiei imperiale a reprezentat un ajutor nesperat în procesul de constituire al României Mari, deoarece, în caz contrar, situația țării noastre la sfârșitul conflagrației mondiale ar fi putut fi diferită¹².

Deși este posibil ca considerentele sale să țină de jocul făcut în sprijinul politicii Puterilor Centrale, concluziile la care ajungea, în cuvântarea pe care a ținut-o la întrunirea socialiștilor din sala Dacia, 11 ianuarie 1915, erau corecte: „nu poate fi om politic român care să nu vadă ce pericol politic și economic va prezenta pentru existența României o Rusie mărită cu Posnania, Galiția, Bucovina și Maramureș și o Rusie care ar fi pus mâna pe Strâmători, care ar fi devenit stăpâna Mării Negre și care printr-un joc de taxe de trecere prin Dardanele - cum au făcut austriacii la Porțile de Fier – ar putea împiedeca exportul nostru de cereale și petrol”¹³.

Odată cu intrarea României în război la 15 august 1916, supravegherea la care era supus se înăsprește, culminând cu punerea sa sub arest la domiciliu la București, la 23 septembrie 1916. Mersul nefavorabil al războiului obligă autoritățile să se refugieze în Moldova, Racovski, considerat element periculos, fiind dus la Vaslui și apoi la Iași, sub supraveghere¹⁴.

Evenimentele din Imperiul țarist se precipită, survenind abdicarea lui Nicolae al II-lea, în martie 1917 și revoluția democratică. Frontul din Moldova începe să se destrame, armata rusă dezorganizându-se rapid. Marele pericol care amenința existența a ceea ce rămăsese din statul român în toamna și iarna anului 1917 îl constituia, datorită celor un milion de militari care erau alocați frontului din Moldova, influența crescândă a ideilor bolșevice în cadrul trupelor ruse. Distrugerea disciplinei prin desființarea obligativității soldaților de a-și saluta superiorul, libertatea acordată soldatului rus de a se înscrie în partide politice, de a face comerț, crearea a tot felul de comitete, precum și sosirea pe front a agitatorilor bolșevici de la Moscova, au determinat apariția unor situații conflictuale pe întreg frontul româno-rus¹⁵.

¹² A se vedea promisiunile anglo-francezilor făcute Rusiei țariste, în 1916-1917, privind posibilitatea ocupării Constantinopolului și a Strâmtoarelor, dacă continuă lupta de partea Antantei. Astfel s-ar fi anulat o mare parte din prevederile Convenției politico-militare semnate, la București, 4/17 august 1916, deoarece Rusia ar fi avut nevoie de un coridor terestru care trecea, obligatoriu, prin teritoriul național.

¹³ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1913, fila 24.

¹⁴ Stelian TÂNASE (coord.), op. cit., p. 15.

¹⁵ Constantin KIRIȚESCU, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, vol. 2, București, 1989, p. 193.

La toate acestea se adaugă propaganda germană sistematică, care a cunoscut o revigorare serioasă în vara anului 1917, prin transmiterea pe toate căile posibile către trupele ruse, a ideilor că germanii vor pacea iar în Rusia se împart moșiile și cei care nu sunt prezenți, nu vor primi pământ¹⁶.

Dezorientarea în rândurile militarilor ruși este prezentată de Mihail Moruzov într-un raport adresat superiorilor săi, la finele lunii august 1917; „...Soldatul rus se află la răspântie. Stând de vorbă cu ei rămâi convins că nu știu ce fac. Unii fac apel la patriotismul lor, iar alții le descriu internaționalismul în culori atât de frumoase, după temele date de organele germane, spunându-li-se: Vreți această fericire? Cereți pace! Pace cer și ei.

Soldatul rus nu mai e cel din trecut. Grija lui de astăzi este mâncarea, ceaiul, însurătoarea, a devenit greoi până într-atât încât nici mitingurile, nici întrunirile, nu-l mai interesează”¹⁷.

Regimente întregi se retrag spre teritoriul rusesc fără să mai respecte ordinele primite; în unități se propagă cu repeziciune ideile pacifiste, unii militari sprijinid guvernul provizoriu, dar din ce în ce mai mulți aderă la principiile anarhiste și bolșevice. În timpul sărbătorii zilei de 1 Mai 1917, un detașament de militari ruși îl eliberează pe Racovski, care se grăbește să treacă Prutul pentru a ajunge la Odesa, unde există deja o importantă populație românească, refugiată ca urmare a desfășurării nefavorabile a războiului¹⁸.

Își reia activitățile politice îndreptate împotriva „oligarhiei române”, al cărei sfârșit îl prevestește prin discursuri și manifeste; în următoarele luni se afirmă drept un periculos adversar al regimului politic din România, plănuind instaurarea republicii prin abdicarea regelui Ferdinand I și integrarea țării noastre într-o „republică balcanică”.

Cristian Racovski, pericol major pentru monarhia constituțională din România

Dezintegrarea Rusiei republicane în toamna lui 1917 îi oferă militantului Racovski un larg câmp de propagare, nu numai la nivel regional, dar chiar european, a ideilor sale privind viitorul continentului.

¹⁶ Inclusiv prin tipărirea în limba rusă a ziarului socialist german „Vorwärts” (Înainte) și depunerea acestuia în anumite puncte ale frontului, de unde erau luate de soldații ruși (*apud* Constantin Kirițescu, op. cit., p. 194).

¹⁷ Florin PINTILIE, Neviaan Tunăreanu, Ștefan Marițiu, Corneliu Beldiman, *Istoria Serviciului Secret de Informații*, Editura INI, București, 2000, p. 28-29.

¹⁸ Stelian TĂNASE, op. cit., p. 16.

În Telegrama Cifrată transmisă de la Odesa, 10 decembrie 1917, se arată: „Doctorul Rakovski de la Stockholm a adresat un apel comisarilor poporului rus în care arată că organizațiile muncitorilor din România sunt paralizate de regimul teroarei polițienești, a arestării și execuției în masă. Privirea lor este îndreptată către guvernul rus cărei îi încredințează soarta lor.....în politica externă cere liberarea claselor și popoarelor, *în chestiunea balcanică principiul republicelor federative balcanice, același principiu pentru Austro-Ungaria care să cuprindă și pe românii din Transilvania*”¹⁹.

Dupa preluarea puterii în urma revoluției de la Petrograd, la sfârșitul lui 1917, Lenin îi va încredința lui Racovski președinția Comisariatului Național al Poporului al Republicii Sovietice Socialiste din Ucraina (creată în decembrie 1917). Partea de sud a Rusiei, decimată de război civil, avea nevoie de o mână forte pentru pacificarea și organizarea ei în spirit bolșevic. Racovski va folosi poziția pe care o avea în Ucraina pentru a realiza „exportul” revoluției în țările vecine, inclusiv România (pe care o detesta în mod special și datorită experienței personale trăite).

Represiunea sistematică ordonată de Cristian Racovski odată cu preluarea puterii în Ucraina, amintită în rapoartele Siguranței Generale, este prezentată și de I. G. Duca: „Dealtminteri, încă de la începutul lui decembrie 1917 situația refugiaților români din sudul Rusiei devenise tragică, fiindcă ucrainenii au fost cu desăvârșire incapabili să opună bolșevicilor o rezistență serioasă, așa încât aceștia din urmă au pus stăpânire pe Odessa și pe toată regiunea înconjurătoare. Evident că din acea zi nici viața compatrioților noștri nu a mai fost în siguranță. Din fericire pentru ei și pentru noi anarhia era atât de cumplită, încât la început românii s-au putut strecura la adăpostul ei. *Pe urmă a sosit însă Racovski în persoană la Odessa și a început să conducă el mișcarea împotriva românilor. A sechestrat tot ce aveau prin bănci, i-a întemnițat, făcea razii prin oraș ca să-i surprindă, să-i aresteze, să-și bată joc de ei și familiile lor.* Mai mult, a adunat o serie de dezertori, de indivizi suspecti, cetățeni români sau evrei din România, care îl ajutau în acțiunea lui și erau destinați să formeze nucleul unei mișcări revoluționare la noi în țară. Printre ei se distingeau îndeosebi trei indivizi: Mihail Gheorghiu Bujor, Alexandru Dobrogeanu-Gherea și un anume C. I. Dicescu”²⁰.

În prima decadă a lunii ianuarie 1918, autoritățile militare și administrative române, controlând în totalitate situația în Moldova (după dezarmarea trupelor bolșevice de pe teritoriul național în decembrie 1917),

¹⁹ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1913, fila 58.

²⁰ I. G. DUCA, *Memorii*, volum IV, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 59.

au început să ia în mod serios în calcul o intervenție a armatei române în Basarabia. Aceasta devenise un teren generalizat al violențelor bolșevice, ale trupelor ruse rămase fidele țarului, ale celor ucrainene de-abia constituite, la care se adăugau miile de dezertori și tâlhari constituiți în bande neavând vreo apartenență politică, care prădau și ucideau fără a ține cont de nici o autoritate administrativă din Republica Democratică Moldovenească (proclamată la 2 decembrie 1917, pe baza Declarației drepturilor popoarelor din Rusia, adoptată de conducerea bolșevică a lui V. I. Lenin).

Situația devine dramatică la începutul lunii ianuarie, când trupele rusești ale guvernului V. I. Lenin împreună cu formațiunile bolșevice înarmate ocupă Chișinăul; se dezlănțuie teroarea în teritoriu, existând pericolul ca întreaga elită moldovenească să fie executată. La cererea Sfatului Țării din Republica Moldovenească, guvernul român, condus de Ion I. C. Brătianu, a hotărât să acorde ajutorul militar solicitat²¹.

La 8/21 ianuarie 1918, unități ale Corpul 6 armată român trec Prutul în sudul Basarabiei, reușind ca, până la începutul lui martie, când eliberează Cetatea Albă, întregul teritoriu dintre Prut și Nistru să se afle sub controlul trupelor române²².

Dezarmarea forțelor comuniste aflate în Basarabia a atras replica dură din partea guvernului rus: după ce, la 1/14 ianuarie 1918, ministrul român de la Petrograd, Constantin Diamandi, și membrii misiunii militare române au fost arestați de bolșevici, la 13/26 ianuarie, Leon Troțki, Comisarul Poporului pentru Afaceri Străine la acel moment, anunța ruperea relațiilor diplomatice ruso-române:

„Sovietul Comisarilor Poporului hotărăște:

1. Toate relațiile diplomatice cu România încetează. Legația română și în general, toți reprezentanții autorităților române se expulzează pe cea mai scurtă cale dincolo de frontieră.

2. Tezaurul României, aflat în păstrare la Moscova, se declară intangibil pentru oligarhia română. Puterea sovietică își asumă răspunderea de a păstra acest tezaur pe care îl va preda în mâinile poporului român.

3. Fostul general șef al frontului român, Scerbacev, care s-a ridicat împotriva revoluției, este declarat dușman al poporului și pus în afara legii²³.

²¹ Ion CONSTANTIN, *România, marile puteri și problema Basarabiei*, Editura Enciclopedică, București, 1995, p. 20-21.

²² Gheorghe MARIN (coord.), *Enciclopedia Armatei Române*, Editura CTEA, București, 2009, p. 79.

²³ Ion MAMINA, Ioan SCURTU, *Guverne și guvernanți*, vol. II, Editura SILEX, București, 1996, p. 18.

Omul politic liberal Ion G. Duca, membru în guvernul condus de Ion I. C. Brătianu nota, referitor la acest eveniment: „Însăși redactarea acestei declarații trăda amestecul lui Racovski. Ce însemna că Tezaurul nu va fi restituit „oligarhiei române” ci numai „poporului român” , dacă nu că Sovietele îl păstrează pentru ziua în care dânsul (Racovski) va fi pus stăpânire pe destinele României, cei din Petersburg fiind convinși că vor reuși totuși să târască și pe români în marea lor mișcare revoluționară”²⁴.

Interesant de semnalat este vasta rețea informativă creată de Siguranța Generală în interiorul mișcării comuniste ruse din Basarabia și Ucraina, conducerea de la București fiind permanent informată despre intențiile și planurile liderilor. S-a reușit penetrarea grupului bolșevic de elită din jurul lui Racovski, care își stabilise cartierul general în regiunea Odesa, începând cu toamna lui 1917. Dintr-o Notă catalogată de maximă urgență, sfârșitul lunii octombrie 1917, aflăm că „Agentul de Siguranță din Odesa” (nu se oferă alte detalii referitoare la identitatea sa), raporta: „Sunt informat din anturajul lui Rakovsky, că acesta ar fi trimis un memoriu la Petrograd, prin care cere a fi ajutat la o acțiune decisivă contra Regelui și României. Știu că el prepară o lovitură serioasă contra României. Rakovsky și evreii din Rusia conduc complotul...”

Doi agenți ce-i am în solda mea, la Rakovsky, ar putea, dacă le-aș oferi o frumoasă sumă de bani, să facă eforturi ca să poată afla intențiunile Comitetului evreu și a conducătorului acestuia. Unul din ei mi-a declarat că este gata de a suprima din lume pe Rakovsky, în schimbul unei importante sume de bani.

Dați-mi instrucțiuni urgente relativ la suma de bani ce aș putea oferi la acești oameni pentru a-i stimula să-mi furnizeze cât mai urgent complotul condus de Rakovsky & Com., contra Regelui și Guvernului. O oră de întârziere acestei afaceri am putea risca să o pierdem”²⁵.

Instabilitatea cronică manifestată în Basarabia în 1918 se datorează, în mare parte și pătrunderii ilegale de militanți comuniști trimiși special de Cristian Racovski. Elocventă este Telegrama nr. 1220 din 16 noiembrie 1918 a Serviciului de Siguranță al Deltei adresată conducerii centrale, care arată: „În urma cercetărilor întreprinse de agenții din Deltă s-a constatat prezența a unui mare număr de dezertori de origine ruso-ucraineană veniți de prin Rusia.

²⁴ I. G. DUCA, *Memorii*, volum IV, op. cit., p. 58.

²⁵ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1913, fila 48.

În timpul războiului acesta sub protecția armatei ruse au avut rolul de agitatori printre populațiunea din Deltă și în multe localități au prădat și distrus averile locuitorilor din această regiune. Toți acești dezertori cu ocaziunea trecerii noastre în Basarabia, alături de bolșevicii ruși și a grupului de revoluționari români trimiși de Racovski s-au împotrivit cu arme contra armatei noastre; toți aceștia astăzi sunt în posesiunea unor bilete de demobilizare pe care le-au obținut fie de la cercurile de recrutare fie de la unități pe cari după spusele lor le-au obținut în schimbul unor însemnate sume de bani...²⁶.

Interesantă este și analiza politico-militară realizată în paginile ziarului „*Epoca*” (noiembrie 1918), demonstrând înțelegerea, de către opinia publică românească a adevăratelor planuri ale conducerii comuniste centrale de la Moscova în ceea ce privește vecinii Rusiei sovietice. Biroul Presei și Interpretelor din cadrul Secțiunii Siguranței Generale prezintă într-o Notă adresată conducerii DPSG articolul publicat în ziarul sus-amintit. Printre altele, se afirmă că „Evenimentele cari se desfășoară în Rusia occidentală au luat în timpul din urmă o întorsătură care trebuie să ne intereseze serios deoarece consecințele ei sunt menite să se resfrângă direct asupra noastră.

Odată cu începutul retragerii armatelor austro-ungare din Ucraina, forțele bolșevice au fost sporite și reorganizate...Ofensiva a fost pornită, dezvoltarea ei s-a făcut repede și energic, astfel că în decursul ultimelor două luni aproape două treimi din Ucraina au fost recucerite, centrele cele mai mari ca Poltava, Harkovul și acum în urmă Kievul căzând din nou sub stăpânirea bolșevică....În dezvoltarea acestei ofensive, intențiunile guvernului din Moscova nu se mărginesc numai la recucerirea Ucrainei. În programul maximal intră și recucerirea Basarabiei și intențiunea aceasta a fost manifestată în mod fățiș cu ocaziunea instalării guvernului bolșevic ucrainean la Kiev.

Ca președinte al Consiliului comisarilor a Ucrainei a fost instalat d-rul Racovski având puteri discreționare și dreptul de amestec în conducerea militară. Toată presa maximalistă a început o campanie furibundă contra României pe chestiunea Basarabiei. În Odesa, agenții lui Raconvski au și apărut ducând campania aproape fățiș...²⁷.

Practicile efectuate în teritoriile ucrainene aflate sub autoritatea lui Racovski și a comuniștilor ruși amintesc de cele teroriste de procurare

²⁶ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 23/1918, fila 46.

²⁷ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 28/1918, fila 197.

a fondurilor financiare. Astfel, tot în ziarul „*Epoca*”, 30 iulie 1919 este publicată o scrisoare primită de Biroul de Siguranță Hotin din regiunea Odesa, înaintată comandamentului militar român și Biroului Presei din cadrul DPSG, în care este prezentat un caz de răpire „oficială” în scopul șantajării soțului: „Prin aceasta vi se face cunoscut că soția D-stră Eva Timerman a fost arestată până când veți aduce suma de 40.000 ruble contribuție pusă asupra D-tale....Dacă în timp de 7 zile dela primirea acestei scrisori nu va fi adusă contribuția la care ați fost obligați, atunci femeea D-tale Eva Timerman va fi împușcată. Banii să-i dați prin bătrânul Iacob Protzence prin care ai trimesc o scrisoare femeii D-tale și care vă va înmâna prin prezenta înștiințare”²⁸.

Tot din arsenalul grupărilor teroriste se desprind și următoarele indicații, așa cum sunt prezentate în Nota-raport din 17 iulie 1918 (nu are autorul citat), către conducerea Siguranței Generale: „Voluntarii din Basarabia, cari aderă la mișcarea lui Rakovsky, despre plecarea cărora am raportat la timp, primesc de la acesta 100 ruble pentru armament și echipament apoi sunt dirijați spre Moghilev în Ukraina. O parte din ei sunt trimiși pe ascuns chiar în Basarabia.

Li s-a dat ordine ca la un semnal dat să omoare ofițerii de la gradul de sublocotenent până la acela de general inclusiv, de aceia atrag atenția ca ofițerii în Basarabia să nu umble singuri, izolați. Va urma detalii”²⁹.

Pericolul declanșării unei „revoluții” în teritoriul rămas sub controlul autorităților române în anul 1918 a fost real și a necesitat măsuri ferme de stopare, reușindu-se destructurarea rețelelor de agitatori comuniști și anarhiști care se infiltraseră deja în rândurile armatei. În *Darea de Seamă* nr.1077/26 iulie 1918, șeful Biroului de Siguranță al Deltei Dunării, referitor la situația din Deltă, raporta: „Izbucnind revoluția în Rusia, printre marinarii noștri din Deltă s-a format curent revoluționar susținut și îndrumat de către grupul revoluționarilor din Odessa – se proiectase chiar *declararea revoluției în Deltă, în frunte cu cei de pe crucișătorul „Elisabeta”* dar această acțiune n-a reușit.

Elemente periculoase erau de prin Galați cari au făcut parte de prin diferite grupuri socialiste și sindicaliste. Din aceste elemente cei mai periculoși au fugit în Rusia, parte au fost arestați; iar parte mai puțin

²⁸ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 23/1918, fila 126.

²⁹ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1913, fila 82.

periculoși au fost demobilizați și astfel mișcarea socialistă s-a micșorat foarte mult. Actualmente mișcarea există dar mult mai mică și nu cu caracter anarhic, ci mai mult discuțiuni puțin importante”³⁰.

În același timp, familia lui Racovski este supravegheată continuu, arătându-se faptul că, partea materială nu este deloc neglijată de militantul socialist. Astfel, șeful Brigăzii de Siguranță Mangalia, Constantin Ducea, într-o Notă-raport din 24 septembrie 1919, arată că, doi dintre nepoții lui Racovski, Boris Mateeff și Gheorghe Tuieff, ei înșiși proprietari funciari, au vizitat-o pe mama acestuia în scopul prezentării situației moșiei familiei Racovski din comuna Ghelengic, județul Caliacra, pe care aceștia o administrează.

Comisarul Ducea reiterează că, ordinul conducerii Siguranței Generale de a supraveghea orice persoană care intră în vreun fel în contact cu Cristian Racovski este executat întocmai, urmând să se raporteze orice acțiune ce ar aduce atingere siguranței statului român³¹.

Constituirea României Mari este urmată de o perioadă de instabilitate și pericole permanente la adresa integrității naționale, situația noilor frontiere fiind încă amenințată serios de factorii externi, care profită și de problemele sociale sau politice inerente apariției unui nou stat. În Nota-Raport din 11 iunie 1919, adresată conducerii Siguranței Generale din București, comisarul de poliție Vasile Dașchevici din Dorohoi afirma: „Informații absolut sigure ce le dețin de la indicatorii noștri, raportează că starea de lucruri din nordul Basarabiei e alarmantă. Trupe de bolșevici au trecut Nistrul fiind secundați de populațiunea de origine ucraineană din Basarabia. Prefectul județului Hotin s-a retras la Lipcani. Grănicerii și jandarmii rurali de pe malul stâng al Prutului s-au retras în Moldova. Mișcările au și un caracter agresiv ceea ce inspiră temere sub raportul posibilității de contaminare a satelor noastre de pe malul Prutului”³².

Eșecul contaminării societății românești cu „microbul” revoluției proletare nu are ca rezultat încetarea eforturilor conducerii Rusiei sovietice de destabilizare a noilor provincii unite, încă fragile sub toate aspectele – social, economic, administrativ sau militar. Multe din protestele, grevele sau atentatele din anii 1918-1922 îl au ca inspirator și organizator pe Racovski,

³⁰ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 23/1918, fila 68.

³¹ *Ibidem*, fila 132.

³² ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr.27/1918, fila 332.

în continuare aflat la conducerea Ucrainei sovietice; amintim numai atentatul din Senatul României din 8 decembrie 1920³³, înfăptuit de Max Goldstein, care făcuse parte, la Odesa, din „batalionul revoluționar român” și acționase, ani în șir, sub comanda lui Racovski.

Așa cum era și firesc, propaganda comunistă îndreptată împotriva securității naționale reprezenta o preocupare constantă și a structurilor informative ale armatei, materializată prin sute de rapoarte, note informative, analize etc. înaintate forurilor de decizie civile și militare românești. Astfel, în raportul intitulat *Aprecieri Generale asupra situației militare și politice în țările vecine României de la 15 Noembrie la 1 Decembrie 1920*, realizat de Biroul 1, Secția a V-a Informații din cadrul Marelui Stat Major, sunt analizate intențiile comuniștilor ruși în ceea ce privește statele vecine.

„Terminând lupta cu dușmanii din interior (Vranghel, Petliura, Balahovici) – prin complecta distrugere a acestora – este de așteptat ca bolșevicii să caute să-și reorganizeze armata în decursul iernei, pentru ca la primăvară să-i vedem din nou pornind contra Poloniei în scopul de a-și deschide drum înspre Cehoslovacia și Germania unde ei speră să vadă triumfând definitiv ideile bolșevice.

Aceste tendințe se manifestă chiar de acum în presa bolșevică oficială, care scrie: Trecând pe picior de pace, noi suntem datori să stăm cu ciocanul într-o mână, iar cu arma în cealaltă, pentru a înspăimânta burghezimea și a pregăti biruința proletariatului întregii lumi”³⁴.

Într-un alt raport care analizează, pe baza rapoartelor furnizate de agentura armatei, evoluția evenimentelor din Rusia Sovietică și propaganda anti-românească din stânga Nistrului în perioada 1-15 decembrie 1920, se arată: „În același timp, propaganda de ură contra României continuă cu o și mai mare îndârjire ca până acum, întrunirile de protestare contra alipirei Basarabiei - sub direcția lui Racovschi – intensificându-se peste tot (de la 2 la 3 ori pe săptămână), atât în localitățile din apropierea frontierei, cât și mai în interior.

Mai în toate orașele unde se găsesc trupe, autoritățile civile și militare dau serbări și baluri, cu cari ocazii ofițerii bolșevici țin discursuri patriotice, spunând că „în curând Basarabia va fi smulsă din ghiarele românilor cotropitori.

³³ Cristian TRONCOTĂ, *România și frontul secret*, Editura ELION, București, 2008, pp. 152-155.

³⁴ ANR, *Fond Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1920, file 69-70.

Astfel într-o conferință ținută în ultimele zile trupelor și populației din Bilinevca (vest Odesa) *de către Racovski*, arătând spre Basarabia, el își termină cuvântarea cu cuvintele „în curând vei fi a noastră”³⁵.

.....Paralel cu aceasta, se face o intensă propagandă și prin presă – atât pentru pregătirea opiniei publice contra noastră, cât și pentru a se justifica măsurile militare ce se iau spre frontiera română – scriindu-se prin toate ziarele că Wranghel (general rus anti-bolșevic n.n.) s-ar găsi refugiat cu întreaga sa armată la Constanța, de unde împreună cu armata română ar intenționa să atace Rusia.

Ca urmare a acestei propagande, în unele sectoare de pe Nistru (Dubosari - Grigoropol) se organizează bande de voluntari țărani, destinate a trece Nistrul pentru jafuri, iar în alte localități se organizează chiar unități regulate....Tot la Tiraspol și-a făcut apariția așa-zisul „Guvern provizoriu” al Basarabiei (cunoscut de mai multă vreme), compus din 15 membri, având ca ministru de interne pe evreul Cnop.

Efectul propagandei bolșevice se resimte într-o oarecare măsură și în interiorul Basarabiei...De asemenea se remarcă că populația satelor de pe malul drept al Nistrului sprijină trecerea refugiaților în Basarabia, dându-le adăpost și ascunzându-i de autoritățile noastre”³⁶.

Raportul remarcă și măsurile în plan informativ adoptate de bolșevici, în scopul eliminării posibilității agenților români de a pătrunde la est de Nistru: „Astfel ei au intensificat serviciul de patrulare în scop de a împiedica trecerea agenților noștri; au oprit – sub pedeapsa cu moartea – orice comunicație cu malul românesc (populația de pe malul Nistrului a căror case au ferestre spre malul românesc, au ordinul de a le închide cu obloane), iar *frontiera română a fost declarată complet închisă*”³⁷.

„Dosarul de caz Racovski” se încheie cu informații generale din februarie 1922, activitatea sa ulterioară nemaiconstituind un pericol major pentru integritatea statală a României. Devine diplomat de profesie, numit ambasador la Londra în 1923 și, ulterior, la Paris din 1925. Dar lupta internă pentru putere desfășurată la Moscova cu duritate extremă îi este nefavorabilă acestuia, astfel că, în anul 1927 este rechemat în țară. Înfrângerea lui Troțki în fața lui I. V. Stalin l-a obligat pe liderul comunist să plece în exil intern la Alma-Ata, fiind apoi expulzat în Europa. Racovski

³⁵ *Ibidem*, file 71-72.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

devine la rândul lui un paria, fiind exclus din Comitetul Central al PCUS, apoi din partid. Activitatea sa politică își pierde însemnătatea, fiind arestat în anul 1937 și dus la Lubianka, unde este supus unor interogatorii epuizante³⁸.

În martie 1938, în cadrul celei de-a treia runde de procese-spectacol (și ultima de altfel), cunoscută ca Procesul celor 21 sau al „blocului troțkist de dreapta”, Racovski a fost adus în fața tribunalului excepțional, alături de alți veterani ex-conducători bolșevici (printre care fostul șef NKVD Ghenrih Iagoda), precum și un grup de medici. Acuzațiile care i s-au adus erau numeroase și echivalau cu „crime” la adresa Uniunii Sovietice, între care aceea de a fi conspirat cu Leon Troțki pentru a-l asasina pe I. V. Stalin, de a fi spionat în favoarea Marii Britanii și a Japoniei, de a fi fost moșier etc. Interogat de faimosul procuror al statului Andrei Vișinski, a semnat, până la urmă, mărturisirea tuturor crimelor imputate.

După invadarea URSS de către Germania, pe fondul retragerii sovieticilor, Racovski a fost împușcat la 11 septembrie 1941, în închisoarea din Orel, din ordinul direct al lui Lavrenti Beria, alături de alte zeci de deținuți politici, foști lideri comuniști și socialiști de marcă.

Concluzii

Dispare, astfel, ucis tocmai de tovarășii săi de luptă, o personalitate care a inspirat teamă în rândurile unei bune părți din societatea românească a acelor vremuri tulburi și care, la fel ca „intelighenția” europeană revoluționară a începutul secolului XX urmărea cu ardoare distrugerea Europei așa cum exista în acel moment și propagarea „revoluției mondiale”.

Urmărirea și monitorizarea activității sale atât în țară, cât mai ales din iarna lui 1917, când devine lider comunist de marcă, a presupus un intens efort informativ din partea structurilor specializate ale Armatei Române și Ministerului de Interne, ce și-au structurat rețele informative deosebit de utile în viitoarele confruntări de pe frontul secret al perioadei interbelice.

Politicile eficiente de combatere a pericolului extremist de stânga nu au permis crearea și consolidarea, în țară, a unui partid comunist puternic, care să reprezinte, așa cum erau toate partidele comuniste membre ale Internaționalei Comuniste (Comintern), interesele exclusive ale Moscovei. Astfel, Ministerul de Interne, prin structurile sale de poliție și siguranță,

³⁸ Stelian TĂNASE, op. cit., pp. 24-26.

reuşeşte să elimine pericolul comunist „din faşă”; la 12 mai 1921, sub acuzaţia de atentat contra siguranţei statului, sunt arestaţi toţi delegaţii comunişti la Congresul unde, cu o zi înainte, fusese votată afilierea necondiţionată la Internaţionala a III-a Comunistă. Organele de poliţie, siguranţă şi jandarmerie au fost astfel scutite de mari eforturi şi de concentrarea unor importante efective în vederea arestării în teritoriu a majorităţii comuniştilor. Ministrul de Interne Constantin Argetoianu nu exagera când, zilele următoare, îşi informa colegii din guvern: „Pot să vă dau plăcuta asigurare că s-a terminat cu comunismul în România”³⁹.

Cu toate eforturile întreprinse şi cu ajutorul Moscovei, până la 23 August 1944 nu s-a reuşit construirea unei mişcări comuniste reale în ţară, Partidul Comunist Român (ce a acţionat în ilegalitate întreaga perioadă interbelică) neavând mulţi aderenţi. De notorietate sunt cuvintele fostului director al Serviciului Special de Informaţii, Eugen Cristescu, care întrebat fiind, în timpul detenţiei, despre numărul de membri ai PCR spunea: „Cum să nu ştiu! ...Au fost 1150!...jumătate erau agenţii comisarului Sava Dumitrescu, care era tehnicianul nostru în problemele comuniste”⁴⁰.

Slăbiciunile structurale ale PCR-ului explică şi sălbatica politică represivă promovată la rangul de politică de stat, după 30 decembrie 1947, la adresa a tot ceea ce însemnase elită politică, militară, economică sau culturală în societatea românească interbelică.

Bibliografie

1. Arhivele Naţionale ale României, *Fond Direcţia Generală a Poliţiei*.
2. Bobocescu Vasile, *Istoria Poliţiei Române*, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 2000.
3. Bobocescu Vasile, *Momente din istoria Ministerului de Interne*, vol.I, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti.
4. Constantin Ion, *România, marile puteri şi problema Basarabiei*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995.
5. Duca I. G., *Memorii*, volume III-IV, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1994.

³⁹ Cristian TRONCOTĂ, op. cit., p.155-156.

⁴⁰ Cristian TRONCOTĂ, *Omul de taină al Mareşalului*, Editura ELION, Bucureşti, 2008, p. 142.

6. Kirițescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, vol.2, București, 1989.

7. Mamina Ion, Scurtu Ioan, *Guverne și guvernanți*, vol. II, Editura SILEX, București, 1996.

8. Marin Gheorghe (coord.), *Enciclopedia Armatei Române*, Editura CTEA, București, 2009.

9. Neagoe Stelian (coord.), *Enciclopedia istoriei politice a României*, Editura ISPRI, București, 2003.

10. Pintilie Florin, Tunăreanu Nevian, Marițiu Ștefan, Beldiman Corneliu, *Istoria Serviciului Secret de Informații 1917 – 1940*, Editura INI, București, 2000.

11. Spânu Alin, *Serviciul de informații al României în războiul de întregire națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012.

12. Tănase Stelian (coord.), *Racovski. Dosar secret*, POLIROM, București, 2008.

13. Troncotă Cristian, *România și frontul secret*, Editura ELION, București, 2008.

14. Troncotă Cristian, *Omul de taină al Mareșalului*, Editura ELION, București, 2008.

Ars Analytica
Provocări și tendințe în analiza de intelligence

Volum coordonat de George Cristian MAIOR, Ionel NIȚU
- recenzie -

Cristian NIȚĂ
cnita@dcti.ro

Lucrarea „Ars Analytica”, coordonată de directorul Serviciului Român de Informații, George Cristian Maior și Ionel Nițu, apărută la Editura RAO și lansată în cadrul salonului internațional de carte *Bookfest 2013*, reprezintă un volum colectiv privind analiza de intelligence, fiind rezultatul eforturilor celor 46 de contributory, teoreticieni și practicieni, aparținând sistemului de securitate națională, mediului academic sau unor organisme internaționale. Autorii volumului subliniază oportunitățile și provocările cu care se confruntă producătorii și beneficiarii procesului analitic, transformările ce se întrevăd în urma evoluțiilor tehnologice și sociale, precum și cele mai noi evoluții în teoria analizei de intelligence.

Inițiativă inedită în peisajul publicistic autohton, colecția de studii reprezintă o abordare a analizei de intelligence din mai multe perspective: importanța și rolul analistului de intelligence, derularea procesului de analiză (loc, funcții și tipologii, metode și tehnici, limite și mijloace de optimizare, impactul tehnologiei și rolul cooperării), utilitatea și funcțiile produsului de intelligence.

În cele șapte capitole ale lucrării, autorii surprind într-o manieră multidisciplinară evoluțiile recente în domeniul analizei de intelligence: dimensiunea analitică în procesul de intelligence, cu accent pe relația analist-beneficiar, tipurile de analiză și importanța analizei mutisursă, metode și tehnici utilizabile în analiza de intelligence, limite și provocări în analiza de intelligence, un posibil profil psihologic al analistului de intelligence, rolul cooperării multilaterale în analiza de informații și influențele evoluțiilor mediului de securitate asupra analizei.

Prin urmare, putem identifica în volumul de față un model de cooperare inter-instituțional și, în același timp, prima „platformă colaborativă” în domeniul studiilor de intelligence din România care încearcă să surpindă particularitățile, metodele specifice, virtuțile, dar și limitările acestui domeniu, atât din perspectiva teoretică, cât și din cea practică.

Volumul semnalizează o schimbare de paradigmă în domeniul analizat: dacă în secolul analiza de intelligence era definită drept un proces al cărui rol consta în integrarea celorlalte „INT-uri” (HUMINT, OSINT, SIGINT sau GEOINT), autorii consideră că, în prezent, analiza în sine poate fi un „INT”, o sursă de informații, generatoare de intelligence.

Ars Analytica ne ajută să înțelegem că indiferent de tipologie, în intelligence este foarte important ca schimbarea să genereze o mai bună cunoaștere, prevenire și combatere a riscurilor la adresa securității naționale. Autorii volumului pun accentul pe faptul că performanța în intelligence se măsoară în funcție de modul în care organizațiile din domeniu reușesc să-și realizeze atribuțiile în mod eficient, prevenind producerea de prejudicii la adresa securității naționale.

Deși sursele citate de contributori relevă preponderența lucrărilor de specialitate din spațiul anglo-saxon, lansarea acestui volum reflectă apariția unui pol de cunoaștere academică în domniul studiilor de intelligence din România, precum și dezvoltarea capacității analitice la nivelul structurilor de informații. La nivel instituțional, această evoluție este vizibilă atât în creșterea calității produselor de informare destinate beneficiarului, cât și în recunoașterea obținută în plan internațional.

Astfel, putem concluziona că „Ars Analytica” se înscrie într-o suită de demersuri menite să contribuie atât la consolidarea culturii de securitate în România, cât și la construcția unei comunități a analiștilor de intelligence.

Reperetele teoretice și practice, care se regăsesc în cele peste 40 de studii ale volumului, sunt îmbinate într-un mod profesionist și în același timp accesibil, având o dublă valență: permit publicului larg familiarizarea cu această activitate complexă a muncii de intelligence, iar cunoscătorilor – aprofundarea conceptelor, în baza celor mai recente evoluții și contribuții în domeniu.

Dincolo însă de faptul că este o carte despre valori etice și deontologice, despre virtuțile și limitele analizei de intelligence, Ars Analytica (plecând de la premisa că „cea mai bună metodă de analiză este ... analistul”) reprezintă o analiză scrisă de specialiști pentru analiști, o meta-analiză.

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Pregătirea materialelor pentru publicare și criteriile de evaluare

Editorii și redactorii *Revistei Române de Studii de Intelligence (RRSI)* selectează materialele transmise de autori¹ și, acolo unde este cazul, le ameliorează prin dialog constructiv, doar cu acceptul acestora din urmă, asigurând astfel corectitudinea și valoarea științifică a materialelor ce urmează a fi publicate. *RRSI* acceptă doar editoriale, articole și recenzii care nu au fost anterior publicate.

Evaluarea calității academice a materialelor se face conform procesului *double blind review*, corespondența dintre evaluatori și autori realizându-se prin intermediul e-mailului rrsi@sri.ro.

RRSI garantează că lucrările nu sunt respinse / modificate pentru că ideile exprimate sunt contrarii altor studii publicate anterior sau pozițiilor evaluatorilor, ci doar în cazul în care nu fac dovada cercetării științifice.

Colectivul de redacție asigură confidențialitatea pentru materialele respinse de la publicare, precum și pentru modificările aduse acestora, iar autorul își asumă întreaga responsabilitate pentru ideile exprimate în articol, pentru documentarea invocată și sursele citate.

Redacția revistei nu-și asumă responsabilitatea pentru opiniile exprimate de autori în articolele trimise spre publicare și-și rezervă dreptul de a face modificări editoriale, cu condiția ca acestea să nu afecteze nici înțelesul și nici originalitatea textului.

Articolul nu trebuie să conțină conotații politice de partid.

În vederea unei cât mai facile prelucrări și integrări a materialelor transmise, vă rugăm să respectați următoarele **criterii de redactare**:

- dimensiunile articolului pot varia între minim 8 și maxim 15 pagini (inclusiv note de subsol și bibliografie, eventual tabele și / sau grafice), paginile nu se numerotează;

- articolul trebuie să aibă o structură logică, respectiv introducere, capitole (subcapitole), concluzii;

- textul trebuie redactat cu caractere Times New Roman de mărimea 12, diacritice, la un rând, Word Microsoft Office 2003/2007, format fișier „.rtf”;

- prima pagină trebuie să conțină titlul lucrării (Times New Roman de mărimea 14, bold, centrat) și afilierea autorului (Times New Roman de mărimea 12, nume și prenume, titlu științific, apartenența la o instituție / asociație / organizație, statut de masterand / doctorand, precum și adresa de e-mail);

¹ Autorii interesați de publicarea unor lucrări în *Revista Română de Studii de Intelligence* vor trimite propunerile de articole în format „word” pe adresa de e-mail rrsi@sri.ro, cu mențiunea „Propunere de publicare în RRSI”.

- articolul va fi însoțit de un rezumat / abstract (de până la 100 de cuvinte) și de cuvinte-cheie (keywords), ambele într-o limbă de circulație internațională (Times New Roman de mărimea 11);

- sursele bibliografice se vor preciza sub forma notelor de subsol (Times New Roman de mărimea 10, la un rând), după cum urmează: nume (cu majuscule), prenume autor (i), *titlul lucrării*, volumul / ediția, editura, localitatea, anul, pagină / pagini, iar trimerile Internet se citează cu linkul întreg și data la care a fost acesta accesat. Pentru citarea unui articol se vor preciza următoarele elemente: autor (i), titlul între ghilimele, *publicația*, volumul, numărul, zi / lună / an apariție, p./pp. Dacă lucrarea nu are autor, se trec trei stelute liniare (***) sau numele instituției sub egida căreia a apărut lucrarea;

- pentru citate se folosesc ghilimele („ – pentru deschidere și ” – pentru închidere);

- tabelele se numerotează, iar titlul acestora se scrie cu un corp mai mic cu 2 puncte decât textul de bază, justify și centrat deasupra tabelului. Numerotarea tabelului se face deasupra titlului. Titlul tabelului se scrie cu un corp mai mic decât textul de bază. Dacă există tabele care cuprind note, acestea se vor scrie imediat după tabel, nu la piciorul paginii și nici în interiorul tabelului;

- figurile se numerotează. Titlul figurii se scrie cu un corp mai mic cu 2 puncte decât textul de bază, justify și centrat, imediat sub aceasta, fără spații, după care se dă explicația figurii, respectiv a graficului și se precizează sursa, dacă este cazul;

- bibliografia (Times New Roman de mărimea 11, la un rând) se plasează la sfârșitul articolului, după anexe. Lucrările se scriu în ordinea alfabetică a numelor autorilor, numerotându-se cu cifre arabe urmate de punct; când sunt doi sau mai mulți autori pentru o lucrare, regula privitoare la ordinea alfabetică este valabilă doar pentru primul nume. Ordinea datelor este următoarea: numele și prenumele autorului, titlul lucrării, volumul / ediția, editura, localitatea, anul.